

Els greuges de cort
a la Catalunya del segle XVI

Tesi per a la col·lació del grau de doctor en Dret
presentada pel llicenciat Oriol OLEART i PIQUET,
dirigida pel Catedràtic d'Universitat
i Professor Emèrit de la UAB Dr. Joaquín Cardà Ruiz-Funes

Facultat de Dret, Universitat de Barcelona

Curs acadèmic 1991-1992

"The history of England has been so unbroken, its very revolutions so legal, that many ancient institutions preserve a nominal being long after all real life has left them."

F. W. MAITLAND, *Justice and police*, p. 3.

T A U L A

Volum I

Capítol I: Introducció

SUMARI:

INTRODUCCIÓ

- Proemi* (1)
 Agraïments (1)
 Justificació del tema (2)
 Delimitació temporal (5)
 Delimitació material (7)
 Justificació de l'autor (9)
- Algunes qüestions de mètode i d'estil* (11)
 A propòsit de les abreviacions que faig servir (12)
 L'ús de signes i de símbols (14)
 L'ús de majúscules i de minúscules (14)
 La regularització de noms de fonts i la de cognoms (16)
 A propòsit de l'índex de noms (17)
 Respecte al mètode de citació de treballs (17)
 A propòsit del mètode de citació de les referències de les sentències de greuges (18)
 A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents (19)
 Algunes consideracions tipogràfiques i de format (21)
 Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació (22)
- Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI* (24)

Capítol II: Plantejament, evolució i context

SUMARI:

- Plantejament, evolució i context* (35)
 Els arguments filològics (36)
 Els greuges, una realitat comuna europea (40)
 La monarquia, una altra realitat comuna europea (47)
- El marc institucional* (54)
 L'assemblea estamental pròpia: la cort general de Catalunya (56)
 Atribucions judicials de la cort (68)
Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort (69)
 La via de gràcia (82)
 La via de justícia (83)

Capítol III: El marc legal (I)

SUMARI

El marc legal (I) (87)

(A) El marc legal compilat (89)

Consideracions sobre les fonts (89)

Consideracions sobre les normes (96)

- I. Capítol de cort (VII) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409 (100)
- II. Capítol de cort (XVI) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409 (102)
- III. Capítol de cort (II) d'Alfons IV a la cort de Sant Cugat de 1419 (103)
- IV. Capítol de cort (I) de Ferran II a la cort de Barcelona de 1493 (110)
- V. Capítol (segon) de la concòrdia entre el rei Alfons IV i el braç eclesiàstic, a Sant Cugat, el 20-oct-1419 (111)
- VI. El capítol (XXX) del rei Pere III en la cort de Perpinyà (114)
- VII. El capítol (XXXVII) de Ferran II en la tercera cort de Barcelona de 1503 (116)

La transcendència global del marc legal lato sensu i la inclusió de les normes en les CADC (116)

Capítol IV: El marc legal (II)

SUMARI:

El marc legal (II) (129)

(B) El marc legal no compilat (129)

- Suplicació que els estaments presenten al rei perquè nomeni proveïdors; resposta que hi dona (131)
- Elecció i nomenament de provisors (133)

Capítol V: Donatiu, servei, oferta, subsidi

SUMARI:

Donatiu, servei, oferta, subsidi (151)

[Qüestions generals del donatiu dintre de l'engranatge de la cort] (152)

Concepte de donatiu (157)

Origen i fonament del donatiu (159)

El règim econòmic del matrimoni i el donatiu (164)

Les relacions entre el donatiu i la legislació de la cort (més les relacions entre el donatiu i els greuges) (166)

La relació entre el donatiu i els greuges (168)

[Anàlisi de la regulació específica del capítol del donatiu] (204)

Capítol VI: Aproximació als greuges sentenciats fins a 1537

SUMARI:

Aproximació als greuges particulars sentenciats per la cort general de Catalunya fins a 1537 (212)

Cort de Barcelona de 1503 (213)
 Cort de Montsó de 1510 (239)
 Cort de Montsó de 1512 (264)
 Cort de Lleida de 1515 (269)
 Cort de Barcelona de 1519-20 (273)
 Cort de Montsó de 1528 (297)
 Cort de Montsó de 1533-34 (348)
 Cort de Montsó de 1537 (385)
 Síntesi (415)
 Gràfiques I / II

Capítol VII: Competència per a resoldre els greuges

SUMARI:

Competència per a resoldre els greuges (418)
 La cort general de Catalunya com a marc històrico-jurídic en què el rei dóna remei als greuges (420)
 Manera de resoldre els greuges (426)
 El tràmit dels "greuges" (427)
 Greuges generals *versus* greuges particulars? (430)
 Els greuges generals (432)
 Concepte de greuge (441)
 Concepte de greuge de cort (442)
 Casos en què sí és procedent presentar greuge (445)
 Casos en què no és procedent de presentar greuge (448)

Capítol VIII: Entre la provisió i la instrucció

SUMARI:

Entre la provisió de nomenament i la instrucció del procés (451)

De la presentació de les demandes a la presentació dels memorials (451)

La tramitació a través dels braços (453)
 Activitat prèvia a la instrucció del procés de greuges (la qual té lloc durant la cort) (454)
 Qui pot presentar greuge? (459)
 La presentació de les queixes als estaments (460)
 La presentació dels memorials al rei (465)

Capítol IX: El procés de greuges

SUMARI:

La via processal d'articulació de la reclamació (470)

El procés de greuges (471)

Capítol X: La sentència

SUMARI:

La sentència (493)

Capítol XI: L'execució de la sentència

SUMARI:

L'execució de la sentència de greuges (506)

La participació dels diputats del General (507)

Els tràmits concrets que realitzen els oficials de la Diputació del General (510)

Activitats complementàries dels diputats i de reclamants (511)

La reserva del donatiu (514)

Els compartiments (516)

Les èpoques i els llibres d'èpoques (523)

Capítol XII: Valoració i conclusions

SUMARI:

Valoració i conclusions (529)

* * *

Volum II

§ I: Anèndixs

Cort de 1512 (1)
Cort de 1520 (8)
Cort de 1528 (12)
Cort de 1534 (17)
Cort de 1542 (19)
Cort de 1547 (47)
Cort de 1552 (53)
Cort de 1563-64 (69)
Cort de 1585 (82)
Procés de greuges (160)
Sentències de greuges (170)
Dades relatives a l'execució de sentència (183)

§ II: Llista dels qui han obtingut sentència de greuge§ III: Fonts§ IV: Bibliografia

* * *
* *
*

Capítol I: Introducció

SUMARI:

INTRODUCCIÓ

Proemí

Agraïments

Justificació del tema

Delimitació temporal

Delimitació material

Justificació de l'autor

Algunes qüestions de mètode i d'estil

A propòsit de les abreviacions que faig servir

L'ús de signes i de símbols

L'ús de majúscules i de minúscules

La regularització de noms de fonts i la de cognoms

A propòsit de l'índex de noms

Respecte al mètode de citació de treballs

A propòsit del mètode de citació de les referències de les sentències de greuges

A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents

Algunes consideracions tipogràfiques i de format

Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació

Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI

INTRODUCCIÓ

"A QUIEN LEYERE.

La brevedad con que hê avido de escribir por orden de quien devo obedecer, no me permite dilatar en encarecer la grandeza del Asumpto. El por sí mismo queda encarecido. Lo que ha motivado el emprenderlo, hallarás en el primer Capitulo; pídotte que galante disimules las faltas, ò las corrigas Cortesano, no las censures detractor, que lo vno te estimarè infinito, y lo otro te lastimará más que à mí."

L. MATHEU SANZ, *Tratado de la celebración de Cortes* ..., [proemi].

Proemi

La subtil apreciació de la realitat institucional per part d'un hàbil observador de la història anglesa com Maitland no deixa de contenir una valoració, certa i ajustada, encara avui vàlida, més profunda que no sembla en opinió de l'autor del present treball, totalment aplicable a la realitat i a l'evolució de la institució dels greuges de cort catalans, des dels orígens, fins al grau de maduresa que assoleixen.

Agraïments

És un deure i un plaer, per a mi, consignar ara i ací l'agraïment que dec a aquelles persones que, durant les diferents etapes d'elaboració del present treball, d'una manera o d'una altra, més directament o menys, més

acadèmicament o més afectuosament, i, sobretot, afablement i desinteressadament, han col·laborat amb llurs observacions, orientacions, indicacions, consells, referències, suggeriments i crítiques, a aportar-hi noves perspectives. Amb tot, no voldria deixar de consignar explícitament alguns noms ⁽¹⁾, conscient del risc inherent i consegüent a una aital decisió, de palesar alguna llacuna, amb l'esperança que els amics, si és el cas, sabran disculpar. Del medi acadèmic, el Dr. Cerdà Ruíz-Funes, director de la tesi, el Dr. Iglesia Ferreirós, el Dr. Petit Calvo, i el Dr. Gay Escoda, tutor de la tesi. Una bona part d'aquest estudi, però, prové del -no sempre valorat- "treball d'arxiu" que, en el meu cas, es desenvolupà, bàsicament, en l'ACA, al personal i als càrrecs del qual haig d'agrair les deferències i atencions tingudes, especialment a l'actual secretari, Sr. Riera i Sans, per les facilitats i consells donats.

A tots, ben de cor, gràcies.

Justificació del tema

La concreció del tema del present treball sorgí ran de l'acte de lectura de la meva tesi de llicenciatura al voltant del funcionament i de les atribucions de la cort general de Catalunya ⁽²⁾ en un moment en què hom no parava

¹ De persones i institucions, ja que, per a realitzar aquest treball, he comptat amb un ajut de la Fundació Jaume Bofill, i una beca 'Batista i Roca' de la Generalitat de Catalunya i l'Anglo-Catalan Society.

² *La cort general de Catalunya: procediment i atribucions*, Facultat de Dret, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra 1983, 2 vols., 370 p., memòria de

gaire (per no dir gens!) atenció a les assemblees estamentals, a diferència del que s'esdevé actualment (3). L'aproximació a la vida d'una institució, l'estudi de la qual havia romàs força desatès per la historiografia al llarg d'aquest segle, oferia, doncs, apriorísticament, múltiples possibilitats de trobar un tema que pogués ser objecte d'estudi d'una manera més concreta i profunda (4).

Encarats amb el ventall que se n'obria davant nostre, el director del treball, Dr. Joaquín CERDÀ RUÍZ-FUNES, em va proposar d'estudiar, específicament, la institució dels *greuges*, genèricament designada (5).

Ens hi vam decidir de bell antuvi, en part per la importància que ja tradicionalment hom donava als *greuges*, entesos com un element *limitador* de la voluntat reial que provenia de les violacions de drets i privilegis per part dels oficials reials o del mateix

llicenciatura inèdita (distingida amb el premi extraordinari de llicenciatura del curs acadèmic 1983-1984).

3 Per fortuna l'interès ha revertit en la producció; ara comptem amb més mostres del gènere de les síntesis historiogràfiques, crítiques i tot sovint revisionistes. No oblidem que fins feia relativament poc se solia citar, gairebé exclusivament, l'estudi de VALDEÓN que precedia la reedició anastàtica del llibre de PISKORSKI; ara comptem amb els treballs de CLAVEO, "Cortes tradicionales e invención de la historia de España", i de DIOS, "La evolución de las Cortes de Castilla durante los siglos XVI y XVII"

4 No sempre assoleixen la utilitat que els autors n'esperen els repertoris bibliogràfics; v., ELIZALDE, "Repertorio bibliográfico sobre parlamentos"; BERRERO, "Materiales para el estudio de los parlamentos".

5 No cal aclarir que la localització de la base material necessària en constituïa una condició *sine qua non*.

monarca (6). Amb tot, a priori, hi havia d'altres raons que, *aparentment*, també hi col·laboraven: l'especificitat d'aquest mecanisme institucional de la cort general, la força *moderadora* (7) que hom els atribuïa dins de la concepció *pactista* de la història, juntament amb la singularitat que se'n predicava respecte a d'altres territoris (8).

Després d'una primera recerca d'arxiu realitzada principalment al de la Corona d'Aragó, i d'haver localitzat els fons *in genere* referents a greuges, una valoració inicial ens va portar a acotar, immediatament, d'una banda, l'àmbit *temporal* de l'estudi, que es concretava al segle XVI, i, de l'altra, l'àmbit *material*, referit als greuges *particulars* del dit període.

6 La historiografia ha estat bastida sobre idees equiparables a aquesta concepció bàsica de greuge (entès com una lesió, una violació), la qual, com veurem, reclama ésser modulada per tal de poder arribar al concepte de *greuge de cort*.

7 Com exposarem, des del nostre punt de vista no es tracta tant de limitar (ja que el límit és en la mateixa dinàmica dels fets en una conjuntura concreta) com de restablir un (hipotètic) equilibri, diguem-ne que perdut temporalment pel greuge que s'ha comès, entre la corona i el Principat (o els seus habitants).

8 V. OLEART, *La cort general ...*, p. 32-37. Cal resseguir, també, els pressupòsits -l'inicial- de VICENS, *Notícia de Catalunya*, p. 107-120 i 172-176; SOBREQÜES VIDAL, *Història de la producció ...*, p. 12 ss.; SOBREQÜES CALLICÓ, [amb la positura replegada en] *El pactisme a Catalunya*; i FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 9 ss.; a més d'aportacions puntuals com la de VALLET de GOYTISOLO, "Valor jurídico de las leyes paccionadas en el Principado de Cataluña"; o per a d'altres territoris com Aragó i València (LALINDE, "El pactismo en los Reinos de Aragón y Valencia"); o Castella (LEGAZ LACAMBRA, "El pactismo en el Reino de Castilla y su proyección en América"; GONZÁLEZ ALONSO, "Reflexiones históricas sobre el estado y la autonomía regional en España").

Delimitació temporal

Si bé la idea inicial passava per procurar analitzar la institució dels greuges des dels orígens, calgué cenyir-se a les possibilitats que es desprenien de la documentació. Solament una petitíssima part del material conservat conté documents de segles anteriors al XVI (9). La documentació conservada pertany majoritàriament als segles XVI i XVIII (10).

El fet que la documentació de diversa mena i també la procedent de diferents fons coincidís gairebé uniformement en el període escollit, i el fet de constatar que els anys de la documentació diversa gairebé coincidien a formar una sèrie temporal coherent (11), ens van portar al convenciment que la documentació conformava

-
- 9 V., més endavant, la informació que forneix la *Guia ...* de GONZÁLEZ HURTEBISE.
- 10 Al segle XVII no hi ha reunions de cort concloeses. V. sobre aquest punt concret, ELLIOTT, *La revolta dels catalans ...*, p. 205-236 [se'n conserven els processos, un dels quals, el familiar del braç militar ha estat refet gairebé totalment ara fa un parell d'anys: ACA, G, 1057, ACA, G, 1058 i ACA, G, 1108]. V. també els treballs de SÁNCHEZ MARCOS ("El Parlamento General de Cataluña de 1653"; "El Parlamento de Cataluña de 1653"; i la part de la seva tesi *Cataluña y el Gobierno central tras la guerra de los Segadores, 1652-1676*, esp. p. 70-78). Del segle XVIII es conserven, en força bon estat, tant els processos corresponents a les corts generals de 1701-02 (celebrades pel rei Borbó) i de 1705-06 (celebrades per l'arxiduc Carles), com els processos de greuges, tot i que en bona mesura recullen la duplicitat d'actuacions que generà la peculiar situació política del Principat.
- 11 Tan sols hem localitzat alguna sentència de greuges, esparsa, corresponent a la cort de 1493, barrejada amb d'altra documentació; si se'n conserva cap procés, deu ser també entre els civils de l'Audiència.

un fons relativament unitari ⁽¹²⁾ i, en conseqüència, a centrar l'estudi en el segle XVI ⁽¹³⁾, alhora que, en decidir-nos ⁽¹⁴⁾, teníem igualment en compte el fet que es tracta d'una etapa que ha estat habitualment poc estudiada pels investigadors de l'edat moderna en

12 No ens trobem ara davant d'un cas d'una secció factícia històricament inexistent (com podia ser el dels registres de l'anomenada "Real Cámara" del Consell d'Aragó (v. GUEMBE RUIZ, *El Reino de Aragón según los registros de la llamada Real Cámara durante Carlos II de Austria*). Ho confirmen el fet que la col·lecció de sentències de cancelleria té anotacions de signatures antigues i n'hem trobat dades relatives a la circulació i a la utilització dels materials. Com veurem tot seguit, els processos pertanyen al procurador fiscal patrimonial.

13 Cal tenir en compte, d'una banda, que la finalitat immediata que hom persegueix és donar una visió -en línies generals- de l'evolució que han seguit els *greuges de cort*, més que no pas treballar fil per randa i fer-ne una anàlisi detallada i especialitzada. Aquesta voluntat és la raó que explica el tractament peculiar -respecte a la resta- que he donat a les fonts específiques del dit capítol, i també que hagi recorregut a determinades fonts documentals, que no han estat buidades sistemàticament. També cal tenir en compte que, avançant-ne ja algunes dades, el període de maduresa dels *greuges de cort*, el situo al segle XVI, i, doncs, el període que abraça aquest capítol serà, des de l'òptica del present treball, l'època de conformació i assentament, especialment. Això vol dir que les possibles fluctuacions poden ser degudes a manca d'informació -per desconeixement, o més probablement, per manca de conservació de les dades fins a l'actualitat-, i que les "incoherències documentals" (quan n'hi ha) poden ser degudes a temptatives d'assentament de determinats aspectes de la institució.

14 Aquesta circumstància permetrà d'explicar el perquè de la presència, en la relació d'obres consultades, de treballs -que han estat degudament contrastats- els quals afecten, sobretot, l'època medieval i, també, alguns, el segle XVII; ho i advertint que hi ha algunes obres que han estat consultades (i no directament citades) que són incloses a la bibliografia annexa.

comparació als dos segles posteriors ⁽¹⁵⁾, i encara més quant a la baixa edat mitjana ⁽¹⁶⁾.

Delimitació material ⁽¹⁷⁾

Els fons específics de greuges conservats es poden dividir, bàsicament, en els tipus documentals que corresponen als processos, a les sentències, al tràmit d'execució i, des d'un punt de vista de complementarietat, a d'altra documentació més o menys esparsa, com ara la que contenen els processos de cort familiars (i.e., dels braços).

15 Declino l'atenció que mereixerien qüestions més pròpies de les ciències socials, com ara la demografia; v. els treballs de RUIZ ALMANSA, "La población española en el siglo XVI"; NADAL, *La población española (siglos XVI a XX)*, i els més específics de NADAL / GIRALT, *La population catalane de 1553 à 1717 ...*; NADAL, "El «redreç» demográfico de Cataluña en el siglo XVI". Quant a aspectes i qüestions globals d'aquest segle, v. la síntesi de NADAL i FARRERAS, "El govern de Catalunya entre l'autonomia i el centralisme, segles XVI i XVII"; ultra els treballs de MAJOR [v. bibliografia annexa], v. DOUCET, *Les institutions de la France au XVIe siècle*; ELTON, "Parliament in the sixteenth century: functions and fortunes". [He trobat la referència de MARTÍNEZ CARDOS, "Las Cortes de Castilla en el siglo XVI"].

16 El fet que recorri sovint a historiografia que tracta aquesta etapa troba la justificació no només en la solvència dels treballs emprats, sinó també en l'afirmació: "*Lo que más falta nos hace a los historiadores del siglo XVI es conocer mejor el XV*", de M. BATAILLON (*Erasmo en España*, Ed. 1966, p. XIII) [citada per GONZÁLEZ ALONSO, "Las Comunidades de Castilla y la formación del Estado absoluto", p. 7]. En canvi, l'opinió d'ELLIOTT (*La revolta ...*, p. 209) que els debats de la cort general *no tenien relació amb els del parlament* coetani, referma la convicció que, en essència, estructuralment, salvades les distàncies (geogràfica i temporal), les assemblees estamentals són essencialment comparables.

17 v. la descripció de la documentació en l'apartat dedicat a les fonts.

La documentació específica que ha arribat fins a nosaltres amb un caràcter compacte és la referida únicament als greuges particulars presentats per habitants del Principat a la cort general. No hem trobat documentació específica compacta equiparable dels greuges generals altra que referències o mencions més o menys esparses, vagues i, gairebé sempre, indirectes.

Així les coses, els processos de greuges localitzats (18), relativament nombrosos, d'entrada, feien pensar en una base material ampla, apropiada per a ser estudiada. Dita aspiració, malauradament, va haver de ser modulada en el moment d'examinar amb detall la documentació i comprovar-ne l'estat de conservació, amb el desencís consegüent, quan veiérem que la immensa majoria de processos havien sofert els atacs de les arnes (19) i de la humitat (20) i restaven gairebé inservibles (21).

18 GONZÁLEZ HURTIBISE, *Guía ...*, p. 146-147, al·ludia a 38 vols. facticis més 100 lligalls, tot i que suposava que n'augmentaria el nombre. Els límits extrems eren 1375 i 1706. Afirmava que la sèrie era ordenada cronològicament, fet que era una mitja veritat, només.

19 Els entesos solen atribuir les marques que malmeten els processos (gairebé totalment corcats, si no atacats per la humitat) a l'insecte anomenat *Nicobeus castaneum*.

20 Probablement per l'indret de l'arxiu on havien estat dipositats, una golfà sota teulada que no va ser ensulfatada fins que els danys que havia sofert el paper ja eren irreparables. Anys més tard, després de reestructurar l'ACA i de fer-hi les obres que li donaren la fesomia amb què avui encara el coneixem (les cambres de seguretat), aquest fons documental maldestrament posat en lligalls va ser traslladat a les cambres noves on és custodiat actualment. Els fons són dipositats en cambres de l' "Audiència" però pertanyen als fons de "Cancelleria", ja que tot indica que són els exemplars dels processos que

Les *sentències* (22) ens han pervingut d'una manera força més uniforme i manejable, i la documentació complementària, encara que discontinua, també gaudeix d'un estat de conservació considerablement bo (23). Amb aquesta base, a la qual s'afegia la documentació comptable provinent de la Diputació del General, s'iniciava la recerca.

Justificació de l'autor

Haig de reconèixer que l'acceptació del tema que em proposava el Dr. CERDÀ RUÍZ-FUNES comptava amb el pes favorable de totes les raons fins ara adduïdes, alhora que ens ofería un camp de treball que permetia de plantejar-se nombrosos interrogants als quals volíem mirar de trobar alguna resposta: quina era la incidència dels greuges en la celebració de la cort? i en la vida política del Principat? com hi reaccionava el rei? li

corresponien al procurador fiscal patrimonial. Poc després va ser inventariat sumàriament i classificat com a fons *inconsultable*, i, doncs, sense signatura.

- 21 Hom podria afirmar que, a tot estirar, no arriben a més d'un 20 %, fent-ne un càlcul aproximat, els processos que es troben en un estat que permeti d'aprofitar la informació que contenen.
- 22 Per a nosaltres conformen la part essencial del material que cal estudiar en aquesta institució.
- 23 GONZÁLEZ HURTEBISE, *Guía ...*, esmentava també la documentació relacionada amb la celebració de la cort corresponent dels fons de la Diputació del General (p. 147 ss., esp. p. 151 i 157). Els fons de la Diputació passaren inicialment a l'Audiència, i després d'alguna peripècia, per l'interès i la intervenció personal de Bofarull, reingressaren definitivament a l'ACA, en virtut d'una real cèdula de 8-nov-1827. Se'n lliuraren els fons a principis de 1828 (GONZÁLEZ HURTEBISE, *Guía ...*, p. 56).

suposaven un límit? quina n'era la posició respecte a d'altres institucions similars? quin era el procediment que se seguia per a satisfer-los? quants se'n presentaven? en quina proporció eren satisfets i en quina no? quina evolució havien sofert? etc.; o, si més no, obtenir indicacions esclaridores d'un panorama fins aleshores contínuament tan invocat com menystingut.

D'altres motius -que podríem titllar d'accessoris (24)- corroboraven, per a nosaltres, la bondat de la línia de treball empresa: la relativa i natural concentració de la localització dels fons documentals; l'interès de treballar amb material encara inèdit; i la importància que té per a un historiador del dret -des del punt de vista de la formació- la recerca documental en un arxiu; entre d'altres.

En definitiva, en iniciar la recerca, es tractava d'estudiar i d'arribar a conèixer millor una institució que ha romàs viva en la memòria col·lectiva -si més no nominalment (25)- probablement més per motius referits al discurs polític que no pas a l'històric, a la qual no

24 O secundaris en el sentit que són raons que acaben d'abonar una decisió que ja apunta en una determinada direcció, però que no són determinants a l'hora de prendre-la.

25 V., p. ex., la recent publicació de dos memorials -entre d'altres textos- (*Memorial de greuges de 1760. Projecte ...*) amb un estudi de GONZALEZ CASANOVA, que recull l'anterior aportació de MOREU REY, *El «Memorial de Greuges» del 1760*. Les possibilitats que oferia la utilització del terme *greuge(s)* amb una intencionalitat política abona i justifica l'ús que se n'ha fet, esp. per part de l'anomenat *catalanisme polític*. V., també, l'apartat dedicat a l'epíleg de la institució.

s'havia parat -fins aleshores (26)- prou atenció des del nostre punt de vista.

Algunes qüestions de mètode i d'estil

Hom sol prendre en consideració les observacions metodològiques que alguns autors han fet sobre la manera de treballar que un doctorand ha d'adoptar per portar endavant la investigació. En el nostre cas hem partit de

26 Afortunadament estem vivint un moment en què l'interès per l'estudi de les assemblees estamentals està passant, vertiginosament, per un període d'auge; en són mostres força significatives, d'una banda, l'evident interès que hi tornen a dedicar els autors, reflectit no tan sols en la proliferació d'estudis monogràfics (a tall d'exemple, la tasca que es duu a terme des del Departament d'Història Moderna de la UAM, de la mà de FERNÁNDEZ ALBALADEJO [v. la bibliografia annexa]; el seu influx en diversos treballs apareguts a la *Revista de las Cortes Generales*), sinó també en les publicacions periòdiques amb vocació europea i d'aparició semestral, *Parliaments, Estates and Representation / Parlements, États et Représentation*, publicada per la International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions; a més de les diverses activitats i publicacions (ultra les actes) que al voltant de dites assemblees han generat els congressos de Burgos (1986), Salamanca (1987) i León (1988), pel que fa a la coneixença de les Cortes castellanes dels períodes medieval i modern [p. ex. les monografies de CARRETERO, *Cortes, monarquía, ciudades. Las Cortes de Castilla a comienzos de la época moderna (1476-1515)*; CASTELLANO, *Las Cortes de Castilla y su Diputación (1621-1789)*; i FORTEA, *Monarquía y Cortes en la Corona de Castilla. Las ciudades ante la política fiscal de Felipe II*], o el congrés de Barcelona (1988), i el capítol que hi dedica FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (p. 185-241), per a la cort general de Catalunya; i l'obra de CONZALEZ ANIÓN, *Las Cortes en la España del Antiguo Régimen*, anterior a l'encara recent reunió de Saragossa (1991), centrada en les Cortes d'Aragó.

les indicacions de ROMANO (27) i d'ECO (28), tot i haver-ne consultat d'altres (29).

A propòsit de les abreviacions que faig servir (30)

El criteri d'ús ha estat de restringir-les al màxim dintre del text del treball però, correlativament i inversament, d'utilitzar-les, també al màxim, dintre de les notes que l'acompanyen. Aquesta regla s'ha pogut seguir habitualment pel que fa a abreviacions de paraules i expressions comunes i corrents; no ha estat possible de fer-ho quan es tractava de títols o de noms propis.

Són recollides en la llista següent:

(a)	àlias
abr	abril
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó [és a dir, l'Arxiu Reial de Barcelona]
ag	agost
ANDE	<i>Anuario de Historia del Derecho Español</i>
ARFF	Arxiu Històric «Fidel Fita», d'Arenys de Mar
b	bis
BRABLD	<i>Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona</i>
BG	Batllia General
BIHR	<i>Butletin of the Institute of Historical Research</i>
BNM	Biblioteca Nacional de Madrid
BUSCV	Biblioteca Universitaria Santa Cruz, Valladolid
CA	Consell d'Aragó

-
- 27 *Elementos y técnica del trabajo científico.*
- 28 *Cómo se hace una tesis.*
- 29 Així, p. ex., COMES, *Guía para la redacción y presentación de trabajos científicos ...*; i encara, en menor mesura, GARCÍA de SERRANO (dir.), *Manual para la preparación de informes y tesis*; i LASSO, *Cómo se hace una tesis doctoral ...*
- 30 Pel que fa al desenvolupament de les abreviacions que apareixien a la documentació, v. més endavant, les consideracions sobre els criteris de transcripció de documents.

CADC	<i>Constitucions i altres drets de Catalunya ...; i, en concret, 1CADC = Constitucions de Cathalunya [1495]; 2CADC = Constitucions y altres drets de Cathalunya (1588-1589); 3CADC = Constitucions y altres drets de Cathalunya (1704).</i>
cap/s.	capitol/s
CHCA	[Congrés d'Història de la Corona d'Aragó]
CHPV	[Congrés d'Història del País Valencià]
CIHAE	Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'États / = ICHRPI
col.	col·lecció/ons, columna/es, collatio
comp/s.	compilador/s
CR	Cancelleria Reial
d.	diner/s
des	desembre
dir/s.	director/s
duc.	ducat/s
ed/s.	edició/ons, editor/s, editorial/s
EHDAP	<i>Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols</i>
EHR	<i>English Historical Review</i>
esp.	especialment
EUC	<i>Estudis Universitaris Catalans</i>
f.	foli/s
feb	febrer
G	Generalitat
GEC	<i>Gran Enciclopèdia Catalana</i>
gen	gener
ICHRPI	International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions / = CIHAE
<i>i.e.</i>	<i>id est (és a dir)</i>
IMHB	Institut Municipal d'Història de Barcelona
imp.	impressor, impremta
jul	juliol
l.	línia/es
ll.	lliura/es
LQR	<i>Legislative Quarterly Review</i>
LSQ	<i>Legislative Studies Quarterly</i>
n.	nota (i número)
nov	novembre
núm/s.	número/s
oct	octubre
p.	pàgina/es
PER	<i>Parliaments, Estates and Representation</i>
reimpr.	reimpressió/ons
RAH	Real Academia de la Historia
RDP	<i>Revista de Derecho Político</i>
REP	<i>Revista de Estudios Políticos</i>
RJC	<i>Revista Jurídica de Cataluña / Revista Jurídica de Catalunya</i>
RP	Reial Patrimoni
RSJB	<i>Recueils de la Société Jean Bodin (pour l'histoire comparative des institutions)</i>
rúbr.	rúbrica
s.	sou/s
s.a.	sense any
s.d.	sense data
set	setembre
s.f.	sense foliar
s.i.	sense indicació, sense identificar
s.ll.	sense lloc

ss.	següent/s
s.v.	sub voce
tip.	tipografia
TRHS	Transactions of the Royal Historical Society
V./v.	vegeu
v/v ^o	verso
vol/s.	volum/s

L'ús de signes i de símbols

Signes

La lletra *cursiva* indica: a) Que es tracta d'un terme o d'uns termes escrits en llengua distinta de la del text o paràgraf, o bé que és una citació; b) Que és una observació meua, o bé que fa referència a algun aspecte de descripció externa del text o document.

Símbols

Són recollits en la llista següent:

/	Separació entre línies
//	Separació entre pàgines, fulls o folis
	Distanciament entre mots
< >	Cal suprimir el text que inclouen
[]	Observacions referents al text, o bé text suplert
...	El text continua
[...]	Salt en la transcripció del text
=	equivalent a

L'ús de majúscules i de minúscules

El criteri general ha estat de restringir al màxim l'ús de les lletres majúscules, tant en el text i en les notes com en els documents (transcrits), per diverses raons; entre d'altres: a) L'aplicació d'un criteri massa generós podria comportar la proliferació -fins i tot excessiva- de majúscules, atesa la gran quantitat de càrrecs i institucions que se citen o transcriuen. b) La majúscula, en essència, no aconsegueix cap altres funcions

que les d'afavorir la lectura -si no se n'abusa- i de donar un caire distintiu a un mot.

La decisió final (que afecta sobretot les transcripcions) ha estat de reservar-les solament per als casos extrems, és a dir, per als més evidents i inevitables: els *antropònims* -incloent-hi els àlies, sobrenoms, apel·latius i renoms- (31), els *topònims* (32) i els *noms propis* d'institucions -singulars i destacades- (33). Els càrrecs apareixen, doncs, amb minúscules; així: canceller, regent, protonotari, habilitador, jutge de greuges, advocat fiscal, etc.

Considero que el cas de la *cort general* és especial. Si bé la institució és singular i destacada, he optat per reservar-hi l'ús de les majúscules només quan es tracta d'una cort específica i determinada, i no quan se l'anomena genèricament [Així, *la Cort General de Barcelona de 1519-20*, però, *els greuges presentats a la cort no foren ...*, etc.] (34).

31 Exemples: Pere Arnau Gort, Francesc Barberà, Climent May, etc.

32 Exemples (tal i com apareixen): Sant Salvador de Abrea, Torroella de Montgrí, Hostalrich, Cotlliure, etc.

33 No hi encloc, discrecionalment, p. ex., algunes institucions importants com ara la cancelleria. Sí que encloc sempre en aquesta denominació la figura del Rei (o Sacra, Catòlica i Reial Majestat), i casos singularíssims: els Evangelis, Déu.

34 V., també, SOLÉ i COT, *La governació general del Principat de Catalunya ...*, I, p. 34-35.

La regularització de noms de fonts i la de cognoms

Cal advertir que els noms de fonts i, sobretot, els de llinatge que apareixien a la documentació han estat objecte d'un assaig de regularització en el text, si bé s'han respectat plenament en les citacions i en els apèndixs documentals (35).

Aquesta temptativa de normalització ha quedat limitada en alguns aspectes. El primer, pel respecte que s'ha tingut quant als diminutius i als renoms; també quant als noms de fonts castellanitzats, ja que tots dos factors comparteixen el fet que poden esdevenir -i així ocorria sovint- elements de diferenciació entre persones. És per això que, si bé *Hierònim* ha estat regularitzat com a *Jeroni*; *Joanot* ha conservat aquesta mateixa forma (perquè no havia de coincidir necessàriament amb *Joan* com a apel·latiu); i *Pedro* no ha estat reconvertit en *Pere*, pel mateix motiu que al cas precedent (36).

Quant al cas concret dels cognoms, se n'ha enregistrat sempre la forma masculina singular (37). Si bé també se'n troben alguns casos de castellanitzats en un grau notable, enmig d'una gran varietat de grafies, val a dir que generalment hem triat aquella forma que un

35 V. també més endavant les consideracions a propòsit de l'índex de noms.

36 V., sobre aquesta qüestió, MOREU-BEY, "(Cognom) i (cognom) ...".

37 Així, hem reduït a *Matalí* les al·lusions als pubills *Matalins*; o a *Hospital* les de la vídua *Hospitala*; etc.

repertori autoritzat considerava ⁽³⁸⁾. És per això que al capdavant hem preferit *Castre* i no *Castro*; *Berard* i no pas *Berart*, inclosos en l'índex de noms annex.

A propòsit de l'índex de noms ⁽³⁹⁾

A més de la regularització de noms, cal tenir en compte que per trobar un *Desvalls* (o *Dezvalls*), caldrà cercar-lo com a *Valls*; un *Doms*, cal buscar-lo com a *Oms*, un *Sapila* com a *Pila*, un *Sarriera* com a *Riera*; etc.

En el cas concret de la llista que conforma l'índex annex, cal tenir present que els noms escrits en cursiva denoten que el personatge esmentat *intervé* en algun greuge -ja citat- però que no és necessàriament ell qui el presenta.

Respecte al mètode de citació de treballs

Les citacions són fetes tenint en compte que les obres esmentades són recollides a la bibliografia annexa on consten les dades necessàries per a identificar-les completament.

Per tal de defugir possibles ambigüitats, errors o confusions, com a norma general, he mirat d'evitar

38 Així, de primer, segons Francesc de B. MOLL, *Els llinatges catalans ...*; de segon, d'acord amb la GEC. En canvi, he optat per *Valls* i no *Desvalls*, però *Despès* i no *Espès*.

39 Hem confeït uns apèndixs de noms dels subjectes que presentaven reclamacions de greuges que eren sentenciades. En tenim llistes ordenades per reunions de cort, però a la fi, només hem inclòs com a apèndix a la present tesi doctoral la llista conjunta de totes els greuges sentenciats al llarg del segle.

referències dels tipus *op. cit.*, com ara [autor] + [any], de donar un número correlatiu de referència a cada obra, o del tipus *Ibid.*, *Ibidem*, etc.

Per anomenar (i recordar intuïtivament) l'obra de què es tracta, normalment, basta de consignar el cognom de l'autor i l'inici del títol del treball -fins allà on és distintiu o identificador-, fet, però, que no exclou que, ocasionalment, quan apareix una obra, o s'hi fa remissió global, pugui ésser citada amb el títol sencer.

A propòsit del mètode de citació de les referències de les sentències de greuges

Tal i com és consignat en l'apartat dedicat a enumerar les "fonts" del treball present, alguns dels manuscrits de les sentències de greuges duien numerats els capítols corresponents a cada sentència; d'altres no, i han estat numerats -als efectes d'aquesta recerca- per mi.

A partir d'ací, la manera d'identificar una sentència de greuges consisteix a saber què significa cada una de les tres xifres que la defineixen per tal d'individualitzar-la. La primera al·ludeix a l'any de celebració de la cort; la segona, a l'esmentat número (d'ordre) de la sentència; la tercera, finalment, al foli del volum que la conté. Així, per exemple, la referència a la sentència 1510,55,8v ha de ser interpretada: *cort de 1510, número d'ordre 55, foli 8v del quadern en qüestió*, que en aquest cas que comentem correspon a una

reclamació, estimada, presentada per Jordi Res, per un compte en moneda castellana que li devia el rei (40).

Remarquem, d'una banda, que en les corts que duren d'un any a un altre se sol consignar el segon, que normalment és l'any en què es dicta sentència (41); de l'altra, que el foli on apareix el greuge és el foli on comença el capítol (però és ben possible i probable que el greuge excedeixi el foli citat).

A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents

Malgrat algunes tendències més actuals que propugnen una simple transcripció actualitzada dels materials (42), l'opció que hem escollit ha estat precisament la contrària: oferir al lector el màxim d'informació possible.

Aquesta voluntat, que s'ha pogut realitzar amb major comoditat gràcies al suport tan versàtil que ofereix el mercat de recursos informàtics, explica per se que s'hi hagin consignat aspectes que algú podria titllar 'de detall excessiu', com ara, separant-nos no solament de la

40 V. l'extret del contingut de dita reclamació en la descripció que en faig de les corresponents a l'apartat dedicat a la Cort de 1510.

41 Per raons pràctiques, ha estat simplificada a una sola xifra la referència a reunions de cort que abraçaren més d'un any natural. Així, 1520 fa referència a la Cort de 1519-1520; 1534 fa referència a la Cort de 1533-1534; i 1564 en fa a la reunió de 1563-1564. He optat pel segon any perquè és el de la conclusió de la cort, vinculable a la data de les sentències de greuges.

42 Hi ha qui postula, p. ex., una modernització ortogràfica completa per als documents, posem per cas, castellans, des del s. XVIII.

pràctica habitual (que indica únicament les línies múltiples del nombre cinc, si és que ho fa), sinó també d'aquella que no n'indica ni una de sola, al capdavant, el que fem és consignar la divisió del text línia per línia; i també indiquem, si són rellevants, les anotacions entre línies, marginals, i altres incidències que considerem d'interès.

En d'altres aspectes, més prosaics, el criteri que ha presidit la tasca ha estat de mirar de fer que el text resultés llegidor i entenedor, bo i respectant-ne al màxim el format inicial.

Així, a més de desenvolupar les abreviacions (⁴³) i de regularitzar, com es fa habitualment, l'ús de les lletres *i* / *j* i de les lletres *u* / *v*, hem mirat de respectar la normativa pel que fa a la partició de síl·labes (si el document ho permet), i a l'accentuació.

Pel que fa a les normes d'accentuació, les regles s'han respectat, però modulades per dos criteris: a) la grafia del text (així, accentuem *tractadós*, i *síndic*; o posem dièresi en *proveïdors*); i b) la facilitat de lectura (així, no accentuem *syndic*, ni *veurer*; tampoc no posem dièresi en *proveydors* o en *provehidors*).

Amb la mateixa intenció s'ha mirat de mantenir al màxim l'estructura original del document quant a la

⁴³ Les hem allargades sempre que ha estat possible. Amb tot, per fidelitat a la forma del text, l'aparença de l'abreviació en pot condicionar l'ortografia que desenvolupem. Així, hem transcrit: *M^t* per *Majestat* però *Mg^t* per *Magestat*; *R^t* per *reverent* i *R^d* per *reverend*; *Ill^m* per *il·lustríssim* però *Illmo* per *il·lustríssimo*; *eccl^c* per *ecclesiàstic* i *eccl^{ch}* per *ecclesiàstich*; etc.

distribució espacial en paràgrafs (⁴⁴); norma que tan sols ha estat infringida en aquells casos que la intervenció i partició era justificada per assolir-ne una millor comprensió, però tenint sempre en compte que conformés una unitat lògica de sentit.

Algunes consideracions tipogràfiques i de format

Hom ha procurat d'assolir una presentació tan acurada com fos possible. La utilització de mitjans informàtics ha afavorit força la consecució d'aquesta aspiració. Amb tot, el mateix sistema que ho ha permès imposa, malauradament, algunes limitacions, com ara la impossibilitat d'accentuar les lletres majúscules (incomprensible si no s'és anglòfon), amb l'única excepció de la lletra e, quan duu accent agut [É] (⁴⁵).

S'ha cercat també una distinció física fàcil i visible entre les diverses parts que conformen el treball, la qual ha desembocat en la utilització de tres models de format de paràgraf per al text, un per a

44 Tant si es tracta de paràgrafs existents físicament en el document, com unitats de sentit que havien de ser desglossades; així, p. ex., els pergamins que contenen sentències de greuges són escrits d'una tirada; nosaltres hi hem fet una divisió "visual" en paràgrafs per fer el document més entenedor, sense alterar, però, la numeració original de les línies de text.

45 He mirat de pal·liar-ne les conseqüències nocives ho i intercalant-hi lletres minúscules accentuades (p. ex., LELI^ÀVRE, IGLESIA FERREIR^ÓS, GONZÁLEZ ANT^ÓN, però P^ÈBONNET; FORTEA P^ÈREZ; etc.). Només me n'he estat, per raons estètiques, quan la lletra que havia de dur l'accent era la inicial (p. ex., he preferit les APOQUES o, fins i tot, els Àustries -sense accentuar- a obtenir uns estrambòtics ÀPOQUES, o Àustries).

l'exposició, un altre per a les síntesis de contingut de les sentències, i un tercer per a la part documental; tots tres amb el mateix tipus de notes a peu de pàgina (46).

Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació

La documentació consultada, que se situa al voltant dels interessos polítics dominants en una conjuntura determinada, presenta alguns aspectes que convindria considerar, els quals, alhora, representen una limitació intrínseca de l'objecte d'estudi.

Em refereixo, principalment, a qüestions globals que poden esdevenir, segons els casos, dificultats vinculades a la terminologia i a l'expressió utilitzades (47); a la documentació esparsa (48); o la mateixa limitació que, com veurem, suposa el procediment de confecció dels processos de cort abans i després de determinades dates o fets. Així, per exemple, hem de ser conscients que la nostra visió de la cort general ve condicionada (o per ser més

46 Dintre de les notes al peu, també distingim dos tipus de paràgrafs amb dos formats distints, l'ordinari i el que recull citacions i transcripcions de textos.

47 És a dir, clàusules i expressions criptiques, si no ambigües o fins i tot polivalents.

48 P. ex., els lligalls del Consell d'Aragó (p. ex., ACA, CA, Lligalls, 1350 [p. ex., hom hi pot trobar, entre d'altra documentació més vinculada a les tasques del consell, les proposicions de les corts de 1542 (1350/2), 1547 (1350/3), 1552 (1350/4), etc.] i ss.; o el fet d'intentar trobar les dades relatives a algunes ambaixades.

exactes, és força probable que vingui condicionada) ran de la constatació que l'arxiver reial Diego García (49) va "rescatar" processos de cort precedents i els va donar nova forma per perpetuar-ne les dades (50).

A més, quan hom constata que l'interès de cada estament és conservar aquelles actuacions que mai puguin resultar-li rellevants més que no pas recollir *ad perpetuam rei memoriam* totes les actuacions de l'assemblea, una dada significativa com l'interès que es manifesta especialment a partir de 1552 per tenir còpies dels processos de la cort general, passa a tenir, probablement, menys transcendència (51).

49 Dec aquesta informació als arxivers de l'ACA, Sra. Ana Hernández (responsable de la secció "Generalitat") i Sr. Jaume Riera i Sans (responsable de la secció "Cancelleria").

50 No cal dir que la intervenció de l'oficial reial no degué comportar cap alteració, sense que això ens hagi d'induir a pensar que s'hi varen produir modificacions, ja que, en cas que se n'hi produïssin, la pèrdua dels originals, ens deixaria sense arguments de comparació per a confirmar-ho. A més, cal no oblidar que la preocupació per transcriure i conservar els originals -ara traslladats- raïa en el fet que eren la font d'informació més important que recollia els *precedents* de les actuacions realitzades pel rei i pels estaments. Encara al segle XVI se'n consulten, sobretot per part dels estaments, i se'n demanen còpies a la Diputació del General per dur-les a l'indret on se celebra la cort; v., entre d'altres casos, OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 192. Aquesta preocupació va ser compartida ben d'hora pels estaments que, de seguida que pogueren, se'n feren fer -o se'n feren- còpies (OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 190) les quals acabaren essent guardades, des de 1520, en l'arxiu de cada estament segons disposava la constitució de 1510 [3CADC, I,1,14,13 (f. 41)].

51 V. OLEART, "Els notaris dels braços de la cort general de Catalunya al segle XVI".

La qüestió no és irrellevant ja que palesa el paper que des del punt de vista formal prenia l'anomenat *procés comú* del protonotari, únic amb què comptaven, en principi, a la cancelleria. Amb tot, hi devia haver una relativa circulació dels volums de la reunió, cosa que explicaria que s'hagin trobat els processos originals de l'estament eclesiàstic de les corts de 1515 ⁽⁵²⁾, 1519-1520 ⁽⁵³⁾, 1528 ⁽⁵⁴⁾, etc. ⁽⁵⁵⁾ en l'arxiu de la Diputació del General.

Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI

A la vista de la documentació consultada ⁽⁵⁶⁾, i atenint-nos, primerament, a un aspecte estrictament material, sobretot pel que fa als fons on es conserven els *processos de cort*, hom s'adona que els escrivans successius que anotaren les diferents actuacions, si bé treballaven dins d'una mateixa tendència global, dins d'unes mateixes línies, amb unes lletres aproximadament iguals, i amb uns mateixos formats, és a dir, si bé es movien dintre d'una mateixa 'manera de fer', d'una

52 ACA, G, 1006/2.

53 ACA, G, 1009/1.

54 ACA, G, 1009/2.

55 De 1533-1534 (ACA, G, 1016), 1537 (ACA, G, 1016), etc., per no citar els originals del protonotari.

56 V. l'apartat dedicat a la descripció de les fonts i la bibliografia.

mateixa 'escola' (57) o tradició, no se cenyien a un patró únic i immutable. Aquesta constatació permet d'explicar perfectament per què es poden establir unes primeres diferències entre els processos de cort de l'època medieval (especialment dels s. XIV-XV) i els de l'època moderna (a partir del s. XVI).

Dintre ja dels processos de cort de l'edat moderna, el que cal explicar amb més de detall és per què els de la primera meitat del s. XVI són essencialment diferents dels de la segona meitat (58). Ací, tot i que les tendències continuen essent -a grans trets- les pròpies de la tradició del moment, ja es pot constatar aquesta subtil diferenciació dels processos en funció del contingut que presenten.

L'explicació, tal vegada, la podem trobar per la via formal, mitjançant l'anàlisi dels anomenats *capítols del redreç del General*, *capítols del General*, o, més comunament, *capítols del redreç* (59), els quals, com se sap, són aquelles normes elaborades a la cort i

57 Entesa en el sentit (ampli) d'un moviment global, d'una mateixa tendència, i no pas en el sentit (estricte) acadèmic o artístic, vinculat a uns determinats moviments o postulats culturals o a unes persones o figures concrets, que es mouen o se situen dins d'uns cànons pre-establerts.

58 Diferents en la mesura que són els elements que donen suport material documental a la vida d'una institució.

59 "Redreç", segons l'ALCOVER / MOLL, *Diccionari català-valencià-balear ...*, 9, p. 258 és el substantiu de redreçar, que consisteix a tornar a posar dret allò que estava tort, inclinat o ajagut; i, aprofundint en la metàfora que permet al costat del camp d'aplicació físic, és arreglar, posar bé allò que era injust, espanyat, mal fet, errat.

sancionades pel monarca ⁽⁶⁰⁾, per regular, principalment des d'un punt de vista orgànic ⁽⁶¹⁾, la Diputació del General ⁽⁶²⁾, anomenada, de vegades i segons les èpoques, *confusament*, Generalitat ⁽⁶³⁾.

60 GAY ESCODA, "Eficàcia ...", p. 258 ss. En un altre sentit, probablement perquè es basa excessivament en una obra parcial com tot al 'legat *pro parte* com és la de GRASES GRALLA, el llibre de FERRO, *El dret públic ...*, qui assevera (a la p. 255):

"Tot i que els capítols del General eren fets en corts, com les constitucions i altres lleis generals, no eren obra del mateix legislador, car mentre aquestes eren sancionades pel Rei amb aprovació i consentiment dels Braços o a petició d'ells, els capítols del redreç eren obra de «la mateixa Cort o Braços junts, per sí sols y sens intervenció ni cabuda del Senyor Rey» ... [cita GRASES, p. 6-9 i 42-46]",

i tot seguit ha de precisar, forçat, a la p. 226 que: "Malgrat que els capítols, un cop confegits, fossin sotmesos a la confirmació del monarca, això es feia voluntàriament, com si diguéssim, a major cautela, i només «en quant tocàs y espectàs a la jurisdicció del Senyor Rey» ... [cita GRASES, p. 46]"

Acaba conclouent, a les p. 226-227, que: "De tot això es dedueix que els capítols del redreç són normes particulars, aprovades només pels Braços dins la seva esfera de competència exclusiva, i de rang inferior a les lleis generals de la terra, i no poden, doncs, derogar-les ni contradir-les. [cita GRASES, p. 63-86]". [els subratllats són meus].

61 és a dir, incloent-hi organització, atribucions, finançament, etc.

62 Sobre aquesta institució, que havia de quedar suspesa durant la celebració de la cort (ANGLADA, *Bosquejo histórico ...*, f. 22), bandejades diverses publicacions institucionals que no fan al cas, i el núm. monogràfic dedicat a la "La Generalitat de Catalunya" de la revista *L'Avenç* (núm. 0, des 1976), v.: IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 3, p. 596-597, 619; més monogràficament, RUBIO CAMBRONERO, *La "Deputació del General de Catalunya" en los siglos XV y XVI*; VILAR BONET, "La Diputación del General de Cataluña durante el reinado de Fernando de Antequera"; VICENS, "La transformació de la Generalitat medieval"; i el catàleg de diputats i oïdors de SERRA POSTIUS (editat per SANS TRAVÉ / BALLART); per al cas castellà, v. TOMÁS VALIENTE, "La Diputación de las Cortes de Castilla (1525-1601)"; FORTEA, "Trayectoria de la Diputación de las Cortes"; CASTELLANO, *Las Cortes de Castilla y su Diputación (1621-1789)*; per al cas valencià, v. MARTÍNEZ ALOY, *La Diputación de la Generalidad del Reino de Valencia*; MUÑOZ POMER, *Orígenes de la Generalidad valenciana*; BOMBU ALFARO,

Des de la cort de Montsó de 1510 queda determinat, per mitjà d'una constitució, els llocs on hauran de ser custodiats -necessàriament- els processos de cort familiars, i es fixen, com a seus dels arxius de cada un dels estaments, el de l'església de Tarragona (avui de l'arquebisbat) per als eclesiàstics; el de la casa de la Diputació per als militars; i el de la casa de la ciutat de Barcelona per al braç reial (64). Un capítol del redreç de la cort de 1519-20 insistia en el que ja establia la constitució, i prescrivia la necessitat que aquella norma fos servada (65).

"Notas sobre la Diputación valenciana y su extinción con Felipe V ..."; per al cas aragonès, v. SESMA MUÑOZ, *La Diputación del Reino de Aragón en la época de Fernando II (1479-1516)* ...; per al cas navarrès, v. HUICI, *Las cortes ...*, p. 361-389; IDOATE, "Un ceremonial de la Diputación de Navarra ..."; "La primera Diputación de Navarra ..."; i SALCEDO IZU, *La Diputación del Reino de Navarra*, I

63 V. l'aproximació, no totalment desencertada que hi fa al concepte de la TORRE, "Orígenes de la «Deputació del General de Catalunya»".

64 *3CADC*, I, 1, 14, 13 (f. 41). OLEART, "Els notaris ...", p. 190.

65 És el capítol 37 del redreç, cort de 1519-20, en *Capítols dels drets y altres coses del General del Principat de Catalunya ... fets en corts generals del any MCCCCXXI fins en lo any MDLXIII ... en lo trienni de MDLXXV per manament dels ... senyors Deputats ... novament manats imprimir*, Barcelona (L. i H: Margarit) 1620, p. 88, i en OLEART, "Els notaris ...", p. 190, apèndix XXI, p. 205-206 [ja havia estat publicat en *Ordinacions fetas sobre lor redrés del General he Diputació del Principat de Catalunya en la cort general celebrada per ... don Carles ... en la primera cort de Barcelona en l'any MDXX*, s.l., s.a., p. 15v-16]. A més, com se sap, aquesta mena de prescripcions presagien (i indiquen al lector avesat) que s'hi esperen problemes d'observança o de compliment de la norma, si no és que ja n'hi ha hagut.

No fou, però, fins la cort de 1552 que, en un capítol del redreç, es va tornar a insistir sobre aquesta qüestió, al·ludint fins i tot a les normes precedents, i amb la voluntat de reblar el clau, un cop més, ben explícitament, ja que, en referir-se al capítol esmentat es diu que "... de dit any MDXX ençà no és estat observat ..." (66). Les dades de què disposem fins ara porten a pensar que aquest cop sí que el capítol fou observat puntualment, car al fons Generalitat de l'ACA hi ha una partida -relativament abundosa- de processos que han estat copiats l'any 1552 segons consta en l'autenticació notarial que els clou, data a partir de la qual se solen trobar còpies autèntiques i coetànies (67) dels processos (68) -fins i tot corresponents a corts anteriors (69)-.

66 Capítol 13 del redreç, cort de 1552, en *Capítols dels drets y altres coses del General del Principat de Catalunya ... fets en corts generals del any MCCCCXXXI fins en lo any MDLXIIII ...*, en lo trienni de MDLXXV per manament dels ... senyors Deputats ..., novament manats imprimir, Barcelona (L. i H: Margarit) 1620, p. 162v-164; i en OLEART, "Els notaris ...", apèndix XXII, p. 206-207 [havia estat publicat en *Capítols de cort fets sobre lo redrés del General y casa de la Diputació del Principat de Catalunya en la setena cort general ... celebrada a tots els regnes de la Corona de Aragó deçà mar en ... la vila de Monçó en l'any MDLIII*, Barcelona (J. Cortey) 1553, f. 7v-8v].

67 Amb tot, val a dir que, de còpies coetànies, sempre n'hi ha hagut, també -és clar- fins i tot abans de la constitució de 1510 que fixava quins eren els arxius dels estaments; així, p. ex.: ACA, G, 997/2, de la cort de Tortosa de 1495-96; ACA, G, 994, de la de Barcelona de 1493; etc.

68 OLEART, "Els notaris ...", p. 191. P. ex. els processos d'ACA, fons Generalitat, 1034, 1033, 1030, de la cort de Montsó de 1552 (1553 de la nativitat); ACA, G, 1037, 1036, 1038, de la cort de Montsó-Barcelona de 1563-64, entre d'altres.

Serà un capítol del redreç de 1585 ⁽⁷⁰⁾ la disposició que fixarà la retribució per les còpies dels processos en funció de la tasca efectivament realitzada, i no pas per cada volum a preu fet, com s'esdevenia fins llavors, si més no, des de 1510, i probablement des de força temps abans i tot.

Aquesta modificació de 1585 devia respondre a un intent de corregir la situació (ben probablement considerada anòmala) que es manifestava ja en l'estranyesa ⁽⁷¹⁾ que produí en els mateixos coetanis constatar que "... se veja los processos de dites corts, los uns ésser grans, y altres de poca scriptura ..." ⁽⁷²⁾. El 1599, l'elaboració dels processos, en canviar de règim

69 P. ex., ACA, G, 1007/1, 1008, 1006/3, de la cort de Barcelona de 1519-20; ACA, G, 1011/4, 1001/1, 1011/2, de la de Montsó de 1528; ACA, G, 1017/1, 1017/2, de Montsó de 1533-34.

70 Capítol [87] del redreç, cort de 1585, en *Capítols sobre lo redrés del General de Cathalunya y cada de la Diputació, fets en les corts celebrades en Montçó per ... don Phelip ...any MDLXXXV. Estampats eb Barcelona de manament dels senyors diputats del General de Cathalunya*, Barcelona (G. Nogués) 1635, f. 52-52v; i en OLEART, "Els notaris ...", p. 191-192, apèndix XXIII, p. 208.

71 *Estranyesa*, però no pas explicable només per la diferència de temes tractats en les diverses reunions de cort, sinó per les diferències de gruixària, atesa la primera consideració.

72 Capítol [72] del redreç, cort de 1599, en *Capítols del General del Principat de Cathalunya ... fets en les corts celebrades en ... Barcelona ... en lo any MDXCIX. Estampats de nou en Barcelona de manament dels senyors deputats ... (H. Margarit) ... en lo any 1630*, p. 102-104 [i en *Capítols del General del Principat de Cathalunya ... fets en les corts celebrades en ... Barcelona ... en lo any MDXCIX, De manament dels il·lustres senyors deputats*, Barcelona (R. Figueró) 1680, p. 106-108; i en OLEART, "Els notaris ...", apèndix XXIV, p. 209.

de retribució donà entrada a un criteri nou de remuneració -progressiva i proporcional- en funció de la tasca realitzada *realment*.

I és precisament aquest esdeveniment, paral·lelament, el que permet de donar una explicació -summament simple, quan se sap- al fet que els processos de finals de segle (i de tota l'edat moderna) encloguin més dades i siguin força més voluminosos (és a dir, gruixuts) que no pas els corresponents a les corts precedents, ja que n'hi ha que passen de tenir, si fa no fa, uns 300-400 fulls a tenir-ne, ben bé, més d'un miler (73). El salt en la mitjana del nombre de pàgines es deu, doncs, a una prescripció, o disposició, que fixa un criteri objectiu i material constatable, més que no pas a una suposada o a una hipotètica revitalització de la vida i de l'activitat de la institució durant aquest període (74).

73 OLEART, "Els notaris ...", p. 192. V. com a exemple dels primers, ACA, G, 946 (Perpinyà, 1351, 60 f.), ACA, G, 947 (Barcelona, 1358, 241 f.), ACA, G, 972 (Tortosa-Cervera, 1429-30, 100 f.), ACA, G, 985 (Barcelona, 1454-58, 274 f.), ACA, G, 1000 (Barcelona, 1503, 100 f.), ACA, G, 1009/3 (Barcelona, 1519-20, 231 f.), ACA, G, 1032 (Montsó, 1552, 330 f.). Com a exemple dels segons, v. ACA, G, 1040-1041-1042 (Montsó, 1585, 1094 f. en total), ACA, G, 1047-1048 (Barcelona, 1599, 1189 f. en total), i també els processos de les corts del segle XVIII (p. ex., ACA, G, 1065-1066, Barcelona, 1701-02, 922 f. en total).

74 Cal fer-ne un estudi més complet i global, però, de bell antuvi, de la mateixa manera que no gosaria parlar globalment de *decadència* de la cort (p. ex., Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 695, 704; o el plantejament més global de VILLERS, "Le déclin des Assemblées d'états en Europe du XVIe au XVIIIe siècles"), a diferència del que s'esdevé a Castella (p. ex., segons COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 1^a, p. 93-107), tot i les revisions que s'hi estan

Així les coses, l'augment de l'extensió dels processos de cort ha de pressuposar -necessàriament- que, des d'aleshores, s'hi devien incloure ja més referències o bé més documents, fins llavors ni tan sols esmentats o resumits, si no simplement negligits, de l'etapa anterior, de tot el que *realment* s'esdevenia durant la celebració de la cort (75), o, si més no, de força més actuacions que abans eren ignorades, pressuposades o, simplement, silenciades (76).

A partir d'aquest estadi, si projectem en el passat immediat -és a dir, per a nosaltres, en tot el segle-

fent. Tampoc no gosaria dir que es pot parlar d'una revitalització genèrica de la cort general de Catalunya a finals del segle XVI, equiparable, quant a la importància històrico-política, a l'augment del volum dels processos, perquè la institució, a diferència de les equivalents en d'altres territoris europeus, gaudeix d'un grau d'activitat -ací si que gosaria dir continu i- considerable al llarg de tot el període, de manera que no es pot dir que hi ha augment d'activitat cap al final de l'etapa, sinó que manté una línia d'actuació (podríem afirmar que gairebé regular) força similar durant tot el segle.

75 Al llarg del segle, continuem trobant les inefables prorrogacions -presentes ja al període medieval-, darrera de les quals s'amaga, com sempre, la vera negociació amb transcendència real, la qual, malauradament -però comprensiblement!-, (gairebé mai) no és recollida documentalment, si no és sota aquesta aparença neutra.

76 El criteri que se seguia per incloure una determinada actuació en el procés no resta clar; probablement fóra, d'una banda, en funció de la importància *intrínseca* de l'acte de la cort (aquesta sembla que és la tendència que es detecta en els processos comuns -del protonotari-); de l'altra, en funció de la importància *específica* que podia tenir per a cada un dels braços (aquesta és la tendència que es detecta en els processos *familiars*). Cal pensar que, d'antuvi, als ulls del monarca, davant un hipotètic conflicte, faria fe el contingut del procés comú del protonotari; ho corroboraria el treball d'ARRIETA, "El Consejo de Aragón y las Cortes catalanas", esp., p. 250-253.

algunes dades recollides en etapes tardanes -darrer quart del segle XVI- cal que sospesem ben bé el risc que correm i l'error en què podem incórrer de generalitzar per a tot un període aspectes o característiques que potser -només potser- mai no s'esdevingueren. Amb tot, hi ha algunes dades que relativitzen aquesta possible tendència d'aproximació, des de diversos punts de vista que, afortunadament, ens permeten d'acudir a la informació de finals de segle per tal de complementar-ne determinats aspectes; així:

(a) a favor: coherentment amb el que ha estat dit fins ara, fóra perfectament possible que les grans línies d'actuació de la cort no variessin substancialment al llarg del segle -posició que mantinc com a hipòtesi de treball en aquest estudi, a l'espera de noves investigacions-, i en podria ser un exemple el tràmit institucionalitzat de la satisfacció dels greuges.

(b) en contra: hi ha el fet que els tractadistes, també de l'època moderna de la institució, dintre del marc de la Corona d'Aragó, coneixen, teoritzen, expliquen i donen com a model (més immediat i immanent) el de la cort general de la segona meitat de segle (especialment de finals), aspecte que es detecta ja en l'orientació i el contingut de llurs obres, força diferent de la del clàssic jurista vigatà, CALLÍIS (77), simptomàticament,

77 és significatiu, p. ex., que només SARROVIRA (*Cerimonial ...*, p. 5), dintre de les atribucions del notari, parli precisament de la caixa de tres panys on es desa la documentació, ja que aquesta caixa no és esmentada en cap dels processos de cort anteriors a 1585, potser perquè no ho han recollit, però

punt comú de convergència i de referència, d'on tots ells
pouen les línies mestres de les 'aportacions'
respectives.

(c) *especial*: segons el valor (positiu o negatiu)
que atribuïm a l'esmentada intervenció de Diego Garcia en
el trasllat dels antics processos de cort.

probablement perquè és a la cort de 1585 el primer cop que apareix; aquesta
hipòtesi és versemblant si tenim en compte que SARROVIRA assistí en aquesta
cort; V. OLEART, "Els notaris ...", p. 192-194.

Capítol II: Plantejament, evolució i context

SUMARI:

Plantejament, evolució i context

Els arguments filològics

Els greuges, una realitat comuna europea

La monarquia, una altra realitat comuna europea

El marc institucional

L'assemblea estamental pròpia: la cort general de Catalunya

Atribucions judicials de la cort

Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort

La via de gràcia

La via de justícia

Planteiament, evolució i context

"Las c6rtes, lazo de amor que unia al pueblo con el rey, eran tan celosas de los derechos de aquel, como de los de este, como de los suyos propios. Con una solicitud que jam6s fu6 desmentida, velaban cuidadosamente para que ni en un 6pice fuesen cortadas las prerogativas del trono, pero tambien cuidaban de que ni en un punto fueran menoscabados los derechos del pais".

V. BALAGUER, *Historia de Catalu6a y de la Corona de Arag6n*, II, p. 725.

Establert el fet que l'evolució de les assemblees estamentals històriques dels territoris del món europeu occidental respon, en línies generals, a uns models relativament similars (¹), podem suposar que per sobre

¹ HINTZE, "Tipología de las instituciones estamentales de Occidente"; LOUSSE, *La société d'Ancien régime. Organisation et représentation corporatives* [que recollien en bona mesura aportacions del corrent corporatista (germànic), com ara de Von BELOW o de D. GERHARD]; BISSON (ed.), *Medieval representative institutions*; BLOEMANS, "Una tipologia delle istituzioni rappresentative nell'Europa tardo-medievale", [se sol citar també DUMONT, *Cours d'histoire des institutions européennes. Les assemblées d'état*]; entre altres manifestacions destacades dels aneis de la ICHPRI [se'n pot veure la relació d'estudis en HENNEMANN, "Editor's Introduction: Studies in the History of Parliaments", p. 161-180]; Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 682; LeGATES, "Princes, Parliaments ...", p. 151. Ultra treballs relativament més recents com ara els de MARONGIU (des del primerenc *L'istituto parlamentare ...*; fins al seu *Il parlamento ...*, amb un afany més comparatiu), els volums dedicats a "Gouvernés et gouvernants" dels *RSJB*; o els treballs de FERNÁNDEZ ALBALADEJO ("Cortes y poder real ...") i de GONZÁLEZ ANTÓN (*Las Cortes ...*, amb un afany comparatiu peninsular lloable); entre d'altres intents, de resultats desiguals (p. ex., LALINDE, "Los parlamentos y demás instituciones ..."; "Las asambleas políticas ..."; o "Las Cortes catalanas en la edad media"; AGOSTINO, *Le istituzioni parlamentari nell'Ancien Régime*).

d'aquelles característiques que es poden considerar més *localistes* o de detall (les quals, en definitiva, esdevenen els trets peculiars o distintius de la institució d'un indret determinat) hi ha unes altres línies comunes que presideixen la mateixa constitució de l'organització política dels diferents territoris, bo i permetent de situar les relacions entre els subjectes i els seus senyors dins d'un marc també agermanat (2).

És des d'aquest punt de vista, doncs, que hem de contemplar la relació (dialèctica) que s'estableix entre les dites parts i un dels vehicles pels quals es manifesta: la reclamació per via de *greuge*, derivada directament d'un abús o d'una extralimitació d'actuacions per part del monarca o d'algun (o alguns) dels seus oficials.

Els arguments filològics

Etimològicament, el mot català *greuge* (3), segons l'ALCOVER-MOLL (4), és probablement un derivat postverbal d'*agreuja*, el qual provindria del llatí *aggreviare* (amb el sentit de "afeixugar"), d'un ètim llatí **grevis* (amb el

2 Basten els estudis de la Societat *Jean Bodin* dedicats a la 'monocràcia' (*RSJB*, vols. XX i XXI), o la monografia de KEEN, *Kingship ...*, com a primeres referències.

3 D'altres llengües tenen també aquest terme, a més a més del cas aragonès, amb un significat que no deixa de presentar-hi, com veuren un clar parentiu: així, p. ex., el trobem en documentació bearnesa ("suus los quals greuges per sa M. fo apunctat, així que appar per los appunctamentsz, en lo Libre deus Stablimentz scriutz ...", text de 1513, citat per CADIER, *Les états de Béarn ...*, p. 12, n. 1).

4 *Diccionari català-valencià-balear ...*, vol. VI, p. 407, s.v. "Greuge".

significat de "greu"), base també del mot equivalent en d'altres llengües, no únicament al llatí (medieval) *gravamen* ⁽⁵⁾, sinó també en el francès *grief* ⁽⁶⁾, el castellà *agravio* ⁽⁷⁾, l'aragonès *greuge* ⁽⁸⁾, el portuguès *agravamento* (i *agravo*), etc. ⁽⁹⁾. Segons COROMINAS ⁽¹⁰⁾, qui confirma la tesi anterior, és també un substantiu postverbal que prové de l'arcaic *greujar*, el qual deriva d'un llatí vulgar **greviare* (o **aggreviare* que, com hem vist, registra l'Alcover-Moll).

⁵ DU CANGE, *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*, IV, p. 106 [correspon al § 952 de l'ed. de Paris 1733]; NIEMeyer, *Mediæ latinitatis lexicon minus*, p. 474. Tots dos el recullen des del s. XIII.

⁶ ROBERT, *Le petit Robert, 1, Dictionnaire ...*, p. 891, s.v. "grief"; p. 890, s.v. "grever"; *Gran Dictionnaire Encyclopédique Larousse*, t. 5. [Amb tot, trobem també *grief* en llengua d'oïl i *greugiæ*, de *grave*, o *greu* o *greug* en llengua d'oc amb el sentit de *dommages-intérêts*, és a dir, les indemnitats degudes pels *griefs* legítims que el senyor podia tenir contra el seu feudatari (TARDIF, *Le droit privé au ...*, p. 92).

⁷ COROMINAS, *Diccionario Etimológico y Complementario de la Lengua Castellana*, vol. 2, p. 775b-776a, s.v. "grave", hi ha "agravio" (documentat els anys 1295-1317); i "agraviar" (documentat el 1242 i en d'altres obres del s. XIII). També en COROMINAS / PASCUAL, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, v. 3, s.v. "grave", p. 202-203.

⁸ On es conserva la denominació *greuge* (segons COROMINAS, *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana*, p. 776a, s.v. "grave", a propòsit de la veu "agravio", diu en nota: «De la forma catalana correspondiente *greuge* está tomado el arag. *greuge*»).

⁹ Fins i tot trobem amb aquest mateix radical el terme anglès *grievance* (*The Concise Oxford ...*, p. 471, s.v. "grievance", "grief"), que també comparteix amb la resta de llengües els altres sentits vinculats al sentiment de dolor, o de suportar una càrrega, que experimenta el subjecte agent.

¹⁰ *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. IV, s.v. "greu", p. 651a13-23, p. 651a40-54.

Tots dos inventaris lexicogràfics recullen el terme, amb una llarga tradició, que ja es documenta, almenys, en la crònica de Jaume I ⁽¹¹⁾, o en el Llibre de Consolat de Mar, amb el sentit d'acció danyosa, ofensiva, d'injúria, d'una ofensa greu. Alhora es consigna -com veurem més endavant que denota la mateixa documentació de l'època moderna ⁽¹²⁾- el fet que al llarg del segle XIX [i probablement durant els precedents també ⁽¹³⁾] tant el nom *greuge* com el verb *agreujar* eren poc usats en benefici dels castellanismes -avui barbarismes- *agravi* i *agraviar* ⁽¹⁴⁾, que no plantejaven conflictes d'adequació a la llengua parlada en la mesura que no desdeien de l'ètim clàssic *gravis*) ⁽¹⁵⁾.

11 **COROMINAS** (*Diccionari etimològic i complementari ...*, vol. IV, s.v. "greu", p. 651a41-45) diu: "que ja apareix en Jaume I i algun altre text molt antic; i és possible que fos usat per Lluïl però no n'hi sé més que un ex. insegur ...", però sense precisar-ne la data ni el tipus de document.

12 La vitalitat del terme queda ben testimoniada (en textos que ens interessin); v., p. ex.: **ACA, CR, Vària, 13, f. 107** [Cort de 1534]; **ACA, G, 1086, f. 42v, 45v, 58v, 70, ACA, G, 1022, f. 178v**; **3CADC, III,4,12**; **ACA, CR, Processos, 45, f. 167v** [Cort de 1542]; **3CADC, I,1,13,1 (f. 36-37)** [Cort de 1547]; **ACA, G, 1090, f. 66** [Cort de 1553]; **ACA, G, 1093, f. 62v, 3CADC, I,7,7,13 (f. 375), I,7,7,14 (f. 375)** [Cort de 1564]; **ACA, CR, Vària, 17, f. 51v** [Cort de 1585]; **ACA, CR, Vària, 18, f. 12, 12v, 13, 17v, 19v, 21v, 24, 25v, 26, 26v, 27, 30, 30v, 31, 31v, 32, 33, 33v, 35, 36, 37, 42, 42v, 44, 45**; **3CADC, I,1,7,4 (f. 25-26), I,1,27,12 (f. 80), I,1,47,1 (f. 114), I,1,61,1 (f. 147)** [Cort de 1599].

13 P. ex., **ACA, G, 1016, f. 33.**

14 V., p. ex., **CORTIELLA, Vocabulari de barbarismes**, p. 10, on recull les formes citades, més *agravant, agravament, agravació i agravar*, totes incorrectes.

15 V., p. ex., les veus en: **ALCOVER / MOLL, Diccionari català-valencià-balear ...**, vol. I, p. 301. Hem de fer notar que davant de les grafies 'agraviar' o 'agreujar', l'aplicació en la transcripció dels criteris regularitzadors de l'ús de les lletres *i / j* i *u / v*, més el fet que la segona vocal és, en català

Les llengües dels diferents territoris es troben unides, com hem vist, no solament a partir del substantiu i dels derivats ⁽¹⁶⁾ del radical de l'ètim llatí (que en temps medievals deriva en la utilització -generalitzada a les diverses terres europees- del substantiu de *gravamen*, -inis, en plural: *gravamina* ⁽¹⁷⁾ -terme que pren una accepció específica ⁽¹⁸⁾ per a les reclamacions que presenta, al

oriental, una *vocal neutra*, ens portava a una igualació de les formes no desitjada, cosa que ens ha fet aplicar dit criteri, no pas inflexiblement, sinó vinculat a la forma concreta de cada mot, respectant-hi les grafies de les vocals respectives. [P. ex., la grafia 'agreujats' (ACA, G, 1086, f. 66v, § 236) o "agreugats" (ACA, G, 1001, f. 186) ha estat mantinguda, tot i la confluència que podria presentar, generada pels criteris regularitzadors (si s'aplicaven fins a les últimes conseqüències), amb la (possible) forma 'agreviat' o, fins i tot, 'agraviat'; al costat d'un hipotètic *agraujat*].

- 16 Així, bo i prescindint de mots de l'estil de "gravar", "gravamen", "gravós", tenim, dintre de la mateixa família: *greujar*, 'agraviar', 'desagraviar', *gravar*, *gravós*, en català; *agraviar*, *agraviado*, *gravoso*, *desagraviar*, en castellà; *grievous*, en anglès; etc.
- 17 Deixem de banda el sentit que aquesta forma comparteix -pel radical llatí- que ha donat el neologisme *gravamen* en el sentit de càrrega, normalment de contingut econòmic, que ha de ser suportada per un subjecte o un grup de subjectes.
- 18 V., per al territori castellà, LINEHAN, "The Spanish Church ..." (en les p. 141-147 transcriu el document castellà de 1279, on apareixen termes com *agravamientos*, *agravado*, *agrava(r)*, *tuertos*, *gravamen*); també "The *gravamina* of the Castilian Church in 1262-3". Per al territori gal, v., de primer, OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 363, 379-387; i, per a un moment posterior, SERBAT, *Les assemblées du clergé de France ...*, p. 286-267, i els exemples que inclou en els apèndixs: V (p. 376), XII (p. 376), XVI (p. 379), XVIII (p. 385), XXXI (p. 397). Quant als territoris saxons, v. DENTON, "The Clergy and Parliament in the Thirteenth and Fourteenth Centuries", p. 97-99; JONES, "Bishops, politics and the two laws: the *gravamina* of the English clergy, 1237-1399". Un altre sentit, distint, del terme, és el que apareix en l'expressió "appel a *gravamine*", tractat amb deteniment per MOREL, *Le recours au roi dans les apys du sud-ouest de la*

període medieval, normalment al marge de l'assemblea estamental, el clergat (19)-, sinó que també ho estan a partir de les famílies de mots de significat connex. Així doncs, no és casual, que *greuge*, per exemple, es vinculi amb *reclamació*, *clam*, *queixa*; o que *grief* es relacioni amb *réclamation*, *doléance* -i, doncs, *cahier de doléances*- (20); i encara que *grievance* es vinculi amb *claim*, o fins i tot *petition* -i, doncs, *petition of right*, *common petitions*, etc.-.

Si el parentiu provinent de la filologia agermana, per aproximació, el sentit dels mots en els diferents idiomes, no ens ha de sorprendre que, a nivell jurídic, aquests mateixos mots puguin arribar a designar institucions que hi acompleixin funcions igualment assimilables.

Els greuges, una realitat comuna europea

Greuges, *agravios*, són mots i conceptes coneguts, no sempre tractats suficientment per la doctrina (21),

Mouvance, aux XIIIe et XIVe siècles. L'appel a gravamine et la simple querelle et leurs origines romano-canoniques.

19 Quant a les reunions del clergat francès, v., també, BLET, *Le clergé de la France et la Monarchie*; GERIN, *Recherches historiques sur l'assemblée du clergé de France de 1682*; PÉRONNET, *Les assemblées du clergé sous le règne de Louis XVI (1775-1788)*; i, des del punt de vista dels mecanismes de pressió política, COUDY, *Les moyens d'action de l'Ordre du Clergé au Conseil du Roi (1561-1715)*; PÉRONNET, "Un exemple d'opposition légale: les Assemblées du Clergé de France au dix-huitième siècle".

20 V. les veus *cahiers* (*Grand Dictionnaire Encyclopédique Larousse*, t. 2), *doléances* (al suara citat i al *Lexique historique de la France d'Ancien Régime*), i *cahier de doléances* (en G. LEPOINTE, *Petit vocabulaire ...*, p. 48, i 104-105).

21 P. ex., sobre els greuges, l'obra de CAPMANY (*Práctica y estilo ...*, p. 86-91) extreu (i tot sovint parafraseja) alguns passatges de l'obra de CALLIS que esdevé

fàcilment localitzables -amb una tradició plenament medieval- en els diversos territoris peninsulars amb personalitat jurídica pròpia: al Principat de Catalunya i Comtats de Rosselló i Cerdanya (22), al Regne de València (23), al Regne d'Aragó (24), al Regne de Navarra (25), al Regne de Castella (26), o, amb els seus agravamentos, al de Portugal (27).

clàssica (*Extragratorium curiarum ...*) -al costat d'altres tractadistes com ara, BELLUGA (en el seu *Speculum principum ...*)- la selecció dels quals és presa com a model (se'n copia fins i tot la tipografia), sense indicar-ho clarament, per BALAGUER, en *Bellezas ...*, II, p. 422-425.

- 22 A tall d'exemple, v., selectivament, l'*Extragratorium curiarum ...*, de CALLIS, i el *Summari ...*, de BOSCH, tot i que també fem remissió als autors que s'aniran citant més endavant.
- 23 Ultra les obres editades pel Departament d'Història Moderna de la Universitat de València, v. BOIX, *Apuntes ...*, hi dedica el capítol XV (p. 43-45). MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, vol. VII, p. 508 ss. [segueix en el vol. VIII] (a la p. 454 del vol. VII han afirmat que el cas valencià és similar al català i que, per tant, no s'ocuparan del que ja han tractat en el segon; cal considerar-hi inclosos els greuges). DANVILA, "Investigaciones histórico-críticas ...", p. 288 ss; o, si cal, FERNÁNDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 638-643, on despatxa totes les de la Corona d'Aragó.
- 24 MOLINO, *Repertorium fororum ...*, f. 185-186; MARTEL, *Forma ...*, p. 73-74 i ss.; BLANCAS, *Modo de proceder ...*, cap. 14, p. 62-71v; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, vol. VI, p. 196-201, 220-221 i 265 ss.; ultra les monografies de GONZÁLEZ ANTÓN i de SARASA.
- 25 HUICI, *Las Cortes de Navarra ...*, p. 295-302. MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, vol. IV, p. 399 ss.; [*Fueros de Navarra ...*], p. 219-221; FLORISTÁN, "Las Cortes de Navarra después de la conquista ..."; o, si cal, el breu FERNÁNDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 636-638.
- 26 P. ex.. *Las Cortes de los antiguos reinos de Leon y Castilla*, 6 vols., o les *Actas de las Cortes de Castilla*, 60 vols. V., és clar, les obres clàssiques, de MARTÍNEZ MARINA, *Teoría de las Cortes ...*; PISKORSKI, *Las Cortes de Castilla ...*; PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*; GONZÁLEZ ANTÓN, *Las Cortes en la España del Antiguo*

Institucions assimilables que permeten als súbdits de complir (amb) el seu deure de consell, les quals són vinculades, indefectiblement, a l'existència i al funcionament de les assemblees estamentals dites representatives (28). I esdevenen igualment identificables en d'altres territoris europeus constretes no tan sols als límits cronològics del present treball (29): en l'àmbit dels diferents territoris francesos (30), trobem els *cahiers de*

Régimen. En té una síntesi LAPEYRE, *Las monarquias europeas ...*, p. 27-37, 101-106 i 224; FERNÁNDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 603-636. N'hi ha d'altres, però, de força menys anomenada i encara menys (evident) transcendència, vinculables únicament, quant al seu valor, a les coordenades en què aparegueren: TAPIA, *Las Cortes de Castilla*; RAMOS, *Historia de las Cortes ...*; o BOFARULL, *Las antiguas cortes ...*; ALVAREZ-GENDÍN, *Las cortes españolas*, que citem tan sols a tall d'exemple.

- 27 HESPAÑA, *História das ...*, p. 387; CAETANO, *Historia ...*, p. 400 i 585 (qui destaca que les Ordinações Afonsinas no esclareixen l'equívoc que s'establí entre l'ús dels termes *apelação* i *agravo* en la terminologia processal); SOUSA, *As Cortes medievais ...*, p. 253-255.
- 28 La bibliografia sobre aquest aspecte és relativament abundosa; ultra els treballs de MARONGIU, citats, v. les temptatives comparatives de GRIFFITHS, *Representative government in western Europe in the sixteenth century*; i de MYERS, *Parliaments and estates in Europe to 1789*; i "Parliaments in Europe: The Representative Tradition". Cito, a tall d'exemple, que BLACKSTONE, *Commentaries on the laws ...*, I, p. 143, esmenta les similituds estructurals que hi ha entre el parlament anglès i els òrgans d'altres territoris.
- 29 Les peticions pel *redreç dels greuges*, anàlegs als *cahiers* francesos i a les *petitions* dels *commons* eren vinculades al donatiu per Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 703 (parcialment, també, v. LORD, "I parlamenti ...", p. 119-120).
- 30 Com ara al Bearn, on, segons CADIER (*Les états de Béarn ...*, p. 253) elaboren uns *cahiers de griefs*, que seran reparats pel senyor *en promettant bonne et prompte réparation*, encara que (a les p. 234-235) diu que la *commission des griefs* redactava els *cahiers de doléances* (CADIER, *Les états de Béarn ...*, p. 279-280, 289-291). Al Llenguadoc, els *cahiers de doléances* són corrents al s. XV, p. ex.:

doléances (31), i també als Països Baixos (32); en l'àmbit saxó, passant pel *petition of right* i les *common petitions* (33); en la mateixa Europa central (34), els *gravamina* hongaresos (35) i polonesos (36); entre d'altres.

1423, 1425, 1462-1464, 1480-1483, etc. (HUGUET, *Les états de Languedoc ...*, p. 273 ss.).

- 31 OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 375-377; GARRISSON, *Histoire du droit ...*, p. 183; MOUSNIER, "La participation des gouvernés ...", p. 240-241; LEWIS, *La France à la fin ...*, p. 505; GOUBERT, *L'ancien régime*, II, p. 67; PREVENIER, "Les états de Flandre ...", p. 54; encara que no són una manifestació privativa dels estats generals, sinó que n'hi ha també dels estats particulars (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 397-398); no així els convocats a les assemblees de notables [com ara les anàrquiques *rokosz* poloneses, agrupació de nobles que al s. XVI s'aplegava en comptes de la dieta (GRZYBOWSKI, "Les elements ...", p. 719)], que no poden aportar-hi *cahiers* [sí, però, *remontrances*] perquè no han estat escollits per assistir-hi (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 378, § 293), encara que a la p. següent diu que "*Les Notables peuvent formuler des doléances sur les sujets les plus variés*" [i cita en nota *remontrances*] (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 379 [a Anglaterra sí, EDWARDS, "*Confirmatio Cartarum* and Baronial Grievances in 1297"]) tot i que adverteix l'autor que les *doléances* dels notables no vinculaven el rei però sí que les tenia en compte (V., també, DUMONT / TIMBAL, "Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 188; CONTAMINE, "De la puissance aux privilèges ..."). És clar que les assemblees del clergat també elaboraven els seus *cahiers* (GARRISSON, *Histoire du droit ...*, p. 213-214; SERBAT, *Les assemblées ...*, p. 265).
- 32 GILISSEN, *Le régime représentatif ...*, p. 111. Els assimila, quant a les funcions, als francesos, però els distingeix d'aquests perquè els estats hi són convocats sovint, a diferència de França.
- 33 Acumulen *claims* i *grievances*. V. CLODE, *The law and practice of Petition of right under ...*, cap. 1; RICHARDSON / SAYLES, "The Scottish Parliaments of Edward I", p. 300-317; i "The Irish Parliaments of Edward I", p. 128-141. V., també, MILLER, "Introduction", p. 15-16; CAM, "The relation of English members ...", p. 144 [tot citant PASQUET]; HARRIS, "The formation of ...", p. 49; C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 52.

Sabem que la historiografia (peninsular) no sol establir distincions entre els possibles tipus de greuges (37), ni entre les institucions que els són equiparables (38).

Si bé és cert que perseguint notícies i percaçant dades hom pot constatar, per exemple, que el parlament anglès, al costat del processament ben delimitat *petition of right* (39), i de les *common petitions* (40), tracta també *petitions*

- 34 LeGATES, "Princes, Parliaments and Privilege ...", p. 151-176. També WITTMUTZ, *Die Gravamina der bayerischen Stände im 16. und 17. Jahrhundert als Quelle für die wirtschaftliche*. Per als territoris alemanys v. LAPEYRE, *Las monarquías europeas ...*, p. 38-48, 98-101; i, especialment, FOLZ, "Le régime monarchique ...", *passim*, i p. 288 (quant a l'evolució que menà a la denominació *Reichstag* o Dieta de l'imperi) i p. 289 ss. (quant a l'evolució que segueix), p. 298-301 (quant al marc institucional).
- 35 BÉRENCE, *Les «gravamina», remontrances des diètes de Hongrie ...*, p. 48 ss., i p. 58 ss; "La procédure des Gravamina lors des sessions de la Diète hongroise". BÓNIS, "The Hungarian ...", p. 289, 301-302 (cal remarcar que se n'ocupa quan tracta el procediment de l'assemblea, i no pas les atribucions). En aquest territori presenten una forta vitalitat, almenys fins a finals del s. XVIII (d'ESZLARY, *Histoire des institutions ...*, III, p. 98).
- 36 BARDACH, "Le pouvoir monarchique ...", p. 611 (i els textos que hi cita).
- 37 SALVADOR ("Las Cortes de Valencia", p. 764-768) sí que ho fa, tot seguint els textos clàssics de Matheu.
- 38 Així hom sol tractar-les individualitzadament però conjuntament com elements moduladors (si no controladors) de les relacions entre estaments i monarca, com veurem més endavant.
- 39 Lingüísticament, el primer element del sintagma nominal és definit legalment com una demanda feta a una persona, un oficial o una legislatura o tribunal "for the grant of a favour, or authority, or the redress of some grievance" (WALKER, *The Oxford companion to law*, p. 954). Pel que fa al *Petition of Right*, amb majúscules, v. ADAIR, "The Petition of Right"; FLEMION, "The Struggle for the Petition of Right in the House of Lords: The Study of an Opposition Party Victory"; POPOFSKY,

presentades per particulars (41), no ho és menys que, per a l'àmbit català, habitualment, no se sol diferenciar entre greuges generals i particulars.

"Habeas Corpus and 'Liberty of the Subject': Legal Arguments ..."; WHITE, *Sir Edward Coke and the "Grievances of the Commonwealth, 1621-1628"*; BALL, "The Petition of Right in the English Parliament of 1628" i, sobretot, RELY, *The Petition of Right*; GUY, "The Origins of the Petition of Right reconsidered".

40 Tot i que hi ha qui assenyala que no era el primer deure dels Comuns de presentar peticions (FLUCKNETT, "Parliament", p. 226-228), la transcendència de les *common petitions* és degudament destacada, entre d'altres, per: RICHARDSON / SAYLES, "The Commons and medieval ...", p. 35. RICHARDSON / SAYLES, "The parliaments of Edward III", p. 74, 3, 7-10. Específicament, cal v., per a una distinció de conceptes: FOSTER, "Petitions and the petition of right". Quant a les *common petitions*, v. HARRIS, "The Commons Petitions of 1340"; HASKINS, "The Petitions of Representatives in the Parliaments of Edward I"; "Three Early Petitions of the Commonalty"; EDWARDS, "Some Common Petitions in Richard II's First Parliament"; i MYERS, "Parliamentary Petitions in the Fifteenth Century"; pel que fa als estadis procedimentals per on passen [tot i que al s. XIV era força *obscur*, i, doncs, podia afavorir-ne abusos (FLUCKNETT, "Parliament", p. 226-229)], v.: RAYNER, "The Forms and Machinery of the 'Commune Petition' in the Fourteenth Century", i (la trilogia de) POLLARD, "The Clerical Organization of Parliament", "The Clerk of the Crown" i "Receivers of Petitions and Clerks of Parliament" [CLIFFORD, *A history of private bill ...*, II, p. 789 esmenta una comissió a la *House of Lords* el 1399]. Quant a la vinculació que tenen amb la legislació, v. l'apartat dedicat als greuges generals.

41 RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great ...", p. 18-20 (i p. 37), d'on resulta que les *private petitions* no són privatives del parlament, sinó que també apareixen en els grans consells. RICHARDSON / SAYLES, "The parliaments of Edward III", p. 74, 5, 11-12; FLUCKNETT, "Parliament", p. 228; HARRIS, "The formation of ...", p. 49-52; HASKINS, "Three early petitions ...", p. 317; "The petitions of ..."; ELTON, *F. W. Maitland*, p. 68; FRYDE, "Introduction", p. 3. Quant a la vinculació entre peticions i *private bills*, v. el suggerent article de HARDING, "Plaints and Bills in the History of English Law, mainly in the period 1250-1350"; i les monografies de CLIFFORD, *A history of private bill legislation*, i de WILLIAMS, *The historical development of private bill procedure and standing orders*.

Una de les raons rau, de ben segur, en el mateix tractament que els juristes han anat donant a la qüestió -el qual, al capdavant, ha acabat traspuant en la historiografia-, en bona mesura vinculat a la mateixa tendència coincident amb els registres documentals (42): la utilització per part dels membres dels estaments del concepte de *greuge* (unitàriament considerat) com a un element discursiu i amenaçador envers les manifestacions del monarca, o d'algun membre de la cort, com un concepte global i únic que abraça les possibles subdivisions que s'hi puguin fer (43).

Així, és corrent de trobar expressions com ara: "... que los agravis generals y particulars que s són fets als poblats de Cathalunya sien remediats ..." (44); o encara instant que es "... conpongan los memoriales dels agravis axí

in the House of Commons; FEYDE, "Introduction", p. 17-18; EDWARDS, *The second century ...*, p. 44-65.

42 Em refereixo al fet que és moneda corrent que les al·lusions, i encara més les denominacions, es facin acudint a una enumeració de conceptes més aviat interrelacionats: així, és habitual de trobar referències a determinats tipus de normes en privilegis i en altra documentació que, per por de negligir-ne alguna categoria, empen fórmules cumulatives de l'estil de: "usatges, constitucions, capitols, actes de cort i qualssevol altres", o com ara salari, retribució, emolument o paga.

43 I és precisament amb aquesta projecció que els historiadors generals n'han pres la transcendència, amb els consegüents desenfocaments.

44 ACA, C, 1040, f. 366v-367.

generals com particulars" (45), al costat d'altres de més contundents.

La monarquia, una altra realitat europea comuna (46)

"La mano del Rey en Cortes es poderosissima, sin que la embarace la que tienen los estamentos, los cuales ruegan y suplican, pero no decretan ni mandan, como es notorio".

[Informe sobre l'estat de la cort general, 1635] (47).

45 ACA, RP, BC, Cl. 52, A, 20, f. 169v.

46 Ultra les indicacions de CASSANDRO en "Monarchia"; i de LE ROY (dir.), *Les monarchies*, per al període estudiat, però referit al cas francès, v. BONTEMPS / RAYBAUD / BRANCOUET, *Le prince dans la France des XVIe et XVIIe siècles*; i DUMONT, "La royauté française vue par les auteurs littéraires au XVIe siècle"; tot prenent en consideració els treballs de l'època precedent dels diversos territoris: GARCIA MARIN, "En torno a la naturaleza del poder real en la monarquía de los Austrias"; ALONSO ROMERO, "La monarquía castellana y su proyección institucional (1230-1350)"; CIMENO CASALDUERO, *La imagen del monarca en la Castilla del siglo XIV*; KERN, *Kingship and Law in the Middle Ages*; KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos del rey*; GIERKE, *Political theories ...*, p. 30-37, 62-63; KRYNEN, *Idéal du prince et pouvoir royal en France à la fin du moyen age (1380-1440)*; GILISSEN, "Essai d'étude comparative de la monocratie dans le passé"; PETOT, "La royauté française au moyen age"; LEPOINTE, "Le régime monocratique dans les trois derniers siècles de l'ancienne France"; sense oblidar el curs de doctorat de DUMONT, *Le déclin et le retablisement de l'autorité royale au XVIe siècle*, que se sol veure invocat. També COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 288 ss; i THOMSON, *Popes and Princes, 1417-1517* (les teories sobre l'autoritat entre tots dos poders, p. 3-53; 181-200 [sobre la teoria de les dues espases, v. COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 345 ss.]); la peculiar orientació d'ANTOINE, *Le dur métier de roi*; a més d'una remissió global als vols. XX i XXI dels *RSJB*, dedicats a la monocràcia.

47 Publicat per ZUDAIRE, "Cortes catalanas: ...", p. 401.

Sabem que la figura del rei, del monarca, comuna en tot l'occident medieval (48), no reconeix superior (49) i també, des de la intervenció dels juristes en la teorització i classificació de la realitat institucional, que gaudeix de totes aquelles prerrogatives, sia per dret comú, sia per dret català (50), com aquelles de què frueix l'emperador al seu imperi (51).

-
- 48 V., p. ex., les precisions que hi fa FOLZ, "Le régime monarchique ...", p. 241, 264-284 (quant a la designació), 242-254 (quant als límits de la sobirania), 254-263 (quant al caràcter sagrat de la reialesa), 284 ss. (quant a l'exercici del poder reial); Mc ILWAIN, *Constitutionalism ...*, p. 103-108; Quant als límits concrets del poder reial, v. DAVID, *La souveraineté et les limites juridiques du pouvoir monarchique du IXe au XVe siècle*; G. GORLA, "«Iura naturalia sunt immutabilia». I limiti al potere del «principe» nella dottrina e nella giurisprudenza forense fra i secoli XVI e XVIII" [en *Diritto e potere nella storia europea*. Atti in onore di Bruno Paradisi, Firenze (Olschki) 1992, II, p. 629-684]; ESMERIN, "La maxime «Princeps legibus solutus est» dans l'ancien droit français"; E. LEWIS, "King above the law? ..."; i TIERNEY, "«The Prince is not bound by the laws». Accursius and the Origins of the Modern State".
- 49 Si més no, segons la construcció de la doctrina; v. CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 33. Cita l'autoritat de Bartolus al D.,45,1; D.,16,3,1,37 (i D.,17,1,6,6); D.,1,3; D.,43,24; BELLUGA, *Speculum principum ...*, § 1, f. 25. Aquest element és utilitzat sovint: CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 59-60 (en aquest segon cas, però, a més de citar Bartolus al D.,45,1 cita també D.,49,15). Però aquest tòpic doctrinal no es correspon amb la situació hispànica, com ha demostrat IGLESIA FERRERÍGS, *La creación ...*, 2, p. 225-227.
- 50 BERRARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 31v) ho expressa d'aquesta manera: "assi por derecho común, como por fueros de los dichos Reynos".
- 51 CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 33, n. 37. En aquest cas, BERRARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 31v) també segueix CALLIS -de qui diu que refereix més de 225 regalies- (*Extragravatorium curiarum ...*, f. 33-59, n. 37-100). V., també, COSTA, *Iurisdictio ...*, p. 309 ss.; i parcialment, BOSSUAT, "La formule «le roi est empereur ...", p. 371 ss.

Dintre de la llista de qualitats que en va enumerant CALLÍIS ⁽⁵²⁾, destaca que el príncep ha de ser liberal i graciós ⁽⁵³⁾. És també doctrina comunament acceptada que l'exercici per part del rei de les regalies no genera la possibilitat d'iniciar una reclamació contra la dita actuació ⁽⁵⁴⁾, sempre que les exerceixi *derechamente* ⁽⁵⁵⁾. El monarca és font de tota justícia ⁽⁵⁶⁾, d'acord amb la regla, elaborada pels juristes romanistes ⁽⁵⁷⁾: "tota la justícia

52 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 33 ss. (-59), n. 38 ss. (-99). Hom presumeix que les sentències que dicta el príncep són justes; CALLÍIS, *Margarita Fisci*, 8e *dubium*, n. 29 (f. 131).

53 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 59, § CCXXIII.

54 I per llarga tradició: "... quod dictum est ab antiquis in curia generali Cataloniae, quod de regalibus domini Regis non potest offerri gravamen in curia", CALLÍIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 59, i f. 63, n. 105 (també a l'Aragó, segons RAMÍREZ, citat per FAIREN, *Antecedentes ...*, p. 51); i el tractat d'A. RIPOLL, *Regalium tractatus ...*, Barcelona (G. Nogués) 1644.

55 També, seguint l'orientació comuna, BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 3lv. A Catalunya només pot usar les regalies si no hi ha "rompiment" de constitucions, en el qual cas aquelles cessen (BOSCH, *Sumari ...*, f. 296-297). Una enumeració atenta de les regalies en RIPOLL, *Regalium ...*, esp. cap. 1 i 2 [f. 1 ss, i 4 ss.].

56 Sense voler entrar en la complexitat ni en les implicacions de la definició del dit concepte, destaco que *fer justícia*, administrar-la, abraça, en un sentit lat, rebre queixes (denúncies, etc.) d'aquells que es consideren víctimes d'algun excés o violació (PÉREZ-PRENDES, "«Facer justicia». Notas ...", p. 27).

57 Els autors que s'han ocupat del pensament polític han parat sempre una atenció especial a la figura del monarca (si no al pontifex) i a les aportacions dels juristes; ultra la síntesi d'HESPANHA i dels treballs d'ULLMANN, de WILKINSON, de CHRIMES, d'ALLEN i de HINTON, v. TIERNEY, *Religion, law and the growth of constitutional thought*; SKINNER, *The Foundations of Modern Political Thought*; LYON, "Medieval Constitutionalism: a Balance of Power"; CHURCH, *Constitutional Thought in Sixteenth-Century France*; SCIACCA, "Pensée politique et Institutions

emana del rei", de la qual derivarà la teoria de la justícia delegada i de la justícia retinguda (58). És en virtut seva que el rei, del mateix rang que l'emperador, és el senyor de la justícia, i ha de perseguir-la (59). Pot, doncs, delegar-ne l'exercici en els seus representants -en el primer cas-,

représentatives en France de 1498 à 1519"; PIANO MORTARI, *Il potere sovrano nella dottrina giuridica del secolo XVI*; MARONGIU, "Soberanía e institucions parlamentaria en la polémica política de los siglos XVI y XVII".

58 V., COSTA, *Jurisdictio. Semantica del potere politico nella pubblicistica medievale (1100-1433)* [qui sosté i argüeix que l'oposició *iudex / iurisdictio*, considerada globalment, ocupa el nucli semàntic germinal del llenguatge polític medieval (p. 178)]; també PÉREZ-PRENDES, "«Pacer justícia». Notas sobre actuación gubernativa medieval"; TARDIF, *études sur les institutions ...*, p. 69; ELLULL, *Histoire des Institutions*, vol. 3, p. 316. S'ocupa esp. del vessant judicial de la figura del príncep, MARONGIU, "Un momento típico de la monarquía medieval: el rey juez", el qual ha de protegir els súbdits i mantenir-los en pau i quietud. També, Mc ILWAIN, *The growth of ...*, p. 189-190, 286; MAITLAND, "History of English Law ...", p. 103; LEMARIGNIER, *La France médiévale ...*, p. 251; LEPOINTE, "Le régime monarchique ...", p. 691; BARDACH, "Le pouvoir monarchique ...", p. 610-611; FOLZ, "Le régime monarchique ...", p. 292. Els membres dels estaments reivindiquen la justícia com un dels atributs reials, de llarga tradició, de què s'exigeix el compliment (n'enumeren les virtuts en la cort de Sant Cugat i Tortosa de 1419-1420, RAN, *Cortes ...*, XII, p. 73-75). Així, p. ex., Pere, arquebisbe de Tarragona, encapçala la resposta al rei en el parlament de Barcelona de 1416 amb les paraules de Salomó (*Proverbis 29*) "*rex iustus erigit terram*" (RAN, *Cortes ...*, XII, p. 21-23).

59 MIERES, *Apparatus super ...*, II, col. 10, cap. XXXIII (f. 484, n. 11) [en virtut de l'usatge *Alium namque*]; BELLUGA, *Speculum principum ...*, § 1, (f. 21); ELLULL, *Histoire des Institutions*, vol. 3, p. 314; CHRIMES, *English Constitutional Ideas ...*, p. 343; Mc ILWAIN, *The growth of ...*, p. 154. Aquesta idea també era present en Claude de SEYSSEL, segons cita P. S. LEWIS, *La France à la fin ...*, p. 154. Ha de jutjar qui té la jurisdicció, el monarca; perquè jutjar és una atribució reial (COSTA, *Jurisdictio ...*, p. 180-181), per llarga tradició, que s'insereix plenament en l'òrbita medieval i esdevé, dita facultat, un element de domini (COSTA, *Jurisdictio ...*, p. 150-153).

o administrar-la directament -en el segon-, sigui en audiències [o en comissions, etc.], sigui sobre escrits que se li adrecen, o fins i tot evocant una causa ⁽⁶⁰⁾.

Si és al titular del poder polític amb el concurs dels estaments reunits en cort general ⁽⁶¹⁾ a qui pertoca de resoldre els greuges -com veurem més endavant-, es comprèn que li correspongui, també a ell, d'admetre o escoltar, o de no admetre o no escoltar els greuges i de fer-ne o no fer-ne comissió ⁽⁶²⁾. Sembla clar que no pot correspondre a la

60 V., CALLÍS, *Margarita Fisci* ..., f. 131, n. 28 (§ 179); TARDIF, *Études sur les institutions* ..., p. 159. Cal especificar que la delegació pot ser directament en la comissió (o en algun oficial), o bé delegar en el primogènit lloctinent o la reina consort perquè celebrin la cort amb poder per a proveir els greuges, com en la cort de 1547 en l'infant Felip (ACA, G, 1026/1, f. 43). Els magistrats tenen jurisdicció per delegació del príncep (COSTA, *Jurisdicció* ..., p. 146 ss.), i fins i tot si són persones independentment del càrrec que tinguin, nomenades *excepcionalment* per a conèixer d'una causa, també es reconeixen com a *judges* (PÉREZ-PRENDES, "«Facer justicia». Notas ...", p. 32), encara que no ho siguin, que només hi estiguin habilitats (PÉREZ-PRENDES, "«Facer justicia». Notas ...", p. 29), tots aquells que resolguin el fons de l'afer (PÉREZ-PRENDES, "«Facer justicia». Notas ...", p. 26-27). Pel que fa a les consideracions de la figura dels *judges*, cal sospesar els esforços de CALLEGO, recollits en *Administración y jueces* ... i els treballs que conté.

61 Els autors solen posar l'èmfasi en la figura del monarca *per se*; però, probablement per la immanència de la (antiga per al s. XVI) visió antropomòrfica de la societat medieval [MAITLAND, "Introduction", p. xi; GIERKE, *Politiktheorien* ..., p. 22-27; MAJOR, *Representative institutions* ..., p. 533; LAPEYRE, *Las monarquías* ..., p. 227; ACA, G, 1042, f. 915-915v], no se sol incidir gaire més (si no és en parlar de la convocatòria de l'assemblea, com veurem més endavant) en el fet que sense el monarca no hi pot haver assemblea [DHONDT, "Les assemblées d'états ...", p. 198], i si no n'hi ha, no s'hi podran presentar greuges, etc.

62 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60 (cita D., 40,14).

comissió que el rei pugui fer la facultat d'examinar una causa de suplicació per una sentència de la reina, ja que dita causa és exempta de les delegacions que pugui fer el príncep ⁽⁶³⁾. A més, des del moment que actua amb consciència plena a ningú no és llegut de demanar-li'n comptes ⁽⁶⁴⁾.

El titular del poder polític, font de les jurisdiccions terrenals, és, doncs, sempre major que qualsevol dels seus delegats ⁽⁶⁵⁾. Però, per aquests mateixos motius, i en la mesura que l'actuació dels seus funcionaris emissaris sempre, en principi, li pot ser atribuïda, li correspon també a ell de respondre pels possibles excessos en les vies de procedir d'aquells. Així, es pot actuar davant del rei (*coram rege*) per raó dels oficials que han causat greuges (*officiales gravamina inferentes*) per tal que s'esmenin els danys i se satisfacin les injúries dels perjudicats (sien *opressis, iniuriatis, gravatis, et damna passis*) ⁽⁶⁶⁾.

Si la justificació del príncep i del seus oficials rau en la conservació de la pau i la justícia i en el tracte envers els súbdits ⁽⁶⁷⁾, el titular del poder polític hauria de veure's mogut a celebrar cort general *para reparar los*

63 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 60, n. 102.

64 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 60.

65 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 62.

66 NIERES, *Apparatus ...*, II, col. 109, cap. XXXIII, n. 3 (f. 483).

67 BELLUCA, *Speculum principum ...*, rúbr. 8, núm. 4 i 5, f. 14-14v [citat per BERRARD, *Discurso breve sobre ...*, f. 28].

agravios de las opresiones de sus súbditos, que por clamorosa aclamación d'ellos llega a sus oydos (68).

Correspon al príncep, pel seu ofici, d'administrar justícia (69). Però, per a fer-ho, el príncep ha de consultar amb d'altres persones (70), com també es diu que ha de fer-hi les lleis, de la mateixa manera que actua el pontífex romà (71).

La doctrina, si més no a nivell teòric, és clara i contundent: el príncep fins i tot ha d'executar la justícia contra si mateix, i respondre amb els seus béns (72) i fer les execucions que han jutjat els provisors de greuges de la cort sobre les dites reclamacions (73).

A cavall del monarca com a font de l'administració de justícia, i de les atribucions judicials de la cort com a manifestació d'aquella, en combinació amb la presència del servei o donatiu, se sol plantejar la qüestió de quina funció desenvolupa aquest respecte a aquells. Com que ens en

68 **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 28. Continua dient:

"A exemplo de lo que Dios enseñó, al qual (aunque todas las cosas le sean notorias ciertas y patentes a sus divinos ojos (cita He 4, Dn 14)) con todo, aunque veia clara y patentemente los pecados de los Sodomitas, dixo: (i cita Gn 18) *Descendam, et videbo virum clamorem / qui venit ad me opere compleverint*" [**BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 28-28v].

69 **CALLIS**, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 32, n. 33 *in fine*.

70 **BELLUGA**, *Speculum principum ...*, f. 19 n. 1 (cita C.,7,1 i C.,9,8).

71 és en relació amb l'administració de justícia; **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 20v (qui cita Casanate), l'emperador ha de fer lleis aconsellat per pròcers i savis, com el papa que les fa aconsellat pels cardenals).

72 Sobre aquest punt concret v. l'apartat dedicat al capítol del donatiu.

73 **MIRRES**, *Apparatus ...*, II, col. 102, cap. XXXIII, n. 5 [f. 484].

tornem a ocupar en l'apartat dedicat al donatiu, basta ara dir que per a algú com BERARD el donatiu és la paga que es fa de l'administració de justícia (74).

El marc institucional

La situació en què hom troba les institucions del Principat de Catalunya al segle XVI pot ser considerada com aquella establerta per les relacions derivades dels vincles produïts per un cert *continuisme* respecte al període baix-medieval precedent, i per l'entrada en escena de nous factors modificadors de la realitat del moment, essencialment, des del punt de vista d'organització política i territorial, de l'ampliació dels territoris europeus i també de la mateixa complexitat derivada de l'organització de les possessions peninsulars així com transpirinenques (75); i, des del punt de vista jurídic, per la teorització i l'ampliació (constant) de les facultats del monarca. Essencialment degudes a la recepció del *ius commune* i, consegüentment, a la generalització dels ensenyaments jurídics, d'una banda, i, de l'altra, de la tasca dels juristes, fins que no trobem un teòric modern del nivell de Jean Bodin (76).

74 *Discurso breve sobre ...*, p. 36v.

75 Pel que fa a la situació europea, v. LAFAYE, *Las monarquías europeas ...*, p. 200-216; per al context social, FÉREX ZAGORÍN, *Rebels & rulers ...*, p. 61-86, 87-121; per a la situació als s. XV-XVII, v. KOENIGSBERGER, *Estates & Revolutions ...*, p. 1-18.

76 La seva posició roman prou il·lustrada per la seva obra emblemàtica: *Les six livres de la République*, Paris 1583; i, entre d'altres, també Lyon 1593.

Hom disposarà, a partir de les seves aportacions, del concepte de sobirania perfectament teoritzat, ja que abans d'ell, segons al·lega, ningú (ni jurisconsult, ni filòsof) no l'ha definit (77). I la seva construcció teòrica el porta a afirmar, en contra d'altres opinions, que el príncep sobirà no pot estar limitat pels estats sense deixar de ser-ho; de la mateixa manera que s'esdevé en *Espagne*, d'on cita, per tal d'il·lustrar la igualtat de condicions (és a dir, les mateixes submissions i paraules de subjecció), el discurs de la reunió de Toledo de 1552 (78).

La sobirania del monarca no es veu, doncs, alterada ni minvada per la presència dels estats, ans al contrari (79). Amb tot no pot deixar de reconèixer i de consignar en aquelles pàgines una reflexió de caire polític provinent de la mateixa observació de la realitat: en ocasió de la celebració de l'assemblea, els prínceps, per no *rebouter* els súbdits, acorden i passen força qüestions que altrament no consentirien si no estiguessin soterrats per demandes, precís i reclamacions (80).

77 És coneguda la definició que dona: "*La souveraineté est la puissance absolue & perpetuelle d'une République*", la marca o senyal de la qual consisteix a donar lleis als súbdits sense llur consentiment (BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 122, 142).

78 Destaca, per abonar la seva posició, que la concessió econòmica que l'assemblea fa al monarca *s'appelle service* (BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 138).

79 BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 141:
 "... ains au contraire sa maiesté en est beaucoup plus grande, et plus illustre, voyant tout son peuple le reconnoistre pour souverain ...".

80. BODIN, *Les six livres ...*, p. 141-142, esp. p. 142:

No ens ha d'estranyar, doncs, que la dialèctica que s'estableixi entre el monarca i els seus naturals sigui mitjançant la utilització d'una fórmula d'eficàcia provada: el recurs a una institució de llarga tradició i de bons resultats -gairebé garantits!-, com és la *cort general de Catalunya*.

L'assemblea estamental pròpia: la cort general de Catalunya ⁽⁸¹⁾

L'assemblea estamental ⁽⁸²⁾ és la institució que possibilita al món europeu occidental medieval i modern que el monarca atorgui als seus vassalls un determinat grau de

"... s'ils [els prínceps] n'estoyent vaincus des requestes, prieres et iustes doléances d'un peuple affligé et vexé le plus souuent au desceu du Prince, et qui n'entend que par les yeux, les oreilles, et le rapport d'autrui". V. també MARONGIU, "Jean Bodin e la polemica ...", p. 67.

81 Aquesta succinta visió de la institució, presidida per un intent de condensació considerable, necessària, però, d'altra banda per poder situar correctament la institució dels *greuges de cort* en el context adequat i *natural* que els pertoca, respon al fet que ja he estudiat amb més atenció el funcionament de la cort en els treballs següents (als quals remeto per al plantejament i per al tractament global de les qüestions que ací gairebé només són enumerades, a més a més de la bibliografia que contenen): *La Cort General de Catalunya: procediment i atribucions*; "Procediments i atribucions no legislatives de la Cort General"; "Organització i atribucions de la cort general". Com a norma general, prescindeixo d'obres que considero desencertades o inexactes, com ara, per dir-ne alguna, el manual de GARCIA CÁRCCEL, *Historia de Cataluña*; o PALOS, *La práctica del gobierno en Catalunya*. I de diccionaris de caràcter general; com el publicat per Edicions 62 recentment.

82 Denominada també per la historiografia internacional assemblea representativa, institució representativa, institució parlamentària, entre d'altres.

(diguem-ne, ara com ara) '*participació in abstracto*' en les tasques de govern ⁽⁸³⁾.

Els orígens d'aquesta assemblea encara no han estat prou estudiats, a diferència del que passa en d'altres territoris de l'àmbit europeu dins d'una tradició erudita distinta de la peninsular on ja fa anys que hom hi començà a esmerçar esforços per tal de fixar la cronologia de les reunions estamentals ⁽⁸⁴⁾.

De fet, doncs, continuem partint encara d'aquelles afirmacions -més o menys tradicionals- que, *grosso modo*, en situen la *gènesi temporal* en algun moment -més aviat imprecís- entre l'alta i la baixa edat mitjana ⁽⁸⁵⁾, i la *institucional*, que ho fa en algun punt -no gaire ben definit- entre les corts comtals ⁽⁸⁶⁾ (o *cúries*, si fem

83 En les assemblees estamentals, hi resideix tot el poder, perquè cal entendre (més aviat, s'entén) que hi és tothom present; p. ex., T. Smith, *De Republica Anglorum* (ed. 1583), II, 1 [citat per CARLYLE, *A history of Medieval ...*, VI, p. 489-490, esp. p. 490, n. 1].

84 El desfasament de l'erudició espanyola respecte a l'europea es palesa, p. ex. - entre molts d'altres casos- en l'estat de publicació de les fonts que es produeix, en un alt grau, al segle XIX a la majoria de països de l'Europa occidental (França, Alemanya, Anglaterra, etc.).

85 Així, p. ex., des d'una orientació totalment diferent, els tractadistes solen citar que foren inventades per Moisès, qui fou imitat per altres prínceps. Després dels reis que imitaren Moisès hi ha Ròmul (BERNARD, *Discurso breve sobre ...*, f. lv), qui dividí el poble de Roma en trenta parts "y aquellas anomenà *Cúrias*, que en vulgar vol dir *Corts per rahò*, y causa que tinguessen cura del govern de la República" (SARROVIRA, *Cerimonial ...*, full 2 del proemi, on diu que ha estat tractat per més gent -que no detalla- i no s'hi entretén).

86 Hi ha qui al·ludeix als precedents dels precedents i comença -més intuitivament que no altra cosa- remuntant fins al consell assessor del monarca visigot, l'*aula régia* (p. ex., VALDEAVELLANO, *Curso de historia ...*, p. 452, 463-464).

servir el llatínisme) i la *cort general* ja plenament formada de la baixa edat mitjana (87).

L'aspecte *temporal*, immers, des de la perspectiva europea (88), en una mena de "cursa científica" (motivada probablement pel prestigi que hom creia que hauria de tenir -i que tindria- el territori propi, si la datació que li corresponia era la més primerenca), s'intentà determinar fixant a partir de quina data hom podia considerar que les assemblees estamentals respectives assolien un punt de maduresa suficient, més que no pas des del punt de vista de funcionament orgànic i de les atribucions que els corresponien. Aquest darrer s'esdevindrà, normalment, en un moment posterior al que ara esmento des de l'òptica de la *constitució*, és a dir, des de quan es pot considerar que l'assemblea ja és quelcom més que no un òrgan *purament assessor* del monarca, i que ja és objectivada i formada d'una manera estable.

Aquesta tendència adreçada a les arrels *constitutives*, basada normalment en criteris diversos que han acabat, per la *via de fet*, en una opinió -parcialment estesa-convencional, ha menat a considerar com a punt de maduresa de la *constitució* de les assemblees estamentals la presència

87 Amb tot val a dir que de fa pocs anys ençà, hi ha un interès renovellat per l'estudi de les assemblees estamentals (associacions, congressos -els patrocinadors dels quals solen ser els òrgans polítics dels territoris respectius, esp. de l'Estat espanyol-, estudis, etc.).

88 Extrapolable al cas peninsular pel que fa als distints territoris d'Espanya.

assídua (menys que més accidental) de "representants" (89) dels tres ordres de la societat medieval, i a donar un pes decisiu -pel contrast amb els precedents més immediats (90)- a la incorporació dels membres de l'estament ciutadà (91).

Una via d'aproximació, que pretén eludir (o, si més no, dissimular) els inconvenients suara esmentats, exemplificada per COROLEU / PELLA (92), porta a diferenciar, en la vida de la mateixa institució, entre el que ells anomenen "corts de

89 En la línia iniciada per SÁNCHEZ ALBORNOZ de vincular la consideració de cort a la presència de membres dels tres estats i de la concessió d'ajut econòmic per evitar que el rei encunyés arbitràriament moneda (*La Curia regia portuguesa. Siglos XII y XIII; "La primitiva organización monetaria de León y Castilla"*) [VALDEÓN, "Las cortes medievales castellano-leonesas en la ...", p. xix-xx]; en una línia similar hi ha, salvades les distàncies, SPUFFORD, "Assemblies of estates, taxation and control of coinage in medieval Europe". Amb tot, i salvant les distàncies, és sumament complex d'escatir plenament si la presència de burgesos i magnats en aquestes reunions primeres es deu a llur condició de "representants" de les viles respectives o respon a d'altres motius vinculats a factors més personals o de relació amb d'altres cercles d'influència.

90 Membres de la noblesa i del clergat ja formaven part -des de gairebé sempre- de les *curiae* dels magnats i notables que esdevindrien titulars del poder polític d'un determinat territori.

91 El pressupòsit de partença fixa la participació dels membres en una dinàmica de regularitat, d'assiduitat. Hom s'adona fàcilment de la dificultat de valorar adequadament la qualitat de la presència i de la participació dels dits "representants" de les viles i ciutats (reials) en les assemblees estamentals medievals a la vista de la documentació conservada (si no ambigua o de difícil interpretació; v., p. ex., l'esforç que hi fa, en un altre àmbit, ESTEPA, "Curia y Cortes en el Reino de León"), per no comentar altres factors com ara la fluctuació que es produeix quant al nombre i qualitat dels convocats pel braç reial al llarg dels segles baix-medievals i moderns.

92 *Las córtes ...*, p. 18 ss.; també: PELLA, *Llibertats ...*, p. 112; BROCA, *Historia ...*, p. 261.

fet" i "corts de dret". Aquest criteri *formalista*, amb una certa base, diríem-ne, *legalista*, identifica el primer cas amb la vida de la institució des dels orígens -variables- fins l'any 1283 ⁽⁹³⁾; i el segon cas, amb el període comprès entre 1283 i la seva extinció amb la implantació del règim derivat de la Nova Planta del Principat de 1715 ⁽⁹⁴⁾.

Malgrat aquestes aproximacions, la història de la constitució orgànica de la cort general de Catalunya ⁽⁹⁵⁾ és una etapa globalment desconeguda, matisada solament per alguna dada que contribueix a apuntar un lleugeríssim esbós de l'evolució que degué seguir, sempre, però, dintre dels canons més purs de l'ortodòxia ⁽⁹⁶⁾. Així, per exemple, a

93 La cort general de Barcelona de 1283 ha estat considerada un punt clau en l'evolució de la institució (alhora que -pels mateixos motius que ara seran esmentats- ho ha estat també per a d'altres manifestacions de caràcter legal). V. l'anàlisi que en fa, a partir de la constitució *Volem, statuim*, IGLESIA FERRERÓS, "La Constitució de 1283", dins del "dossier" de diversos autors dedicat a «Les Corts de Barcelona de 1283», en *L'Avenç*, núm. 74.

94 Pel que fa al decret, cal v. GAY ESCODA, "La gènesi del Decret de Nova Planta del Principat de Catalunya. Edició de la consulta original del 'Consejo de Castilla', de 13 de juny de 1715".

95 Una exposició, actual en el seu moment, del desenvolupament institucional es pot veure en Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 664-715, esp. p. 696 ss., on pren com a patró el cas català, respecte al qual assenyala diferències per delimitar les assemblees d'altres territoris.

96 Com veurem tot seguit, se cercarà, per part d'un autor saxó, el punt de referència "oficial" de l'aparició de la cort com a tal amb la presència del tercer estat; però, paradoxalment, han rebutjat aquest criteri -i s'han cenyit a l'anàlisi de les lletres de convocatòria (*writs of summons*) i partir de les denominacions que hi apareixen- RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English Parliament. The English Parliaments of Edward II", p. 82; alhora que insisteixen en el fet que cal no referir-se al "parlament" en funció dels (suposats) destinataris; p. ex.,

partir de l'aportació de PROCTER (97), hom hauria d'haver pres com a punt de referència i com a primera cort general del Principat la reunió de 1214, a Lleida, per jurar el jove Jaume I (98), tot i que en reunions anteriors ja hi eren presents alguns ciutadans, i tot i que CALLÍS ja considerava que la primera reunió com a tal fou la posterior, del 1218 (99).

L'aspecte formal a partir de la lectura de les constitucions més significatives de 1283 (*Volem, statuim i Una vegada lo any*) només permet de deduir, pel cap alt, que hi assistiren persones que pertanyien als tres estaments; res no ens ha de fer pensar que la cort ja era dividida en tres braços; aquest aspecte ha estat aclarit per MARONGIU (100) qui indica que la divisió funcional degué d'esdevenir-

barons, magnats, etc. (RICHARDSON / SAYLES, "The Parliaments of Edward III", p. 65).

97 "The development of the Catalan 'Corts' in the Thirteenth Century".

98 Se'n té una llista d'assistents (ARAGÓ, "Der katalanische Adel im Parlament von Lerida (1214)"), pel que sembla problemàtica, ja que hi ha noms que palesen anacronismes sorprenents. Hom pot veure el pergamí reproduït en F. UDINA, *Documents cabdals de la història de Catalunya*, I, [Barcelona] (Fundació Catalana) [1985], p. 129-135.

99 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 10, n. 2:

"Sed in constit. ad honorem in pacibus et treugis domini Regis Iacobi primi intervenerunt Archiepiscopus Tarasco. et episcopi eius suffraganei Cataloniae, vicecomites, barones et milites et homines civitatum et villarum quæ fuit facta ann. domini Mccxviij ...".

100 "La città nelle 'Corts' e nei parlamenti catalani del secolo XIV".

se devers 1365 quan els membres dels diversos estaments s'estructuraren orgànicament en tres braços ⁽¹⁰¹⁾.

La simultaneïtat del fenomen assembleari o corporatiu en els diversos territoris europeus occidentals, la coexistència de diferents institucions ⁽¹⁰²⁾, fàcilment i diàfanament identificables i equiparables, bo i prescindint del terme amb què es designen ⁽¹⁰³⁾, superada una etapa gairebé obsessiva per conèixer-ne els orígens ⁽¹⁰⁴⁾, ha menat

101 Fou precisament en aquesta època (1363) quan aparegueren els primers *capítols de cort* com a categoria conceptualment diferenciada de les *constitucions*: V. GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al decret de Nova Planta", p. 258-259.

102 Tot i els desfasaments inevitables i els punts de referència distints, com ara els lleus i comprensibles desfasaments que hi ha en la data en què es fixa l'origen de cada una de les assemblees, o fins i tot de les dates de desaparició. V. MARONGIU, *Il parlamento in Italia nel medio evo e nell'età moderna ...*, com a punt de referència.

103 La varietat de designacions, sobretot en temps medievals, alhora que mostra les vacil·lacions d'una institució que s'està formant i consolidant, mostra també una certa comunitat d'idees que s'han relacionat, segons els casos, amb la mateixa explicació del significat i etimologia dels mots. P. ex., *colloquium*, *parliamentum* (que ha generat, amb sentits diferents, el *parlament* català, el *parlamento* castellà, el *parlement* francès i el *parliament* anglès).

104 V. WILKINSON (ed.), *The creation of medieval parliaments*; BISSON, "The Military Origins of Medieval Representation"; SPUFFORD, *Origins of the English Parliament* [amb una acurada selecció de textos comentats]; GEORGESCO, "Le problème des origines des Assemblées d'États ...". Hi ha una *communis opinio* que vincula la sempre controvertida gènesi de les assemblees parlamentàries peninsulars [LOUSSE, "Les origines des États ...", p. 379] a algun (o alguns) dels elements següents: l'evolució de la *cúria* règia (sia ordinària, sia extraordinària), i la de les assemblees de pau i de treva, sense menystenir una certa influència de les assemblees eclesiàstiques; amb tot, probablement per limitacions de tipus

no tan sols a un moderat interès per la recerca comparativa, sinó que també n'ha propiciat alguns intents de classificació (105).

Sigui com sigui, el fet és que els punts de contacte permeten agrupar intuïtivament aquestes institucions jurídicament diferenciables i políticament vinculables sota un mateix concepte, poc precisat quant als detalls, però que en destaca les nocions comunes de confluència sota una definició (que podríem considerar de treball) com ara la que proposà Émile LOUSSE (106), alhora que bandegem temporalment

documental, no se n'acaba de trobar una explicació satisfactòria al cent per cent, tot i una relativa identitat (si no continuïtat) de funcions, ja que les cùries tenien, entre d'altres, el vessant judicial (Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 674). Les temptatives més recents per al cas català són: FERNÁNDEZ VILADRICH, "Notas en torno ..."; i GONZALVO, *Les assembles ...*. No han faltat explicacions, en l'àmbit saxó, de caràcter més funcional (ELTON, *F. W. Maitland*, p. 65), si bé tampoc no és inusual de trobar que ja els clàssics confessaven la complexitat de l'empresa (BLACKSTONE, *Commentaries on the laws ...*, I, p. 142-136, esp. p. 143).

105 V., p. ex., el treball bàsic de HINTZE ("Tipología de las instituciones estamentales de Occidente" [que 19 anys més tard va ser simplificat i divulgat per GARCÍA PELAYO, "La constitución estamental"]; cf. amb els darrers assajos de LALINDE ("Las Asambleas políticas estamentales de la Europa latina", i "Las Cortes catalanas en la edad media" [v. la ressenya de J. VALLEJO al volum on s'insereix el dit treball, en *AHDE*, 58 (1988)]).

106 En "Parlementarisme ou corporatisme. Les origines des assemblées d'états.", p. 699, n. 1:

"Une assemblée d'états est une assemblée politique, composée des représentants de l'Ordre ou des Ordres politiquement privilégiés d'un pays, agissant au nom de ces Ordres et de l'ensemble du pays, pour veiller, d'une part, au maintien des privilèges des Ordres, des Corps et des individus, ainsi qu'au maintien des droits fondamentaux du pays, et, d'autre part, pour rendre au prince les services stipulés dans les chartes comme contre-parties des droits reconnus et des privilèges concédés par lui".

L'accepto i la comparteixo, no tan sols per l'encert de la formulació, sinó per la funcionalitat que se'n deriva.

les dels tractadistes (107) de diferents territoris (108). Aquesta definició, amb una clara preferència per l'òptica estamental, que caldria completar en el sentit que desdibuixa subtilment l'interès que hi puguin tenir els cercles d'influència del monarca, presenta, per a mi, el gran encert de permetre una visió de la cort general (109) com si es tractés d'un escenari, d'un escenari polític (110)

107 Després d'advertir que en dret qualsevol definició és perillosa, BERARD (*Discurso breve sobre ...*, f. 1) diu que les corts són "una congregación, y ayuntamiento del pueblo, hecho en lugar común por el Rey, o otro que tenga potestad de celebrallas (sic)"; no gaire allunyat del qui li serveix més que de base, BELLUGA (*Speculum Principum ...*, rúbr. 1, § 1 [f. 2]), per al qual:

"... curia potest sic describi, cum als. diffinitio in iure sit periculosa, Quod curia est congregatio populi facta, in certo loco communi a principe, vel alio habente potestatem, curiam celebrandi, ad quam debent solemniter vocari Decuriones, sive Consiliarii, Archiepiscopi, Episcopi, Duces & ceteri Magnates, Nobiles, Milites, & Generosi. Et regni proceres, ...".

108 El tractat anònim anomenat *Fieta* (datat devers 1290) remarca:

"Habet enim rex curiam suam in consilio suo in parlamentis suis, presentibus prelatibus comitibus baronibus proceribus et aliis viris peritis, ubi terminate sunt dubitationes judiciorum et novis injuriis emersis nova constituuntur remedia, et unicuique justitia prout meruit retribuetur ibidem" (*Fieta*, (2nd. ed. 1635), p. 66 [citada per EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 282]).

109 El nom *cort* també és pres per la casa reial del príncep, pels tribunals de justícia i per altres epítets, títols i renoms que els donen els doctors; cita MIERES, *Apparatus super ...*, I, col. 2ª, cap. 26, § 2 (f. 30); CALLIS, *Extravagatorium curiarum ...*, 2ⁿ dubium, a l'inici, f. 4-5; BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. lv. Els romans anomenaren aquestes reunions Comitia, els alemanys dieta, els francesos sicilians i sards parlament, corones de Castella, Aragó i Portugal, corts generals, BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. lv.

110 Ja ho he destacat: OLEART, *La cort general ...*, p. 215 ; idea que havia desenvolupat HESPANHA, *Historia ...*, p. 367 ss.

on tenien lloc les trobades o els encontres ⁽¹¹¹⁾ entre els membres dels tres ordres que podien assistir a la cort i tenien dret a fer-ho.

És clar que aquesta similitud que prediquem respon a uns orígens i evolucions mínimament assimilables, que passen, no caldria sinó, per una, diguem-ne compartició de funcions, inserides en el marc del tracte recíproc vinculat al deure de consell (amb un vessant eminentment *moral* i *polític*) i d'ajut (amb un vessant eminentment *material* i *econòmic*) ⁽¹¹²⁾, que, en definitiva, permet de veure la celebració de l'assemblea com una presa de contacte (i de temperatura) entre el monarca i els seus súbdits. I això és així en tot l'occident medieval ⁽¹¹³⁾.

111 La utilització d'aquests dos conceptes respon al fet que les reunions no sempre eren reflex d'una confluència d'interessos, sinó que hi podia haver, i hi havia, situacions -més o menys greus- de crisi.

112 V. les consideracions que faig a propòsit d'això en l'apartat dedicat al donatiu. Amb tot, v. MARTÍNEZ MARINA, *Teoría ...*, p. 654 (qui hi vincula l'origen de l'assemblea); FÉREZ-PRENDES, p. 15-41 (com a fonament jurídic de la institució) i 43-59 (crítica de les tesis de trencament del dit deure); FOLZ, "Le régime monarchique ...", p. 288 es refereix al que ell anomenat noció antiga del "*consensus fidelium*"; HASKINS, *The growth ...*, p. 31-34. Sembla que el principi altomedieval del consens es perllonga fins al cor del renaixement jurídic ("*... dico vobis quod si imperator velit motu sui capitis condere legem potest; sed verum est quod mos suus est quod cum consilio vocatis proceribus statuit ...*", BELLAPERTICA, *Lectura super prima parte codicis*) [citada per a COSTA, *Jurisdictio ...*, p. 192].

113 V. el parlament de 1416 on el rei demana consell i ajuda (RAH, *Cortes ...*, XII, p. 2, 4, 5, 9 i 20). Els estaments, dintre del joc dialèctic, també ho expliciten, p. ex., a la cort de Sant Cugat i Tortosa de 1419-1420 (RAH, *Cortes ...*, XII, p. 107). Quant als territoris francesos, DUMONT / TIMBAL, "Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 188.

Quant a les anomenades atribucions (114) de l'assemblea, cal tenir en compte que és relativament habitual de comprovar que no se'n solia intentar de fer-ne una enumeració, almenys, fins al segle passat (115), i que cal no perdre de vista l'horitzó polític que amara la vida de la institució (116). Per contra, els tractadistes es conformaven a anar analitzant diversos aspectes de l'actuació de la cort. Amb tot, sí que hi ha unes grans línies que marquen els marges de competència de les assemblees estamentals, si més no peninsulars, reconduïdes al doble vessant de limitació de la creació del dret per part del monarca

114 GILISSEN ("Les états généraux des Pays de par deça ...", p. 292; "Les états généraux en Belgique ...", p. 410; *Le régime représentatif ...*, p. 106) es refereix a les atribucions dels estats generals (els quals no han assolit el reconeixement d'una competència pròpia) com aquelles dels estats provincials transposades a un pla més general, ja que la seva competència és *très variable* i depèn de factors ocasionals. Ja hem indicat que BÓNIS ("The Hungarian ...", p. 301-302) s'ocupa dels greuges no pas quan tracta les atribucions de la cort sinó quan ho fa del procediment. També tenim una posició eclèctica (HUGUET, *Les états de Languedoc ...*, p. 25) que considera que:

"Les doléances et remontrances des Etats constituent moins une de leurs attributions que l'une des formes d'exercice de l'ensemble de leurs compétences".

115 Per al nostre cas, v. el tractament cumulatiu que hi donen COROLEU / PELLA, *Las Cortes ...*, p. 95 ss. Respecte al Regne de Castella, PÉREZ-FRENDES s'hi refereix, amb atenció casuística, com a *activitats* (*Cortes de Castilla*, p. 111-151). Per al cas anglès, v., p. ex., MAITLAND, "English Law, 1307-1600", p. 128; PLUCKNETT, "Parliament", p. 196; RICHARDSON / SAYLES, "The Parliaments of Edward III", p. 75-76. Quant als estats particulars francesos, v., p. ex., TIMBAL / CASTALDO, *Histoire des institutions publiques ...*, p. 403.

116 Aquesta consideració ha menat ARVIZU ("Las Cortes de Navarra ...", p. 597) a afirmar: "*Y como los intereses políticos cambian, la esencia y atribuciones de las cortes son asimismo cambiantes*".

mitjançant les diferents fórmules de legislació de cort, i al control que els permet la dinàmica dels greuges en funció de les queixes presentades contra l'actuació del rei i dels seus oficials, si bé cal precisar que es distingeix entre els segles moderns, marcats -com hem vist- per l'obra de Bodin, i els baix-medievals (117).

Però, així entesa la situació, els greuges de la cort general de Catalunya no esdevenen un mitjà de control (118) únic dintre d'un panorama comparat; al Principat mateix hi ha una via per a controlar l'observança de les normes, que no hi hagi *contrafaccions*, ni provisions oposades (119); a Aragó i València, ja ho hem vist, es fa servir, principalment, la via de greuge (120); a Castella, d'una banda, el *contrafuero* (121), de l'altra, l'*obedézcase pero no*

117 IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del Derecho ...*, 3, p. 591.

118 Sí que són un mitjà de pressió valuós, però tampoc únic (v. OLEART, *La cort general ...*, p. 122-135; "Organització i atribucions ...", p. 17, 20).

119 V. GAY, "Eficàcia de les normes ...", p. 530-542; "La creació del dret a Corts ...", esp. p. 92-96.

120 S'ha acostumat a parar més atenció al cas aragonès, probablement per l'especial configuració que representa la figura del *Justicia Mayor* com ha jutge intermedi (equidistant?) entre el rei i les *Cortes*; v. BONET, *Procesos ante el Justicia de Aragón*; FAIRÉN, *Antecedentes aragoneses de los juicios de amparo*, p. 9-63 esp.; i les obres (clàssiques) que citen; quant al procés que culminà en les *Cortes de Tarazona* el 1592, v. la tesi de Xavier GIL PUJOL; i la introducció que fa a l'edició anastàtica de Lupercio Leonardo de Argensola, *Información de los sucesos del Reino de Aragón en los años de 1590 y 1591*, Zaragoza (Edicions de l'Astral / El Justicia de Aragón) 1991, p. VII-XLVIII.

121 BERNHEJO, "La idea medieval de contrafuero en León y Castilla".

se *cumpla* (122); a Navarra, els *contrafueros* i la *sobrecarta* (123); a Guipúscoa, Biscaia i Alaba, el "*pase foral*" (124). Mecanismes que comparteixen la característica de tendir a controlar l'activitat del monarca (125), i que coexisteixen amb d'altres de paral·lels propis de l'estructura política, des del que podríem anomenar, òptica interna (126).

Atribucions judicials de la cort

L'autoritat de l'*Usatge Iudicium in curia datum* permetia a CALLÍS afirmar obertament, bo i descansant en l'habitual i acceptada identificació entre la *cúria* i la

-
- 122 GONZÁLEZ ALONSO, "La fórmula 'obedézcase pero no se cumpla' en el Derecho castellano de la Baja Edad Media".
- 123 SALCEDO, "Contrafueros y reparo de agravios"; i "Historia del derecho de sobrecarta en Navarra", en *Príncipe de Viana*, 1969, p. 255-263.
- 124 GÓMEZ RIVERO, *El pase foral en Guipúzcoa en el siglo XVIII*.
- 125 IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 3, p. 632-633.
- 126 No em refereixo a actuacions de justícia com el *lit de justice* [S. HANLEY, *The Lit de Justice of the kings of France. Constitutional Ideology in Legend, Ritual and Discourse*, Princeton (Princeton Univ. Press, = "Études présentées ... LXV") 1983], sinó a la *visita* (GARRIGA, "Control y disciplina de los oficiales públicos ...", i "Observaciones sobre el estudio de las chancillerías ..."), o el fet de *purgar taula* (LALINDE, "La Purga de Taula"), això sense al·ludir a les disposicions de les CADC sobre aquests aspectes: de 1289 *Ordenam e statum que si mal feyt* (3CADC, I,8,1,5 [f. 400]) i de 1291 *Tota mala feta* (3CADC, I,9,15,4 [f. 433]).

cort (127), que a la cort general es feien judicis (128). A més, ell mateix havia assenyalat que la cort es podia assimilar al consell papal, episcopal o arxiepiscopal, perquè -també- a la cort es tractava de judicis i de la reformació de tota la terra catalana (129). Tot seguit tornarem sobre aquesta qüestió.

Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort

La cort general es desenvolupava d'acord amb unes pautes de procediment -basades principalment en el costum i en la tradició (130)- que ens podrien fer considerar-la summament formalista (131), casuista, amb un criteri

127 Fenomen que arrenca de la identitat de termes en llatí (*curia*) i català (*cort*) per designar la mateixa institució, que en la llengua mare servia també per a designar (com en la llengua romànica) l'òrgan assessor del monarca a l'alta edat mitjana. Recordem, de passada, que l'usatge citat fou inclòs, precisament, en el títol "De celebrar corts" de les CADC, precisament per aquesta assimilació. V., a tall d'exemple, SARROVIRA, *Cerimonial ...*, f. 1-2 (del proemi).

128 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 25 ("*quia in curia fiunt iudicia*").

129 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 25, § 3.

130 Sabem que hi ha assemblees, com la *Sejm* polonesa, que han existit més de tres segles i no han tingut disposicions que els reguessin el procediment fins a la fi de llur període vital, ja que descansaven en una lenta pràctica evolutiva, simplement modulada per disposicions puntuals (KURTZEDA, "Parliamentary Procedure ...", p. 21). Aquest cas pot ser considerat, als nostres ulls, pròxim al català.

131 El procediment es basava essencialment en el costum i en la tradició, com acabo de dir. No solament l'aspecte protocol·lari fou el transmès d'una manera més evident mitjançant algunes obres de l'edat moderna (Peguera, Sarrovira, etc.), sinó que també hem localitzat alguns exemplars de formularis manuscrits, elaborats amb aquesta mateixa finalitat: ACA, CR, Memorials, 54. També Biblioteca de Catalunya, ms. 2120 (conté un resum de l'*Extragravatorium* de CALLÍS, i deu copiats models de

d'actuació sectorial i, a voltes, gairebé sacral (132). *Formalista*, perquè es troba amb el pes de la tradició i els precedents, i cal salvar sempre les garanties formals necessàries (133), com sempre s'ha fet. *Casuista*, perquè compta -per la mateixa mancança d'unes normes de procediment explícitament preestablertes- amb una dinàmica d'actuació que permet una *summa* flexibilitat en el tractament dels afers, (sempre dins d'unes línies mestres generals) una gran adaptació al cas concret. *Actuació sectorial*, perquè les llargues sessions de la reunió de cort (134) es produïen per l'organització funcional pròpia de la cort: reunió per estaments dels membres, en estances separades, llevat de les

documents propis de la cort general, amb la finalitat de constituir-ne un breviar, probablement); BNM, ms. 18757-8 (que és, segons l'inventari de sala, un "Ceremonial de las cortes acordadas celebrar en Barcelona en 1701"); BUSCV, ms. 164, volum miscel·lani que conté obres de Sarrovira, Serra, Casanate, Torner, i un "Tratado de las Cortes de Cataluña dividido en tres libros"; [quant a les corts navarreses, v. els publicats per: HUICI, "Las Cortes de Navarra a través de sus formularios", en *AHDE*, 29 (1958), p. 513-540; i per IDOATE en *AHDE*, 28 (1958); quant al parlament anglès RICHARDSON / SAYLES, "Parliamentary documents from formularies"].

132 A Anglaterra, al parlament de 1401, el *speaker* va comparar els procediments parlamentaris amb la celebració d'una missa (KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 219). Gairebé coetàniament, entre 1388 i 1405 (i a tot estirar abans de 1413) s'escrivia en terra de parla catalana un sermó al·legòric sobre la mort de Jesucrist dit *Les corts generals de Jerusalem*, bo i prenent de la institució estamental algun aspecte que, degudament adaptat, permetria d'assolir el resultat buscat literàriament.

133 En podria ser un exemple il·lustrador el fet que en l'oferta del donatiu, els estaments fan constar una i altra vegada que la concessió del servei és una liberalitat que és atorgada graciosament -com veurem-, i que no els podrà ser mai exigida al·legant com a precedent una oferta concedida anteriorment.

134 A diferència de les reunions del parlament anglès, que duraven poques setmanes.

sessions conjuntes d'obertura i de cloenda, i - excepcionalment- d'algun esdeveniment assenyalat (135). Aquesta peculiaritat comportà un hàbit concret d'establir i de mantenir relacions (que generava una determinada dinàmica a un ritme també determinat): a través de diversos càrrecs i comissions de caràcter estable (136) i, quan calia de càrrecs i comissions extraordinaris (137).

Amb tot, els diversos estadis per on calia que passés el desenvolupament de la cort responien al fet que "*la cort general de Catalunya és un tot interrelacionat, bastit sobre l'ús i el costum, i que tenia un mecanisme de funcionament lent però calculat, la qual cosa suposava que si hom en forçava el mecanisme, corria el risc de desballestar la institució*" (138).

Val a dir que les esmentades pautes de procediment descansaven en una, diguem-ne i considerem-la estructura processal bàsica ineludible, sense la realització de la qual es podria dir que no hi havia cort, tot i que podia anar acompanyada d'altres elements no essencials, de tipus conjuntural (139).

135 Posem per cas el jurament del primogènit.

136 Com ara els promovedors, els tractadors, els provisors de greuges, els encarregats de les constitucions (a voltes dits constitucioners), etc.

137 Com ara una ambaixada per solucionar una qüestió concreta.

138 OLEART, *La cort general ...*, p. 217. V. també OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 24.

139 Aquesta estructura bàsica podia, doncs, veure's completada (o sofrir-ne les interferències i alteracions) per la marxa dels esdeveniments i per les correlacions de forces d'un moment determinat.

La delimitació conceptual dels elements essencials per determinar què conforma una institució concreta no sempre és compartida per la historiografia. En bona mesura la resolució de la qüestió no es pot deslligar d'altres punts que ja hem esmentat, com ara la finalitat de la cort ⁽¹⁴⁰⁾. En el cas anglès ⁽¹⁴¹⁾, cal destacar, tant per l'originalitat com per l'aprofundiment -de les tesis de MAITLAND ⁽¹⁴²⁾- i pel renovellament d'enfocaments que han suposat (i generat) els treballs de RICHARDSON i SAYLES ⁽¹⁴³⁾. Partien, en bona

140 V. les consideracions fetes a propòsit de l'ordre dels debats de la cort.

141 Constitueix una de les aportacions més interessant, rellevant i coherent de la historiografia anglo-saxona, un cop superada l'etapa que podríem denominar de preeminència dels postulats de l'obra, sotmesa a revisió, del bisbe STUBBS (*The constitutional history of England in its origin and development; Select charters and other illustrations ...*; i CAM, "Stubbs seventy years after"). Una altra visió en MYERS, "The English Parliament and the French ...", p. 150. Els revisionistes han estat, sobretot, els deixebles de MAITLAND, els quals li han fet dir coses que mai no va arribar a insinuar (CUTTINO, "Medieval Parliament ...", p. 686). V., també, EDWARD, *Historians and the English parliament*.

142 Així ho destaca MILLER, "Introduction", p. 2. Amb tot, ultra la seva història conjunta amb POLLOCK (*The history of English law before the time of Edward I*), algunes replegues d'assaigs (*Maitland. Selected essays*, editats per HAZELTINE et alii; o *Selected historical essays of F. W. Maitland*, presentats per CAM) o un parell d'obres menors no exemptes d'interès (*Equity. A course of lectures*, i *Justice and police*) les parts més interessants de la seva producció provenen de *The Constitutional History of England*, de la "Introduction to Memoranda de Parlamento", i de la seva introducció a la versió (reduïda) de CIEMKE, *Political theories of the Middle Ages*. Una reflexió sobre aquesta qüestió en el seu "English law, 1307-1600", p. 122.

143 És precisament a partir del tercer decenni d'aquest segle que s'inicien una sèrie de treballs, de primer, per part de SAYLES ("Representation of Cities and Boroughs in 1268" el 1925; "Parliamentary Representation in 1294, 1295, and 1307", el 1926; "The Guardians of Scotland and a Parliament at Rutherglen", el 1927), després amb

mesura, de la preocupació per aconseguir esbrinar què significava el *parlament* per als anglesos del moment. A partir d'una divisió de caràcter operatiu entre aquells aspectes o funcions que es produïen en tots i cada un dels parlaments, que ells consideren i anomenen *essencials* (144) - és a dir, que s'hi havien de produir, necessàriament, perquè

RICHARDSON ("The Origins of Parliament", el 1928) i, ja, des d'aleshores, gairebé sempre conjuntament. Cal tenir en compte, però que SAYLES publicà tot sol "The Sources of Two Revisions of the Statute of Gloucester, 1278" el 1937; "Medieval judges as legal consultants" el 1940; i "The Seizure of Wool at Easter 1297" el 1952. Pel seu cantó RICHARDSON publicà "The commons and medieval politics" el 1945. Des d'aleshores, el 1928 publiquen "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I"; "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward II", "The Parliament of Carlisle, 1307: Some New Documents" i "The Scottish Parliaments of Edward I"; el 1929 "The Irish Parliaments of Edward I" i "The early records of the English parliament. The Exchequer Parliament Rolls and Other Documents"; entre 1930-1931 "The King's Ministers in Parliament, 1272-1307" i "The Parliaments of Edward III"; el 1932 "The King's Ministers in Parliament, 1307-1327" i "The King's Ministers in Parliament, 1327-1377"; el 1933 "The Provisions of Oxford: a forgotten document and some comments"; el 1934 "The parliament of Lincoln, 1316" i "Parliamentary documents from formulaires"; el 1935 "The Custody and Publication of the Parliament Rolls"; el 1937 "The Clergy in the Easter Parliament, 1285"; el 1954 "The early statutes"; el 1961 "Parliaments and Great Councils in Medieval England", i el 1967 "The earliest known official use of the term 'parliament'", a més d'alguna obra monogràfica. L'obra produïda denota una trajectòria de dedicació als temes relacionats amb la història parlamentària. Des d'una posició, diríem-ne, *qualitativa*, que arrencava de MAITLAND es desplaça el focus llavors centre de gravetat de la institució i s'acaba desembocant en un plantejament estrictament tècnic per tal d'establir quines eren les *funcions* (essencials) de la institució.

144 Concepte que prenen de MAITLAND, tot i que en canvien subtilment l'aplicació. Si ell deia que la funció 'principal' o 'primera' del parlament era administrar justícia, RICHARDSON / SAYLES diuen que n'és l'essència'. V. també EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 280.

una determinada reunió rebés el nom de *parlament* (145)-, i d'aquells altres aspectes i funcions que només hi apareixien ocasionalment, que ells consideren i anomenen *no essencials* -els que no s'havien de produir en cada reunió-, acaben per concloure, consegüentment, que el nucli de l'assemblea raïa, doncs, no en la legislació aprovada, no en els donatius concedits o en els impostos votats -que constituïrien, dins de la seva lògica, parts no essencials de la reunió-, sinó en l'administració de justícia (*dispensing of justice*) per part del rei o d'aquell que representés especialment el monarca (146).

Aquesta darrera funció en conformaria la part essencial a la qual es podrien afegir alguns dels aspectes no indispensables citats anteriorment (147). Per a ells, l'administració de justícia seria la part del desenvolupament procedimental del parlament que més

145 Criteri contestat per EDWARDS ("«Justice» in early ...", esp. p. 285), segons el qual, els oficials reials esperaven trobar en cada parlament dues coses: d'una banda, peticions (és a dir, justícia) i, de l'altra, '*grosses busoignes*'.

146 Amb perspectiva, MILLER ("Introduction", p. 2) pot afirmar, bo i reflectint la polarització que ha suposat dita aportació en la manera d'abordar la qüestió, que: "*Since dispensing of justice was the essence of parliaments, parliament was already a formalized institution. Here is the heart of the modern debate*".

147 RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 133. EDWARDS ("«Justice» in early ...", p. 285) ja notà que no cal que en cada reunió hi hagi matèries de legislació, d'impostos, etc. Per a MYERS ("The English Parliament and the French ...", p. 150) això no significa que atribucions de tipus financer, polític, administratiu i legislatiu siguin menys importants.

interessaria la gent coetània (148), des dels litigants i clerks, fins als *Englishmen living between 1272 and 1327* (149). En canvi, per a EDWARDS, també hi hauria un interès d'aquesta gent pels grans afers del regne, i no únicament per les qüestions de justícia, en ocasió de la celebració de l'assemblea (150).

En síntesi, per a RICHARDSON / SAYLES, gairebé tot allò que per a nosaltres és *peculiar, definidor i característic* de l'assemblea catalana, per a ells no ho és tant. Per a ells únicament és essencial per a la celebració d'un *parliament* (151), o dit amb unes altres paraules, suprimides les *superfluitats* com ara legislació, taxació (152), etc., allò que roman essencial d'un *parliament* és precisament l'administració de justícia (*the dispensing of justice*) per part del rei o d'algú en nom seu (153). De fet, suposen el

148 En la mateixa línia que Mc ILWAIN, "Medieval estates", p. 677 (i POLLARD, *The evolution of Parliament ...*, p. 42-43).

149 RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 129.

150 EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 285.

151 V. els seus "The Origins of Parliament", i "The earliest known official use of the term 'parliament'"; a més de l'assaig de delimitació que fan en la part inicial del seu "The parliaments of Edward III"; i, sobretot, el seu "Parliaments and Great Councils in Medieval England". Quant a l'extensió -impròpia- del terme, v. el seu "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 150.

152 Esferes en què, com veurem en el seu moment, al segle XV s'hauran desenvolupat funcions especialitzades, RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great ...", p. 21.

153 RICHARDSON / SAYLES ("The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 133) són contundents:

corol·lari d'una sèrie d'aportacions ⁽¹⁵⁴⁾ i d'influències passades per una nova òptica ⁽¹⁵⁵⁾.

A principis dels anys '50 aquesta qüestió ja mereixia un treball de síntesi per part del professor J. G. EDWARDS ⁽¹⁵⁶⁾, tot i que se sol prendre com a punt de partida per arrencar, l'anàlisi de MAITLAND dels "Parliamentary rolls" en què accentuava la presència de material referent a l'audiència de peticions i a la vista de demandes en la documentació parlamentària ⁽¹⁵⁷⁾. En un sentit estricte, i atesa la mateixa divisió física del seu treball, sembla evident que la denominació "afers judicials" es referia,

"We would, however, assert that parliaments are of one kind only and that, when we have stripped every non-essential away, the essence of them is the dispensing of justice by the king or by someone who in a very special sense represents the king; these other things, these non-essentials of representation, legislation, and taxation may be added to this essence, but they may be and not infrequently are found in other meetings which are not parliaments".

Altres casos: RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward II", p. 79-90; "The parliaments of Edward III", p. 72-73; "Parliaments and Great ...", p. 30, i p. 34, 35.

- 154 P. ex., en relació a la legislació aprovada, PLUCKNETT, "Parliament", p. 235:
"it is undeniable that parliament seriously endeavored to amend and strengthen the administration of justice". [A propòsit d'aquesta observació, l'editor d'aquell treball, Miller, n'actualitza les referències bibliogràfiques amb diversos treballs, alguns de Sayles; vegeu-les en FRYDE / MILLER (eds.), *Historical studies* ..., I, p. 364].
- 155 Així, davant del corrent que tractem hi ha qui, com POWICKE (*The Thirteenth Century, 1216-1307*, = vol. 4 de la *Oxford History of England*, ed. G. N. Clark, Oxford 1953, p. 538-539) que advoquen per una ampliació d'horitzons, que vagi més enllà del que són estrictament les atribucions judicials (citada per CUTTINO, "Medieval parliament ...", p. 682-683); i és precisament aquest darrer autor qui continua la línia de POWICKE i posa l'èmfasi en el fet que hi ha també aspectes polítics importants en el parlament.
- 156 "«Justice» in early English parliaments", *pàssim*.
- 157 MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305", p. 133.

bàsicament, al segon dels aspectes, és a dir, als *pleas*, que sovintegen en els documents, si més no, des de 1305 ⁽¹⁵⁸⁾. En distingir entre el sentit estricte dels *afers judicials* (*judicial business*) i el que anomenava l'*audiència de peticions* (*hearing of petitions*) ja s'adonà, perquè matisava l'afirmació per tal d'evitar malentesos i ambigüitats, que la frontera que delimitava tots dos àmbits no era gaire (per no dir gens) fàcil de determinar ⁽¹⁵⁹⁾.

L'obra de POLLARD també afermava, a partir d'una posició, diríem-ne, *quantitativa*, les funcions judicials del parlament. Per a ell ⁽¹⁶⁰⁾ -i per a RICHARDSON / SAYLES ⁽¹⁶¹⁾, en qui també es basava-, els parlaments d'Edward I administraven justícia, bo i recordant que el parlament és, en primer lloc, un alt tribunal, tot jugant, és clar, amb

158 MAITLAND, "Memoranda de Parlamento, p. 124-133; EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 281.

159 Dia que "*is not very sharp*", MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305", p. 124. Segons PLUCKNETT ("Parliament", p. 226) és precisament gràcies a les *petitions* que les parts "*could set in motion and direct the machinery of parliamentary judicature*".

160 Destaca també que la funció primerenca i més antiga n'era la judicial: *Evolution of Parliament*, p. 35-36, i arriba a manifestar-ho, fins i tot, d'una manera, diríem-ne, presumptuosa: p. 42-43.

161 I és precisament amb aquest monarca, Edward I, i amb Edward II que RICHARDSON / SAYLES ("The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 133; "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward II", p. 78; "The parliaments of Edward III", p. 2) opinen que als ulls de la gent, si no als del rei i dels seus ministres, l'administració de justícia continuava essent *the prime purpose of parliament*.

els mots, i amb la denominació a l'hora d'expressar-se en llengua anglesa: *a high court of justice* (162).

El nostre plantejament, que no pretén ésser tan ambiciós com el precedent (163), considera que l'estructura de la cort compta amb un marge d'actuació força flexible i elàstic. Considerem que hi ha uns passos, bàsics (o essencials, o ineludibles) que calia observar per tal de poder considerar una cort general com a tal (164), al costat d'altres de més complexos o descabdellats (165).

162 És clar, per allò de la *High Court of Parliament*, vist, almenys des de 1305, segons sembla que destacava MAITLAND, com la *highest court of justice*; tema tractat magistralment per Mc ILWAIN (*The High Court of Parliament and its supremacy. An historical essay on the boundaries between legislation and adjudication in England*), el qual, en opinió d'ELTON, *F. W. Maitland*, p. 62, va extrapolar les opinions del seu mestre, i es limità a tractar (simplificadament) l'aspecte (únic) de tribunal més alt; CHRIMES, *English Constitutional ideas ...*, p. 345. [se'n pot veure una síntesi en CAM, "Recent books ...", p. 413-414].

163 En part perquè ens manca una tradició historiogràfica equiparable, sobretot pel que fa als enfocaments, a la seva.

164 En bona mesura la qüestió no passa per destriar tot allò que és (o que pot arribar a ser) superflu, sinó per determinar els passos que els coetanis reclamen (o els tractadistes, com Callís, prediquen) com a tràmits *propis* de l'assemblea.

165 Les variacions podien anar des de la simple interrupció prematura d'aquest procés "natural" fins a la complicació extrema i a l'encallament en algun d'aquests punts o en d'altres, invocant, en general, com a raó formal, qüestions de contingut, de fons, o bé acollint-se al pretext protocol·lari més insignificant. P. ex., que la reina s'està al mateix castell on se celebra la cort (RAH, *Cortes...*, XXII, p. 71-73). La reina Maria, a la cort de 1450-1453, accedeix a celebrar-la fora del castell, al monestir dels frares menors (RAH, *Cortes...*, XXII, p. 73-75). Per a les dilacions que es produïren en la cort de 1358, vegeu J.M. PONS i GURI, "Un fogatjament desconegut ...", p. 342-344).

Així les coses, considerem que hi ha múltiples aspectes que són necessaris per tal que una cort es pugui celebrar, alguns dels quals són més evidents que d'altres, i alguns dels quals poden aparèixer més o menys emmascarats. Encara cal afegir-hi que n'hi ha que, precisament per això darrer, només seran esmentats i no els desenvoluparem.

Des d'un punt de vista d'anàlisi cronològica hi hauria els estadis següents: la convocatòria (¹⁶⁶) i el lloc de celebració de la cort (¹⁶⁷), la proposició reial i la resposta dels estaments (¹⁶⁸), l'elecció dels càrrecs (¹⁶⁹),

166 En destaca l'exclusivitat per part del monarca CALLÍIS, *Margarita Fiscí ...*, f. 131, n. 28; per a BOSCH, *Sumari ...*, f. 296, qui és basa en Callís i en Oliba, es tracta d'una regalia "unida als ossos i a la corona". En els diversos territoris, BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 139. V. IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 2, p. 374, i 3, p. 592-596; OLEART, *La cort general ...*, p. 136 ss.; OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 19. V. també les consideracions que hi faig a propòsit del donatiu. V., també, COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 12, p. 45-57; OLIVIER, *Histoire du droit ...*, p. 369. Destaca la importància de la convocatòria de l'assemblea quant a la transcendència que representa per a poder presentar els greuges, CHARLEVILLE, *Les états généraux de 1576*, p. 177.

167 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 18, 19. OLEART, *La cort general ...*, p. 75 ss.

168 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 16-17. OLEART, *La cort general ...*, p. 67 ss. Val a dir que -de les editades (en una monografia, més presidida pel valor literari del text que no per l'històric, tot i la seva utilitat)- la primera remunta a 1355 (ALBERT / CASSIOT, *Parlaments a les corts catalanes*, p. 17-24, i correspon a la intervenció de Jaume des Far al parlament de Barcelona el 6 de juliol de 1355) seguida per un discurs de Pere III (A Montsó, l'11 de febrer de 1363, en ALBERT / CASSIOT, *Parlaments a les corts catalanes*, p. 24-26). Els tractadistes, ja donen per fet que la reunió de la cort comença amb la intervenció del rei -una de les poques en què feia acte de presència davant dels estaments aplegats conjuntament-, que indica l'inici veritable de la cort. Aquesta data és la que ha de servir com a *termini inicial* de la designació de la cort de què es

l'habilitació (170), la satisfacció dels greuges (171), la legislació (172), el donatiu (173), i la cloenda (174), tot sota la immanent presència dels diversos mitjans de pressió (175), entre d'altres factors tradicionalment considerats transcendentals per la historiografia, com els orígens de

tracti, i no pas la data en què s'inicien les actuacions que portaran a la realització de la cort, com ara podria ser lliurar les cartes de convocatòria; el *termini final* serà determinat per la data de llicència, i, si no n'hi ha, per la de la darrera prorrogació. Era contestada -més o menys formulàriament, segons els casos- pels estaments, normalment era el president de cada estament, però, a voltes, llevat que es tractés de corts generals de tota la corona -on solia contestar un prelat aragonès-, responia el president de l'estament eclesiàstic en nom de tota la cort.

- 169 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 20. OLEART, *La cort general ...*, p. 112 ss.
- 170 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 20. Sobre la transcendència de l'habilitació, v. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *AHDE*, LIX (1990).
- 171 v. el capítol dedicat al marc legal.
- 172 L'aspecte de la legislació no serà tractat directament en aquest treball; sí que es parlarà atenció, però, a les relacions que hi ha entre el dit vessant i els greuges o la concessió del donatiu. Amb tot, ja me n'he ocupat en OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 21; OLEART, *La cort general ...*, p. 167-197, però basant-me en GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al Decret de Nova Planta"; i "La creació del dret a Corts i el control institucional de la seva observança". V., també, IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 3, p. 592 ss.; i, quant al marc doctrinal, FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 231, 295 ss.
- 173 v. el capítol dedicat al marc legal.
- 174 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 22. OLEART, *La cort general ...*, p. 197-198.
- 175 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 17-20. OLEART, *La cort general ...*, p. 122 ss.

l'assemblea ⁽¹⁷⁶⁾, la diferenciació respecte a d'altres tipus d'assemblea ⁽¹⁷⁷⁾, la composició dels braços ⁽¹⁷⁸⁾, l'assistència ⁽¹⁷⁹⁾, la representativitat ⁽¹⁸⁰⁾, etc.

Per a nosaltres, perquè una cort pugui ser considerada com a tal en aquest treball, cal que vagi de la proposició a la cloenda, és a dir, que compleixi el que considerem que és

-
- 176 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 23. OLEART, *La cort general ...*, p. 11 ss.
- 177 OLEART, *La cort general ...*, p. 25 ss.
- 178 OLEART, *La cort general ...*, p. 51 ss.
- 179 OLEART, *La cort general ...*, p. 88 ss. V. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *AHDE*, LIX (1990).
- 180 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 23. V. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *AHDE*, LIX (1990). OLEART, *La cort general ...*, p. 99 ss. Tot i les vacil·lacions que s'observen en l'evolució de la composició de les distintes assemblees estamentals, s'acostuma a acceptar i a donar per bo, formalment, que els assistents que s'hi reuneixen conformen una estructura que s'identifica, a través de la teoria de la representació, amb la totalitat dels components de la realitat política de què es tracta. Ens trobem, doncs, que, una vegada més, el discurs político-jurídic se superposa a la realitat de la qual forma part i provoca, en conseqüència, que el col·lectiu social hagi d'assumir, molt probablement i ocasionalment, a contracor, la construcció teòrica que els embolcalla. Així, no és estrany de trobar múltiples manifestacions, a voltes provinents de membres dels diversos estaments, a voltes -però menys!- provinents dels cercles monàrquics, que il·lustren, en distintes èpoques i àmbits geogràfics, on s'afirma, que són precisament els allí reunits les persones que representen la totalitat que n'és absent. És per això que el rei reunit en corts, seguint CALLÍS (*Extragravatorium curiarum ...*, cap. 2, n. 3 i 4 [f. 5]) i OLIBA (*De iure fisci ...*, cap. 1, n. 12 [f. 8]), s'ha d'entendre, segons BERARD (*Discurso breve sobre ...*, f. 22v), que el rei està reunit amb la universitat de Catalunya, i, doncs, que li basta el consentiment de la major part dels tres braços.

el seu cicle vital (181), i tot fent-ho compleixi també la satisfacció dels greuges, la legislació i l'oferta del donatiu.

La matisació que suposa establir un grau qualitatiu a partir de l'audiència de peticions entre, d'una banda, les *funcions judicials* (descripció usada a voltes indiscriminadament) i, de l'altra, l'*administració de justícia* (o simplement *justícia*), en la mesura que no sempre oir peticions generava una actuació judicial, permet a MAITLAND (182) de distingir, bàsicament, entre aquelles peticions que demanaven *justícia* i aquelles que merament demanaven *favors*; en d'altres paraules, entre les que podríem anomenar via de *justícia* i via de *gràcia* (183).

La via de gràcia

Força més nombroses que no l'altre tipus de peticions, no han de ser menystingudes. Les respostes que s'hi donen difícilment poden ser encabides sota la denominació global de *justícia*. A més el fet de *demanar* (*petitioning*) no era, o no havia de ser, necessàriament, un procediment judicial o

181 És evident i són conegudes reunions de cort general i d'altres assemblees que no fan bona fi, des d'aquest punt de vista. Al marge del parlament de 1416 (RAH, Cortes ..., XII, p. 49), o de reunions irregulars com la cort de 1515, el paradigma n'és, potser per la transcendència del moment, el doble intent de 1626-1632.

182 MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305", p. 115.

183 V. De DIOS, *El Consejo de ...*, p. 343-348; i el recent "El ejercicio de la gracia regia en Castilla entre 1250 y 1530 ...".

quasi-judicial (184), tot i que sí que se'n pot afirmar que generava la major part dels afers judicials de què s'ocupava el parlament (185). Per a RICHARDSON / SAYLES, tot i que se sol·licitaven gràcies, consideren que hom aspirava a obtenir *justícia* (186). És cert, però, que la dificultat de discernir clarament què constituïa una petició de *dret* i què una de *gràcia*, l'únic que feia era incrementar i afavorir el marge de *discreció* del rei i dels seus oficials (187).

La via de justícia

Pot trobar suport en la descripció (188) de parlament de l'*Epitome del De legibus*, comunament dit *Fleta*, que reflecteix la visió de la institució al temps d'Edward I (189) i en recull la (doble) visió com a alt tribunal de

- 184 En temps d'Edward I, les peticions (pel que sembla, poc ateses) eren essencialment peticions de gràcia; HASKINS, "Three early petitions ...", p. 313; i en "The Growth ...", p. 21, es refereix específicament al "*petitioning for favors and for remedying wrongs*".
- 185 EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 291.
- 186 "Parliaments and Great Councils ...", p. 38:
 "In all these cases, although the litigant asked for grace, he wanted justice".
- 187 Aquesta circumstància no passà desapercibuda a MAITLAND, "Introduction to Memoranda ...", p. 118; [Parcialment, també, MILLER, "Introduction", p. 4].
- 188 Més que no pas definició, segons EDWARDS («Justice» in early ...", p. 282), ja que n'hi ha una definició anterior, del 1258.
- 189 Correspon a *Fleta*, II, 2; la recull LEVY-ULLMANN, *The English legal tradition ...*, p. 214. Encara que pocs lustres després sembla que ja no recollia algun aspecte tan fidelment com era d'esperar; v., a propòsit d'aquesta qüestió, l'argumentació que fa EDWARDS («Justice» in early ...", p. 286-288) per situar el capítol 29 de les Ordenances de 1311.

justícia i creador de normes (190) dintre del que podríem anomenar "doctrina legal". Si, a més a més, tenim en compte que s'ha argumentat, no sense crítiques, per part de POLLARD (191) i de RICHARDSON / SAYLES (192) que l'administració de justícia és un dels motius principals que fa que els súbdits demanin al monarca la celebració del parlament. Sembla, però, comunament acceptat que el nombre de peticions, sovint elevat, que es presentava als parlaments comportà que la institució es veiés implicada en afers judicials (193).

Les tasques relacionades amb l'administració de justícia en ocasió de la celebració del parlament comportaven, doncs, una activitat considerable. No ens ha de sorprendre, per tant, que els mecanismes que es van arbitrants per despatxar el paperam es puguin veure com un comportament presidit per una actitud reduccionista. Decisió que consistiria, bàsicament, en una reconducció cap als canals adequats i en funció de la matèria de les aspiracions presentades (194), que en última instància, perseguiria una

190 A més de Mc ILWAIN, *The high court ...*, p. 198-202 esp.; v. POLLARD, *Evolution of parliament*, p. 20-43. V., també, més amunt.

191 En *Evolution of parliament*, p. 24-25; posició criticada per EDWARDS («Justice» in *early ...*», p. 282-284) qui no dubta a qualificar-la d'*unconvincing*; addueix que descriuen les funcions del parlament en el sentit més ample possible dels termes, els quals sens dubte inclouen, però també excedeixen, l'administració de justícia.

192 P. ex., RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great Councils ...", p. 2.

193 MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305".

194 Sigui el canceller, o els judges, amb el consell d'alguns oficials, MAITLAND, "Introduction to Memoranda ...", p. 255-263; citat per EDWARDS, "«Justice» in *early ...*", p. 281 i 287.

finalitat ben comprensible: reduir al mínim el conjunt de peticions que arribaven a ser presentades directament al rei i al seu consell (195). Amb tot, cal ser ben conscient que de bell antuvi el sol·licitant només té una expectativa i una ordre preliminar; no aconsegueix el que demana, sinó el correcte endegament de la qüestió suscitada (196). Però el que encara és més efectiu i important és que el mateix procés de conduir adequadament cada tipus de petició comporta, per la pura activitat, un procés paral·lel de selecció i de filtratge. El cas anglès, estudiat per RICHARDSON / SAYLES (197) mostra com una atribució del parlament (des dels temps medievals) la constant audició de peticions (privades), la majoria de les quals demanaven justícia, al costat d'altres manifestacions que confirmen aquest vessant de les facultats de l'assemblea.

I és precisament com una manifestació més de l'administració de justícia que fa el monarca en ocasió de celebrar cort que cal veure i inserir les reclamacions de greuges.

195 És una consideració comuna en la historiografia; v., p. ex., EDWARDS, "«Justice» in early ...", p. 284.

196 MAITLAND, "Introduction to Memoranda ...", p. 118.

197 "Parliaments and Great Councils ...", p. 42-43. És perfectament extrapolable al nostre àmbit geogràfic, aquest aspecte.

Capítol III: El marc legal (I)

SUMARI

El marc legal (I)

(A) El marc legal compilat

Consideracions sobre les fonts

Consideracions sobre les normes

- I. Capítol de cort (VII) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409
- II. Capítol de cort (XVI) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409
- III. Capítol de cort (II) d'Alfons IV a la cort de Sant Cugat de 1419
- IV. Capítol de cort (I) de Ferran II a la cort de Barcelona de 1493
- V. Capítol (segon) de la concòrdia entre el rei Alfons IV i el braç eclesiàstic, a Sant Cugat, el 20-oct-1419
- VI. El capítol (XXX) del rei Pere III en la cort de Perpinyà
- VII. El capítol (XXXVII) de Ferran II en la tercera cort de Barcelona de 1503

La transcendència global del marc legal lato sensu i la inclusió de les normes en les CADC

El marc legal (I) (1)

El marc normatiu que dissenyen per a la satisfacció dels greuges les disposicions promulgades per la cort general de Catalunya roman prou allunyat del que una aproximació apriorística podria fer pensar. Així, podria semblar que hom hauria d'esperar de trobar la majoria de disposicions que afecten els greuges en les diferents compilacions de les *Constitutions y altres drets de Catalunya*, les quals recullen, escassament, mitja dotzena de capítols que hi facin referència. En canvi, la vera regulació, el marc efectiu de cada sessió de cort, que és contingut bàsicament en un capítol de cort i en una suplicació (2) que es fa al monarca, són els que marquen, a l'hora de la veritat, l'àmbit d'actuació del cas concret en qüestió. Aquesta aparent paradoxa ens permet, doncs, d'establir una primera diferenciació entre: (A) el marc legal *compilat* i (B) el marc legal *no compilat*.

Hom podria pensar que aquesta distinció és relativament irrellevant atesa la creença, força estesa, que no es compilaria allò que no s'havia d'aplicar més enllà del període que hi havia entre una cort i una altra

1 V., com a punt de referència respecte a les disposicions aprovades per la cort, GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes ...", p. 257 ss.; i IGLESIA FERRERÓS, *La creación ...*, 3, p. 592 ss.

2 Més la resposta que hi dona -també amb categoria d'acte de cort-.

(³). Si bé cal admetre que sol succeir així, no oblidem tampoc que en les *CADC* hi ha diverses constitucions i capítols que han tingut vigència temporal (⁴). No oblidem tampoc -bo i salvant-ne les distàncies- que, en un altre nivell, però, ja hi ha compilada una mostra d'una petició al rei (⁵).

Endemés, hem de recordar que hi ha alguna norma que no al·ludeix directament a greuges però que assenta determinats principis de finalitat coincident. Tal fóra el cas de la constitució *Ordenam, e statuim, que si mal feyt*, d'Alfons II en la cort de Montsó de 1289 (⁶); i *Tota mala feta*, de Jaume II en la primera cort de Barcelona de 1291 (⁷).

3 P. ex., el capítol referent als greuges de la cort de Tortosa i Barcelona de 1421-1423, que comenta MIRRES, *Apparatus super ...*, II, col. 10, cap. XXXIII (f. 483-486) ha de cercar-se en *RAM, Cortes ...*, XIII, p. 366 ss., 374 ss.

4 P. ex., *2CADC*, III,6,2,1 (f. 47); *3CADC*, III,6,2,1 (f. 61), la constitució de 1542 sobre els testaments en llengua vulgar.

5 V. *CADC*, la més tímida i primerenca és en *2CADC*, III,1,7,1 (9-10); *3CADC*, III,1,7,1 (f. 11-12); la que ja comença a despuntar és en *2CADC*, III,1,7,3 (f. 10-12); *3CADC*, III,1,7,3 (f. 12-15).

6 N'és el capítol 21; en *3CADC*, I,8,1,5 (f. 400). És en el títol "*De violència, u restitució de despullats*"; estableix que si es fa *mal feyt* a algun cavaller o home seu, o a homes d'església, o de ciutat o vila, per *homes nostres* (i.e., del rei) *sens coneguda de dret*, que els sigui restituït. Garanteix doncs que els excessos descrits no hauran de ser suportats pels seus súbdits.

7 N'és el capítol 31; en *3CADC*, I,9,15,4 (f. 433). És en el títol "*De injúrias, y danys, donats*"; estableix que qualsevol *mala feta* que es faci, des de llavors, per algun dels oficials reials o pels seus homes, sigui a cavallers, clergues, ciutadans i homes de viles, o als seus béns, que els siguin restituïdes pels *mal factors*. És en la mateixa línia que el text de la nota precedent.

(A) El marc legal compilat

Situar en perspectiva les normes que regulen la satisfacció dels greuges requereix una doble consideració prèvia: de primer, a propòsit de les fonts; de segon, a propòsit de les normes.

Consideracions sobre les fonts

Les disposicions bàsiques per què es regia el Principat de Catalunya -essencialment les *constitucions* emmarcades en el sistema jurídic del *ius commune*- són conegudes, principalment, per les diferents edicions de les compilacions que se'n feren. Amb tot, i malgrat la pràctica habitual ⁽⁸⁾, segons els anys, disposem de distintes manifestacions on s'han conservat les fonts documentals (els processos de cort, els quaderns de cort o els quaderns estampats).

En la mesura que les *constitucions* són vinculades estretament a la cort en què són promulgades, habitualment solen ser conegudes i conservades gràcies als *quaderns de cort*, sia en pergamins manuscrits ⁽⁹⁾, o

⁸ Sol consistir a recórrer còmodament només als materials que han arribat a ser incorporats en els volums de les diferents edicions de les *CADC*, esp. de la de 1704, més assequible per les dues reedicions anastàtiques que se n'han fet [v. sobre aquest punt les consideracions que faig en la ressenya que vaig publicar en *Revista de Llengua i Dret*, 6 (des 1985), p. 235, n. 18].

⁹ A més a més de la còpia de les constitucions i dels capítols que hi sol haver en cada procés de cort, a l'ACA, al fons *Generalitat* -fons de pergamins i sèrie G-, es custodien els originals de les constitucions des del temps de Ferran d'Antequera (que es corresponen amb els registres de cancelleria de la sèrie

estampats -en paper- (10), des del rei Ferran el Catòlic, a la cort de 1481 (11), sia, sovint, inclosos en els mateixos volums dels processos.

Cal tenir present, però, que les normes que han passat a formar part de les diferents edicions de les *Constitutions y altres drets de Catalunya* han rebut, des d'un punt de vista tècnic no gens menyspreable, una nova força i valor en tornar a ser promulgat el text en el moment d'atorgar valor legal a la compilació realitzada (12); però això no ens ha de fer oblidar una doble consideració:

(a) La diferència essencial i última que hi ha entre les impressions de 1588-89 i de 1704, es reconduïx, tècnicament, a l'addició de les constitucions aprovades en les reunions de cort de 1599 i de 1701-02 -col·locades

Curia). Vegeu-ne els detalls en l'inventari de dit arxiu corresponent als "Originals de les constitucions i capítols de cort" elaborat per Jaume Riera i Sans.

- 10 V., p. ex., BEOCÀ, "Taula de les stampacions de les Constitucions y altres drets de Catalunya, y de les Costumes y ordinaçions de sos diversos paratges", *RJC* (1907), p. 505-520, 591-599, *RJC* (1908), p. 131-135 [les quals es corresponen amb les p. 25-52 del llibre homònim].
- 11 Segons és comunament acceptat, p. ex., des de M. AGUILÓ (*Catálogo de obras ...*, p. 342, § 1290; -en els núms. següents hi ha la descripció de les impressions, nombrosíssimes, dels quaderns que corresponen a les corts posteriors-) fins a BEOCÀ ("Taula de les stampacions ...", *RJC* (1907), p. 505-506 [es corresponen amb les p. 25-26 del llibre homònim]).
- 12 V. IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 3, p. 680-687 (esp. p. 683-684). Cal no bandejar la hipòtesi que els possibles canvis o modificacions que es puguin observar en les compilacions siguin volguts.

"sota congrus títols"- en el primer volum (sense arribar a modificar ni el segon ni el tercer) (13).

(b) No és sobrer de recordar que, a hores d'ara, encara no disposem de cap estudi global comparatiu de la correlació existent entre les normes aprovades en les reunions de cort general i les normes compilades (14).

D'acord amb l'estat actual de les investigacions, es coneixen tres edicions estampades de volums compiladors (15) provinents d'una tradició de força exemplars manuscrits (16) que arrenquen de la iniciativa que es prengué durant el regnat de Ferran d'Antequera (17); la

13 Vegeu, respecte a la relació entre les edicions, IGLESIA FERREIRÓS, "Saberes traslaticios".

14 Aquest és un vell projecte, l'entusiasme pel qual és compartit pel director, de l'autor de la present tesi doctoral.

15 Corresponen als anys 1495, 1588-89 i 1704. Vegeu més endavant.

16 V., p. ex., la llista que n'ofereix, tant de la sèrie "llatina" com de la "catalana", FONT RIUS, "Estudi introductorí", p. XLIII-LXI. V., també, més endavant.

17 V. la constitució de la cort de Barcelona de 1412-1413 (parcialment en *2CADC*, I, proemi, cap. 1, f. 1; *3CADC*, I, proemi, cap. 1, f. 1; el text complet és en un pergami: ACA, G.c.d. 147; i també en ACA, CR, *Processos de cort*, 25, f. 217-218v; ACA, G, 964/1, f. 206-208; ACA, G, 964/2, f. 174-174v; i en *EAN*, *Cortes* ..., XI, p. 281-283; encara en *1CADC*, v. I, llibre 1, títol "De explanar constitutions", f. xxxvii^o [p. 134-136]) en virtut de la qual s'ordena que es compilin i que es tradueixin al català els Usatges i les Constitucions de Catalunya. V. també la provisió reial, expedida el 14-set-1413, durant el setge de Balaguer (pergami de l'ACA, G.c.d. 148; també recollit en el registre ACA, CR, 2421, f. 64v-65), segons la qual el monarca nomenava els juristes Jaume Callís, Bonanat Pere i Pere Regassol com a instigador, de dues llistes que se li presentaven per part de Marc Villalba, Dalmau Castellbisbal i el mateix Pere, enviats de la cort general per a realitzar dita tasca.

qual es conformà amb la materialització en el primer suport manuscrit, resultat de la tasca encomanada durant el lapse de temps transcorregut, ja en època del rei Alfons el Magnànim, devers 1422. Amb tot, el primer suport imprès -amb caràcter excepcional- de tots els textos legals correspon al ja esmentat quadern de la cort de 1481 ⁽¹⁸⁾, que vindria a representar, segons sembla, l'inici d'allò que podríem denominar, amb perspectiva, un moviment d'estampacions, datat des d'aleshores, el qual acabaria abraçant també els capítols del redreç; i, a un altre nivell, la compilació de les constitucions datada el 1495.

El procés d'elaboració de les compilacions compta amb l'article -avui ja clàssic- publicat el 1910 per ABADAL / RUBIÓ ⁽¹⁹⁾, que estudia els passos que portaren a la formació de la compilació en volums manuscrits: la petició dels estaments al monarca, la decisió del rei, la participació dels diversos juristes (Callís, Pere, Sant Dionís, Basset), les fases de confecció de l'obra, etc.

L'aportació més recent referida a aquesta qüestió és l'estudi de J. M. FONT RIUS, introductor de la reedició

18 Com se sap, a més, aquesta reunió és la primera que va quedar pendent de ser editada dintre de la col·lecció d'actes de la RAH. N'hi ha una tesi de llicenciatura inèdita: DIEZ-CASCÓN, *Las Cortes de Barcelona, 1480-81*, Universitat de Barcelona, 1986.

19 Ramon d'ABADAL i de VINYALS / Jordi RUBIÓ i BALAGUER, "Notes sobre la formació de les compilacions de «Constitucions y altres Drets de Catalunya» i de «Capítols de Cort referents al General»", en *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910), p. 409-445 [V. també la bibliografia].

anastàtica (20) de la compilació primerament estampada (21), el qual segueix aquell treball en les línies mestres i n'aprofundeix algun aspecte. Ultra resseguir els passos propis del procés d'elaboració (22) i dels juristes que hi participen (23), s'ocupa especialment d'analitzar els textos (24) que suposen "... la projecció manuscrita o codicològica de la reforma legal escomesa en la Cort de 1413" (25), començant pels que s'han conservat a l'ACA, corresponents als exemplars provinents de l'Arxiu Reial i

20 *Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495, Estudi introductorí: Dr. Josep M. Font i Rius, p. IX-CXXXVII.*

21 V. més endavant la referència de l'aportació de Font Rius. Amb tot, però, ja se'n detecta la tradició, quant a aquesta darrera, en (el text d'una referència que deu a Josep M. GAY) ANGLADA, *Bosquejo ...*, f. -3 i -3v del final, quan diu: "... según parece [la de 1413-1422] no se publicó. Pero posteriormente durante el reinado de Fernando 2º de Aragón se imprimió la dicha recopilación añadiendo las leyes que se habían promulgado hasta entonces y algunas costumbres generales de Cataluña",

i no deixa de notar que amb la impressió del segon volum era una edició de "bastante lujo para aquel tiempo". Edició que no és exempta de peculiaritats, endemés de la manca de promulgació oficial, com ara el fet que hi ha exemplars amb colofó i exemplars sense; que hi ha exemplars amb plec de lletra i de paper diferent; etc. Consta (s.v. "Usatges") en el *Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas*, II, p. 316, amb el núm. 5954.

22 FONT RIUS, "Estudi introductorí", p. XVII-XX i XXVI-XXXII.

23 FONT RIUS, "Estudi introductorí", p. XX-XXVI.

24 FONT RIUS, "Estudi introductorí", p. XXXIII-XL.

25 FONT RIUS, "Estudi introductorí", p. XXXIII

de l'Arxiu de la Diputació (26), i continuant amb els exemplars conservats en d'altres corporacions (27).

Pel que fa als manuscrits conservats a l'ACA, cal remarcar que l'esforçada anàlisi de FONT RIUS, alhora que el seu intent d'identificació i d'atribució d'originals (dins de les sèries llatina i catalana), ha de ser matisada amb una informació nova de caràcter arxivístic i diplomàtic: l'exemplar fins ara *suposadament* pertanyent al fons que prové de la Diputació del General ha de ser - i sembla que necessàriament!- el provinent de l'Arxiu Reial; sobretot si tenim en compte que el volum atribuït -per l'inventari de l'ACA i per RUBIÓ / ABADAL (28)- a la Diputació compta amb anotacions manuscrites de Pere Miquel Carbonell i de Diego García (pare), els quals, com se sap, foren arxivers del rei. Per tant, cal pensar que l'exemplar que *realment* falta, malgrat el ball (que suposem) de les guardes de pergamí -certament distorsionador per a una veritable i honrada aproximació

26 FONT RIUS, "Estudi introductor", p. XXXIII-XXXVI.

27 FONT RIUS, "Estudi introductor", p. XXXVI-XXXVIII. No he sabut trobar que l'introducció consignés que hagi consultat i fet servir el ms. (sobre paper, i a dues tintes) que es conserva a l'IMHB, Consell de Cent (Corts), XVI-22, intercalat en la sèrie de processos de corts, entre els dels anys 1410 i 1414. Val a dir que probablement és fora del lloc que li deuria correspondre (cal pensar que hauria de caure devers 1422), i tindria força sentit que fos la còpia que se'n quedà la ciutat.

28 I també, és clar, per FONT RIUS. V., sobretot, el seu "Estudi introductor...", p. XXXIII-XXXVI; esp. el quadre esquemàtic de la p. XXXIV.

de l'investigador al document (29)- que s'ha produït (30), fortuïtament o no, no és doncs el de l'Arxiu Reial, sinó que és el que pertany a la Diputació del General (31).

Aquestes consideracions ens han de servir com un avís, indicador i advertidor de la possible -i molt probable- complexitat amb què podem topar tot manejant obres fins ara considerades tan *clàssiques* i tan *sòlides* com alguns volums manuscrits o alguns d'incunables, i ens han de fer adoptar, conseqüentment, una actitud si més no cautelosa en tot allò que faci referència a les dites fonts, en aquest cas, legals.

Superat el període de gestació, a partir de la consolidació del volum com una obra unitària la qual canalitzaria les normes que gradualment vindrien a engruixir el cos normatiu del Principat, les CADC passen a adoptar una vida pròpia com a tal cos legal.

29 Distorsió deguda, de ben segur, al fet que la guarda té una signatura antiga de la Diputació, i una anotació, més moderna, que diu que hi pertany. Encara més, el volum paral·lel llatí de l'Arxiu Reial quan fa remissions al text català, resulta que coincideixen amb la foliació d'aquest.

30 És difícil de saber quan, o des de quan. Nom pot prendre com a referència (inicial?) el treball d'ABADAL / EUBIÓ on ja el consideren del fons de la Diputació. A més, l'aspecte extern del volum es correspon força amb allò que els professionals de l'ACA anomenen "enquadernacions de Bofarull", és a dir, presenta l'aspecte semblant al que tenen els relligats que es feren en temps de Prósper de Bofarull i Mascaró, director del dit arxiu del 1814 al 1849 (GONZÁLEZ HURTIBISE, *Guia ...*, p. 51, 59).

31 Dec i agraeixo aquesta aclaridora informació al Sr. Riera i Sans.

S'ha afirmat que una obra d'aitals característiques només pot prendre sentit en el marc del *ius commune* (32); i s'ha avançat en el sentit de poder arribar a qualificar l'ordenament jurídic català com un ordenament jurídic incomplet. Ordenament jurídic que tot i ser format per dret reial, per dret senyorial i per dret municipal no arriba a ser complet, ja que hi manca un ordenament jurídic de caràcter general que permeti omplir les possibles llacunes d'aquell (33); aspecte que permet de comprendre l'asseveració que intentar aproximar-se a la realitat de la vida medieval a partir de les normes recollides en les *CADC* suposa, necessàriament, una visió alterada de la dita realitat (34), com veurem més endavant.

Consideracions sobre les normes

La normativa d'àmbit general al Principat era, al segle XVI -com en tota l'edat moderna-, tant des del punt de vista de les disposicions elaborades en la cort general com des del punt de vista de les disposicions pròpies del monarca i dels seus oficials, bàsicament, el dret promulgat pel monarca en les diverses reunions de

32 GAY, "Eficàcia de les normes ...", p. 251 ss.; V., també, PONS GURI / SANDALINAS, *Constituciones y otros derechos ...*, p. xv-xvi; PONS GURI, "Constituciones de Cataluña", p. 236-237.

33 IGLESIA FERREIRÓS, "Derecho municipal, derecho señorial, derecho regio"; *La creación ...*, 2, p. 109 ss.; GAY, "Eficàcia ...", p. 513; "La recepción del derecho común: estado de la cuestión e hipótesis de trabajo".

34 IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 2, p. 369.

cort, que posteriorment seria -essencialment- recollit i contingut en les diverses compilacions anomenades i conegudes com les *Constitucions i altres drets de Catalunya* (35).

Una primera aproximació a aquestes obres ens permet de veure que els greuges han estat objecte d'atenció, sota diversos punts de vista i en graus diferents, en el cos normatiu del Principat, atenció que ha quedat reflectida, principalment, en l'existència d'un apartat amb rúbrica pròpia (36); encara que hi ha d'altres disposicions que fan referència als greuges en d'altres títols, com veurem més endavant.

Amb tot, com hem dit, al llarg de les tres impressions conegudes de les CADC, l'esmentada rúbrica no sempre s'ha mantingut amb la mateixa designació; ni tan sols ha estat situada sempre al mateix indret de l'obra.

En la dita primera edició de la compilació, estampada el 1495, la rúbrica que corresponia als

35 V., l'aportació més recent i més nova d'IGLESIA FERREIRÓS (*La creación ...*, fasc. 2, p. 347-378). Amb tot, respecte a l'anomenada "manualística", v. també: TOMÁS y VALIENTE, *Manual ...*, p. 213-222, 263-266 i 278-279; [FONT RIUS], *Apuntes ...*, p. 219-232, 288-292 i 305-313; LALINDE, *Iniciación ...*, p. 165-170, 183-191 i 219-221; GARCÍA-GALLO, *Manual ...*, I, p. 444-454; entre d'altres. Pel que fa a les aportacions de caràcter monogràfic, a més del ja esmentat treball (per al plantejament de la qüestió) de GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes ...", hi ha: PONS GURI, "Constituciones de Cataluña", i GARCÍA-GALLO, "El derecho local y el común en Cataluña ...".

36 Com veurem tot seguit, les normes que hi fan referència no permeten de parlar d'una regulació coordinada i completa, sinó que recullen determinats aspectes, i constitueixen, en algun cas, l'embrió del que seran les normes que regularan efectivament la institució.

greuges, *De reperació de greuges en la cort e per quals persones sia fahedora* (37), era situada, sense numerar, al llibre primer dels deu de què constava l'obra en el primer volum. El volum dedicat a les pragmàtiques encloïa, dintre de la classificació estamental de les disposicions que s'hi seguia, la concòrdia amb el braç eclesiàstic (38).

En algun moment posterior, tal vegada en una possible revisió i actualització amb vista a la dita primera edició oficial de 1588-89, la concòrdia de 1419 es mantingué al segon volum; en canvi, després d'algunes vacil·lacions (39), es traspassà al tercer volum el bloc de disposicions, fins aleshores formalment vigents -els capítols de cort-, els quals apareixen, si més no des d'aleshores, amb les disposicions corregides, derogades i supèrflues. Sota aquesta mateixa distribució, arribaren

37 *ICADC*, v. I, llibre 1, títol "De reperació de greuges ...", f. 22v-23 [p.112-113].

38 *ICADC*, v. II, "Concòrdia feta entre lo senyor Rey e lo bras ecclesiàstich sobre la exacció del maridatge e coronatge ...", f. 255v-257 [p. 538-591].

39 Hi hagué alguna actuació per a revisar-ne el contingut. S'ha conservat un volum amb l'esborrany del que sembla que hauria de ser la nova distribució de rúbriques on figurava a continuació del títol de celebrar corts del primer volum. És descrit com l'«esborrany preparatori de la segona compilació impresa de les Constitucions de Catalunya que apareixeria l'any 1588» (ACA, G, V/49). El títol dels greuges ("De reparació de greuges en la cort e per quals persones sia fahedora") apareix al f. 8, i s'hi esmenten la constitució del rei Martí a la cort de Barcelona (cap. 7, *Item senyor plàcia ...*), i la del rei Ferran II en la segona cort de Barcelona (cap. 74, *Com los provisors ...*). [V. més endavant].

les dites disposicions a la compilació de 1704, sense que s'hi fes cap altra modificació.

Pel que fa al títol específic dels greuges des del 1588-1589, és el títol VII: *De reparatió de greuges* ⁽⁴⁰⁾, del llibre primer del volum III de les *CADC*. Cal pensar que en el pas dels primers textos compilats a la segona i tercera estampacions la rúbrica sofrí modificacions, no solament respecte a la ubicació (del volum I cap al volum III), sinó també respecte a l'enunciat mateix, que al cap i a la fi quedà així com és dit de sintètic i d'escarrit.

Recull, en nombres absoluts, cinc disposicions: quatre capítols de cort (de reunions diverses) i un capítol d'una concòrdia (del 20-oct-1419 entre l'estament eclesiàstic i el monarca) ⁽⁴¹⁾.

Vegem quin és el contingut de cada una d'aquestes disposicions ⁽⁴²⁾:

40 Ocupa, en les estampacions de 1588-1589 i de 1704 els mateixos indrets i presenta també els mateixos continguts: *2CADC*: II,1,14 (f. 40-41), III,1,7 (f. 9-12); *3CADC*: II,1,14 (f. 51-53), III,1,7 (f. 11-15).

41 V. més avall, en tot aquest capítol, l'anàlisi individualitzada i la localització de cada una de les disposicions.

42 Ací designo el tipus de norma, el nombre que tingué en aquella reunió de cort, el monarca que la promulgà, la cort on es produí, amb l'indret i l'any, i la notació de la ubicació en les *CADC*.

I. Capítol de cort (VII) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409 (43)

La primera disposició que passà a formar part del títol 14 amb la categoria de capítol de cort (44) és la suplicació que es va presentar per part de la cort general al rei per tal de demanar-li que nomenés els jutges de greuges.

Conté ja els elements essencials que gradualment s'aniran desenvolupant, ampliant i perfeccionant en les suplicacions homònimes i homòlogues que es faran en les reunions de cort successives. Així, d'una banda, hi ha una primera part que es correspon formalment amb la suplicació que els braços presenten al rei (45), la qual

43 En *1CADC*, v. 1, ll. 1, t. "De reperació de greuges ...", [f. 23]; en *2CADC*, f. 9-10; en *3CADC*, és en III,1,7,1 (f.11-12).

44 Cal recordar que en aquesta reunió de cort i en la que va tenir lloc el 1701-1702, també a Barcelona, no es van distingir tipològicament les disposicions promulgades, ja que tan solament hi havia *capítols de cort*. Nom pot veure-ho clarament en la taula de les *CADC*; però hi posa un èmfasi especial *GAY ESCODA* ("Eficàcia de les normes ...", p. 271-272), qui prèviament ha asseverat que la diferenciació entre les constitucions i els capítols de cort no rau en el contingut de la disposició en qüestió, sinó que rau en la *manera de formular-la* (*GAY ESCODA*, "Eficàcia de les normes ...", p. 268). També fa notar que aquests capítols del rei Martí foren convertits en perpetus en la cort de 1412-1413. Una situació mínimament equiparable però amb les peculiaritats pròpies que envoltaren l'evolució del Principat a l'inici del s. XVIII, es produeix entre les dues reunions, ja que dintre del clima de "repetició" de decisions que s'origina en la cort general que celebra l'arxiduc, distingeix -a diferència de la reunió de Felip V- entre constitucions i capítols de cort.

45 En són una mostra d'elements essencials i constants de la suplicació perquè se'ls delegui el poder: que es tracti de persones bones, aptes i suficients; que s'ocupin de la cognició i reparació dels greuges de sa Majestat i dels seus predecessors; que prestin jurament.

recull ja la doble concepció de "greuges generals e particulars". De l'altra, hi ha el *plau* del monarca mitjançant el qual atorga la petició ⁽⁴⁶⁾; però no trobem encara que hi hagi una definició i delimitació del poder que es delega i s'atorga a la comissió per a conèixer-ne ⁽⁴⁷⁾.

En aquesta primera part es demana al rei que vulgui diputar persones bones, aptes i suficients perquè, juntament amb les elegides per part de la cort, coneguin sumàriament i reparin els greuges del monarca i dels seus oficials *fets a las conditions* (i.e., als braços) de la cort o als seus *singulars*. S'estableix també que els proveïdors prestin jurament (*facin sacrament*) de conèixer diligentment dels greuges generals i particulars que se'ls presentaran.

El *plau* reial, inici de la segona part, comporta també el nomenament dels oficials que el rei designa per al càrrec (entre els quals hi ha Bonanat Pere) i els de part de la cort (entre els quals figuren Pere Regassol, com a procurador del bisbe de Tortosa, i Francesc Basset, com un dels síndics de Lleida).

46 En són elements essencials i constants: el *plau*, acceptant la suplicació; la nominació dels jutges de greuges per part del rei; i la mateixa nominació pel que fa als de la cort.

47 MIERES, *Apparatus super ...*, II, col. 8, cap. VII (f. 167) hi dedica ben poc espai. Remet a l'*Extragravatorium* de CALLÍS, i al que ell mateix diu a la col. 10 al cap. 32 de la cort de la reina Maria.

II. Capítol de cort (XVI) del rei Martí a la cort de
Barcelona de 1409 (48)

En la mateixa cort també s'aprovà aquesta altra disposició, de caràcter molt més puntual -per tant, concret- i d'abast força menys global. Fa referència al fet que davant de les vexacions fetes per redempcions indegudes del patrimoni reial, per esquivar greuges, la cort suplica al monarca que els actes de les redempcions pendents i faedores s'hagin de fer a ordinació dels provisors de greuges. La primera resposta del rei Martí és que no cal proveir-hi perquè ja ho han fet el canceller, el vice-canceller i el regent (49); però, tot seguit, diu que encara que ell no ho faria, *li plau* que si algú s'és agreujat per les redempcions, no perdi la facultat de presentar-ne greuge i pugui posar-ho en *greuge de cort* (50), del qual coneixeran els provisors, segons és costum.

48 En 2CADC, III,1,7,2 (f. 10). En 3CADC és en III,1,7,2 (f.12).

49 Era corrent que aquests oficials resolguessin part de les peticions, com ja hem vist.

50 Trobem ací documentada i usada aquesta expressió que Callís matisa i que ja hem vist quin contingut té.

III. Capítol de cort (II) d'Alfons IV a la cort de Sant Cugat de 1419 (51)

Aquest capítol, en essència, no és altra cosa que la suplicació que presenta la cort per tal que el rei nomeni els provisors. Tan solament han transcorregut deu anys des del capítol anàleg del temps del rei Martí -el primer que es compila- que regula la matèria referent als greuges i les diferències que presenta l'un respecte a l'altre són ja força notables -i cada vegada ho seran més!-. L'actual és molt més complet, molt més ajustat, molt més matisat, molt més llarg, molt més tècnic. Deu de ser en aquest decenni, entre 1409 i 1419, que es produeix, pràcticament, la modificació i la fixació de l'estructura de la suplicació dels braços en qüestió; perquè, és precisament a partir d'aleshores que ja només trobarem variants sobre el mateix tema i amb un mateix patró, el qual, com veurem, anirà evolucionant d'acord amb les circumstàncies. Fins i tot durant l'edat moderna es continuarà operant a partir del mateix model.

La suplicació per nomenar els qui han d'ocupar l'ofici de provisors conté (52) la petició que sa Majestat vulgui diputar i nomenar tres persones, ja que la cort en nomenarà sis, dues per braç, de bona fama, ciència i consciència, tements Déu i amants de la justícia,

51 En *ICADC*, v. 1, llibre 1, títol "De reperació de greuges ...", capítol del rey Alfonso quart en la cort de Sanct Cugat, f. 23-26 [p. 113-119]. En *2CADC*, III,1,7,3 (f. 10-12); en *3CADC* és en III,1,7,3 (f.12-15).

52 Ací en faig tan sols una síntesi, atès que es tracta de l'embrió que generarà les provisions de nomenament.

bandejades l'amor, el temor, l'odi, la rancúnia, el profit o l'esperança, o qualsevol altra afecció i voluntat, a qui atorgui, bo i servant els Usatges de Barcelona, les constitucions i els capítols de cort, poder bastant i irrevocable. Aquest poder que es delega és perquè puguin conèixer, determinar, definir i executar els greuges comuns i particulars (i tots els mèrits i dubtes que se'n derivin) causats pel rei i pels seus predecessors i oficials al Principat de Catalunya, a qualsevol braç o a qualsevol singular d'aquells, d'acord amb el procediment sumari ⁽⁵³⁾, dintre del termini que s'assignarà. El capítol esmenta explícitament el rei, la reina consort, els predecessors i llurs mullers, el primogènit, el governador general, lloctinents o portant veus de governador, i altres oficials, ordinaris o delegats.

El mateix capítol exceptua del poder de la comissió que es fa als provisors, que sigui *retengut expressament*, que no puguin conèixer ni interferir en alguns dels greuges proposats en d'altres corts o fora de corts, causats pel rei o la reina i per llurs predecessors, pel primogènit o per llurs oficials ordinaris o delegats, si són greuges que afecten un braç contra un altre, un braç o singular contra universitats, o bé universitats contra braços o singulars, per raó de llurs privilegis, llibertats o usos.

⁵³ V. l'apartat dedicat al procés de greuges.

S'admet, i així es disposa, que en cas que alguna de les parts se senti agreujada per alguna de les provisions, decisions o execucions dels jutges, se'n pugui haver recurs per via de suplicació davant els jutges esmentats (54). Segons el capítol de cort, el càrrec de provisor es configura com un ofici remunerat *degudament i raonablement*, a càrrec de la cort, els elegits per la cort; i del monarca, els elegits pel monarca. L'elecció per al càrrec en comporta l'exercici *obligatori* per part d'aquells que són escollits i nomenats provisors (55).

A més a més, la disposició preveu una sèrie de garanties i de mesures que tendeixen a assegurar el compliment ràpid i sense interferències de la comissió atorgada. Així, s'incorpora al text la promesa de jurament que s'exigeix al monarca, d'una banda, que no revocarà, *empatxarà* (és a dir, *impedirà*), *impugnarà*, *dilatarà* o *contravindrà*, directament o indirectament, en cap manera -ni ho permetrà als seus oficials-, algun acte o fet tocant el poder dels provisors; i, de l'altra, que ajudarà els proveïdors a complir la comissió i a administrar justícia.

S'insisteix en aquest aspecte, no gens negligible pel que fa al nostre estudi, de la possible intervenció

54 Amb aquesta finalitat, la petició reclama el compromís del monarca que els hagin de ser comanades i remeses les primeres i segones coneixences, per acte de cort i amb l'assentiment de l'assemblea.

55 Així es diu que *hajan ésser forçats per vostra senyoria de acceptar, e exequir lo càrrec, e poder dessús dits, tota dilació, e excusa cessants.*

d'oficials reials. És per això que per despatxar millor els greuges i fer-ho sumàriament i de pla ⁽⁵⁶⁾, tal i com estableix el capítol, es demana al rei que, d'una banda, proveeixi que els seus advocats o procuradors fiscals no hi puguin intervenir, llevat que hi siguin requerits pels provisors; i, de l'altra, que mani que per al cas que dits oficials hi siguin cridats, facin jurament i homenatge que en allò que fa referència als greuges *no al·legaran, posaran, o produiran maliciosament alguna cosa, o scriptura que pugui dilatar, empatxar, o calumniar* la bona i breu administració de justícia.

Si fins ara la finalitat de les diverses clàusules que conformen la suplicació tendia a garantir una determinada actitud del rei i dels seus oficials en el període processal inicial i d'instrucció dels greuges, també es para atenció a la fase derivada de l'actuació dels provisors: la sentència i l'execució que en deriva. És per això que, en primer lloc, es demana al rei que ordeni als seus oficials (enumera concretament el canceller, el vice-canceller o el regent la cancelleria, prestin jurament, i que el vice-canceller i el regent, jurament i homenatge) que així que els siguin trameses provisions o sentències dels jutges de greuges hagin de despatxar-les immediatament, sense excepcions ni dilacions; i lliurar-les franques de dret de segell, tant els cancellers, com els protonotaris, el lloctinent o regent, els secretaris i el conservador, els escrivans de

56 v. l'apartat dedicat al procés de greuges.

manament o a d'altres, per tal que no hi posin traves i lliurin les actuacions que se'ls demanin, sota la pena de 2.000 florins d'or [d'Aragó]. Dita quantitat es distribueix: $\frac{1}{3}$ part per al General, $\frac{1}{3}$ part per als agreujats, i $\frac{1}{3}$ part per a l'oficial reial que en faria l'execució, com solia ser habitual. Segonament, se li demana que ordeni als governadors i altres oficials a qui pugui pertocar -o sigui comesa- l'execució de les coneixences dels greuges, els quals hauran de prestar jurament i homenatge en poder d'oficial reial que executaran segons serà declarat pels provisors, que facin l'execució immediatament tota *exceptió e excusa cessants*, sota la mateixa pena de 2.000 florins, amb el mateix criteri divididor que hem vist *supra*, més la privació de l'ofici.

S'assigna un (primer) termini de quatre mesos per determinar i executar els greuges. Si en dit termini no s'han resolt, cal que els proveïdors, dintre de deu dies, s'apleguin al monestir dels Frares menors de Barcelona, ara amb un (segon) termini de tres mesos. En cas que no s'hagin resolt tampoc en dit termini, aleshores dintre de deu dies, els provisors s'hauran d'aplegar al monestir de Sant Cugat del Vallès, ara però, *ab gran seguretat de penas* i prestant jurament i homenatge ⁽⁵⁷⁾ per un (tercer) termini de durada indeterminada que tendeix a acomplir-se

57 Ha de ser en poder d'un oficial reial ordinari i hauran d'actuar d'acord amb un horari de tres hores de matí i de tres hores de vespre contínuament cada dia no feriat, *ab tota diligència*, segons dret, justícia, bona equitat, raó, Usatges de Barcelona, constitucions i capitols de cort, usos i costums observats.

en el període més breu de temps. S'exhaureix amb la resolució dels greuges pendents. Es preveuen també les mesures que caldria adoptar per al cas hipotètic que algun dels indrets on s'haguessin d'aplegar els jutges estigués afectat per malalties pestilencials (58).

A mesura que s'ascendeix en el grau i es prospera en l'estadi del procediment s'incrementen les mesures i la rigidesa de les sancions. En el tercer nivell, doncs, s'estableix que, per tal d'assegurar al màxim el ritme de treball (l'sprint final) que es vol imprimir a la comissió que l'assoleix, els provisors no en puguin sortir ni ser llicenciats pel rei (59), i tenint-ne sempre coneixement (60) els diputats i oïdors del General.

La suplicació contenia un mecanisme que preveia, per al cas que calgués, la subrogació d'un proveïdor, per mort o per malaltia (61), per un altre de la mateixa condició o categoria, coneixent-ho el rei o el seu lloctinent i consentint-hi la resta de provisors.

Conclou, en primer lloc, amb les clàusules de salvaguarda de costum: que aquesta suplicació és només

58 Aleshores corresponia als provisors de requerir els diputats i oïdors del General per tal que assignessin un altre indret, amb les mateixes seguretats que l'afectat, perquè s'hi apleguessin dintre de deu dies i hi continuessin la feina.

59 Si no és per vera e urgent necessitat personal.

60 Amb els requisits de sana i justa consciència, prestant jurament, fins que proveeixin els greuges.

61 Es considera el cas d'una malaltia que n'impedeixi les funcions per un període superior a dos mesos.

per a la cort present, que no podrà ser treta a conseqüència en l'esdevenidor, i que res del que conté no pugui ser considerat perjudicial per als estaments, els quals romanen amb (i en) tots llurs drets; en segon lloc, amb la llista dels que han estat nomenats com a provisors dels greuges per part del rei ⁽⁶²⁾ -i de la cort ⁽⁶³⁾-, qui els mana que els proveeixin per justícia segons regulen els dits capítols.

La nostra hipòtesi de treball -que desenvolupem més endavant ⁽⁶⁴⁾- parteix del fet que aquest capítol, parcialment continuador en esperit del capítol ja citat de la cort de 1409, conformava, o més ben dit, acabà conformant, en bona mesura el marc de referència que s'hauria de seguir en corts successives ⁽⁶⁵⁾, però que no constituïa, d'entrada, un patró inflexible de continguts, ja que la regulació concreta de cada reunió de cort passava inexorablement per la legislació que s'elaborava i promulgava en dita assemblea; les quals disposicions, com se sap, no haurien de coincidir, necessàriament, amb aquelles disposicions que posteriorment serien incloses

62 Designa Bernat Gualbez, mestre racional, Esperandeu Cardona i Francesc Sirvent, consellers.

63 Entre els sis que nomena la cort hi ha Jaume Callís i Francesc Bassat.

64 V. l'apartat dedicat al *marc legal* (no compilat).

65 En són dues mostres: el constant recurs al model establert i el fet que fins i tot FEGUERA (*Práctica ...*, p. 121 ss.), en tractar dels provisors de greuges, transcriu un formulari basat en aquell.

en les diverses *CADC* (66). No podem oblidar que cada cort, tot i els intents per reconduir-les a un sol model uniforme d'actuació és, en definitiva, la plasmació d'un conjunt de decisions autònomes que s'articulen i es manifesten en un determinat sentit, normalment respectuós amb el passat i la tradició, però que representa una nova actuació cada vegada que es reuneixen i així ho decideixen.

IV. Capítol de cort (I) de Ferran II a la cort de Barcelona de 1493 (67)

Aquest capítol és la petició de la cort per tal que sa Altesa -que és qui celebrava llavors la cort (68)- atorgui les provisions, les executòries i les comissions que calguin per reparar els greuges, segons consta en les sentències donades, i que tinguin força i efecte d'acte de cort. El primogènit lloctinent hi accedeix en nom del rei.

66 Penso, p. ex., en el cas més evident de capítol de cort que no és compilat, el capítol del donatiu.

67 En *1CADC*, v. 1, llibre 1, títol "De reperació de greuges ...", Ferrandon segon en la segona cort de Barcelona, cap. 74, f. 26-26v [p. 119-120], apareix no com a "capítol de cort I", sinó com a "capítol lxxiiii". En *2CADC*, III,1,7,4 (f. 12); en *3CADC* és en III,1,7,4 (f.15).

68 Havia estat habilitat el 4-set (COROLEU / PELLA, *Las còrtes ...*, p. 323).

V. Capítol (segon) de la concòrdia entre el rei
Alfons IV i el braç eclesiàstic, a Sant Cugat, el 20-oct-
1419 (69)

En ocasió de la celebració de la cort de 1419 al monestir de Sant Cugat del Vallès, l'estament eclesiàstic va aprofitar per presentar al rei Alfons uns capítols que acabarien prenent la forma de *concòrdia* (70) per tractar de regular, principalment, les exaccions fetes pel maridatge i pel coronatge (71). El segon dels dits

69 En *ICADC*, v. 2, Concòrdia feta entre lo senyor Rey e lo bras eclesiàstich sobre la exacció del maridatge e coronatge ..., f. 254 ss. [p. 583 ss.]; [el capítol 2° és als f. 255v-257 (p. 588-591)]. En *2CADC* és en II,1,14 (f. 40-41). En *3CADC* és en II,1,14; i els seus capítols escampats en diversos títols: III,10,2,1, i 2, i 3 (f. 198-201); III,10,3,1 (f. 202); i el capítol 2ⁿ que és al III,1,14,1 (f. 51-53). És una de les concòrdies que cita BROCA (*Historia del derecho* ..., p. 272-273, i a la n.5) quan s'ocupa d'aquesta classe de normes legals en què intervé el monarca.

70 Andreu BOSCH dedica el breu cap. xvi del llibre v (del *Sumari* ..., f. 529) a les sentències arbitrals o concòrdies. Si bé d'entrada considera que els dos termes són sinònims, de seguida precisa que de la manera com han arribat a les *CADC* són realitats distintes; així les *concòrdies* són celebrades entre els reis i els llegats del sant pare o amb els braços o altres parts sense que se'n derivi una declaració (cita, com a exemple, *3CADC*, vol. II, f. 170); matisa que si són fetes pel rei tenen força de llei particular. En canvi, BROCA (*Historia del derecho* ..., I, p. 272) les considera uns convenis o transaccions entre les potestats civil i eclesiàstica.

71 A les *ICADC*, v. 2, apareix sota el títol de "Concòrdia feta entre lo senyor rey e lo bras eclesiàstich sobre la exacció del maridatge e coronatge en la cort del monestir de Sanct Cugat de Vallès a xx de octubre any mil cccc xviii" (f. 254 [p. 585]); mentre que, per contra, a la taula de les *CADC* (vol. II, f. 213) no s'hi troba cap altra dada identificadora més que el nom dels sotassignats, la data i el lloc, i després diu "... repartida en los capítols següents".

capítols feia referència als greuges presentats pels eclesiàstics.

A més, cal tenir en compte que la inclusió d'aquest text en el segon volum ⁽⁷²⁾ no volia dir necessàriament que fos una norma de vigència general directament aplicable, atès que, *ab origine*, no tenia aquest àmbit, sinó que era un acord entre un estament i el monarca. Ho demostren també, d'una banda, el fet que el segon volum s'intitula "*Pragmàticas, y altres drets de Cathalunya ...*" (el qual conté pragmàtiques, privilegis, actes de cort, butlles, sentències reials i arbitrals, concòrdies, consuetuds i ordinacions); i, de l'altra, que en la compilació de 1495 ⁽⁷³⁾ es troba en la divisió estamental que es fa dels materials altres que pragmàtiques. És per aquest motiu que no ens aturarem a analitzar amb detall el contingut de la present disposició, sinó que bastarà la referència global que s'hi ha fet, si tenim en compte que preveu una sèrie de capítols que regulen la possibilitat de reparar greuges del dit estament i dels

72 Tinguem en compte el valor relatiu que presenten algunes concòrdies, com ara la d'Alfons IV (3CADC, II,4,15,1) que és confirmada com a acte de cort pel futur Joan II a la cort de Barcelona de 1456; com a privilegi per Ferran II a Montsó el 1510 (3CADC, II,4,15,2); com a acte de cort per Felip I a Montsó el 1553 (3CADC, II,4,15,7) i finalment com a capítol de cort per Felip II el 1593 (3CADC, I,4,33,3); tal i com destaca GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes ...", p. 269.

73 L'anomenat volum II comença: "Taula de les pragmàtiques, privilegis, concòrdies, provisions e altres coses fahents per los staments de Cathalunya, axí en particular per quiscun stament, com en general per tots los poblats en lo principat de Cathalunya" (1CADC, f. CCXXXVIII [p. 573]).

seus singulars, i que, segons sembla, estableix terminis distints en la mesura que diferencia entre aquells que són *evidents* (per als quals se senyala el termini *encontinent*, és a dir, immediat) i els que són *no evidents* (per als quals se senyala el termini d'un any, primer vinent); sense que hi hagi possibilitat de presentar-hi recurs (74).

Hom pot deduir del dit plantejament que també en l'àmbit de les relacions entre estaments (en aquest cas el dels eclesiàstics) i monarca hi ha ocasió per a instrumentar en una concòrdia una mesura que permetria, si més no formalment, de fixar un mecanisme per a desagreguar persones i col·lectius que se sentissin gravats, i satisfer, d'aquesta manera, determinats anhels o aspiracions.

Però, i això és el més important, a partir del moment en què quedava establert dit mecanisme, desapareixia la possibilitat -com diríem avui- d'al·legar una possible indefensió. Aquest factor s'esvaïa, doncs, des d'una doble perspectiva. La primera, que acabo d'esmentar, es traduïa en la utilització de l'íter creat per part de les persones afectades. Però també en un segon vessant, probablement tan difícil de detectar com important és de no negligir-lo: aquelles persones que es consideraven afectades i no havien seguit el tràmit en

74 Decisió inapel·lable, ara, dins de l'òptica d'una administració de justícia en un nivell superior, davant del monarca i directament. Coherent amb la concepció de recurs extraordinari per desagreguar els perjudicats.

qüestió ⁽⁷⁵⁾, es trobaven, de cop i volta, sense legitimació, desemparats, a causa d'haver estat fixat un mecanisme de tutela de caire processal que calia seguir (o haver seguit) per obtenir la reparació dels greuges.

* * *

Pel que fa a les disposicions que afecten la satisfacció dels greuges i són en títols altres que el VII del llibre I de les CADC, cal tenir en compte que hi fan al·lusió, en graus diferents, les normes següents:

VI. El capítol (XXX) del rei Pere III en la cort de Perpinyà de 1351 ⁽⁷⁶⁾, que no és altre que la constitució *Part açò confirmants*, del títol "De celebrar corts". En aquesta disposició, bo i refermant una constitució precedent de Jaume II en la cort de Lleida de 1301 ⁽⁷⁷⁾ sobre la necessitat de trametre a la cort síndics amb poder adequat, es regula que els convocats hagin d'acudir-hi personalment, i que els síndics hagin de comparèixer-hi amb poders suficients; en cas de just *empatxament* (i.e., impediment) que trametin, els uns i els altres, procurador idoni, i que ningú que no sigui

75 P. ex., quant als casos considerats *no evidents*, dintre de l'any immediatament següent.

76 En *1CADC*, v. 1, llibre 1, títol "De celebrar corts e en quin temps ...", f. 21-21v [p. 109-110]; en *2CADC*, I,1,13,7 (f. 39-40); en *3CADC*, I,1,14,7 (f. 39-40).

77 En *1CADC*, v. 1, llibre 1, títol "De celebrar corts e en quin temps ...", f. 20v-21 [p. 108-109]; en *2CADC*, I,1,13,4 (f. 37-38); *3CADC*, I,1,14,4 (f. 38-39).

cavaller (78) no pugui ser procurador de dues persones, a més d'indicar els requisits que ha de complir la documentació necessària. La constitució es clou amb una clàusula penal per als *contrafaents* que no observin les esmentades prescripcions, els quals no seran rebuts sota cap concepte, i als quals no podrà fer gràcia el rei. Endemés afegeix, i aquest és el punt que ens interessa, que per tal com l'arquebisbe, els bisbes i els comtes són notables persones, en cas que no observin dita disposició, que no siguin admesos de cap de les maneres a presentar greuges en la cort (79).

78 Aquesta peculiaritat propiciava situacions sumament peculiars, i trobava una bona part de la seva lògica en una de les regles d'or de la baixa edat mitjana, si més no des de l'òptica estamental, el principi *sanioritari* i *majoritari*. Uns pocs nobles podien acumular la representació de gairebé tots els membres de la seva facció i entre uns quants més podien ostentar la representació de tot l'estament. Aquest aspecte, en relació a les reunions celebrades, ha estat habitualment desatès. Se n'ha fet alguna temptativa poc reeixida (PALOS, "Las Cortes de Cataluña durante el siglo XVI ..."), però cal abordar la qüestió des d'un punt de vista més global i contrastant les dades, més enllà de les procuracions, amb les diferents *habilitacions*, amb les dades de les llistes d'assistència a determinades sessions, sovint registrades en els processos de cort, juntament amb les notícies d'incorporacions de nous assistents que compareixen quan la cort ja ha estat començada.

79 La clàusula en qüestió (SCADC, I,1,14,7 [f. 40]) diu: "*Anyadint encara, que ultra aquesta pena, e las penas encara en lo dit Capítol contengudas, lo Archebisbe, los Bisbes, e los Comtes, per ço com són notables personas, si las cosas demunt ditas no servaran, a donar Greuges en la Cort, en nenguna manera no sien admesos*".

VII. El capítol (XXXVII) de Ferran II en la tercera cort de Barcelona de 1503 ⁽⁸⁰⁾ . Aquesta constitució del Catòlic, recollida a la compilació en el títol "De custòdia de presos, dret, y càrrec de carcellers, y altres despesas de carcerats", dins del volum de les normes formalment derogades atribueix als proveïdors de greuges nomenats per la cort la tasca de declarar, després de la deliberació de l'Audiència, si en l'extracció dels delats de la presó cal que hi hagi albarà del tresorer, del lloctinent o del regent la tresoreria, i si cal pagar-ne alguna quantitat, tot i que els provisors hauran d'haver tingut en compte "la pràctica que antigament s'acostumava a servir" segons ells mateixos declararan.

La transcendència global del marc legal lato sensu i la inclusió de les normes en les CADC

Un factor que fins ara no ha estat prou destacat especialment, encara que ha estat esmentat, és el que fa referència a la ubicació de les distintes disposicions en les CADC. Totes, llevat de dues, i aquestes, encara incidentalment, només, han estat col·locades pels compiladors de 1588-1589 en el volum III de l'obra.

A partir d'aleshores, des del moment que figuren oficialment i formalment com a normes supèrflues, contràries i corregides, i més tenint en compte la data

⁸⁰ En 2CADC, III,9,12,2 (f. 59); 3CADC, III,9,12,2 (f. 74).

d'elaboració i de promulgació dels materials distribuïts en tres volums, queden plantejats alguns problemes de caràcter jurídic.

Problemes que es poden reconduir, en essència, a dos de principals. De bell antuvi, en quina mesura es pot considerar que les normes incloses en el volum III de les *CADC* continuen (o no) vigents?; segonament, quin és el grau d'incidència de l'elaboració i de la promulgació de la compilació de 1588-1589 en el període estudiat?, o, dit amb d'altres paraules: ¿hi ha un abans i un després de dita compilació pel que fa estrictament al marc legal aplicable respecte a la satisfacció dels greuges?

Quant a la primera qüestió, en la mesura que el problema de la vigència de les normes incloses al volum III de les *CADC* es planteja *simplement* així, és a dir, pel sol fet d'existir un tercer volum de disposicions fora d'ús, sembla que caldria acudir, doncs, a estudiar el procés que menà a la confecció i a l'aparició d'aquest tercer volum.

Com se sap, el tercer volum de les *CADC* emergeix amb la categoria de tret distintiu de les compilacions segona i tercera respecte a la precedent, i, de retop, com una de les característiques més punyents ⁽⁸¹⁾ que acompanya l'accidentada i dilatada elaboració, la promulgació i l'estampació de la dita segona compilació, primera

81 Així ho ha destacat habitualment la manualística; v., per tots, IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, fasc. 3, p. 659 ss., esp., per al Principat, p. 680-687.

oficial, que veié la llum a Barcelona, el 1588-1589 realitzada als tallers d'Hubert Godart ⁽⁸²⁾.

Ja hem vist que l'interès dels autors s'ha centrat habitualment en l'estudi del procés d'elaboració de la primera compilació, sigui en el vessant manuscrit, sigui sota la forma estampada ⁽⁸³⁾; i gairebé no s'ha parat atenció -individualitzada i amb la mateixa profunditat- al procés que se seguí per a les edicions de 1588-1589 i de 1704 ⁽⁸⁴⁾.

És evident que per la mateixa acció de la tradició historiogràfica han perviscut la idea i l'enfocament que tant les dites segona com tercera compilacions són, a primer cop d'ull, una mena d'apèndixs (o de *represes*) d'aquell moviment que inicialment donà fruit devers 1422 en forma de volums manuscrits.

Aquesta constatació ha menat a observar-les, gairebé exclusivament, des del punt de vista de la novetat que podia suposar la inclusió d'algun tipus de material nou envers el que conformava el primer text que se suposa realment assequible, és a dir, el corresponent a l'estampació de 1495. Com ja ha estat dit, no fou fins a principis dels anys '80 que s'afirmà, rotundament, per

82 En recull, també, les dades bibliogràfiques AGUILÓ, *Catálogo de obras ...*, p. 353, § 1315.

83 V. més amunt.

84 V., p. ex., BECÀ, *Historia del derecho ...*, I, p. 375-380. N'és una excepció, parcialment, FONT RIUS, "Estudi introductorí", qui hi dedica, després d'haver posat l'èmfasi en l'exemplar incunable -objecte primer del seu estudi-, tot l'*Epíleg* (p. CXXVII-CXXXVII).

IGLESIA ⁽⁸⁵⁾, que entre les dues darreres edicions de les compilacions no hi havia més diferències textuais que les derivades de l'addició d'aquelles normes promulgades per les corts que s'havien celebrat entre les dues dates d'impressió. Abans d'aleshores, poca cosa se'n sabia ⁽⁸⁶⁾; i, ara, després d'aleshores, ja poca cosa més se'n sap.

Amb prou feines si se n'acostumava a recollir una crònica, més o menys detallada, que volia mirar de reproduir els diferents estadis per què havia transcorregut (la que s'endevina no gens plàcida) negociació (o confecció) de la compilació. I per a fer-la, aquesta crònica, ni tan sols calia als autors acudir -necessàriament- a la impressió de 1588-1589, sinó que la podien fer tranquil·lament tenint només a les mans l'exemplar de 1704, amb la informació que oferia en les primeres pàgines ⁽⁸⁷⁾.

Se solia arrencar per part dels autors de l'apartat dit -que no intitulat- proemi, el qual anava darrera de les taules de títols, i alfabètica de títols, que segueixen la genealogia dels reis d'Aragó, i precedia el

85 El treball ja citat d'IGLESIA FERREIRÓS, "Saberes traslaticios".

86 El recull de dades més accessible era el de BROCA, citat més amunt.

87 És comú a les dues edicions oficials de col·locar al principi la llista de capítols legals que han menat a la realització de l'obra; així, p. ex., en *2CADC*, darrera de la portada del vol. I hi ha l'escrit dels diputats pel qual es fan estampar les constitucions; i darrera la genealogia (f. 1-6, incloses les certificàtories) hi ha els capítols esmentats; en *3CADC*, són darrera de la genealogia (f. 1-5). (FONT RIUS, "Estudi introductor", p. 61).

llibre I del volum I de les CADC ⁽⁸⁸⁾. Consistia en la correlació de disposicions normatives i actuacions que havien menat a la realització de l'obra en qüestió, ben col·locades per ordre cronològic ⁽⁸⁹⁾. No, no se solia avançar més enllà del que permetien aquests textos, tot i que, ocasionalment, els processos de cort contenen informació que eixampla si no és que completa les dades fins ara conegudes.

Així, per exemple, pel que fa a la iniciativa presa en la cort de 1552, trobem recollida en el procés de l'estament militar la petició que féu la cort al primogènit bo i remarcant la conveniència d'estructurar l'obra en tres volums ⁽⁹⁰⁾.

88 En el cas de 1704 n'abraçava les p. 1 a 5, i amb la rúbrica "*En nom de nostre senyor Déu Jesu-Christ comença la nova compilatió dels Usatges de Barcelona, Constitutions, Capítols, y Actes de Cort, y altres leys de Cathalunya*", que al capdamunt de les pàgines (és a dir, el foli en el sentit que es fa servir en arts gràfiques) esdevenia el sintètic "*De la nova Compilatió*".

Conté disposicions de: Ferran I (cap. XXXIIII, cort de Barcelona de 1413, *Per tal que las leys*); Felip, príncep i lloctinent de Carles (cap. II, segona cort de Montçó de 1553, *Statuts, y ordenam*); Felip (cap. de cort XXIIII, cort de Barcelona de 1564, *Com per no haver-se fet nominatió*) + (cap. de cort XXIIII, cort de Montçó de 1585, *Com per no ésser-se obtingut*); la nominació feta pel rei per execució del capítol precedent; la nominació de misser Miquel Pomet; la certificatòria dels compiladors feta l'any 1585; Felip (cap. LXXXII, cort de Barcelona de 1702, *Com sia necessari reimprimir*).

89 Aquest seria el paradigma que ofereix, p. ex., l'obra de BEOCA, *Historia del derecho ...*, I, p. 378-380.

90 En ACA, G, 1032, f. 252v:

"Vista la diversitat y varietat de les constitucions ¹²⁰ del Principat de Cathalunya y Comtats de ¹²¹ Rosselló y Cerdanya, supliquen los dits tres ¹²² estaments a vostra Altesa li plàcia statuir y manar ¹²³ que per les persones ellegidores per vostra Altesa y per ¹²⁴ una persona de quiscun dels dits tres esta- ¹²⁵ ments dites constitucions sien reduhides a ¹²⁶ degut orde y del modo que comple a la bona ¹²⁷ directió y administració de la justicia, ço és que sia ¹²⁸ feta distinctió axí de les supèrflues com de les que són ¹²⁹ contràries a

Quant a la fins ara ignota tasca de la comissió escollida en la cort de 1563-1564, trobem al procés familiar l'elecció de misser Paulo Pla -i del seu substitut eventual- per part del braç eclesiàstic amb el salari que se li assignà ⁽⁹¹⁾; o la situació equivalent de l'estament militar ⁽⁹²⁾.

Sembla lògic que sigui la documentació referent a la cort de 1585 aquella que és més abundosa i que forneix més dades relatives a l'elaboració de la compilació, atès que en les ocasions anteriors les temptatives no arribaren a donar fruit, i en aquesta sí; i doncs, que sigui ací on puguem incorporar alguna dada nova a la crònica del procés d'elaboració ⁽⁹³⁾. Així, es consigna al procés, per exemple, que es reclamà que s'aportés a Montsó la compilació de les constitucions feta segons la

altres y de les corregides y que de tot /³⁰ les persones nomenadores tinguen a fer relació en les /³¹ [primeres corts]".

91 En ACA, G, 1036, f. 181v:

"Més avant per recompilar y posar en degut orde les constitucions de Catalunya /¹² y altrament per efectuar lo contengut en lo capítol sobre açò ordenat /¹³ y presentat a sa Majestat, lo dit stament ecclesiàstic elegaix y nomena per /¹⁴ part del dit stament lo reverend miçer Paulo Pla, un dels advocats de /¹⁵ dit stament, ab salari de dos-cents ducats a ell pagador de pecúnies /¹⁶ del General de Catalunya quant la dita obra serà acabada, e si per cars /¹⁷ dit miçer Paulo Pla serà absent o tindrà altre impediment /¹⁸ que no pogués entrevenir en lo prebit en tals cassos y quiscó de aquells, /¹⁹ lo dit stament fa electió per lo prebit del reverend miçer Guerau /²⁰ Vilana, altre dels dos advocats ab lo mateix salari axí com /²¹ dit és pagador". [Al marge: *Electió per a compilar / les constitutions*].

92 En ACA, G, 1039, f. 377v.

93 Així, FONT RIUS, "Estudi introductori", p. CXXVII, n. 1, i p. CXXIX, n. 8) incorpora un parell de referències tretes del procés del braç militar (ACA, G, 1041, f. 746), però que no són les úniques que forneix aquesta documentació, com veurem tot seguit.

constitució de 1564 (⁹⁴), entre d'altres actuacions que hi estaven relacionades (⁹⁵), com ara l'elecció de persones que s'encarreguessin de *replegar y col·legir las constitucions, capítols de cort / y altres papers que fàcilment se poden perdre, attès que / la present cort està per a concluhir* (⁹⁶). Amb tot, la còpia del procés que feia l'estament eclesiàstic aporta també referències que convindria de tenir en compte en aquesta evolució (⁹⁷).

⁹⁴ En ACA, G, 1040, f. 38-38v:

"Deslibera lo present bras y stament militar que /³⁰ las recopilacions de las constitucions de Cathalunya // las quals inseguint la constitució del any mil /² sinch-cents sexanta-quatre s'era feta per les perso- /³ nes eletes per allò axí per part de sa Magestat com /⁴ dels tres staments e lliurades còpies als diputats /⁵ a la una d'elles fermada de les dites persones eletes /⁶ que vinguen y arriban en les presents corts y /⁷ que per so fossen despedides letres convenientes /⁸ e que lo preudit se refferís als altres brassos".

⁹⁵ Així, p. ex., ACA, G, 1040, f. 69-69v, 70-70v (elecció de Joan Cella), 73, 95-96, 135v-136 ss, 141, 160v-162, 170-170v, 177v, 304v-305, 338v-339v, 341v-343 (es demana de tenir les pragmàtiques i es diu als diputats que les hi enviïn), 355v, 372v (sobre la nominació de persones del braç reial), 403v-404 ss (carta dels diputats amb les pragmàtiques, etc. que envien a la cort), 412 (dissabte 12-oct, elecció d'una persona per a recopilar les constitucions), 414-414v.

⁹⁶ En ACA, G, 1041, f. 743v.

⁹⁷ Ens referim a ACA, RP, BC, Classe 5^a, A-20 [de la localització del qual ja vaig donar compte en: OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 188] on trobem, amb caràcter complementari, al·lusions a la producció legislativa de l'assemblea, com ara l'interès que manifesta la cort per tal que se cerqui el llibre que s'envià al rei i que es perdé (f. 26-26v); o la informació que forneix als clergues el promotor militar per la qual han deliberat que s'enviï pels diputats memorial de greuges amb ambaixades des de les passades corts, i també el llibre de les constitucions que es diu que tenen firmat (els eclesiàstics s'hi adhereixen) (s'amenaça els diputats) (f. 32); que s'enviï a reclamar el llibre de les constitucions (f. 41v); que -el 17 de juliol- el regent els comptes faci portar un volum de les constitucions estampat per a cada braç (f.

Pel que fa a la interpretació del valor de l'existència del volum tercer, l'opinió més generalitzada, i probablement la més consolidada pel pur transcurs del temps, és la més fidel al mateix enunciat formal del seu contingut. Argumenta que el volum III de les *CADC* constituïria, a diferència del que s'esdevé en compilacions d'altres territoris peninsulars, una mena de "calaix de sastre" o de "racó de la memòria" on anirien a parar ⁽⁹⁸⁾ totes aquelles normes que havien estat modificades o corregides, o que haurien esdevingut supèrflues o, tal vegada, contràries a d'altres de vigents. En aquest supòsit ens trobaríem, doncs, davant

42v-43); l'elecció de Joan Cella de Girona en el braç militar per tractar amb el secretari Cassol del volum [perdut] de les constitucions, el reial té Nicolau Francesch, i l'eclesiàstic encarrega a Paulo Pla el llibre del cerimonial (f. 46); la carta enviada als diputats en què es demana als diputats que enviïn a Montsó el procés original [perdut] de les constitucions, i que facin un balanç (f. 46v-47 ss.); que Joan Pau Ciurana duu a l'estament el llibre original -amb cobertes de cuir- de la recopilació de les constitucions, el balanç del general i els tres volums del "Ferrando paga" (f. 89-89v); determinació que el llibre de la recopilació de les constitucions sigui comunicat a misser Cellers, advocat del braç (f. 91v-92); que s'encomana als advocats que llegeixin el llibre de les recopilacions (f. 108); la carta de la cort als diputats on es dona compte d'haver rebut el llibre que els diputats diuen original de les constitucions, i els demanen altres coses (f. 149v-150v); a més d'altres referències (p. ex., f. 186v-187v, 188, 186v-187v, 221v, 254v), fins arribar a determinar que, quan siguin impreses les constitucions, hi hagi un volum per a cada un del braç i oficials seus (f. 587v).

98 Hi ha hagut algú de la professió a qui vaig sentir dir que fins i tot vindria a palesar una certa coincidència amb el caràcter (tòpic) dels catalans, de qui es diu que no llencen les coses, per si mai poden arribar a ser útils.

d'una situació que requeriria una elaborada i complexa tècnica legislativa quant al mètode.

Aquest corrent doctrinal comptaria amb tota mena d'argumentacions que permetrien de justificar les múltiples utilitats que oferiria (ni que sigui potencialment) el volum residual caudal. Així, podríem passar, des d'una presumpta funció "conservadora" o "perpetuadora" d'aquells textos que havien estat vigents, fins a qüestions més pròpies d'un interès pràctic que representaria poder disposar, des d'un punt de vista de fiabilitat i d'immediatesa d'accés, dels textos anteriors a una determinada situació jurídica (⁹⁹), bo i passant per una disciplina pròpia d'una tècnica legislativa hiperpurista, i puntual, que derogaria explícitament (en funció de la ubicació en els diversos volums) les normes que ja havien caigut en desús (¹⁰⁰).

Deixant de banda algun treball que no aprofundeix en aquesta qüestió (¹⁰¹), d'altres autors (¹⁰²), que vénen a

⁹⁹ Corrent recollit per FONT EIU ("Estudi introductorí", p. CXXXIII), qui n'és també un dels exponents.

¹⁰⁰ Segons GIBERT (*Historia del Derecho Español*, p. 331, [i, en part, FONT EIU, "Estudi introductorí", p. CXXXIV]):
"Este último volumen no carece de interés; obedece a una regla de cancillería el hacer constar formalmente lo que está derogado".

¹⁰¹ Així, p. ex., PONS GURI / SANDALINAS, *Constituciones y otros derechos ...*, p. xi, no s'ho plantegen explícitament, i tan sols al·ludeixen a les normes que es consideren vigents.

¹⁰² Així es manifesten VIVES CEBRIÀ (*Traducción al castellano ...*, p. 6), qui considera que no s'assolí l'objectiu motivador del volum III, perquè *"no obstante dejaron de trasladarse á él, como lo han notado algunos autores,*

constituir el corrent oposat, advoquen per un mètode de treball més aviat imperfecte, que hauria menat els autors de la compilació a allunyar-se del plantejament inicial quant al punt de vista dels resultats efectivament assolits, i a incloure en el volum III normes encara en ús, i en el volum I normes clarament derogades. Hem de suposar, doncs, que els autors d'aquest corrent devien tenir al cap, sense voler referir-s'hi explícitament (potser per la mateixa incertesa que en última instància envolta l'enterbolida qüestió), normes que des d'una determinada actitud lògica no haurien de ser al volum I de les *CADC*, probablement de l'estil del capítol XXXV de 1702 ⁽¹⁰³⁾ o de la constitució *Una vegada lo any* ⁽¹⁰⁴⁾, per posar un parell d'exemples de normes que giren al voltant de la cort general.

muchísimas [normes] que quedaban corregidas y otras absolutamente superfluas, al paso que recopilaron en él algunas pocas que convenia dejar en los respectivos libros del primer volumen", sense il·lustrar-ho amb cap cas concret; i també, amb un paral·lelisme de plantejament més que casual perquè no sigui tingut en compte, *BEOCA* (*Historia del derecho ...*, p. 380), per al qual "*es patente el defecto de contener como superfluas algunas disposiciones que entonces no habían sido derogadas ni estaban desusadas; mientras que en los dos primeros volúmenes se habían insertado otras notoriamente superfluas*"; amb la malaurada coincidència que tampoc no en dóna cap exemple, tot i l'habitual profusió de casos amb què sol il·lustrar les seves afirmacions.

103 És en *3CADC*, I,1,14,17 (f. 42), el plaü del qual diu:

"Plaü a sa Magestat, que en las primeras Corts se li presenti la Constitució, que se refereix, y lo executat en la present Cort, per a que sa Magestat ho tinga tot a la vista, y puga resoldrer a les hores".

104 En *3CADC*, I,1,14,1 (f. 37), que tot i establir el 1283 una periodicitat anual es veié modificada per un nou període triennal, fixat per la constitució *Statuta encara, e ordenam*, de 1301, en *3CADC*, I,1,14,4 (f. 38-39).

A la vista de la manca d'acord dels teòrics, i a la vista de la pràctica documental que s'ha conservat, hi ha una sèrie de fets que convindria tenir en compte -i així es farà en l'apartat següent- abans d'arribar a la nostra posició.

Quant a la segona qüestió, des d'un punt de vista panoràmic que abracci tot el període estudiat, es pot considerar que la promulgació de la compilació de 1588-1589 reflecteix un punt d'inflexió en l'evolució dels greuges de cort. Punt d'inflexió que es podria emmarcar, d'una banda, en la cristal·lització de la consciència que la regulació dels greuges passa per les normes de cort que no es compilen. De l'altra, pel fet que no fóra estrany, posant en relació els interessos del monarca, el context històric propi ⁽¹⁰⁵⁾, el circumdant ⁽¹⁰⁶⁾, l'esborrany del llibre de rúbriques de les *CADC* conservat a l'ACA ⁽¹⁰⁷⁾, i la mateixa solució adoptada, comprensible

105 Hom no pot deixar de sospitar que alguna explicació vinculada a la correlació de forces entre estaments i monarca deu constituir la vera explicació a la pèrdua de la compilació realitzada en virtut del capítol de 1564 (i perduda! (segons BROCA, *Historia ...*, I, p. 379, "no habiéndose impreso por falta de permiso real, debida al probable extravío de la copia que, firmada por los compiladores se le remitió [al rei]")).

106 No podem menystenir el fet que la successió d'esdeveniments al Regne d'Aragó culminarà, tot just tres anys després de la publicació de la *2CADG*, amb l'execució de l'encarregat de judicar els greuges, el *Justicia Mayor*.

107 On, com hem vist la rúbrica dels greuges figurava al vol. I, i, al capdavall, fou inclosa en el vol. III.

però ambivalent (108), que la solució adoptada presentés una aparença que no necessàriament es limita a la visió que fins ara ens n'havia donat la historiografia.

108 Nos podria suposar, pel fet de passar al vol. III, que la satisfacció dels greuges deixava de tenir, el suport de les edicions de les CADC; descansava només en els capítols de cort de cada reunió. Tal vegada algú aspirava a imposar el seu criteri en un futur *relativament* immediat.

Capítol IV: El marc legal (II)

SUMARI:

El marc legal (II)

(B) El marc legal no compilat

Suplicació que els estaments presenten al rei perquè nomeni proveïdors;
resposta que hi dona

Elecció i nomenament de provisors

El marc legal (II)

(B) El marc legal no compilat

Com ja hem avançat, el marc legal compilat és constituït per aquell recull de disposicions de les *CADC* que en un moment o altre han afectat la regulació dels greuges.

Val a dir que en alguns casos, com ara el del § III precedent, la disposició que presenta el rang de capítol de cort, és el cas de l'elevació al rang de norma d'un dels tràmits habituals en el desenrotllament de les activitats de la cort general, la suplicació que els estaments presenten al monarca perquè nomeni proveïdors i els atorgui poder, i la resposta que ell hi dóna. Hem afirmat, també, que aquest capítol, tot i ser inclòs en les diverses compilacions, no és el cas d'una norma que ha de ser aplicada taxativament, sinó més aviat un marc de referència (amb un caràcter normatiu) que es veia desbordat per la pràctica jurídica, la qual acudia a noves disposicions que s'hi basaven.

L'àmbit legal, doncs, endemés del propi dels textos compilats (aquell que hem anomenat *marc general i de referència*), que abastaria la satisfacció dels greuges a la cort, quedaria completat per les normes que cada reunió aprovaria, les quals vindrien a regular el cas concret d'aquella assemblea en qüestió (el que hem denominat *marc especial*).

Aquest marc especial, doncs, estaria constituït, en una bona mesura i en primer lloc, per la suplicació dels braços al rei per tal que nomenés els proveïdors; però no únicament. Hi havia encara un segon tràmit dintre del procés habitual que afectava consubstancialment la satisfacció dels greuges. Era, és clar, reflectit a la documentació per la transcendència que tenia; i assolia també el rang de capítol de cort, tot i que mai no arribà a ser compilat en les CADC. Sí, però, que s'estampava, en la mesura que era part integrant i cabdal del quadern del procés de cort, en l'edició del quadern de cort corresponent ⁽¹⁾: era l'anomenat *capítol del donatiu*.

Per a conèixer la regulació concreta del poder específic que el monarca delega, és a dir, el *marc especial* de la satisfacció dels greuges en una determinada cort, ens cal acudir, doncs, directament, (a) a la suplicació que els estaments presenten al monarca i a la resposta que ell hi dóna, en primer lloc; i (b) al capítol del donatiu, en segon lloc.

¹ P. ex., *Constitvions fetes per la S. C. R. Magestat del rey don Phelip segon, rey de Castella, de Aragó, etc. ... En la primera cort celebra als Cathalans, en la Ciutat de Barcelona en lo Monastir de S. Francesch en lo Any 1599*, Barcelona (G. Nogués) 1635, f. 55v-57. Per al cas valencià, v., de la cort de 1510 el quadern que BELENGUER (*Cortes ...*, p. 162-165) reproduïx facsimilament; o de la cort de 1537, el quadern que GARCÍA CÁRCCEL, *Cortes ...*, p. 109-115) reproduïx facsimilament; o per a la cort de 1542 (GARCÍA CÁRCCEL, *Cortes ...*, p. 159-167); o per a la cort de 1547 (GARCÍA CÁRCCEL (*Cortes ...*, p. 215-221); o per a la cort de 1552 (GARCÍA CÁRCCEL, *Cortes ...*, p. 253-266).

Suplicació que els estaments presenten al rei perquè nomeni proveïdors; resposta que hi dóna.

(a) Quant a la suplicació que els estaments presenten al rei perquè nomeni proveïdors i a la resposta que ell hi dóna, tot i el fet que aquests documents constitueixen dos textos tradicionalment presentats com una unitat ⁽²⁾, dels quals el segon és la continuació lògica que culmina l'iter iniciat pel primer. L'anàlisi dels models documentals permet de constatar que, malgrat l'aparent unitat que s'amaga en funció de la finalitat, són dos textos tipològicament diferenciables ⁽³⁾. Una contrastació dels diversos models recollits, i entre ells i el capítol compilat, suggereix les consideracions que s'exposen tot seguit.

En la mesura que es tracta de dos textos consecutius en el temps, pràcticament inseparables, ben probablement la inducció a l'error deu provenir, d'una banda, del fet que s'identifica la unitat (funcional) de (denominació del) tràmit amb la unicitat d'actuació; de l'altra, de considerar, com al capítol de 1419, que tots dos aspectes processals conformaven un sol capítol de cort, és clar,

² Basti posar com a exemple el cas, ja citat, per PEGUERA (*Práctica, forma, y stil ...*, p. 121-132), quan s'ocupa dels provisors de greuges i de llurs atribucions, que recorre, simplement, a transcriure els dos textos sense solució de continuïtat i sense comentar-los (v. PEGUERA, *Práctica, forma, y stil ...*, esp., p. 128).

³ Segons BELLUGA (*Speculum principum ...*, f. 19, n. 1) no se segueix cap altra formalitat que la nominació per part del príncep.

atenent la unitat d'actuació (4). Si sumem a això el fet que, com tantes altres vegades en la vida de la cort general, una manifestació o actuació de l'assemblea ha de veure's autoritzada, confirmada o simplement contestada per una altra (en un sentit determinat) del monarca, de seguida entendrem la dualitat que es produeix quant a la regulació d'aquest primer aspecte del marc legal no compilat. Tinguem present que CALLÍS recull -ahora que el destaca- el fet que és el rei amb la cort qui pot proveir tots els greuges fets per ell i pels seus oficials (5), i que ha de ser, precisament, comptant sempre amb l'assentiment de la major i més sana part de la cort (6). A més, únicament el rei pot admetre o escoltar, o no-admetre o no-escoltar, greuges, i fer-ne (o no) comissió (7); se sol afegir que si ho fa per consciència plena, no se li'n poden demanar comptes (8). Cal recordar que la participació del monarca en aquest estadi processal es reconduïx, en primer terme, a una acceptació respectuosa dels membres escollits pels tres

4 Els capítols en qüestió (v. *supra* § I i § III) recullen la petició dels braços i el plaü reial.

5 Així, "dominus Rex cum curia potest providere omnia gravamina per eum vel per eius officiales illata" (CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 32, § 33). En un sentit coincident, però des d'altres perspectives, MATHEU, *Tractatus de regimine* ..., 3,2,84 i ss. (f. 76); i BELLUGA, *Speculum principum* ..., rúbr. 10 i 11 (f. 19 ss.).

6 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 32, § 34. També, una vegada més, BERAED, *Discurso breve sobre* ..., p. 24.

7 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60.

8 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60.

estaments ⁽⁹⁾; en segon, a nomenar els seus proveïdors, l'elecció dels quals sol recaure en oficials de la seva confiança ⁽¹⁰⁾ amb una preparació tècnica i una experiència, a nivell de govern i de la celebració de la cort, considerables. En tercer lloc, i com veurem tot seguit, la intervenció del rei fructifica en l'atorgament i delegació del poder que cal a la comissió per actuar i resoldre les reclamacions que s'hi presentin.

El primer element és format per la suplicació que els estaments presenten al rei. Com sabem, la iniciativa conjunta dels braços solia produir-se després que cada un dels estaments hagués procedit a elegir els seus jutges de greuges (aspecte que veurem tot seguit), i normalment coincidia amb un moment que els assistents a la reunió consideraven oportú i adequat ⁽¹¹⁾.

Elecció i nomenament de provisors

El camí que mena a la delegació de poder per part del monarca, si bé pren forma en la suplicació que se li presenta, de fet, però, arrenca de l'activitat que li és prèvia que ara comentem: l'elecció per part de cada braç dels seus jutges, provisors (o proveïdors) o

⁹ BELLUGA, *Speculum principum* ..., f. 19, n. 2.

¹⁰ Ho demostra no tan sols l'estadística dels fets -com veurem més endavant-, sinó que ja ho havia destacat BELLUGA, *Speculum principum*..., rúbr. 10, f. 19, n. 2.

¹¹ La conjuntura afectava cada una de les reunions. Un dels símptomes en podia ser el retard en l'elecció dels provisors de greuges, que presagiava un retard en la negociació del donatiu.

determinadors de greuges ⁽¹²⁾. L'elecció, en nombre variable segons la reunió, sol caure sobre persones destacades de cada estament, i, en la majoria dels casos -com també passa amb la resta de càrrecs col·legiats-, amb una determinada distribució d'allò que podríem anomenar la *quota de participació* dels membres de diferent condició i estatus que conformen cada un dels estaments ⁽¹³⁾.

Cada estament elegia els seus provisors de greuges. El mateix CALLÍIS recorda que ell ⁽¹⁴⁾, abans de ser *miles*, quan era jurisperit, fou provisor per part dels estaments en la cort de Sant Cugat ⁽¹⁵⁾.

La mecànica que se solia seguir es podria considerar que respon a un model gairebé uniforme, ben similar d'una cort a una altra. Encara presenta força punts de contacte amb les eleccions de membres dels estaments per als

12 Els termes més usuals són els dos primers (amb alguna aparició del tercer); el darrer és el que sovinteja menys a la documentació consultada. ANGLADA, *Bosquejo histórico ...*, f. 11v, 22; *Constitución catalana y cortes de Cataluña*, p. 41, §§ 4-6. També se n'elegeixen, p. ex., a les corts valencianes (BOIX, *Apuntes ...*, p. 43-45; ACA, CA, Lligall 1355/11) al parlament sard (v. ACA, CA, *Secretaria de Sardenya*, lligall 1199), per no entrar en comparacions de figures ja esmentades com ara els triers del parlament anglès.

13 Se solen escollir, al braç eclesiàstic: un bisbe, un abat i un canonge; al braç militar, un noble, un cavaller i un donzell; i al braç reial, una localitat gran, una de mitjana i una de menuda.

14 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 29b. També és esmentat en *SCADC*, III,1,7,3 (f. 15).

15 Cal notar que MATHEU, *Tractatus de regimine ...*, f. 3, 2, 85 (f. 76), remet, pel que fa a les qüestions d'aquest apartat, a les rúbriques 10 i 44 de l'*Speculum principum ...*, de BELLUGA.

diferents càrrecs, atesa la lògica comuna que acompanya (si no és que presideix) les actuacions de la cort.

Així, en línies generals, se solia respectar la composició paritària de la comissió entre els nomenats per la cort i pel rei, i també el nombre proporcional de membres entre els braços (dos per estament si havien de ser dotze, tres si havien de ser divuit, etc.) (16).

D'aquesta manera, arribat el moment i després que els promovedors i els tractadors s'haguessin posat d'acord, es procedia a l'elecció dels proveïdors als braços.

El *modo y forma* de l'elecció, segons refereix BERARD, es podia fer en *diferentes maneras*, a voltes per via de concòrdia i de l'Esperit Sant -sense fornir-ne més dades (17)-, d'altres per via de compromís dels braços, i encara d'altres, per via d'escrutini (18).

L'elecció solia ser gairebé simultània en els diversos braços, encara que acostumava a correspondre's amb l'ordre intern i habitual que se solia servir en la institució, el qual venia a reflectir la preeminència dels eclesiàstics, primer, seguits pels militars, davant del braç reial. Un cop l'estament militar i el reial havien elegit els seus jutges, els promovedors advertien

16 PEGUERA, *Práctica, forma, y stil ...*, f. 121, § 1.

17 No ho explicita, però en treu les dades de BELLUGA, *Speculum principum ...*, f. 19, n. 2.

18 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 23v. Si hagués seguit BELLUGA, hauria vist que, per a aquest, la diversitat de vies explicaria la diferència de furs entre els que resulten escollits per al càrrec.

els tractadors, i aleshores ja es podia passar a preparar l'ambaixada que presentaria a sa Majestat la suplicació de la cort general per tal que nomenés els seus provisors i atorgués poder a la comissió (19).

* * *

Tornant a la suplicació dels braços, cal pensar que, com d'habitud, els promovedors, inseguint els mandats coincidents dels estaments respectius, demanarien als tractadors del rei, en nom de la cort, data per a presentar-li dita suplicació. Assolit aquest objectiu previ, s'elegirien els membres de la comissió o ambaixada (20) que havia de portar al monarca, per a presentar-li, el text *conjunt*, i encetar així, des d'aquest vessant, l'administració de justícia en el marc de l'assemblea.

Com també ja hem vist, la fórmula de suplicació per a la delegació del poder que els estaments sotmetien al

19 Cal notar que la visió que ofereix BREARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 24) no és tant una visió diferent de l'exposada, sinó més aviat una visió *desordenada* (des de la nostra òptica) de la successió d'esdeveniments. Per a ell, no solament seria el rei -que ho és- qui nomenaria habilitadors, tractadors i jutges de greuges (segueix BELLUGA, *Speculum principum ...*, rúbr. 43, "De officio tractatorum", f. 204v-206, qui exposa el procés amb més fidelitat), sinó que aleshores "*se suele publicar y notificar a los dichos tres Estamentos, para que ellos también por su parte nombren otros*" que juren el càrrec; i és llavors que sa Magestat els donaria comissió per determinar els greuges, o agravis. Tanmateix, l'ordre cronològic que recullen els processos és el que queda reflectit en l'exposició del nostre text.

20 No necessàriament han de coincidir amb els que n'han estat escollits provisors.

rei no és, en definitiva, altra cosa que el text resultant de l'evolució d'aquells primers capítols de principis del segle XV que s'ha anat adaptant a les noves situacions i necessitats. Amb tot, abans d'entrar a analitzar-ne el contingut convé que acudim -també ací- a una reflexió de caràcter formal.

Com en d'altres aspectes i manifestacions de la cort general, també la satisfacció dels greuges s'insereix en la dinàmica d'allò que podríem considerar una característica o *tendència global* de la institució, és a dir, dintre del diàleg que es produeix entre les parts implicades. Però ja sabem que, pel fet que les diverses parts conflueixin en la cort general, això no vol dir que es trobin situades en un mateix nivell. És per aquest motiu que, en última instància, de la mateixa manera que hom podria considerar que la totalitat de les actuacions de la cort, presentin o no un contingut legislatiu, són "actes de cort" *lato sensu*, no es pot desvincular de cap altra activitat o tràmit la possibilitat que el monarca vulgui no concedir allò que hom li demana. Així, per exemple, al costat de disposicions normatives que compten amb el vist-i-plau de totes les parts implicades (21), n'hi ha d'altres que no aconsegueixen de ser aprovades perquè el monarca no hi transigeix; i encara en trobem que tampoc no arriben a tenir la consideració de norma promulgada perquè no hi accedeix la cort general (la

21 V., sobre la qüestió legislativa, GAY ESCODA, "Eficàcia de les normes ...", p. 257-273.

terra, com consta en la documentació). Aquest desfasament que emergeix ocasionalment entre allò que es demana i allò que s'atorga o es concedeix tampoc no resulta desconegut en la satisfacció dels greuges. Concretament es manifesta al voltant de la suplicació que presenten els estaments al monarca perquè nomeni provisors i els atorgui poder. En principi es pot dir que les condicions que acompanyen el mateix poder -habitualment de contingut formulari- n'emmarquen l'abast, tot i que la doctrina ha intentat de perfilar-ne l'àmbit d'aplicació, pensant més, sembla, en situacions que s'han produït ocasionalment o bé hipotètiques ⁽²²⁾, que no en casos determinats que es poguessin reproduir amb una certa freqüència.

És a partir d'aquestes consideracions com podrem analitzar el *marc efectiu* de cada cort respecte a aquell *marc general* que establirien els capítols de cort de 1409 i de 1419 ⁽²³⁾, comprovant, emperò, que a cada petició dels estaments s'hi correspongui una concessió, en el mateix sentit, del monarca.

L'escrit de suplicació dels estaments devia ser preparat i redactat pels advocats dels braços d'acord amb les finalitats que es proposaven d'assolir els convocats, dintre del patró fixat per la tradició precedent i també per la legal. Aquest document es presentava signat compartidament pels presidents dels tres braços com una

22 N'és un bon exemple CALLÍS i el seu "septimum dubium" de l'*Extragravatorium curiarum* ..., f. 24-25 ss.

23 V. l'apartat que dedico al marc legal compilat.

actuació conjunta de la cort, i no únicament d'un braç, que era.

Contrastant les diverses suplicacions constatem algunes variacions (24) entre els models que comporten alteracions no gens intrascendents pel que fa al marc que regula la satisfacció dels greuges.

Així, de bell antuvi, hom pot considerar que no hi ha gaire variacions, les quals es manifesten en un doble vessant: d'una banda, en les supressions de text respecte al marc general; de l'altra, majoritàriament, en les múltiples addicions respecte al model precedent. Val a dir que les supressions són mínimes; solen afectar algun aspecte o matís de caire processal, però no pas aspectes substancials de la satisfacció dels greuges.

Contràriament, les addicions, que algun cop són merament accessòries, sovint solen suposar, mitjançant la sola annexió, modificacions (és a dir, eixamplaments o ampliacions) d'aspectes essencials respecte a la regulació originària. Un exemple: la forma de suplicació que es presenta al llarg del segle XVI ja no parla únicament d'aquella *provisió dels greuges e administratió de la justítia* del capítol de cort de 1419, sinó que al·ludeix als greuges *provenints axí per deutes deguts per sa Majestat ho predecessors de aquella, demandes,*

24 Deixem en segon pla el fet que hi ha algunes modificacions de caire "estilístic", com ara recórrer a la locució *els tres estaments o braços del present Principat* en comptes de la clàssica expressió *cort general de Catalunya*; etc.

revocations de privilegis com altres e o administratió de la justícia (25). És clar que aquest canvi (26) en reflecteix un altre de més profund, el qual abraça la transformació -amb la delimitació consegüent- del mateix concepte de greuge.

D'altres modificacions se centren en aspectes que podríem considerar d'un caràcter eminentment processal: requisits, fixació de terminis, condicions, etc., com anirem veient. Aquestes altres variacions se solen correspondre amb un estadi tècnic de perfecció que permet assolir una regulació (i una redacció) més acurada dels passos que cal seguir, fruit, sens dubte, de l'experiència.

La suplicació sol·licita, explícitament (27), que els provisors hagin de jurar el càrrec, amb la distinció de règim habitual entre els laics, que presten sagrament i homenatge, i els eclesiàstics, que solament presten sagrament (28); es recull en el *plau del rei* (29). S'incorpora al cas concret dels proveïdors una clàusula

25 P. ex., en la cort de 1542 (en ACA, G, 1022/2, f. 22-25v; i també en ACA, G, 1025, f. 71v-74v).

26 Val a dir que l'alteració afecta el document des d'un punt de vista integral, i no únicament a l'inici: p. ex., ACA, G, 1022/2, f. 22v, l. 5 ss, també l. 17 ss, l. 22 ss, l. 26 ss, l. 33 ss; en f. 23, etc.

27 Ja sabem que la pràctica habitual de la cort comportava que poc després de l'elecció dels diferents oficis, els elegits havien de jurar-los.

28 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 14 ss, i també al f. 23v, l. 27 ss.

29 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 10 ss.

habitual també en aquests àmbits: oir sentència d'excomunicació ⁽³⁰⁾; es recull en el plau ⁽³¹⁾.

Pel que fa a les atribucions dels proveïdors, un dels trets més destacats és que s'afegeix a la suplicació -i al plau ⁽³²⁾-, i així s'hi recull, que *no puguem cometre ny delegar les sobredites causes a alguna persona* i, doncs, que hagin de ser ells mateixos els qui les determinin ⁽³³⁾. A més, els pertoca d'actuar -tal i com es comprometen a fer-ho mitjançant el jurament- amb diligència, segons dret, justícia, bona equitat i raó, usatges, constitucions, actes, capítols de cort, usos i costums, tinguts i provats ⁽³⁴⁾, deixant de banda tota amor, temor, odi, rancúnia, profit, esperança, desordenada afecció i voluntat ⁽³⁵⁾. Els proveïdors són, doncs, juntament amb els tractadors, els habilitadors i els qui declaren els dissentiments, els jutges de les corts ⁽³⁶⁾; i, més concretament, els primers, són els

30 En ACA, G, 1022/2, f. 23v, l. 22.

31 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 10.

32 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 5 ss.

33 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 30 ss. Amb tot hi ha casos que contradiuen l'observança d'aquesta prescripció, només explicable pel mateix poder absolut delegat que, paradoxalment, permetria de forçar-ne la interpretació per tal de trobar una sortida legal a l'escissió real que es provocava entre marc legal i pràctica.

34 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 18 ss.

35 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 26 ss.

36 BELLUGA, *Speculum principum* ..., rúbr. 9, n. 2; seguit per BERARD, *Discurso breve sobre* ..., p. 23v.

judges de tots els greuges fets, per definició, pel rei i pels seus oficials (37).

Quant a la durada de la comissió es valora la possibilitat que es resolguin els greuges durant la cort (38), o dins d'un termini (global) de deu mesos comptat a partir de la cloenda de les sessions (39); com també assevera el *plau* del monarca (40). Es concreta la ubicació de la comissió per a realitzar la tasca, i així es disposa que els reparadors de greuges que siguin a Barcelona puguin *fornir lo procés*, és a dir, instruir-lo (41), tal i com confirma la intervenció reial (42), fins a la sentència definitiva; i que els que no hi siguin, estiguin obligats a residir-hi (43), sempre que no es tracti d'una vila empestada o "*havent[-hi] just impediment*", que diu el *plau* del rei (44), però amb la *innovació*, no gens irrellevant, que ara ja no ha de ser - com al capítol de cort de 1419- a coneguda dels diputats i oïdors, sinó que ha de ser a coneguda del canceller. La previsió per al cas que hi hagués pesta a la vila

37 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 62, i es basa en el capítol primer de la comissió que la cort fa als provisors (entre els quals és ell).

38 Pretensió tant digna de lloança com de merèixer l'adjectiu d'*utòpica*, ja que no consta que s'aconsegueixi mai durant tot el segle.

39 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 24.

40 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 7 ss.

41 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 33.

42 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 28.

43 En ACA, G, 1022/2, f. 23v, l. 2 ss.

44 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 24.

estableix un (primer) termini de set mesos comptats a partir de la conclusió de la cort perquè els jutges resideixin allà on digui ⁽⁴⁵⁾ el canceller ⁽⁴⁶⁾, confirmat pel plau reial ⁽⁴⁷⁾; més un (segon) termini de tres mesos ⁽⁴⁸⁾. El darrer cas comporta, igualment com al capítol de cort de 1419, un reforçament de les mesures (per exemple, la possibilitat de perdre *ipso iure* el salari assignat ⁽⁴⁹⁾; la fixació d'un horari de matí i de tarda, segons sembla, determinat pel canceller) tendents a assegurar el compliment de la comissió feta als provisors.

Vinculat a aquests aspectes es preveu, a partir de la hipotètica inassistència per part d'algun dels nomenats, un règim de subrogació en el qual la decisió respecte als elegits per sa Majestat constitueix una altra de les atribucions del canceller o del regent la cancelleria, i si era respecte als elegits per la cort,

45 El *plau* del monarca precisa que en cas que no hagin estat resoltz tots els greuges dins dels set mesos següents a la conclusió de la cort, o havent-hi just impediment en la ciutat de Barcelona, el lloc que s'haurà d'elegir per a la *residència, cognició i expedició*, hagi de ser *aquella ciutat, vila o loc a hont serà o se celebrarà la real audiència* pel lloctinent general o, en absència seva, on serà o tindrà audiència el portant veus de general governador (ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 33 ss.).

46 En ACA, G, 1022/2, f. 23v, l. 7 ss.

47 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 23 ss.

48 Desglossats, equivalen als deu mesos indicats inicialment.

49 En ACA, G, 134, f. 1-19 es conserva el procés que l'índex descriu com "*Original del procés mogut davant el Consistori dels Diputats pel noble Guillem de Josa contra el noble Dimes de Requesens per la percepció indeguda de salari com a jutge de greuges, 1515-1516*".

llavors corresponia als diputats del General ⁽⁵⁰⁾, tal i com confirma el *plau* del rei ⁽⁵¹⁾.

Roman també la petició que el rei ordeni als seus oficials, segons els correspongui: que prestin jurament que executaran sense dilacions les provisions, lletres i sentències donades pels proveïdors ⁽⁵²⁾; que lliuraran la documentació que els sigui demanada franca del dret de segell ⁽⁵³⁾ -que és concedida ⁽⁵⁴⁾-; que aquells a qui siguin comeses executaran les sentències dels proveïdors, sense excuses ni excepcions ⁽⁵⁵⁾ -com ordena el monarca ⁽⁵⁶⁾-, *servant-ho a la unglà com acte de cort* ⁽⁵⁷⁾. El monarca manifesta també, segons consta en el *plau*, que vol que allò que sigui declarat pels proveïdors de greuges sigui executat sense impediments, i que llurs sentències i declaracions tinguin tanta força i valor com les donades pels provisors d'altres corts fins aleshores celebrades ⁽⁵⁸⁾.

-
- 50 En ACA, G, 1022/2, f. 23v, l. 13 ss.
- 51 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 11 ss.
- 52 Esmenta específicament el lloctinent general, el portant veus de governador, el canceller, el vice-canceller, i el regent la cancelleria.
- 53 Esmenta el protonotari, el lloctinent, el regent, els secretaris, els escrivans de manament, i altres a qui correspongui per llur ofici (ACA, G, 1022/2, f. 24, l. 4 ss.).
- 54 En ACA, G, 1022/2, f. 25v, l. 6 ss.
- 55 En ACA, G, 1022/2, f. 24, l. 13.
- 56 En ACA, G, 1022/2, f. 25v, l. 13 ss.
- 57 En ACA, G, 1022/2, f. 24, l. 13.
- 58 En ACA, G, 1022/2, f. 25, l. 39 - f. 25 v, l. 1 ss.

Sol cloure la suplicació la llista de jutges nomenats per la cort ⁽⁵⁹⁾; de la mateixa manera que la dels nomenats pel monarca ⁽⁶⁰⁾ acostuma a iniciar la resposta -el plau- que ell hi dóna ⁽⁶¹⁾. El monarca s'apressa a afirmar, de bon començament, que *accepta la nominació feta per la cort dels provisors, abans de procedir, formalment, a atorgar el poder de la comissió.*

La concessió de poder de la comissió es fa als proveïdors nomenats per totes dues parts, i consisteix en la delegació de poder (ple, bastant, absolut i irrevocable) per a *conèixer, determinar, definir i executar, amb els requisits processals habituals del procediment sumari ⁽⁶²⁾, els greuges de revocacions de provisions i privilegis, administració de la justícia, deutes i demandes, i qualssevol altres donats i donadors ⁽⁶³⁾.*

Si bé han desaparegut de la petició aquelles clàusules que al capítol de cort de 1419 palesaven una forta (i pregona) preocupació per assegurar el compliment

59 P. ex., en ACA, G, 1022/2, f. 24, l. 32 ss - f. 24v, l. 1 ss. Tot seguit se sol consignar la diligència de presentació de la suplicació al rei, amb els encarregats de la cort per a aital solemne ocasió (P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 24v, l. 7 ss.).

60 P. ex., en ACA, G, 1022/2, f. 24v, l. 18 ss.

61 És com una segona part, una mena de contrapartida vinculada al contingut de la primera.

62 És a dir, com diu el mateix text, *simplement i de pla, la sola veritat del fet atesa i considerada*. V. l'apartat dedicat al procés de greuges.

63 En ACA, G, 1022/2, f. 24v.

-diríem-ne- integral de la comissió, ara s'incorpora una manifestació per part de la cort ⁽⁶⁴⁾ en el sentit que no es posin traves als provisors per part del monarca, diguem-ne, *motu proprio*, amb la correlació consegüent mitjançant la qual el rei hi accedeix i promet que no revocarà, empatxarà, impugnarà o contravindrà la comissió, ni permetrà als seus oficials ni a cap altra persona de fer-ho ⁽⁶⁵⁾.

Havent vist que la preocupació dels estaments al llarg del s. XVI consisteix a fixar en la suplicació determinats aspectes i garanties del procés, i havent vist també que el *plau* del monarca ve a concedir, en línies generals, tot allò que se li demana bo i salvant formalment les seves atribucions, hom s'adona que només la confluència harmònica de la suplicació amb la resposta reial consegüent prenen sentit integralment; l'una descansa en l'altra. És aquest un altre argument -al costat dels ja esmentats- que abona la unitat funcional de totes dues actuacions en un document doble de projecció singular.

Ara que si recuperem l'observació que hem avançat a propòsit del desfasament que pot arribar a produir-se entre suplicació i concessió reial, cal que replantegem també la transcendència de les actuacions de la cort de

64 En ACA, G, 1022/2, f. 23, l. 1 ss: se li demana que ho prometi per *pacte especial*. Al capítol de 1419 a més se li'n demanava sagrament.

65 En ACA, G, 1022/2, f. 25v, l. 8 ss.

cara a la fixació (diríem-ne, objectiva) del marc legal que acompanya la satisfacció dels greuges en una reunió de cort concreta.

I això és així perquè res no ha d'induir-nos a creure que les aspiracions dels convocats sotmeten, si no és que ell mateix així ho vol, la voluntat de govern i d'administració de justícia del monarca, i les vies per les quals arribar-hi. Per tant, no ens hauria de sorprendre que l'extensió i el contingut del text que presenten els estaments sigui molt més llarg i molt més detallat que no la resposta que hi dona el monarca.

De fet, la resposta del rei no difereix gaire del marc que planteja la cort, quant al contingut, però sí quant a la forma de manifestar-se, ja que dona per sobreenteses, perquè no les detalla, determinades qüestions i aspectes processals que els estaments addueïen en l'escrit de petició. De fet, però, i dins del context del *ius commune*, tampoc no ens ha d'estranyar que la resposta del rei deixi, com solia ser habitual d'altra banda, una portella d'emergència oberta per als seus interessos, en una bona mesura amurada d'un cert misteri per la mateixa indefinició de termes amb què s'expressa ⁽⁶⁶⁾. Com ja ha destacat, a nivell global, IGLESIA ⁽⁶⁷⁾, el

⁶⁶ Diu "... y quant a les coses que de nou se supliquen, sa Majestad hy manarà provehir en son loc i temps" (ACA, G, 1022/2, f. 25v, l. 16-18).

⁶⁷ En IGLESIA FERRIBÓS, *La creación del Derecho ...*, 3, p. 592 ss. Quant a la salvaguarda formal, v. més endavant l'exemple típic dintre del donatiu, quan el rei es compromet amb la cort a no demanar cap altre servei dins un determinat lapse de temps mentre duri el fogatge concedit, que en els casos que cito [v.

fet de recórrer a la utilització d'aquest tipus de clàusules porta a pensar en el fet que les garanties pretenien ser més aviat formals que no pas cap altra cosa; perseguien consolidar la delicada i complexa estructuració d'un determinat règim o estatus basat en l'acumulació de prerrogatives per part d'una persona o d'un col·lectiu.

A la vista de tot això i del contingut de la suplicació més el *plau*, podem afirmar, doncs, que en un sentit estricte, sobretot atesa la clàusula final del dit *plau* i malgrat la inconcreció i la indeterminació en què es deixaven les coses que de nou es demanaven, sembla clar que en cas que s'arribés a plantejar algun dubte (68) o conflicte a propòsit de l'amplitud del poder, o del procediment que calia seguir, pertocaria de cercar-ne la regulació únicament en la concessió del monarca, i prou. Pel que fa a la resta, la comissió devia funcionar com una més, amb el marge d'atribucions que els eren inherents (69).

l'apartat dedicat al capítol del donatiu] es constata clarament que no ho compleix; però és gràcies als recursos legals que se soluciona l'*impasse* i en capítols posteriors [que allí refereixo] se'n pacta l'excepcionalitat.

68 Ens referim a dubtes quant al marc jurídic aplicable, és clar, i no pas a dubtes derivats del mateix procés de satisfacció dels greuges, que com hem vist, aquests darrers pertocaven, en virtut del poder atorgat a la comissió, als mateixos proveïdors de greuges.

69 Nomenament de notari (ACA, BA, processos de greuges [de Joan Climent Argelich], any 1599, [per classificar], f. 2); dictar provisions i emetre manaments (ACA, Col. H. d., 993); exercir control sobre llur documentació i la dels predecessors:

He rebut yo Joffre Traginer de vós, dit M^o Viladamor, que a II dias del mes de juliol MDLI me havet[s] dexat un libre registre ab cubertas de pergami en lo qual stan continuades les sentèntias dona[de]s per los provehidors de greuges en las corts dels anys MDIII, MDX, MDXII (ACA, Memorials, 51, f. 37v).

Capítol V: Donatiu, servei, oferta, subsidi

SUMARI:

Donatiu, servei, oferta, subsidi

[Qüestions generals del donatiu dintre de l'engranatge de la cort]

Concepte de donatiu

Origen i fonament del donatiu

El règim econòmic del matrimoni i el donatiu

*Les relacions entre el donatiu i la legislació de la cort (més les relacions
entre el donatiu i els greuges)*

La relació entre el donatiu i els greuges

[Anàlisi de la regulació específica del capítol del donatiu]

Donatiu, servei, oferta, subsidi ⁽¹⁾

"E per lo semblant en lo Capítol del donatiu per orde de dits Braços, se assenyala certa quantitat per satisfer a dits agraviats, y no res menys se anomenen persones per ordenar los Capítol (sic) de la presentació de les Constitucions, y nou Redrés".

SARROVIRA, Cerimonial ..., f. 22.

(b) Quant al capítol del donatiu, cal dir que presenta una sèrie de punts de contacte amb altres facetes del desenvolupament de la cort general, especialment amb la satisfacció dels greuges i la legislació aprovada. Se'n farà el tractament des d'un doble vessant: primerament, a partir de la consideració dels seus aspectes i context globals, amb una atenció especial a les argumentacions teòriques; en segon lloc, ens hi fixarem des d'un punt de vista més concret, i ens cenyirem als casos específics que presenta la

¹ En els regnes d'Espanya s'anomena *servicio*, informa BERARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 34). Hi al·ludeix també BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 868-869), tot destacant-ne el caràcter voluntari.

documentació, tot prenent com a model el de la cort de Montsó de 1542 (2).

* * *

[Qüestions generals del donatiu dintre de l'engranatge de la cort]

Bo i partint de l'àmbit estricte que ens delimita l'assemblea estamental (3), si mirem de reconduir els

2 Prenem aquesta reunió com a model per diverses raons, algunes de les quals ja han estat avançades: no només és la reunió de cort que presenta una documentació més completa, sinó que és la que és conformada per un major nombre de tipus documentals diferents. V. la descripció que en faig en l'apartat dedicat a les fonts.

3 Deixem de banda, per tant, altres impostos (v. FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 234-235), els serveis i donatius que s'obtenen d'altres col·lectius o corporacions fora del marc de celebració de les corts; així, el mateix CALLÍS nega que el rei pugui demanar el servei a canvi de reparar els greuges (*Extragravatorium curiarum ...*, f. 74), situació a la qual contraposa -com a possible i lícita- que el rei pugui rebre donatiu per haver concedit un privilegi, p. ex., el *de non solvendo bovatico* de Jaume II (*Extragravatorium curiarum ...*, f. 75). Per a PÉREZ-FRENDES compleix la mateixa funció que els emprèstits que es concerten amb diferents banquers (*Cortes de Castilla*, p. 97). V. també FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 193 i n. 18. Poden servir d'exemples: un cas que cita BOIX, *Apuntes ...*, p. 52-53, segons el qual Jaume II no considerà oportú de convocar cort i acudir als pobles perquè col·laboressin amb donatius per a les conquestes de Sardenya i de Còrsega. Tots els pobles hi respongueren, i la capital oferí 17.500 ll. movent el rei a declarar el 01-març-1321 que acceptar-lo era sense perjudici dels privilegis i furs de la ciutat, que de nou confirmava (a més d'altres compomisos usuals). O un cas del juliol de 1355 en què Jean II anuncia l'ajut que li han fet per a les guerres d'aleshores les gents d'església, els nobles, les comunitats i altres gents de viles d'Anjou i del Maine, ajut que li han *octroïé gracieusement* a raó de 2 s. 6 d. *tournois*

esquemes de comportament dels homes que conformaven els estaments de la cort i dels oficials i emissaris del monarca que hi intervenien al que podríem denominar un patró de conducta, diguem-ne, "crematístic", de seguida ens adonarem que les tendències enfrontades es mouen, per als primers, en el sentit (invers) de concedir la quantitat mínima en funció dels privilegis i altres prebendes aconseguits; mentre que per als segons, el moviment és en el sentit de mirar d'obtenir el màxim import, ho i al·legant les despeses de la monarquia per al bé de la república (4), alhora que s'intentava de no fer més concessions de privilegis que les que es bescanviaven per quantitats de diner (5).

per foc (DUPONT-FERRIERE, *Études sur les institutions ...*, p. 11-12. Cita més casos de dates posteriors). V. OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 375 ss. El mateix s'esdevé a Anglaterra, p. ex., en el regnat del rei Edward I (JOLLIFFE, *The Constitutional History ...*, p. 345-346, 356-357). Per al període modern, KEIR, *The Constitutional History ...*, p. 14-15. Quant als parlaments, v. FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 241. GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 241-245. V. OLEART, *La cort general ...*, esp. p. 165 ss. (factors).

4 Ens tornem a trobar amb un tema que es relaciona amb d'altres de la cort; en aquest cas, no només amb els greuges, sinó també amb la "declaració programàtica" que ha fet el monarca en la *proposició* (v. les consideracions que hi faig en l'apartat dedicat al funcionament i a l'organització de la cort), i, encara més, fins i tot amb les causes mateixes que han mogut el rei a convocar la reunió (v. l'apartat dedicat a la convocatòria, i també el de la finalitat de l'assemblea).

5 Ja sabem que la convocatòria d'una assemblea estamental és exclusiva del monarca, el qual actua mogut només per la seva voluntat. I és precisament per la manifestació unilateral de la seva voluntat que s'inicien els tràmits per a la celebració de la cort general. La majoria de les vegades ho deu fer impulsat no pas per les peticions dels seus vassalls ni per l'afany de complir les prescripcions constitucionals, sinó per la imperiosa necessitat fiscal i

Tot i això, l'ambient no mostrava amb tanta nitidesa aquestes dues tendències, que no són altra cosa que la predisposició apriorística -és a dir, de partença- dels dos bàndols que s'encontraven. Hi planaven, endemés, d'altres elements i factors, més enllà dels estrictament conjunturals, com ara les actituds que havien estat observades -tradicionalment- en ocasions precedents, respectivament, que s'incorporaven, segons les necessitats, al fil discursiu.

Així, ja se sap que, per al bàndol del rei aquest *discurs* (6) oscil·lava al voltant de la necessitat que tenia de veure els súbdits, de manifestar-los l'amor que els professava, de lloar la fidelitat dels vassalls així com la de llurs predecessors, d'atendre'ls com es mereixien (posem per cas, proveir-los justícia, legislar, desagreuja-los, etc.), del seu interès pel bon estat i reformació de la terra, que és tant com dir, per conservar-los en pau (7) i amb la riquesa adequada, de contribuir a les moltes despeses que té la monarquia -

econòmica de poder disposar de moneda corrent per a sufragar les despeses, gairebé sempre, vinculades a empreses bèl·liques (són conegudes les múltiples convocatòries de Pere III per obtenir recursos per la "guerra dels dos Peres", v. ARADAL, *Pere el Cerimoniós ...*, p. 123 ss., 193 ss., i, esp., 218-256). Sobre el cas concret del donatiu de la cort de 1365 i la vinculació que presenta amb el conflicte bèl·lic, v. FIBLA, "Les corts de Tortosa i Barcelona 1365. Recapte del donatiu", esp. p. 98, 100, 102 ss.

6 En un sentit polític o lingüístic, no pas gramatical.

7 V., p. ex., BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 36.

habitualment de caràcter militar- per conservar la pau o per lluitar contra els heretges (⁸), etc.

No cal dir que, per part dels estaments, el discurs partia justament del pol que hi era més distant. També manifesten, és clar, l'amor que professen al monarca, com l'enyoren (⁹), com desitjarien que restés al Principat, com lamenten la situació bèl·lica (en general d'abast i de repercussions internacionals), i com desitgen servir sa Majestat tan fidelment i lleialment com llurs predecessors han servit els antecessors del príncep; bo i acudint, sempre que cal, a (contra-)arguments de contingut econòmic, per lamentar la "pressió fiscal" excessiva que derivaria de la posició, sovint titllada d'intransigent i agosarada, dels ministres del rei.

⁸ V., p. ex., BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 35v.

⁹ A més dels lligams que uneixen el rei amb els seus vassalls que podríem qualificar d'estrictament tècnics (el vincle jurídic, el privilegi, concrets), es pot arribar a acceptar que, dintre de la mentalitat de l'època i del discurs jurídic-polític, s'invoquen llaços, sovint intangibles, d'un caràcter més aviat propi de l'àmbit de les relacions familiars, com ara l'*enyorança*, que no és altra cosa que la necessitat que tenen els vassalls de veure "i tocar" -si es pogués!- el seu senyor, qui també, correlativament, quan compareix, sol reconèixer que ha trobat molt a faltar els seus dilectes vassalls (són coneguts els casos de l'anomenat 'absentisme' reial, sobretot des d'Alfons el Magnànim, i de tots els Austries; v. OLEART, *La cort general ...*, p. 44-50). Podem comprendre que el marc afectiu necessari perquè funcionin determinats nivells de relacions faci manifestar-se en aquest sentit, i que, si considerem que es tracta d'una metàfora, és efectivament una metàfora bucòlica, si no idíl·lica. Però no hem de ser tan ingenus com per desvincular totes aquestes manifestacions del substrat, gairebé sempre econòmic, i també polític, que acompanya, ja des del període medieval, les convocatòries d'una cort general.

És evident que aquest *estira i arronsa* recorre, sovint, sense embuts i en la mesura que la relació dialèctica així ho permet, als tòpics suara citats, alhora que li permet d'argüir en base als elements que serveixen, en un moment concret i determinat, els interessos polítics en qüestió.

Situats, doncs, en aquestes coordenades, podem contemplar millor el context que envolta el donatiu ⁽¹⁰⁾. Tanmateix, no ens hem de veure induïts a creure que es tracta de documentació buida de contingut, ja que, per a nosaltres, aquesta "ingenuïtat" que, a voltes, s'hi trasllueix ens permet d'accedir a la visió que en tenien els contemporanis, alhora que detectar dades que conformen amb més nitidesa l'estructura jurídica de la relació que s'hi estableix.

Així, com veurem tot seguit, no deixa de sobtar que l'atenció que CALLÍS dedica en aquesta part de la celebració de la cort se centra, gairebé exclusivament, en la relació que presenta envers la satisfacció dels greuges ⁽¹¹⁾. En canvi, BERARD, s'ocupa del donatiu - ocasionalment però no casualment- després de tractar els

¹⁰ Cal tenir present que ens centrem en el cas català, perquè la diversitat existent i el tractament respectiu que se'n fa (destacats per CLAVERO, "Hispanus fiscus ...", p. 134, n. 89) comporten actituds i tractaments doctrinals divergents. Per a la qüestió del servei en terres castellanes, v., entre d'altres, CARRETERO ZAMORA, *Cortes, monarquía, ciudades*; FORTEA PÉREZ, *Monarquía y cortes en la Corona de Castilla*.

¹¹ En la divisió de la cort general en parts que fa CALLÍS, l'oferta en constitueix la vuitena (*Extragravatorium ...*, f. 74 ss.).

greuges, quan passa a parlar del consentiment i del dissentiment dels, diríem-ne, afectats respecte als afers de la cort (12).

D'aquesta manera, una vegada més, els temes que envolten la vida i el procediment de la cort general, s'encavalquen. Trobem ara una interrelació entre, d'una banda, un element de caràcter essencialment econòmic i financer, el donatiu; d'una altra, un element de caràcter eminentment processal, el sistema pel qual es prenen les decisions (que comporta, és clar, conseqüències estretament vinculades al concepte de representativitat del cos polític); i, en tercer lloc, un element de caràcter predominantment tècnic, la legislació; si no més (13).

Concepte de donatiu

Ens trobem altra vegada -com en el cas dels greuges- amb un concepte que no sempre és definit fil per randa per tots els tractadistes. A més, de tots aquests conceptes, n'hi ha una definició -diríem-ne intuïtiva- a la qual tothom pot accedir, no només perquè són categories conegudes pels subjectes sinó també per les autoritats que legitimen l'argumentació que en fan els doctors. La immediata i gairebé automàtica identificació que es produeix associant el concepte de donatiu a la noció de la quantitat amb la qual caldria carregar, de

12 Hi dedica el Cap. VIII del seu *Discurso breve sobre ...*, p. 33-37.

13. Aquesta interrelació és palesa en BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 32.

primer el General, i tot seguit els súbdits del monarca; en definitiva, amb els impostos que suposava la celebració de la cort.

Amb tot, les definicions amb què comptem són relativament genèriques o, si no, omnicomprensives. Vegem la idea que ens en dóna BERARD: *aquello, que liberalmente* (14) *ofrece el súbdito a su Príncipe*, com si es tractés, diu, de l'or dit *Coronarium* que els jueus donaven als emperadors per tal de ser mantinguts en els privilegis de la seva llei (15). El mateix predica del donatiu que feien els regnes de la Corona d'Aragó i de Castella, que s'oferia en corts als reis (16).

14 Cal fer notar que hi ha una certa vacil·lació en l'obra, on sembla que es vagi contradient: ara s'hi refereix com una liberalitat, però no cessa de dir que és la paga de la justícia administrada.

15 Dóna també el cas (amb les referències) del que els regidors de les ciutats i comunitats de l'imperi els oferien, que a poc a poc va esdevenir un subsidi forçat. BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33v.

16 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 34.

Origen i fonament del donatiu (17)

Atès que habitualment s'acostuma a donar per fet i com una realitat acceptada (18), no és corrent que es faci al·lusió als orígens del servei. En qualitat de referent subjacent compartit (19) hi ha el record que l'identificaria amb l'equivalent a la manifestació coetània de la d'aquell deure d'auxili feudal d'arrel medieval. Els interessos dels poderosos, amb l'auxili tècnic dels juristes, tendirien a predicar-ne una existència immemorial (20).

Probablement és per això que BERARD afirma que *no es tan nuevo esto del Donativo, que no se hallen exemplares d'él en el viejo y nuevo Testamento, como se puede provar con lo que hizo el Rey Salomón para su Templo* (21). Invoca

17 Per a COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 12, p. 72, l'origen és força obscur, tot i que el vincula a algunes reunions del s. XIII, tot i destacant-ne la necessitat de consentir-hi. V. els treballs de HARRIS, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*; "Parliamentary taxation and the origins of appropriation of supply in England, 1207-1340"; i "Medieval Doctrines in the Debates of Supply, 1610-1629"; i EDWARDS, *The second Century ...*, p. 17-43.

18 Cal no oblidar el fet que l'acceptació (recíproca) prové d'una "complicitat" amb el rei per part dels assistents que miren de treure'n el millor partit, l'un de l'altre, és clar.

19 I no sempre reconegut com a tal per les parts implicades.

20 Segons l'opinió de BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 877-878) el príncep només ha de recórrer a "sobrecarregar" els súbdits en cas que li fallin tots els mitjans habituals que li proveeixen ingressos, i sempre supeditat a la defensa dels súbdits i a la conservació (del bé) públic.

21 Al qual rei oferiren en donatiu 60 milions d'or i 11 de plata (BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 35).

igualment l'ajut que amb motiu de les despeses generades per les guerres els antics solien donar als prínceps, de que hay una ley Imperial (22), encara que tot seguit ha de precisar que no se usa aora porque los dones gratuitos y caritativos son pedidos por los Príncipes (23).

Esdevé, doncs, perceptible el fet que la base i la fonamentació de les exaccions que es fan en cort general s'ha desvinculat sensiblement del substrat legal al qual s'inferien, per passar a situar-se en un àmbit més de l'obligació "personal" (24) dels subjectes (això sí, articulats en una estructura política dita cort general) envers el titular de la *summa potestas* en ocasió de la celebració de la cort. Si no és així, no s'entendria que referint-se al donatiu se'n digui *dando esto por assentado, y que es cosa justa y devida* (25) quan s'acaba d'afirmar que és la paga per la justícia administrada en l'assemblea.

Aquesta mutació doctrinal que il·lustra la posició de BERARD, el qual -no ho oblidem- era relator del Consell d'Aragó, vindria a correspondre's amb la

22 Pel seu cantó, BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 878) cita el que s'esdevingué a Roma quan Hannibal estigué a Itàlia, per justificar les imposicions extraordinàries. V. més endavant, l'atenció concreta a les necessitats derivades d'un conflicte bèl·lic.

23 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33v.

24 V. les consideracions que faig a propòsit de la concessió del donatiu com a paga de l'administració de justícia del rei per la satisfacció dels greuges, i també l'oscil·lació del donatiu entre la liberalitat i l'exacció periòdica.

25 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 36v.

tendència d'allò que podríem considerar propi dels interessos representatius del monarca (26).

Contraposant-s'hi, hi ha l'afirmació constant i reiterada dels estaments. Els braços, doncs, no perden ocasió per argumentar, d'altra banda, com solia esdevenir-se habitualment en institucions i escrits similars, que l'etimologia del mot *donatiu* conserva, per a ells, tot el seu sentit i validesa (27).

Solen insistir força, doncs, en el fet que la contribució econòmica que fan els estaments als projectes de la monarquia és, a banda dels motius que els mouen a actuar en el cas concret de la reunió de cort (que el rei prèviament haurà invocat en la proposició i recordat convenientment mitjançant els seus oficials), sempre una *liberalitat*, una concessió *graciosa* que han anat observant voluntàriament els vassalls del rei al Principat de Catalunya i als Comtats de Rosselló i Cerdanya (28), els predecessors dels quals havien servit bé i fidelment els antecessors del monarca, però que en

26 Només així es pot inserir l'aportació de BERARD en el context adequat, quan diu que "*para vassallos tan fieles y leales como los de la Corona de Aragón, no era necesario examinar tanto su obligación, pues todos saben la que les corre: y quien ha sabido derramar sangre en servicio de sus Reyes, ganándoles Reynos a costa d'ella, mucho mejor sabrá acudir en consagrarle sus haciendas, sirviendo con ellas a su Magestad, que en tiempo tan riguroso les ha ydo a honrar con su Real presencia*" (BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 36v-37).

27 V., des d'una altra perspectiva i amb una altra finalitat, les consideracions que fa a propòsit de la *gratuitat*, CLAVERO, *Antidora*, p. 15-19.

28 BOSCH, *Sumari ...*, f. 296, considera que forma part de les regalies del monarca.

cap cas no es pot desprendre de dita liberalitat cap perjudici per als estaments, ni pot servir de precedent per forçar una concessió periòdica, sinó que es tracta d'una actuació estrictament puntual.

Si bé aquesta que hem vist fins ací és la posició dels braços, som en un punt que totes les actuacions de la cort general presenten un *doble vessant*; no ens interessa ara el que acabem de veure dels estaments, sinó el del bàndol del príncep.

El fonament del donatiu (és a dir, en definitiva, de l'obligació de contribuir), si així es decideix en l'assemblea (29), per als ministres de la monarquia passa per la consideració que els vassalls del rei l'han de sostenir (o de contribuir a sostenir-lo) econòmicament, atès que el rei vetlla per ells i els conserva en pau i justícia (30). I, a més, els vassalls haurien de

29 La imposició de tributs des del punt de vista formalment fiscal es concep com una regalia sobirana, CLAVERO, "Hispanus fiscus ...", p. 133-134.

30 Berard acudeix a sant Pau, qui diu que ningú no lluita a costa d'un mateix, i que així el príncep que vetlla, té cura i lluita per la salut i la utilitat de la república dels seus regnes, conservant-los en pau i en justícia, emparant-los de les guerres dels bàrbars, i treballant per tal que els súbdits no rebin opressió, *ha de ser sustentado a costa'ellos, y de las expensas comunes proveydo pues consiste en razón natural que el que lleva las cargas, lleve también el provecho y que lo que uno gasta por conservación de las cosas ajenas, se le haga refacción d'ello*, BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33.

contribuir, per a ells, esplèndidament i mostrar-se *liberalíssimos* amb el príncep ⁽³¹⁾.

Vai a dir que com a corol·lari, el mateix BERARD no s'amaga de l'intent d'incloure en la seva obra, com a element consolidat per la consuetud, la pretensió que el donatiu graciós que fan els estaments ha arribat a esdevenir un subsidi forçat ⁽³²⁾; encara que -una vegada més- ha de matisar tot seguit l'afirmació perquè no sigui tan contundent i no topi amb la realitat documental ⁽³³⁾.

Cal reconèixer que en essència no anava gens desencaminat; que efectivament, a l'hora de la veritat, el donatiu esdevenia una exacció periòdica (de freqüència

31 V., p. ex., BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 34v-35: *Perquè el primer mòbil para ofrecer este Donativo, ha de ser la voluntad de Dios, y el persuadirse a que el cumplimiento d'ella consiste muchas vezes en el servicio a la persona Real, en especial en las materias que pertenecen al bien común de que aquí se trata ... porque el Príncipe es ministro de Dios, y gobierna en su nombre, ... Y se ha de hazer cuenta, que las contribuciones con que los vassallos le socorren en las necesidades del común, no se dan a ningún hombre de la tierra, sino al Príncipe del cielo: porque ésta es su voluntad, que dispuso en tal forma las cosas que quiso huviesse una primera cabeça que nos rigiesse y governasse en nombre suyo ... (i cita St. Ambròs, qui diu que es paguen els tributs perquè ens persuadim que no som lliures sinó subjectes a una primera potestat que haze las vezes de Dios, el qual se da por obliga- / do, y los recibe quando se ofrece por causa pública). A més, es destaca la diligència que tingué el rei per tal que els seus vassalls l'ajudessin amb algun donatiu ... - en lloca la generositat a l'hora de donar-), BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 35.*

32 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33v.

33 En el cas dels regnes peninsulars, ha de reconèixer que els serveis sempre s'han ofert i donat voluntàriament, y con esse título han sido convertidos después casi en servicio ordinario; BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 34.

i import variables) que es produïa sempre que se celebrava i s'acabava una cort general (34). Amb tot, cal no perdre de vista que no es pot aïllar la concessió del donatiu d'altres aspectes de la reunió; especialment dels que fan referència a la consecució o a la conservació de privilegis i llibertats, a més dels ja tradicionalment destacats -per la historiografia dinoucentista- aspectes de la legislació i dels greuges. Acostumen a aparèixer tots junts; no en trobem l'un sense els altres. Formen una mena d'equip que només rutlla (correctament) quan està aplegat.

El règim econòmic del matrimoni i el donatiu

La visió de la realitat que els juristes del *ius commune* tenien a partir de les relacions jurídiques, juntament amb llur capacitat argumentativa, els permetia de plasmar, originalment i lògicament dins dels seus àmbits i esquemes, construccions -sovint basades en l'analogia (35)- que assolien una projecció més ampla que no aquella de què gaudien inicialment. Ací hem de situar

34 V. CLAVEIRO, "Hispanus fiscus ...", p. 133, qui n'assenyala la possibilitat que es tracti d'una de les formes "de posible sustanciación del principio de aplicación del régimen dotal" als drets i als béns fiscals «que populus regi prestat ad sustinenda onera reipublicae» [cita A. OLIBA, *Ad Usaticum «Alfum nanque»*, 5, 8, 10].

35 V., p. ex., l'aplicació que fan del principi que analitzem més avall Cino de Pistoia, Alberico de Rosate o Lucas de Penna (autor que, d'altra banda deu imatges a Aristòtil), KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 206-207 (i p. 210).

l'asseveració de BERARD que *Es el príncipe como un esposo de la República* ⁽³⁶⁾.

Així ho ha destacat finament Bartolomé CLAVERO ⁽³⁷⁾, reprenent l'interès d'analitzar el *fisc*, en el context de l'equiparació entre el *corpus mysticum* i del *corpus morale et politicum* ⁽³⁸⁾. El recurs a aquesta metàfora del matrimoni, difosa en diversos territoris ⁽³⁹⁾, d'aquest matrimoni moral i polític (*matrimonium morale et politicum*) entre el príncep (*maritus reipublicæ*) i la república ⁽⁴⁰⁾, de rerafons aristotèlic ⁽⁴¹⁾, assenta les

36 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33. Al·ludeix al fet que els venecians usen per cerimònia quan elegeixen duc. El constitueixen en la dignitat, i li manen que amb la seva corona i insignies es casi (*se despose*) amb la mar; llavors hi llença un anell *en muestra y símbolo de verdadero y perpetuo Imperio*. BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33-33v. [v. KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 205, per a les consideracions que fa sobre el significat de l'anell en aquesta mena de cerimònies; també p. 214-215]. Ho afirma explícitament René Choppin, *De Dominio Francie*, III, 5, 6 (p. 449) [citat per KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 215 i n. 87].

37 "Hispanis fiscus, ...", p. 132 ss.

38 KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 200 ss. (esp. p. 205), qui constata que els juristes, en dissertar sobre l'alienabilitat de la propietat fiscal "*se quedaron cautivados por la metáfora del matrimonio del gobernante con su reino*". No incidim en l'aspecte de la inalienabilitat, que es troba també en BOBIN, *Les six livres ...*, VI, 2, p. 857-860.

39 Esp. per terres franceses i angleses; v. KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 211 ss.

40 Coneguda ja per l'aplicació que se'n feia al bisbe amb la diòcesi (KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 205, 208, p. 210, 213). Seguint Lucas de Penna, al C. 11,58,7, n. 8, p. 563 [citat per KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 207, i n. 60].

41 KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos ...*, p. 207-209.

bases perquè ens trobem situats ja en el terreny del règim econòmic matrimonial, immersos en l'univers dels conceptes de dret privat ⁽⁴²⁾.

D'aquesta construcció teòrica deriva (si no és que en parteix) directament la identificació del donatiu (que fa la cort al príncep) amb el dot del matrimoni ⁽⁴³⁾, interpretat ara també com aquells béns de la República que s'han de lliurar al príncep, com a espós, per sostenir les càrregues matrimonials ⁽⁴⁴⁾.

Les relacions entre el donatiu i la legislació de la cort (més les relacions entre el donatiu i els greuges)

La dinàmica de la cort general que es manifesta sobretot en les funcions, en el procediment i en les seves interrelacions ha estat sotmesa a interpretacions de diferents tipus per part de la historiografia.

Si tenim en compte que el donatiu és la manifestació assembleària que il·lustra millor, per no dir exemplifica, les atribucions financeres i fiscals de la cort general, comprendrem per què la historiografia ha parat tanta atenció als aspectes fiscals del govern ⁽⁴⁵⁾ i

⁴² CLAVERO, "Hispanus fiscus ...", p. 132.

⁴³ V. les obres de FLANDRIN, *Familles, parenté ...*; UNGARI, *Storia del diritto di famiglia ...*; BELLOMO, *Ricerca ...* [seguint CLAVERO, "Hispanus fiscus ...", p. 122-123].

⁴⁴ BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 33v.

⁴⁵ V., p. ex., ARTOLA, *La Hacienda del Antiguo Régimen*; DIETZ, *English Government Finance, 1485-1558*; i *English Public Finance, 1558-1642*; MITCHELL, *Studies in taxation under John and Henry III*; i *Taxation in Medieval England*; LYON,

a com s'ha anat evolucionant en els diversos territoris (46).

A nosaltres, ens interessen especialment les que fan referència a: (a) el donatiu *versus* la legislació; i a: (b) el donatiu *versus* la satisfacció dels greuges.

Segons alguns autors (p. ex. CALLÍS) les atribucions de la cort coexisteixen, sense que es puguin establir relacions causals entre elles, ans al contrari. Així, el jurista vigatà no considera lícit que s'argumenti que els estaments facin l'oferta econòmica a canvi de la legislació que el monarca sanciona en cort i amb motiu de la cort; però sí que manifesta una opinió favorable quan el supòsit es produeix fora de l'assemblea estamental, és a dir, quan es tracta d'una situació equiparable [en un àmbit privat], p. ex., quan un determinat col·lectiu dona diners al monarca a canvi d'un privilegi (47).

Medieval Finance: a comparison of financial institutions in Northwestern Europe; CLAMACKERAN, *Histoire de l'impôt en France*; HENNEMAN, *Royal Taxation in Fourteenth Century France*; i FAVIER, *Finance et fiscalité au bas moyen age*.

46 CLAEYS, "Le role des états provinciaux du nord de la France en matière d'imposition"; LELIÈVE, "Le role financier des assemblées provinciales"; TURLAN, "Le role des états de Bretagne en matière d'imposition"; VILLERS, "Le role financier des états de Normandie"; DUMONT, "Les états français et les impôts"; i "Les états particuliers du centre de la France et l'impôt"; VANDENBOSSCHE, "Les états pyrénéens et l'impôt"; BEANCCOURT, "Les états de Provence et du Dauphiné et l'imposition"; GAY, "Fiscalité royale et états généraux de Bourgogne, 1477-1589"; per no citar el brevíssim resum de GILLES, "Les états de Languedoc et l'imposition"; més cenyits a l'àmbit peninsular, v. O'CALLAGHAN, "The Cortes and royal taxation during the reign of Alfonso X of Castile"; i CAETANO, "Subsidios para a história das cortes medievas portuguesas".

47 CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., p. 74-75.

Sembla evident, doncs, que l'elaboració i l'aprovació de les disposicions no pot ser sotmesa a transacció. I no ho pot ser en la mesura que la funció legislativa que es produeix en ocasió de la cort general no és altra cosa que una manifestació concreta d'un tret més general propi de la monarquia: l'administració de justícia.

La relació entre el donatiu i els greuges

Un aspecte que ha estat planant per l'exposició però que encara no ha estat objecte d'atenció particularitzada és la relació que s'estableix entre el donatiu i els greuges.

Com hem vist més amunt, sembla que res no impedeix d'atribuir a la mateixa dinàmica de les assemblees estamentals (48) la continuïtat en la vigència de la màxima *point de redressement de griefs, point de subsides* (49), amb les inflexions pròpies d'una evolució institucional tan dilatada en el temps (50).

48 V. BALAGUER, *Memorias de un constituyente. Estudios históricos y políticos*, Madrid (Lib. Almedina y Navarro) [1872], p. 50.

49 V. més amunt. V., p. ex., MARONGIU, *L'istituto parlamentare ...*, p. 122, n. 81. També cita aquesta màxima BENNETTO, *Historia de la administració española e hispanoamericana*, p. 260

50 P. ex., al s. XVII anglès, un intent que es féu de condicionar el subsidi al redreç de greuges (*redress of grievances*) amb Jaume I, el 1614, fou un ver fracàs (C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 49).

La primera qüestió que sorgeix, a propòsit del servei que la cort fa al monarca, per al jurisconsult vigatà ⁽⁵¹⁾ hi és precisament en relació: és admissible que el rei demani per la provisió i reparació dels greuges el donatiu a la cort? La resposta que dóna, sense vacil·lacions, és negativa. I no podria ser altrament, atès que la reparació dels greuges *tendeix a fer justícia*, i el príncep no n'ha de rebre res a canvi, perquè si ho fa, peca greument ⁽⁵²⁾.

Perquè, és clar, que la situació canvia radicalment, si més no des del punt de vista teòric, quan passem a moure'ns pel camp dels *privilegis* ⁽⁵³⁾. El grau de consideració de la conducta del monarca acceptant (si no demanant) diners a canvi o en contraprestació de la concessió ara ja no es condemna, ni tan sols des del punt de vista canònic ⁽⁵⁴⁾, ans al contrari.

En canvi, la interpretació que es fa d'aquest mateix comportament per part de Gabriel BERARD, com ja hem avançat en tractar la figura del monarca, és *sensiblement* distint, ja que afirma, també rotundament i sense embuts, que *la concessión que el Reyno haze al Rey del servicio que le pide en semejantes aprietos, no es donación o dádiva graciosa, sino paga de la administración de la*

51 CALLÍS, *Extragravatorium* ..., f. 74.

52 CALLÍS, *Extragravatorium* ..., f. 74.

53 En aquesta qüestió hi ha una certa coincidència amb CALLÍS (*Extragravatorium* ..., c. 7 n. 118) i amb BELLUGA per part de BERARD (*Discurso breve sobre* ..., p. 36v).

54 CALLÍS, *Extragravatorium* ..., f. 75.

justicia, y conservación de la paz, en que el Príncipe le conserva (55).

Seguint el camí iniciat per CALLÍS, doncs, cal entendre que al príncep tampoc no li és lícit de demanar diners per les lleis que s'hi elaboren i aproven; car deuen constituir una de les múltiples manifestacions que emergeixen en ocasió de la celebració de la cort general. Amb tot, la percepció de les relacions extra-jurídiques de la reunió no passen desapercebudes per a MATHEU, qui sap que el grau i el volum de la legislació passada van en relació a la facilitat de consecució del donatiu, i així ho consigna a propòsit d'alguns obstacles que poden dilatar la bona marxa de la cort, com ara la localització geogràfica de l'indret de celebració (56).

* * *

La importància i la transcendència del servei que els estaments fan al rei sol ser, en termes generals, fora de discussió, atès que acostuma a esdevenir, ni que sigui *de facto*, el punt vertebrador en el qual tendeix a confluïr la historiografia de diferents èpoques i

55 Aquesta afirmació apareix com a corol·lari d'una sèrie d'exemples que ha anat posant a les p. 36-36v. BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 36v.

56 Diu: *Al servicio de su Magestad conviene, porque quanto más se conforma con las disposiciones de los fueros, halla más dispuestos los ánimos para conceder los servicios brevemente, menos menesterosos à los vassallos que han de contribuir.* MATHEU, *Tratado de celebración ...*, p. 180.

territoris (⁵⁷), alhora que val a dir que tampoc no s'ha escapat d'interpretacions interessades (⁵⁸).

Una segona afirmació ens permet d'invocar, des d'un punt de vista global, una clara imbricació dels factors institucionals amb els polítics i els econòmics -entre molts d'altres-, i de les correlacions de forces en un moment determinat, respecte a la qüestió del donatiu o servei (⁵⁹).

57 P. ex. LOUSSE (*La société d'ancien régime ...*, p. 200) considera que són, juntament amb la defensa dels privilegis del país, les activitats comunes a totes les assemblees estamentals. V., també, en el mateix sentit, DRONDT, "Les assemblées d'états ...", p. 201, p. 397. LORD, "I parlamenti ...", p. 119. HUGUET, "Les états de Languedoc ...", p. 4. Per a GONZÁLEZ ANTÓN la "concesión [del servei] era para las Cortes de todos los reinos una gran baza" (*Las cortes en ...*, p. 231), en la mateixa línia que PISKORSKI (*Las Cortes ...*, p. 147) per a Castella. També, p. 235). TOMÁS y VALIENTE, "La Diputación ...", p. 39, 50-51, i 55. SÁNCHEZ ALBORNOZ, "Notas para el estudio ...", p. 931. SOUSA, *As Cortes Medievais ...*, I, p. 253-257. HESPAÑA, *História das instituições ...*, p. 376. ROMEU, *Les corts ...*, p. 127-138. GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes ...*, p. 136-142. SARASA, *Las Cortes ...*, p. 99-102. OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 374-375 (estats generals) i p. 398 (estats particulars). GILISSEN, "Les états généraux ...", p. 307. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 114-116. MAITLAND, *The constitutional history ...*, p. 70, 72, 179-182 i 306-311. FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 39, 187-188, 232-235. Fins i tot, Van HOMMERICH, "Gouvernés et gouvernants dans le Duché de Lanbourg ...", p. 115.

58 Per als historiadors romàntics constituïa, en relació a l'ordre dels debats -com veurem-, "una de las más preciosas atribuciones de las Cortes" (COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 114; i també BOVÉ, *Instituciones ...*, p. 22-24, qui, com de costum, s'hi basa).

59 Pel que fa a la politització de la concessió del donatiu, v. GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 227 ss.; FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 232-233.

Hem d'explicitar que no ens ocupem específicament ni de la gènesi del donatiu com a tal ⁽⁶⁰⁾, ni de la manera de demanar-lo, ni de les variacions que palesa fins a la realitat que se'ns presenta al segle XVI sota una forma reconduïda a muntants econòmics i no ja a *homes d'armes* ⁽⁶¹⁾, ni de perseguir-ne una classificació, diguem-ne exhaustiva, ja que el fet mateix de pertànyer el servei (o donatiu o subsidi) al que podríem considerar, seguint DUPONT-FERRIER, les *finances extraordinàries* ⁽⁶²⁾, en dificultaria l'aproximació. En definitiva, ens trobem

⁶⁰ V. OLEART, *La cort general ...*, p. 154-166; "Organització i atribucions ...", p. 21-22; A. de la TORRE, *Orígenes de la «Deputació ...»*; FERRER MALLOL, "Els primers diputats ...", p. 219-269; "Orígen i evolució ...", p. 152-159.

⁶¹ Exemples que il·lustren la concessió d'un determinat nombre d'homes armats en comptes d'un muntant econòmic isoladament, es troben també en d'altres territoris; posem per cas, la primera meitat del s. XIV, el juny de 1319 amb Philippe III *le Long*; o el gener de 1324-25, amb Charles *le Bel* (DUPONT-FERRIER, *Les institutions financières ...*, II, p. 3).

⁶² DUPONT-FERRIER (*Études sur les institutions ...*, II, p. 5, 11) considera que aquest grup és format per un seguit d'ajuts (*aides*) menys definits, que abraça: *subsidies, impositions, octrois, assises, dons, décimes, emprunts*; al costat d'altres de menys vagues, *fouage, taille*, que són taxes directes per excel·lència, tot i que, segons els textos, també són *aides*. La documentació prova igualment que les *aides* tant designen imposicions directes com indirectes. A més, dins de les finances extraordinàries hi ha un altre grup, el de les *aides* indirectes, format per *quatrièmes, huitièmes, douzièmes, vingtièmes, gabelles du sel, traites et impositions foraines*, important, també, perquè el terme *aide* [per a una breu síntesi i per als sentits del mot, v. DUPONT-FERRIER, *Études sur les institutions ...*, II, p. 4 ss.] acabarà designant taxes indirectes (DUPONT-FERRIER, *Études sur les institutions ...*, II, p. 19-21). Amb tot, l'esquema de BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 878-879) distingeix, com a darrer tipus, tres classes d'imposicions sobre els súbdits: extraordinàries, ordinàries i casuals.

davant d'un cicle que s'inicia amb unes demandes fiscals de caràcter *intermitent* ⁽⁶³⁾; les quals passaran ràpidament a ser *periòdiques* ⁽⁶⁴⁾, per cloure'l essent ja *permanents* ⁽⁶⁵⁾, i, doncs, plenament productives ⁽⁶⁶⁾, tot i el cost que podia suposar, des d'un punt de vista polític, de segar l'herba sota els peus a l'acte de consentiment de les imposicions de les assemblees estamentals ⁽⁶⁷⁾.

Quant a la pròpia assemblea, el servei no només apareix vinculat als orígens mateixos de la institució (en correlació al valor de la moneda ⁽⁶⁸⁾), tot i alguna

-
- 63 Apreciació que també és vàlida per als inicis del parlament anglès, on apareix ocasionalment (5 casos sobre 21, segons PLUCKNETT, "Parliament", p. 239):
"When we turn to taxation, we find another of the major functions of parliament which was only intermittently performed".
- 64 L'evolució del cas anglès també detecta aquesta tendència, que menava la taxació parlamentària a ocupar el lloc preeminent dins de la imposició directa (PLUCKNETT, "Parliament", p. 239).
- 65 HARRIS, "Medieval Doctrines ...", p. 77.
- 66 Finances que a França, el 1460, donen 33 vegades més que no les ordinàries; i abans de la mort de Louis XI, 45 vegades més (DUPONT-FERRIERE, *Les institutions financières ...*, II, p. 2, 5).
- 67 V. el plantejament anglès en HARRIS, "Medieval Doctrines ...", p. 77. Des d'una òptica més ampla, BISSON, "Celebration and Persuasion: Reflections on the Cultural Evolution of Medieval Consultation".
- 68 SÁNCHEZ ALBORNOZ n'atribueix l'origen al fet que juga una funció de pagament dels estaments al monarca per la seva potestat de fixar el valor de la moneda, alhora que vindria a cobrir, com més va, despeses del rei cada cop més elevades ("Notas para el estudio del «petitum»", esp. p. 967). Vinculat també al valor de la moneda, SPUFFORD, "Assemblies of estates, taxation, and control of coinage in medieval Europe". V., també, PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*, p. 36-38. Parcialment en aquesta línia, juntament amb el fet de l'entrada de

altra tendència que afirma que el vot de l'impost no es vincula necessàriament a l'origen de l'assemblea (69), sinó que n'esdevé una de les finalitats bàsiques, si no la més primordial de totes (70). En el cas concret dels territoris de la Corona d'Aragó i de Navarra, endemés, es produeix una identificació força més pregona que no a la resta de territoris peninsulars entre el que és la celebració de la cort general i el que és la consecució d'un donatiu (71). Malgrat tot, cal advertir que es considera que subsisteix la vigència de la màxima *point de redressement de griefs, point de subsides* (72).

Tots aquests factors solen trobar reflex, en un grau major o menor, en les construccions teòriques que s'elaboren tant per a justificar com per a explicar el descabdellament de la institució per part de la historiografia (73).

membres del tercer estat, *MERSA, O Poder Real ...*, p. 26 ss. [citat per *HISPANIA, Historia ...*, p. 367-368, n. 749].

69 Així, LOUSSE, "Assemblées d'états", p. 250 ss.; MARONGIU, *L'istituto parlamentare ...*, p. 122.

70 OLEARY, *La cort general ...*, p. 155. V. també GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 230, amb referència documental en la n. 17), qui ha afirmat recentment, i amb contundència, que "sustancialmente el rey reunía Cortes para obtener los servicios, y a este objetivo se condiciona todo lo demás". RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 35, 49.

71 GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 230. Ja ho havia avançat en el seu "La Corona de Aragón ...", p. 1035.

72 Hi he al·ludit més amunt.

73 RICHARD, "Les états de Bourgogne ...", p. 302.

La justificació del donatiu es vincula, inicialment, a una de les manifestacions del deure d'ajut dels vassalls envers el senyor que evoluciona des dels temps feudals, fins arribar a transformar-se en una quantitat monetària (variable) que es concedeix al monarca en determinades circumstàncies, com veurem tot seguit (74). D'altra banda, a mesura que es consolida la titularitat del poder polític en relació a un territori determinat, es van depurant les elaboracions doctrinals que teoritzen els tipus de nexes que uneixen súbdits amb senyors. En l'aspecte financer i fiscal, s'argumenta que el regne té el deure d'assegurar-se que el fisc basti per a mantenir la corona, i que el rei ha de vetllar per no haver d'empenyorar o perjudicar el fisc fins al punt que esdevingui insuficient per a dit propòsit (75).

L'obligació de contribuir econòmicament a sufragar les despeses es fa evident a l'hora d'haver de preservar el regne, l'estat, en moments d'extrema necessitat. Es prediquen l'evidència i la urgència com a atributs d'aquesta necessitat, en el qual cas serà acceptada pels membres reunits al parlament com a genuïna (sense que s'hi puguin oposar (76), aleshores). És per aquesta raó

74 P. ex., **SERRA**, *Adnotationes ...*, p. 21v-22; **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, p. 33-33v, qui fa arrencar aquesta tradició del donatiu de sant Pau.

75 **HARRIS**, "Medieval Doctrines ...", p. 76.

76 Si els subjectes es neguen a contribuir-hi, llavors el rei pot recórrer a imposar exaccions per preservar el reialme invocant únicament la seva autoritat. **HARRIS** ("Medieval Doctrines ...", p. 76) considera que el fet que aquesta situació delicada fos hàbilment eludida durant l'edat mitjana respon a

que en funció del bé comú els subjectes individuals podran ser privats de béns propis. I, precisament, l'elaboració progressiva de la doctrina sobre aquest darrer aspecte portarà a una definició força primmirada dels conceptes, alhora que esdevindrà un dels elements que més enfortirà els drets de cada una de les parts tot donant suport al recurs al "bé comú". El cas de necessitat més evident del regne és el de confrontació bèl·lica (77).

A mesura que s'elaboren les argumentacions, filtrades amb elements de la feudalitat, es va conformant la línia que convé seguir (78). És comunament admès que el rei, més inconfessadament o menys (79), demani diners als seus súbdits (80), preferiblement aplegats en cort general

al fet que podria haver comportat interpretar que els súbdits renunciaven a participar en el sistema de "govern mixt" que caracteritza els segles XIII-XVII a Anglaterra..

77 Sobre la vinculació entre les empreses bèl·liques i les atribucions parlamentàries, v. HARRIS, *King, Parliament and ...*, p. 75-97; "War and the Emergence of the English Parliament, 1297-1360".

78 V. la ja esmentada posició de Casanate respecte a la finalitat de la cort general en l'apartat dedicat a l'assemblea com a marc en què se satisfan els greuges.

79 V. les consideracions al voltant de la proposició, on encara s'ha de contenir, i restar en el pla d'una declaració "programàtica"; però, després, les pressions sobre les negociacions van fent acte de presència i condicionant-ne el desenvolupament.

80 ELTON, "Tudor Government: the points ...", p. 8.

(⁸¹), en especial considerant les necessitats, sobretot de moneda, que se li presenten (⁸²), sovint amb caràcter desesperat (⁸³), i que deu patir per la precària situació -gairebé habitual- en què es troben les arques reials (⁸⁴), atesa la insuficiència de moneda immediatament disponibles (⁸⁵). En dit context, hi ha hagut qui ha vist la figura del suborn com la panacea que permetia al rei de sortir-se amb la seva davant de qualsevol contratemps,

81 Hom ha considerat inevitable el fet d'haver de recórrer a l'assemblea estamental per tal d'obtenir diners (KEIR, *The Constitutional History ...*, p. 14). En canvi, FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 187 considera que:

"Les institucions parlamentàries no eren doncs una limitació del poder reial sinó una conseqüència de la seva debilitat. Els reis no convocaven corts, parlaments, estats ni dietes si, mercès a llurs pròpies rendes o a la cooperació interessada d'algun magnat, d'una ciutat o d'un particular, podien prescindir-ne".

82 BOSCH, *Summari ...*, f. 53, § 7.

83 V. C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 56. Addueix fins i tot exemples d'emprisonaments de membres dels Comuns per part del rei per influir en les concessions (C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 58).

84 A diferència del que s'esdevenia, p. ex., a Anglaterra (LAFETRE, *Las monarquías europeas ...*, p. 241). Per a la situació peninsular, v. GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 225-227. Cita, també, el cas de les corts catalanes de 1480 i de 1528 (GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 231).

85 Amb tot, el mateix FERRO argumenta que, a nivell global, els monarques podien assolir, basant-se en concessions tributàries perpètuas "o per altres mitjans" [sense precisar-los] una (relativa) independència financera que els permetria no només de no haver de satisfer-ne els greuges, sinó també d'arribar a prescindir de les dites assemblees. Conclou que el resultat que es produí a Catalunya d'aquest plantejament "representa una combinació peculiar dels elements que a tot Europa, poc o molt, l'integraven" (*El Dret Públic ...*, p. 233-234). Per a PÉREZ-PRENDES (*Cortes de Castilla*, p. 97), el servei és concedit voluntàriament amb la finalitat que ajudi l'estat a recobrar l'equilibri financer perdut "por lo costoso de sus fines".

ni que fos a base de perdre-hi, si calia, bous i esquelles (86).

Aquella situació que, de fet, podríem considerar de partença, és la que originaria la petició del servei a

86 Si bé és cert que ELLIOTT, *La revolta ...*, p. 210, admet que el monarca recorre a voltes al suborn per obtenir el servei de l'assemblea, hom (sembla que s'ho ha pres al peu de la lletra i) ha afirmat (GARCÍA CÁRCCEL, "Las cortes de ...", p. 253-255) i ha anat repetint que el monarca hagué d'invertir el 76,33 % del servei que se li votava a la cort de Barcelona de 1519 en suborns a persones influents. Segons això, abans de percebre les 250.000 ll. que se li concedirien, el monarca ja n'hauria gastades 190.843 [que es desglossen, d'una banda, en 155.743 ll., per quantitats distribuïdes entre membres de la cort, l'import de les quals oscil·la entre les 32.249 ll. del duc de Cardona, les 2.799 ll. de l'arquebisbe de Tarragona, o les 30 ll. de Lluís Ortiz; de l'altra, en les 35.100 ll. restants invertides en despeses diverses per serveis prestats i altres causes]; hauria, doncs, celebrat cort per obtenir un servei "líquid" de 59.157 ll.

Deixant temporalment de banda la filosofia de fons que presideix el plantejament de l'autor, i prescindint momentàniament de la lògica -que ja ens hauria de fer veure que no pot ser, que no es pot ser tan mal financer, entre d'altres consideracions que reclamen seny!, els càlculs no poden ser correctes, perquè, ultra d'altres raons que tot seguit exposaré, han estat bandejats de tot el raonament els greuges de cort sentenciats, que generen una reserva sobre el donatiu de 30.000 ll. Per tant, si seguïem l'argumentació de dit autor, caldria corregir la seva interpretació de la documentació en el sentit que el rei hauria celebrat cort per obtenir un donatiu líquid -nominal- de 29.157 ll. Amb tot, si bé és cert -com ja sabem- que entre els mitjans de pressió hi ha, és clar, el recurs al suborn, és difícil concebre la interpretació proposada en el context institucional en què se situa. Em sembla més assenyat de considerar la llista 'de suborns' en què es basa l'autor una llista de deutes del monarca, més que no una de dàdives, però no pas perquè així vulgui insinuar que no existien els suborns, sinó per la disparitat d'elements que hi apareixen i que detecto, en primer lloc; i en segon, pels imports tan descompensats que recull. Per uns altres camins conflueix també a corregir aquella visió, CASALS, "El servicio de las cortes catalanas y su papel en la hacienda imperial de Carlos I".

l'assemblea. A més, per una relació directa, també s'hi inclouen els casos (inicialment més urgents) que obeeixen a circumstàncies excepcionals i a necessitats ⁽⁸⁷⁾ extraordinàries, generades per situacions de perill, sia de guerra ⁽⁸⁸⁾, d'invasió, etc. ⁽⁸⁹⁾, que no poden ser

87 Segons **BOBIN** (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 878), "*il n'y a rien plus iuste, que ce qui est necessaire, comme disoit vn ancien Senateur Romain*".

88 És conegut el cas francès (citats per **DUPONT-FERRIER**, *Les institutions financières ...*, II, p. 2. V. també, del vol. III, p. 11, 227), les contribucions extraordinàries del qual obeïen a la necessitat de subvenir les despeses de la guerra amb Anglaterra. O el subsidi de 1534, demanat per Henry VIII per costejar la guerra amb Escòcia, fortificar la frontera nord i refer les defenses de Dover i Calais (**TANNER**, *Tudor Constitutional Documents ...*, p. 605); o, com a casos del segle XVII, la novetat tècnica que suposava la *Subsidy Act* de 1624, per afrontar una potencial guerra amb el Rei Catòlic (**TANNER**, *English Constitutional Conflicts ...*, p. 50, 269; *Constitutional Documents of the Reign ...*, p. 374-379 [en publica alguns capítols]), o de 1643 (**TANNER**, *English Constitutional Conflicts ...*, p. 125-126). **PRESTWICH**, "War and taxation in England in the XIIIth and XIVth Centuries", en **GENET / LE MENE** (eds.), *Genèse de l'état moderne. Prélèvement et distribution. Actes du colloque de Fontevraud 1984 ...*, Paris [CNRS] 1987, p. 181-192; en el mateix volum, p. 193-201, hi ha **BONNEY**, "Guerre, fiscalité et activité d'état en France (1500-1660): quelques remarques préliminaires sur les possibilités de recherche". Se sol citar, sobre aquest aspecte, **RUSSELL**, "Parliament and the king's finances". D'una altra geografia, v. **ECKHART**, "La diète corporative ...", p. 221.

89 Així, p. ex., **SERRA** (*Adnotationes ...*, p. 27):

"Quinimo insertur ex predictis, quod princeps non solum quando bellum contra se preparari videt, vel alias instat belli timor, sed etiam quando videret fiscum suum exhaustum pecuniis, ita quod si subito contra eum bellum moveretur, seu indiceretur, non haberet unde exercitum comparare posset, iustas haberet causam preveniendo periculum, petendi servitium a subditis ..."

Però, també, **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, p. 34. **COROLEU / PELLA**, *Las còrtes ...*, p. 114. **FREDO**, *El Dret Públic ...*, p. 233. **ARADAL**, *Pere el Cerimoniós ...*, p. 126-127. Situació compartida en d'altres territoris, tant per juristes de dret romà com de dret canònic: **HARRIS**, "Parliamentary taxation and the origins ...", p. 169 [cita **ROTHWELL**, "The Confirmation of the Charters,

cobertes amb les prestacions econòmiques ordinàries que rep el monarca en base a la "*potestas regis*" (90). Les dites contribucions, "*pro defensione regni*" (91), naixien amb la guerra i calia esperar que finissin també amb la guerra (92), però, com ja hem avançat, en comptes de deixar d'existir passaran a ser prestacions permanents (93).

Cal no oblidar, però, que, dintre del marc de la tensió pròpia de l'escenari polític on som, la dinàmica centrífuga de cada una de les parts comporta que, per exemple, el titular del poder polític consideri, com a causes justificades per a sol·licitar el donatiu, un

1297", en *English Historical Review*, 60 (1945), p. 19-22; i GAINES POST, "Plena Potestas and Consent in Medieval Assemblies", en *Traditio*, 1 (1943), p. 370-375; i F. M. POWICKE, *The Thirteenth Century*, Oxford 1953, p. 526-528]. També, GILISSEN, "Les états généraux ...", p. 295.

90 PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*, p. 96. La monarquia francesa cobria, inicialment, les despeses públiques gràcies a la fortuna del rei i a les finances domaniales o ordinàries. Però aquesta situació es veia trasbalsada per les noves necessitats del regne i les persistents de la guerra, les quals havien de ser afrontades per la fortuna del regne, i pels subsidis, considerats en principi excepcionals (DUPONT-FERRIERE, *Études sur les institutions ...*, II, p. 346). Per a un plantejament excessivament esquemàtic, LAPEYRE, *Las monarquías europeas ...*, p. 243.

91 V., sobre aquest punt, CLAVERO, "Hispanus fiscus ...", p. 133.

92 P. ex., BODIN, *Les six livres ...*, VI, 2, p. 878.

93 També BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 869) destaca que el servei concedit per l'assemblea als reis d'Espagne és de concessió voluntària, tot i que posteriorment a esté conuertí presque en charge ordinaire [al llarg de l'obra en cita altres casos, p. ex., p. 878], i posa de relleu la transcendència funcional i efectiva del donatiu.

ventall de possibilitats força més ample que no pas els estaments, reticents per principi a acceptar de bell antuvi les quantitats requerides pels oficials reials a l'hora de negociar, que haurien de ser destinades a matèries d'interès públic, i no pas al privat del monarca (94).

Els problemes es plantegen, una vegada més, en forma dialèctica, ara, però, mitjançant una aparença presentada subtilment sota aspectes de caràcter fiscal (95) i sobre la base d'un joc d'interessos que mouen *cada una* de les bandes encontrades cap a mirar d'obtenir el màxim del contrincant (96). En el fons, podem afirmar, doncs, que la

94 GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 231-233 sintetitza la posició de la monarquia. Enumera des de la defensa del país o la defensa de la fe, fins al finançament d'empreses exteriors, la pau interior, o, simplement, millorar el funcionament de l'administració de justícia. V. també, les notes més endavant.

95 P. ex., CLAEYS ("Le role des états provinciaux du nord ...", p. 118) considera que l'assemblea d'estats representa "*le corps des contribuables*", si bé no en tots els casos; i que d'aquella manera és considerada pel rei (CLAEYS, "Le role des états provinciaux du nord ...", p. 119). A més, la participació o ajuda financera dels vassalls és deguda tant individualment com pels cossos privilegiats al mateix títol que és deguda l'ajuda militar (*adjuvare dominum de corporibus suis et averis*), d'acord amb LOUSSE (*La société d'ancien régime ...*, p. 330).

96 GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 230, § III) assenyala que els privilegiats (és a dir, les classes privilegiades) en aquest context eren precisament els privilegiats, i no pas el monarca, qui sempre hauria de fer alguna concessió o altra per poder aconseguir un servei; tot i que amb anterioritat ("La Corona de Aragón ...", p. 1041) havia afirmat que "*los brazos comprenden [quan el rei diu que no donarà més mercès] que tienen mucho que perder si niegan un servicio que, en general, obligaba poco a sus miembros*" [el subratllat és meu].

qüestió del donatiu -això sí, lligada a d'altres aspectes que hi estan relacionats íntimament, com ara la legislació de la cort o la satisfacció dels greuges (97)- és una manifestació més de les friccions derivades de la mateixa evolució col·lectiva atesa la configuració política del territori en qüestió (98).

Amb tot, no podem oblidar, però, el seu primer fonament, malgrat les transformacions i adaptacions a què es veu sotmès, el servei, vinculat estretament a una relació característicament feudal (99) que exigia el compromís del vassall (*obsequia, servicia*) envers els senyors, tal i com ho trobem agrupat en els textos clàssics, com l'*auxilium et consilium* (100), deures d'ajut

97 V. més endavant la (co-)relació que hi ha entre els greuges i el donatiu. PREVENIER ("Les états de Flandre ...", p. 39) destaca, p. ex., que la vinculació es manifesta als segles XVI i XVII, i no pas abans. HARRIS, "Parliamentary taxation and the origins ...", p. 178-179.

98 Alguns autors (p. ex., GILISSEN, "Les états généraux ...", p. 294; FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 233; o DEHONDT, "Les assemblées d'états en Belgique ...", p. 385-386) destaquen que mitjançant la concessió o no del donatiu els estaments podien influir decisivament en l'actitud dels governants pel que fa a les qüestions, p. ex., de política exterior, que se'ls sotmetien.

99 Sembla ser, però, que hi ha qui afirma que l'origen no és feudal sinó que és força més antic: E. WOLZENDORFF, *Staatsrecht und Naturrecht*, p. 46-47 [citat per LOUSSE, *La société d'ancien régime ...*, p. 73, n. 2]. També, OLIVIER, *Histoire du droit ...*, p. 365-366, 370.

100 Quant als períodes precedents, v. DEVISSÉ, "Essai sur l'histoire d'une expression qui a fait fortune: «consilium» et «auxilium» au IXe siècle"; FRANÇOIS, "Auxilium et consilium dans la langue et la pensée médiévales". De fet, però, OLIVA, *De iure fisci*, hi dedica el cap. 8 (p. 157-161).

i de consell ⁽¹⁰¹⁾, encara *suit and service*, o, fins i tot, *raad ende bede* ⁽¹⁰²⁾.

Així les coses, continuem movent-nos, però, perquè de fet ni tan sols n'hem arribat a sortir, en l'àmbit de les relacions entre els membres d'una comunitat i en el de llur constitució política ⁽¹⁰³⁾.

Admès pels autors que el principi rector final n'és la consecució de determinats objectius, el problema del servei o donatiu queda reduït, aleshores, a delimitar el conjunt d'elements que acaben *determinant* l'import concret de l'oferta d'una assemblea concreta, i com n'ha de ser interpretat el donatiu final.

¹⁰¹ Segons DUMONT / TIMBAL ("Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 222), per als estats, l'exercici del deure de consell, no és altra cosa que la manifestació de les *doléances* o de les *remontrances*. LOUSSE, *La société d'ancien régime*, p. 75-76, 240, 332; "Gouvernés et Gouvernants en Europe ...", p. 33-34; LEICHT, "La posizione giuridica ...", p. 96-98; LEWIS, *La France à la fin ...*, p. 478; KUBLER, *L'origine de la perpétuité ...*, p. 93. D'altra banda, és prou coneguda per a l'àmbit castellà, la tesi de PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*. Destaca l'aspecte passiu de l'assemblea, GONZÁLEZ ANTÓN, "La Corona de Aragón ...", p. 1031 V., també, RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English Parliaments. The English Parliaments of Edward I", p. 144. Cal no perdre de vista el vessant tàctic de la consulta que acostuma a respondre a interessos polítics del monarca (OLIVIER, *Histoire du droit ...*, p. 363, 373-374); KEMP, *Counsel and Consent*; [se sol citar HASKINS, "Counsel and Consent in the Thirteenth Century"]; ELTON, *F. W. Maitland*, p. 66.

¹⁰² LOUSSE, *La société d'ancien régime ...*, p. 73-75, 330, 332; "Les états du Pays ...", p. 10-11. V., també, BLOCH, *La société féodale*, p. 309-316. LEMARIGNIER, *La France médiévale ...*, p. 336-337. FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 187.

¹⁰³ És corrent d'atribuir als estats una tasca de guardians o de defensors de les llibertats del país o de la província (VILLERS, "Le role financier ...", p. 136; DUMONT / TIMBAL, "Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 222; LOUSSE, *La société d'ancien régime ...*, p. 200).

Ens sembla que hauria de ser valorat com si es tractés purament d'un *indicador*, el qual, però, conté, més enllà de l'anècdota del cas concret, tot un seguit d'elements, no només de caràcter econòmic, sinó també polític.

Així, bo i recordant les distintes posicions que han intentat de fonamentar el poder polític en base -o no- a un determinat tipus de *pacte* (104), i no només fonamentar-hi el poder polític sinó també la mateixa natura jurídica del donatiu (105), hom no pot deixar de destacar l'èmfasi que s'ha posat en el -necessari- acte de *consentiment* (106) que cal per tal que l'assemblea faci efectiu el

104 Fins i tot autors com ARADAL i de VINYALS (*Per a el Cerimoniós i els orígens ...*, p. 285) i SOBREQÜES i CALLICÓ (*El pactisme a ...*, p. 11, 22, 28 i 30) han destacat la importància del subsidi de la cort en l'àmbit de la construcció teòrica coneguda com a "pactisme".

105 P. ex., PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*, p. 96 (i p. 114):
 "servicios, nombre que se da a las prestaciones económicas aprobadas en Cortes, siendo la base jurídica para su exacción el acuerdo libérrimo de los que habrán de pagar".

106 La majoria de territoris invoquen alguna norma o privilegi que els autoritza a no haver de suportar més imposicions que aquelles que consentin lliurement. Així, p. ex., els estats de Llenguadoc tenien reconegut aquest dret en lletres patentes del mes de març de 1493, de Carles VIII (MARIOTTE, *Mémoire concernant la forme des assemblées des États de Languedoc*, Toulouse, 1704, p. 15 [citada per MOUSNIER, "La participation des gouvernés ...", p. 246]); BODIN (*Les six livres ...*, VI, 2, p. 911-912) al·ludeix a l'oferta que feren al rei el 1566. PÉREZ-PRENDES (*Cortes de Castilla*, p. 96) posa l'èmfasi en el fet que cal l'acceptació prèvia en la mesura que es tracta de pagar diners extraordinaris, que es distingeixen dels impostos -que no s'autoritzen- en el fet que aquells no poden ser exigits i aquests -que es concedeixen- sí, i corregeix així les afirmacions de PISKORSKI, *Las Cortes de Castilla ...*, p. 147 (PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*, p. 98, n. 53). Un argument idèntic és present, com veurem,

donatiu (subsidia charitativa ⁽¹⁰⁷⁾) al monarca, o autoritzi una determinada imposició ⁽¹⁰⁸⁾.

Ara bé, hom no pot negligir en aquest enfocament la tradicional posició adoptada pels cercles que representen els interessos del monarca i el seu medi, per als quals el servei (desvinculat totalment a efectes hisendístics de la teoria feudal) era considerat, simplement i de fet, un deure dels súbdits ⁽¹⁰⁹⁾, els quals, al seu torn, acabarien assimilant aquesta construcció com a tal i assumint, salvades les excepcions, les empreses de la

en el mateix capítol del donatiu: "... com los habitants en dit vostre Principat sien poble /¹⁶ franch y libert de tota exactió e imposició forçada ..." (ACA, G, 1022/2, f. 98v). Recordem, però, que, tot prenent per base el cas anglès, BODIN (*Les six livres ...*, I, 8, p. 140) ja ho presentava com un mal necessari que han de suportar els súbdits aplegats en la reunió; alhora que esdevé un límit d'una possible actuació reial arbitrària. N'exclou els casos de necessitat urgent. Hi coincideixen el *Modus tenendi parliamentum* i Fortescue (CARLYLE, *A History of Medieval ...*, VI, p. 36, 217)

107 LOUSSE, *La société d'ancien régime ...*, p. 332-333, amb il·lustracions en nota i en la p. 178, n. 2.

108 LOUSSE, *La société d'ancien régime ...*, p. 47, p. 74-75, p. 200. GILISSEN, "Les états généraux ...", p. 295. CLAEYS, "Le rôle des états provinciaux du nord ...", p. 122. BRANCOURT, "Les états de Provence ...", p. 172. HARRIS, "Parliamentary taxation and the origins ...", p. 178-179. RICHARD, "Les états de Bourgogne ...", p. 302. FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 232. CHARLEVILLE, *Les états généraux de 1576*, p. 181. VILLERS, "Le rôle financier ...", p. 136. MOUSNIER, "La participation des gouvernés ...", p. 245-246. ELTON, "«The body of the whole ...", p. 24, 31, 36-37.

109 GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 232 [ja ho havia avançat en el seu "La Corona de Aragón ...", p. 1035-1037], on cita un cas de 1626. És clar que il·lustra perfectament la visió que ja tenia Olivares de la realitat (v. ELLIOTT, *La revolta ...*, *pàssim*).

monarquia com a pròpies ⁽¹¹⁰⁾, tot i mantenir la consciència que podien denegar el que els era demanat ⁽¹¹¹⁾.

En el fons, es presenti com es presenti, l'explicació sembla molt més simple i força menys tècnica: potser no és que els estaments assumeixin els desitjos de la monarquia i se n'amarin, voluntàriament o no, sinó que hi ha algunes situacions que s'imposen per la força dels fets, i, almenys al Principat de Catalunya i als Comtats de Rosselló i Cerdanya, al segle XVI -per no dir des d'una data anterior-, hom pot afirmar, amb una validesa gairebé general, que els qui assisteixen a la cort general -i els qui no hi assisteixen també! ⁽¹¹²⁾-

110 Potser una mica massa optimísticament GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 233) assevera, amb les generalitzacions habituals, que "... *mucho más importante resulta comprobar cómo esta noción cala sin excepciones en los estamentos de las Cortes de todos los reinos*". Tot seguit, GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 234) afirma, sembla que amb validesa per a tots els territoris, malgrat basar-se en documentació del Regne de Castella, que:

"*Parece claro, pues, que los estamentos de las Cortes reconocen su deber de ayuda, llegando a renunciar expresamente a los fueros y costumbres en los que apoyaban sus viejas exenciones ...*".

111 CLARYS, "Le role des états provinciaux du nord ...", p. 119. CADIER, *Les états de Béarn ...*, p. 322-323. Per arribar fins en aquest punt GONZÁLEZ ANTÓN ha hagut de recórrer a un argument com "... *y aun cuando se entienda que es obligación del reino subvenir a las necesidades públicas y que la Monarquía no puede hacerlo por sí sola ...*" (*Las cortes en ...*, p. 235), que ve a contraposar-se a les seves afirmacions precedents, i no per això deixa de presentar i resoldre alguns punts que semblen talment antitètics.

112 Són sumament il·lustradors de les actituds del moment el relat que contenen les memòries de Perot Vilanova (1551-1573) [publicat en SIMON (ed.), *Cavallers i ciutadans ...*, p. 36-88; al·ludeix al donatiu de la cort de 1563-1564 en les p. 54-55], i el diari de Frederic Palau -editat com a *Despalau-* (1572-1600)

saben perfectament que si la cort no arriba a atorgar un servei que satisfaci *mínimament* les aspiracions del bloc que el monarca representa, serà molt difícil d'aconseguir-ne mercès, gràcies, concessions i prebendes; o, dit altrament, els qui hi assisteixen són plenament conscients que si volen obtenir determinats privilegis o beneficis del rei hauran d'arribar necessàriament a votar un subsidi o donatiu que el seu cercle consideri acceptable i que ells mateixos no considerin desmesurat.

Dintre d'aquestes coordenades i amb les pautes d'actuació que han estat apuntades, la conseqüència lògica del plantejament estamental consisteix, de primer, a negar, formalment i sistemàticament, qualsevol intent de regularització o de periodització de l'exacció; i per a fer-ho, cal, en segon terme, afirmar, difondre i pregonar, en suma, defensar, indefectiblement, la idea que el donatiu que hom fa al rei en ocasió de la celebració de la cort és tan sols una concessió *graciosa* (113), *gratuïta* (114), *voluntària* (115), un acte de *liberalitat* (116). Això és així tant a nivell del

[publicat per SIMON (ed.), *Cavallers i ciutadans ...*, p. 100-177; al·ludeix al donatiu i a la cort de 1599 en les p. 172-173].

113 GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 235) destaca el fet que també es pot negar, i, a partir d'ací, arriba a la consideració del servei com a acte *gracioso!*.

114 Sobre el concepte de "gratuïtat", v. OLEART, *La cort general ...*, p. 161 ss.

115 Aquesta noció serà desenvolupada al màxim per part dels estaments (GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 237).

116 Per a BOSCH no n'hi ha dubte possible de cap mena:

Principat ⁽¹¹⁷⁾, com de la península ⁽¹¹⁸⁾, i fins i tot en d'altres assemblees estamentals transpirinenques ⁽¹¹⁹⁾. A nivell peninsular, i segons les darreres aportacions, la cristallització d'aquest principi fa pensar que comportaria igualment una renunciació, també voluntària, a privilegis, a furs i a exempcions antics; a més de constatar, en els regnes altres que el de Castella, que aquesta noció hi esdevindria més tòpica ⁽¹²⁰⁾.

"la verdadera prova de la lliberalitat en los donatius ... fan les 68. Corts los han celebrades en totes les quals consta que així Ecclesiachs (sic!), com Militars, y Reyals han fet molts donatius, y serveys de molts centenars de milanars donats ab gran lliberalitat, estant dits serveys, y donatius a liur beneplàcit essent franchs, y lliberos de totes contribucions, taxacions, ab tot han socorregut, (y socorreran Déu ajudant) a totes les necessitats dels Reis ..." (Summari ..., f. 63 ss, § 7).

V., també, FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 235.

117 El remarca especialment BOSCH, *Summari ...*, I, cap. 13, § VII, fol. 63b ss., qui considera que són una bona mostra, pels centenars de milers de lliures que suposen, de l'amor i del servei que els vassalls fan al seu senyor, ja que són *"donats ab gran lliberalitat, estant dits serveys, y donatius a liur beneplàcit essent franchs, y lliberos de totes contribucions (sic!) taxacions, ab tot han socor[re]gut, (y socorreran Déu ajudant) a totes les necessitats dels Reys ..."*, entre d'altres dades que cita. En reconeix el caràcter voluntari, a més de CALLÍS, *SERRA (Adnotaciones ...)*, p. 21v-22), qui el segueix, i també diu que el *"servitium est actus mere voluntarius"*.

118 COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, p. 72, 79.

119 VANDENBOSSCHE, "Les états pyrénéens ...", p. 159, p. 163. CLAEYS, "Le role des états provinciaux du nord ...", p. 119. En territoris francesos es parla, fent servir un pleonasme volgut, del *don gratuit*, no només per a les assemblees estamentals, sinó també, p. ex., per a les assemblees del clergat (GARRISSON, *Histoire du droit ...*, p. 213-214). TIMBAL / CASTALDO, *Histoire des institutions et des faits ...*, p. 403.

120 GONZÁLEZ ANTON, *Las cortes en ...*, p. 235.

La difusió d'aquestes teories que, per a algun sector, si bé esdevenen "idees elevades a la categoria de fórmula ritual" sembla que acabaran essent meres "declaracions voluntaristes" (121), permet dissenyar una pauta de comportament institucional gairebé habitual, la qual consistiria en cinc estadis: [1] la concessió és voluntària i els estaments no s'obliguen a acceptar càrregues generals; [2] d'aleshores endavant continuaran essent concessions de caràcter lliure; [3] el regne és lliure i franc de qualsevol imposició forçosa; [4] la concessió no té res a veure amb el fet que altres regnes les hagin fetes o no prèviament; [5] la concessió se sol condicionar al fet que les clàusules precedentment citades siguin reconegudes públicament i que el rei compleixi d'altres condicions específiques (122).

Ara, però, cal que ens aturem a analitzar aquells elements que planegen, plenament interrelacionats, per sobre de la cort que se celebra. Bàsicament, ens ocuparem, en primer lloc, d'un aspecte aparentment processal, (1) l'ordre dels debats (és a dir, entre greuges, legislació i donatiu); i, en segon lloc, de (2) les condicions que acompanyen la concessió del servei (és a dir, de les clàusules i de les reserves que s'hi fan).

121 Així tal qual ho diu GONZÁLEZ ANTÓN (*Las cortes en ...*, p. 236), en un intent de teoritzar la pràctica habitual, i de sistematitzar-ne la documentació.

122 Els prenc, amb observacions pròpies i amb matisacions que constaran més endavant, però, de GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 236. Més endavant veurem com són plasmades, a la realitat, en el cas català.

Quant a (1) l'ordre dels debats (és a dir, entre els greuges, la legislació i el donatiu), es tracta d'una qüestió d'una transcendència especial, com ha destacat IGLESIA FERREIRÓS (123); ja que hom no pot negligir que la precedència d'un tràmit per davant d'un altre podria menar a conseqüències totalment distintes segons els casos. Així, a diferència del que es deia que s'esdevenia en les Cortes castellanques (124), o en d'altres territoris (125), tradicionalment, hom afirmava que la votació del servei era sempre posterior a la reparació (prèvia,

123 V. les consideracions globals que hi fa (*La creación del Derecho ...*, 3, p. 597-598).

124 V., IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del Derecho ...*, 3, p. 597; també GARCÍA-GALLO, *Manual ...*, I, p. 832; PÉREZ-PRENDES, *Cortes de Castilla*, p. 111-112; LALINDE, *Iniciación ...*, p. 407, 550.

125 P. ex., Navarra, on s'inicien amb els greuges abans de passar a ocupar-se dels *pedimentos de lleis* o de qüestions com el servei (ARVIZU, "Las Cortes de Navarra ...", p. 617-622). V., també, HUICI, *Las cortes ...*, 212-214; qui recull un cas de 1534 en què la precaució és mantinguda pels missatgers, tota vegada que l'experiència de vint anys els ha assabentat que "*por haber hecho el servicio antes de solicitar los contrafueros, no habían podido conseguir el remedio*" (citada per HUICI, *Las cortes ...*, p. 213), però no s'escaparan de la dinàmica global a subvertir-ne l'ordre. A Anglaterra sembla que des del *Modus Tenendi Parliamentum* (c. 1321) les matèries estaven classificades en funció de la importància: de primer, la guerra i qualsevol aspecte que afectés el rei i la família reial; segonament, afers comuns del regne, com judicis i legislació; en tercer lloc, afers privats dels membres (i, doncs, peticions); CARLYLE, *A History of Medieval ...*, 6, p. 37; HARRIS, "The formation ...", p. 40 [s'ocupa de la primera de les dites categories en p. 40-43; de la segona en p. 43-49; de la tercera en p. 49-52].

aclareix encara algun autor ⁽¹²⁶⁾) dels greuges -o doléances- ⁽¹²⁷⁾, i a l'acceptació de determinades condicions, per part del monarca ⁽¹²⁸⁾; el qual, d'altra banda, actuarà inexorablement en el sentit de tendir a

126 P. ex., LOUSE ("Les états du Pays ...", p. 10-11; "Gouvernés et gouvernants en Europe ...", 33-34), qui esmenta que és en virtut del principi *nutritio et tuitio*, en virtut del qual el senyor territorial deu seguretat material i protecció moral; SUREUR, *Histoire du droit public ...*, I, p. 187.

127 FERRO afirma que es "condicionà reiteradament l'estudi del donatiu a l'aprovació del capítol de greuges, fins a transformar aquesta condició en un costum constitucional" (*El Dret Públic ...*, p. 234, i n. 181). VANDENBOSSCHE, "Les états pyrénéens ...", p. 160, en dona referències generals, i de concretes referides al Bearn i a la Baixa Navarra. Quant al cas concret del Bearn, la regla era que es deliberava sobre el donatiu després de presentats i contestats els *cahiers*, segons CADIÉRE (*Les états de Béarn ...*, p. 168, 172, 174, 253, 273-274, i 321-322), satisfactòriament, tot i que recull un document (el XVI) de 1484, i alguns casos de 1505-1506, en què es concedí el donatiu sense que hi hagués reparació dels *cahiers*, ateses les circumstàncies especials que hi concorrien (CADIÉRE, *Les états de Béarn ...*, p. 322-323). CLAEYS, "Le rôle des états provinciaux du nord ...", p. 119.

128 Quant a aquest aspecte concret, v. més endavant l'apartat que hi dedico. Amb tot cal recordar ací que en el cas navarrès davant el fet que havien estat convocades les *cortes* de 1558 sense haver reparat els *agravios* de les de 1556, es decretà en aquella reunió que no es convocarien "*Cortes Generales en este Reyno sin que primero por Nos sea respondido a los agravios*" (citada per HUICI, *Las cortes ...*, p. 213-214; LALINDE, *Iniciación ...*, p. 550). Pel que fa al cas de la dieta hongaresa, la pràctica constitucional sostenia que, si més no, les peticions i demandes del rei havien de ser tractades abans que no les altres; amb tot, sovint s'esdevenia que els estats passaven a redreçar els seus greuges sense haver completat els desitjos del monarca, amb les inevitables i inherents negociacions consegüents (BÓNIS, "The Hungarian ...", p. 301-302; en la mateixa línia però més imprecís, d'ESZLARY, *Histoire des institutions ...*, III, p. 85).

subvertir l'ordre d'aquestes reivindicacions estamentals (129).

Aquesta visió romàntica del desenvolupament dels afers de la cort (130) que es presentava habitualment com un dels seus elements d'independència ha estat criticada contundentment per algun sector historiogràfic (131), tot i l'evidència que encara perdura (132). A més a més, l'opinió actualment dominant (133) destaca el fet que la tendència representada per la figura del monarca fou la que resultà triomfadora de les dues, ja que, al cap i a la fi, l'ordre -teòric- dels debats acabà essent efectivament subvertit en la majoria de territoris, on finiren, gosariem dir que inexorablement -salvades les excepcions-, aprovant els serveis abans que el monarca no

-
- 129 VANDENBOSSCHE, "Les états pyrénéens ...", p. 160:
"Puis la vieille règle «Plaintes et subsides se tiennent» est écartée de plus en plus par le monarque qui veut se faire voter «l'argent du roi» dès le début de la session".
- 130 Si no utòpica, i.e., allunyada de la realitat però no de la lògica profunda de l'esquema.
- 131 S'hi refereix com "*uno de los lugares comunes más repetidos y más carentes de realidad*" (GONZÁLEZ ANTÓN, "La Corona de Aragón ...", p. 1038. Més tard, en *Las cortes en ...*, p. 245-246). També quan fa referència a la pretensió de condicionar l'obtenció del *placet* regi als quaderns de peticions, abans del donatiu, "*pero se trata de una ficción más ...*" (GONZÁLEZ ANTÓN, "La Corona de Aragón ...", p. 1041. Més tard, en *Las cortes en ...*, p. 245-246).
- 132 V., p. ex., FERNÁNDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 641; C. BATLLE, *L'expansió baix-medieval (segles XIII-XV)* [= *Història de Catalunya*, dirigida per P. VILAR, coordinada per J. Terres, vol. III], p. 68; o la recent TREPAT, *De les Corts al Parlament ...*, p. 54.
- 133 Recollida en IGLESIA FERREIBÓS, *La creación del Derecho ...*, 3, p. 598.

resolgués les queixes, els capítols ⁽¹³⁴⁾ i altres peticions ⁽¹³⁵⁾.

Val a dir, però, que en el cas català la transcendència d'aquesta afirmació, absolutament certa, d'altra banda, ha de ser matisada en el sentit que enclou una ficció, una ficció legal (en la mesura que es basa en un acte de cort) que troba el suport documental en el mateix procés: la constitució de la comissió dels proveïdors de greuges.

Cal recordar ací que el funcionament de la comissió de proveïdors, en aquest aspecte concret no es distingeix -malauradament- de les altres comissions, i resta en un grau de desconeixença considerable atès el fet que amb prou feines si se n'han conservats documents que hagin pogut ser identificats com a tals. Excepcionalment comptem amb el que semblen ser esborranys de les sentències de greuges per a les corts dels anys 1528 i 1532) ⁽¹³⁶⁾, que, d'altra banda, no aporten gaire més informació que la de confirmar la confecció que denota el substantiu amb què es designen ⁽¹³⁷⁾.

134 La documentació estamental és clara quan reclama que abans de tractar de les constitucions per al redreç "*del govern i de la terra*" cal haver tractat (i resolt) els greuges (ACA, G, 1041, f. 683v; ACA, RP, BG, Cl. 52, A, 20, f. 173-173v, 310).

135 Fins i tot a Navarra, com explica que s'esdevingué, perquè l'assemblea hi transigí, el 1549, el 1551 i el 1637, BUICI (*Las cortes ...*, p. 215).

136 Són en ACA, CR, *Vària*, 11 (per a 1528), i en ACA, CR, *Vària*, 12 (per a 1534).

137 Amb la limitació que suposa no comptar amb documentació que il·lustri el funcionament de la comissió dels proveïdors.

D'aquesta manera, mitjançant la ficció esmentada, es fa possible de salvar (138), elegantment i amb garanties jurídiques formals, l'escull d'un *impasse* dialèctic de l'estil d'aquells com "fins que no es resolguin els greuges no progressarà la cort". Amb aquesta hàbil fórmula -i no exclusiva del Principat-, es desarboren, doncs, d'entrada els (hipotètics) arguments, diríem-ne *tendenciosos*, dels estaments, i es desbloqueja un dels obstacles *potencialment* més perillós per a la bona marxa de l'assemblea. És clar, doncs, que un escenari polític com la cort general presenta (i ofereix) múltiples recursos que poden dificultar-ne la marxa que hom podria considerar habitual, però no és menys cert que l'eliminació per la via formal del cas que comentem suprimeix (per la via de la institucionalització!) un dels aspectes més *instrumentalitzables* de la relació entre rei i regne (139).

Amb tot, cal que no oblidem que si bé algun autor podria considerar aquesta solució *pactada*, un gran èxit de la monarquia (140), també hem de tenir ben present que els components dels diversos braços acumulaven prou experiència en el terreny de les relacions polítiques com per a poder-ne ser considerats simplement els "perdedors". Per tant, d'antuvi caldria pensar que, tal

138 En definitiva, d'eludir.

139 Cal relacionar-la amb els *mitjans de pressió*, citats.

140 Estic pensant en l'orientació d'un treball en la línia de l'estil del de GONZÁLEZ ANTÓN, citat.

vegada, no fóra forassenyat de suposar que ja anava bé, si no convenia, a totes dues parts la solució proposada sota la forma de ficció.

Des del nostre punt de vista, aquest enfocament reforça la convicció que l'escenari de comunicació política de la cort general fornía múltiples arguments que eren utilitzats *lliurement* i segons convenia pels membres dels estaments; i, doncs, pel que fa a aquest supòsit concret, que als naturals del monarca també els devia anar bé que la cort no es quedés paralytzada indefinidament fins que es resolguessin els clams presentats, entre d'altres motius, per un de merament econòmic, i també per una qüestió de rendibilitat de la inversió; en aquest cas, no només per la despesa que suposava mantenir-se a l'indret on se celebrava la cort (141), sinó també de temps!. De la mateixa manera que com hem vist el monarca obté recursos per vies altres que la cort, és igualment compatible amb aquella mateixa tendència l'existència de vies de solució de conflictes

141 Sembla que el monarca, probablement atesa la diferent configuració i funcionament de les assemblees estamentals *perifèriques* -en expressió de LALINDE- respecte a les cortes castellanes, mai no hagué d'arribar a cobrir, en aquelles, les despeses dels síndics de les viles (i capitols), com en aquestes. Aportacions recents posen a l'abast documentació (v., p. ex., la informació que recull PALOS, "Un sector específico ...") que apunta cap a una situació econòmica de les viles (i, de retop, dels síndics) més gravosa del que hom podria esperar quant al teòric entusiasme que provocaria en el síndic ésser escollit per a '*tenir l'honor*' d'assistir a la cort general en nom de la seva universitat.

paral·leles, altres que no la celebració de la cort general.

Pel que fa a (2) les condicions que acompanyen la concessió del servei, (és a dir, de les clàusules i de les reserves que s'hi fan) (142).

Com ja hem vist, dintre del fil del discurs, sovint massa polític, que emmascara plenament les relacions entre el monarca i els estaments, ocupa un lloc destacat l'argumentació dels estaments en el sentit que l'oferta que fan al rei és una concessió graciosa, per llur liberalitat i per una sola vegada (143).

Aquesta manifestació és una de les múltiples condicions que s'imposen formalment al rei en ocasió de la materialització en un document de l'anomenat capítol del donatiu, per a garantir-lo, el qual, com hem vist, no és altra cosa que el corol·lari de la negociació política que s'ha desenvolupat durant (i al marge de) la cort.

Negociació política que ha estat descrita amb rigor, seriositat i cruesa per DHONDT, el qual, bo i referint-s'hi, considera que "*Dans la pratique, c'est un simple marchandage*" (144). Un *quid pro quo*, un *facio ut facias*,

142 Hi ha qui fica al mateix sac les condicions inherents al servei (manera de satisfer els greuges), per dir-ho d'alguna manera, i les més polítiques, com ara l'ordre dels debats (els greuges abans que el donatiu): FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 234, n. 181

143 V. més amunt.

144 DHONDT, "Les assemblées d'états ...", p. 250. També ho recull HUGUET, *Les états de Languedoc ...*, p. 241. Amb aquesta asseveració tan gràfica mira de reflectir

que abasta no només les assemblees estamentals dites representatives, sinó també les d'àmbit menor ⁽¹⁴⁵⁾.

I és precisament en aquest *mercadeig* de què parlem que juguen un paper relativament rellevant les condicions que acompanyen la concessió del subsidi. Hem de ser conscients, però, que la tradició hi juga un paper considerable, i que en l'àmbit temporal de l'estudi, gairebé la totalitat de trets que acompanyen el capítol del donatiu, incorporats inicialment com a garanties per als estaments i per als agreujats, ja s'han consolidat; rarament hi trobarem més innovacions que no siguin meres variacions ⁽¹⁴⁶⁾, però això no impedeix de valorar-les com els pertoca.

Llur presència no només denota un respecte per la tradició documental, sinó que també reflecteix la

l'essència del diàleg que s'estableix -i que ell descriu- entre rei i estaments.

145 Ve a tomb de recordar el que hem dit de les assemblees del clergat francès, i de notables; o dels mateixos parlaments catalans; v. SOULE, "Le role des états généraux et des assemblées de notables dans le vote de l'impôt"; LUNT, "The Consent of the English Lower Clergy to Taxation during the Reign of Henry III"; H. MILLER, "Subsidy assessments of the peerage ..."; en uns altres pla i context, però, EDWARDS, "Taxation and Consent in the Court of Common Pleas, 1338". V., també, GRUDEE, "«No Taxation Without Representation»: The Assembly of Notables of 1787 And Political Ideology in France"; amb tot, des d'un plantejament previ d'un abast més ample per al període medieval, v. LOUSSE, "Assemblées représentatives et taxation"; STEPHENSON, "Taxation and representation in the middle ages"

146 Penso, concretament, en les adaptacions al cas concret, de la mateixa manera que el donatiu s'articulava segons les possibilitats contributives del Principat, les garanties dels estaments miren d'adaptar-se, si més no formalment, a les circumstàncies del moment.

pervivença, almenys formal, dels dits condicionants com a elements a nivell dialèctic. Cal no sobrevalorar, però, la transcendència dels dits elements, sinó que ha de ser incardinada en el context de la negociació global dels punts assolits en ocasió de la celebració de la cort, i no pas per aspectes com ara els greuges satisfets, la legislació aprovada, o el donatiu votat, considerats isoladament.

Hom pot abordar les distintes *limitacions* que figuren al capítol del donatiu en base a un criteri de proximitat envers el tema estudiat; així, començarem per la reserva per als agreujats abans de passar a d'altres condicions.

Que annexa a la concessió del donatiu i explícitament esmentada en el capítol en qüestió aparegui la reserva que els estaments oposen -reclamen i imposen- al monarca en favor d'aquells agreujats que hauran obtingut sentència favorable fonia tradicionalment un indici més que induïa a refermar la importància que tenien els greuges dintre del discurs romàntic i, fins i tot, nacionalista.

El fet és, però, que, de bell antuvi, vist des de fora (147), en el marc d'un complex teixit de relacions interinstitucionals i interpersonals, sembla força clar que, pel cap alt, la reserva, en el fons, vindria a reflectir, des d'una perspectiva, diríem-ne antropològica, una desconfiança innata a pesar de totes

147 I potser des de dins encara es veuria més clar!

les paraules d'afecte i de devoció que es dedicaven recíprocament el rei i els braços, puntualment recollides -i hem de pressuposar que amb fidelitat- en els processos de cort.

A la vista dels resultats de la investigació cal pensar que la finalitat de la reserva respon encara en bona mesura a aquell esperit primerenc que volia garantir *efectivament* una quantitat de diner *líquid* disponible (148), en un termini *relativament breu*, per als perjudicats. Cal suposar que aquella quantitat hauria de bastar, aleshores, per a satisfer els greuges, tal i com permet d'argumentar la documentació (149); però probablement el pes de la tradició anteriorment esmentada comportà que la xifra (fossilitzada) designada a la reserva esdevingués una quantitat *mínima* que tot sovint ja s'albirava que seria insuficient (150) per a cobrir els crèdits de tots els reclamants amb una sentència favorable. I així és com ho havien de percebre homes del moment, bregats com estaven en qüestions d'aquesta mena, molts dels quals assistien sovint a les corts i, àdhuc, ocupaven càrrecs als estaments.

148 Els estaments (i, de retop, el monarca) s'asseguren d'entrada que hi haurà una determinada quantitat en metàl·lic i disponible.

149 V. l'apartat que dedico a la comparació dels resultats de les diferents reunions del segle.

150 Des del punt de vista documental queda clar a les gràfiques que hi ha una desproporció massa gran entre el que seria, en termes econòmics el creixement del donatiu i la pauta de creixement de la reserva. Aquesta dada permet entendre que BARTROLÍ ("La cort de 1701-02 ...", p. 63) afirmi que la reserva del donatiu era insuficient.

Cal aclarir, tanmateix, que el (sovint dilatat) desfasament temporal entre la celebració de la cort o la promulgació de la sentència i la percepció de la quantitat econòmica que aquella determinava es deu, la immensa majoria de les vegades a la regulació del mateix capítol del donatiu. Perquè, és clar, que el monarca s'avingués (vull dir, que s'hagués d'avenir) a deixar de percebre un determinat percentatge que es computava a tots els efectes com una part del donatiu que el Principat li havia concedit, no ha de pressuposar, necessàriament, que accedís també a deixar d'ingressar amb la mateixa immediatesa la part destinada a la reserva. És per això que el capítol del donatiu establí que la part destinada a la reserva es cobrés, habitualment, amb la part procedent de les darreres pagues del fogatge en qüestió. I, és clar, si tenim en compte que el sistema d'exacció tributària mitjançant fogatge suposa una activitat que dura alguns anys, de seguit ens adonarem que el retard obeeix, mantes vegades, a les mateixes prescripcions del marc legal propi ⁽¹⁵¹⁾.

151 P. ex., el capítol del donatiu de la cort de 1542 estableix que "*los dits deputats retindran vers si del dit servey, és* ³¹ *a saber, de les pagues darreres del dit fogatge, les dites* ³² *XXV^m lliures per pagament, com dit és, dels agreujats*" (ACA, G, 1022/2, f. 99v). Si tenim en compte les previsions que determinen les imposicions que es faran sobre els contribuents (*Ibid*, f. 99) veurem que el donatiu de 250.000 ll. queda desglossat de la següent manera: 70.000 ll. provinents de la venda de censals morts a raó de 25.000 per 1.000, sobre les generalitats; 30.000 ll. -en el termini màxim de dos anys- per deutes deguts al General pels arrendaments de les taules, del dret de la bolla i segell de cera, d'entrades i eixides, i restes de fogatges; més 150.000 ll. exigidores del nou fogatge imposat per la cort insequint els capítols del de la

Un altre aspecte directament vinculat amb la reserva del donatiu i amb les consideracions immediatament precedents és el derivat de preguntar-se què passava si la quantitat deixada a part per als agreujats *esdevenia* insuficient. Els coetanis ja s'ho havien plantejat, però es veu que la solució que *tal vegada intuïtivament i lògicament fóra la immediata* no devia ser, per altres causes (polítiques?), viable, ja que en comptes d'augmentar (com a mínim si no més) la quantitat destinada a la reserva en la mateixa proporció que s'incrementava la del donatiu, s'optà per incorporar una clàusula formulària que *garantia*, almenys sobre el paper, el compromís que el titular del poder polític havia contret en el marc de la cort general, de tal manera que en cas que els diners reservats no arribessin, el monarca *prometia en sa bona fe reial* que, si calia, pagaria dels seus béns propis ⁽¹⁵²⁾ el que manqués per a satisfer a bastament els agreujats ⁽¹⁵³⁾. Hem de pensar que si

cort de Lleida de 1515, pagadores en set anys: per als anys 1543 i 1544, 4 s.; per a 1545, 1546 i 1547, 8 s. -a més a més del fogatge de 1537-; i per a 1548 i 1549, 10 s. És clar, doncs, que les esmentades *darreres pagues* del servei (és a dir, les dels anys 1548 i 1549) ens col·loquen, com a molt d'hora, sis anys després de la data de conclusió de la cort.

152 Hem detectat alguns casos de greuge en què s'opta per una solució inherent a la mateixa reclamació. Quan es reivindiquen quantitats degudes per monarques anteriors de les quals no s'ha pogut obtenir sentència en una cort precedent, els provisors acostumen a resoldre les reclamacions en base a una figura que sol servir de base a la invocació de les parts, la *consignació* sobre els béns del monarca difunt i de la seva testamentaria.

153 El capítol és explícit:

aquesta regla hagués estat observada puntualment i estrictament hauria significat, segons es desprèn del text, la possibilitat real que els reclamants que no haguessin pogut obtenir satisfacció completa en base a la quantitat reservada obtinguessin un rescabament adequat per part del monarca.

El que passa és que, pel que sembla, la documentació es mou per uns altres camins que no la realitat: no es devia complir en absolut la prescripció, ja que si no, no s'entendria el flux constant de sentències dictades en corts anteriors que no han estat plenament satisfetes, que s'arrosseguen a partir del canvi que es produeix entre les corts de 1520 i de 1528. Però, és que, a més a més, ens ho confirma el fet que el mateix capítol, unes línies més avall, estableix que els jutges de greuges hagin de proveir també aquelles sentències ⁽¹⁵⁴⁾.

Al costat d'aquestes condicions inherents a la satisfacció dels greuges -des d'un punt de vista estrictament econòmic de la liquidesa monetària-, n'hi ha d'altres que veurem tot seguit.

Davant de la imposició d'un fogatge en cort per part del rei, els estaments negocien -i acaben incorporant-ho

"... la qual quantitat de les dites XXV^m lliures, si no /⁵ bastava a satisfacció dels dits agreujats ... /⁶ qui hauran obtengut sentència ... no perden per ço llur dret y acció, mes vostra Majestat /⁹ promet en sa bona fe reyal que pagarà y satisfarà en /¹⁰ aquells lo restant çots obligació de sos béns" (ACA, G, 1022/2, f. 100).

154 P. ex.: *"... /²⁶ que los provehidors o jutges de greuges ... sien tengudes y obligades executar /²⁸ les sentències donades per los provehidors de greuges /²⁹ de las corts passades en tot lo que no seran executades /³⁰ o pagades les quantitats en dites sentències contengu- /³¹ des ..." (ACA, G, 1022/2, f. 100).*

al text com una limitació més- que el monarca ⁽¹⁵⁵⁾ no pugui (és a dir, renunciï a) convocar, en virtut de l'usatge *Princeps namque*, pau i treva general, o per via de feus, d'host, de sometent, de cavalcada, o de qualssevol altra via o manera ⁽¹⁵⁶⁾ mentre duri dit fogatge.

La interpretació de la transcendència d'aquesta manifestació ha de ser modulada, una vegada més. Com veurem tot seguit ⁽¹⁵⁷⁾, alguns dels principis continguts en dit capítol presenten, amb perspectiva històrica, un caràcter sensiblement paradoxal. Posem-ne un exemple. Pel que sabem fins ara, és corrent que els estaments demanin contrapartides quan accepten de suportar la imposició del nou fogatge per part del rei. Cal pensar que la conjunció de voluntats entre les parts ha de donar un cert caràcter d'estabilitat a l'acord assolit. Però, i ací rau la paradoxa, sovint el mateix document ha de mirar de salvar situacions aparentment incompatibles. Per exemple, en la cort de 1542 el mateix capítol del donatiu estableix.

* * *

155 La limitació s'estén també als seus oficials.

156 En ACA, G, 1022/2, f. 99v. Afegeix que els poblats al Principat i als Comtats no puguin ésser forçats "*més pagar o anar, ne altra /⁹ servitut major o menor fer per qualsevol causa o /¹⁰ raó o necessitat, per urgent que fos*" [ho repeteix a les l. 18-23].

157 En tractar dels punts de la regulació concreta del capítol del donatiu.

[Anàlisi de la regulació específica del capítol del donatiu]

Aquest capítol de cort solia cloure tradicionalment els *quaderns de cort*, des d'un punt de vista legislatiu (158). Es produïa -més ben dit, es publicava- just abans del tràmit de la *conclusió*, durant el qual el monarca acceptava el servei (159), i després, en general, d'altres disposicions de caràcter graciós, com ara la concessió de

158 Sol ser el darrer capítol compilat, abans de l'acceptació del monarca i dels estaments, i d'altres disposicions de caràcter graciós, com ara la concessió de cartes de naturalesa, etc. Sobre el darrer aspecte esmentat, v. N. SALES, "Naturalizações Catalãs ..."; i "Naturals i alienígenes ..."; *Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)* [= vol. IV de la *Història de Catalunya*, dirigida per P. VILAR, Barcelona (Ed. 62) 1989], p. 99-103; FERRO, *El Dret Públic ...*, p. 297, n. 26 i p. 319-322; BOSCH, *Summari ...*, f. 556 ss.; BOIX, *Apuntes ...*, p. 30 (cita casos de 1533, de 1604, etc.); COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 1^a, p. 64; GONZÁLEZ ANTÓN, *Las cortes en ...*, p. 45-49; i, també, LOUSSE, "Les états du Pays et du Duché ...", p. 11 (les vincula a la concessió del donatiu); ; C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 58.

159 V., p. ex., la cort de 1528 (*Constitucions fetes per la Sacra Cesàrea Cathòlica y Real Magestat del Emperador don Carles ... En la quarta Cort de Cathalunya en ... Monçó en ... MDXXVIII*, f. [6v]-[7]); la cort de 1542 (*Constitucions fetes per la Sacra Cesàrea Cathòlica y Real Magestat del Emperador don Carles ... en la quinta Cort de Cathalunya en ... Monçó*, f. 23v-24); la cort de 1547 (*Constitucions fetes per lo serenissimo ... don Pheip ... en la sisena cort de Cathalunya per dita Cesàrea Majestat convocada y per dit ... don Pheip celebrada ... en ... Monçó en ... MDXLVII*, f. 40); la cort de 1702 (*Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Felip IV ... en la primera cort ... Barcelona ... 1701 y 1702*, p. 93-94), o la de 1706 (*Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Carlos III ... en la cort ... Barcelona ... 1706*, p. 183-184).

cartes de naturalesa ⁽¹⁶⁰⁾, o de manifestacions tan necessàries com l'acte de consentiment de cada un dels estaments ⁽¹⁶¹⁾.

Pel que fa a la relació que presenta respecte al marc legal per a la satisfacció dels greuges de cort, esdevé el complement necessari (i idoni) de la suplicació dels estaments i del plau del monarca.

Ultra la regulació específica de determinats aspectes que es vinculen estretament al procediment i a les condicions econòmiques del donatiu d'una sessió de cort en qüestió, aquest capítol estableix -com una part

160 V., p. ex., les naturaleses dels capítols XCI, XCII de la cort de 1702 (*Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Felip IV ... en la primera cort ... Barcelona ... 1701 y 1702*, p. 86, 87); o les diverses connaturalitzacions dels capítols CXI, CXII, CXIII, CXIV, CXV de la cort de 1706 (*Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Carlos III ... en la cort ... Barcelona ... 1706*, p. 173-176).

161 Com se sap, en la cort de 1599 hi hagué l'incident que desembocà en la negativa del braç reial a consentir-hi, fins al punt que es publicà el primer quadern de cort sense aital manifestació; després, quan ho feren, s'hi incorporà: *Constitucions fetes per la S. C. R. Magestat del rey don Phelip segon, rey de Castella, de Aragó, etc. En la primera cort celebra als Cathalans, en la Ciutat de Barcelona en lo Monastir de S. Francesch en lo Any 1599*, Barcelona (G. Nogués) 1635, f. 54-54v (eclesiàstic), 54 v (militar), 55 (reial). Pel que fa a la cort de 1702, v. *Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Felip IV ... en la primera cort ... Barcelona ... 1701 y 1702*, p. 88 (capítol XCIV, estament militar), p. 88-89 (capítol XCV, estament eclesiàstic), p. 93-94 (consentiment i protesta de l'estament reial); i quant a la de 1706, v. *Constitucions, capítols, y actes de cort, fetas, y atorgats, per la S.C.R. ... don Carlos III ... en la cort ... Barcelona ... 1706*, p. 176-177 (estament eclesiàstic), p. 177 (estament militar), p. 178 (estament reial), p. 181-183 (protestació del braç reial).

inherent però desglossable d'aquella- diverses regles referides no només al vessant econòmic dels greuges, sinó també referides a concretar-ne alguns tràmits de caràcter netament processal.

És per aquests motius que, després de les frases que podríem denominar formulàries i protocol·làries, trobem, al costat de les condicions que envolten l'acapte del fogatge que s'ha atorgat al rei, prenent per cas, la cort de 1542 -i en consonància amb la ja emprada suplicació i plau- algunes mesures que podem considerar -en un sentit estricte- pròpies de la satisfacció dels greuges.

Val a destacar el fet que malgrat la salvaguarda formal que suposava tota actuació dins dels límits establerts, en el fons les causes *formals* esdevenien només una punta de l'iceberg que s'albirava, ja que les construccions jurídiques possibilitaven, sempre dintre d'un marge de maniobra considerable, la justificació, adés del fet que el rei no demanaria cap servei mentre durés el fogatge concedit ⁽¹⁶²⁾, adés la concessió graciosa i per una sola vegada -deien els estaments- d'un servei en una cort posterior, tot i mantenir encara vigent el fogatge predit ⁽¹⁶³⁾.

162 Aquest és el cas de la cort de Montsó de 1537 (V., ACA, G, 1022/2, f. 98v, l. 21 ss). Una altra condició que se solia imposar durant la vigència del fogatge era que no es pogués convocar en virtut de l'usatge *Princeps namque* per part del rei pau i treva general, host, sometent, o cavalcada (v. ACA, G, 1022/2, f. 99v, l. 2 ss., i també l. 16 ss.).

163 Aquesta és la clàusula habitual, en ACA, G, 1022/2, f. 98v, l. 25 ss.

Era precisament ací on s'establia la quantitat concreta que es reservava del total del donatiu per a satisfer els *agreujats i creditors, així líquids com liquidadors, així de justícia i revocacions de privilegis, deutes i demandes* donats contra el rei (164) que hauran obtingut una sentència favorable després del procés que sí que hauran de pagar, restant però lliures de qualsevol altre dret de salari (165).

Dita quantitat reservada, com sol ser habitual, haurà de ser compartida per *tots els agreujats* (166) a sou i a lliura; i d'on quedaven exclosos els deutes de castells, fortaleses i dels seus soldats (167).

Es disposa, amb el vist-i-plau de la cort, que els diputats del General *retinguin* (168) de les darreres pagues del fogatge la quantitat (d'aquella cort en qüestió) per pagar els *agreujats i creditors*. Queda delimitada, doncs, la qualitat i l'extensió de la participació dels diputats del General en els tràmits

164 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 99v, l. 23 ss.

165 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 100v, l. 12 ss.

166 Ha de quedar clar, però, que no són tots (amb valor absolut), sinó que cal entendre que són només aquells que hauran seguit el procediment i hauran arribat a temps per a ser inclosos als compartiments que feien els diputats.

167 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 100, l. 15 ss.

168 v. ACA, G, 1022/2, f. 99v, l. 30; encara que més avall torna a al·ludir-hi i no és casual que s'hi refereixi com aquella quantitat que sa Majestat *consigne y reserve* (f. 100v, l. 7), perquè, com veurem no és irrellevant que es tracti d'una *consignació*.

posteriors a la sentència dintre del procés de satisfacció dels greuges (169).

ANY	DONATIU	RESTA	RESERVA	%
1503	200.000 [per a sous d'homes d'armes]			
1510	220.000 [per a mantenir conquestes Africa]			
1512	600 pagues [per a sous d'homes d'armes]			
1515	[es prorroga el servei de la cort anterior]			
1520	250000	220000	30000	12
1528	290000	193334	96666	33
1534	250000	190000	60000	24
1537	210000	170000	40000	19
1542	250000	225000	25000	10
1547	235000	195000	40000	17
1552	235000	195000	40000	17
1564	300000	250000	50000	17
1585	500000	400000	100000	20
1599	1100000	1000000	100000	9
1702	1500000	1400000	100000	7
1706	2000000	1900000	100000	5

Les quantitats expressen lliures.

El capítol preveu com s'hauria de resoldre el cas, en principi hipotètic -segons es desprèn del text- que la quantitat reservada no basti per satisfer tots els agreujats que hauran declarat els proveïdors. La regulació no deixa d'oferir un cert tuf de mesura estrictament *pro forma*, ja que el capítol de cort

169

v. l'apartat que dedico a la provisió de nomenament dels jutges de greuges.

assevera ⁽¹⁷⁰⁾ que el monarca *promet en sa bona fe reyal que pagarà y satisfarà en aquells lo restant çots obligació de sos béns* ⁽¹⁷¹⁾. Aquesta manifestació quedà ràpidament desmentida per la dinàmica dels fets, ja que els agreujats que no aconseguien de cobrar durant el dilatat tràmit de l'execució de sentència re-presentaven la reclamació en una altra reunió de cort, ben sovint, però no exclusivament, la immediatament posterior.

A més, el capítol del donatiu acostuma a contenir allò que podríem anomenar com una mena de clàusula d'extensió, en virtut de la qual plagués al monarca que, d'una banda, els provisors o aquells a qui correspondrà l'execució de les sentències *donades per los proveïdors de greuges de les corts passades* en allò que no seran executades o satisfetes, i de l'altra, aquelles persones que no hauran rebut íntegrament les quantitats en elles contingudes, no haguessin de presentar demandes davant els provisors de la cort que se celebra, o que almenys no fossin obligats a fer el procés, sinó que en bastés l'exhibició o ostensió [de la sentència donada] per tal que [les sentències ja dictades] fossin portades a execució i fossin admesos en els compartiments que es

170 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 100, l. 5 ss.

171 Si bé la consciència de la compartimentació de les propietats reials era força clara, esdevé un dels recursos habituals a l'hora de no voler fer-se càrrec de determinades peticions, en els quals casos s'al·lega la marmessoria d'un predecessor difunt, p. ex., del rei Catòlic, o s'acut a d'altres mecanismes, com ara les *consignacions*.

farien ⁽¹⁷²⁾. Aquesta *fictio iuris* és explícitament formulada en el capítol quan estableix que els dits agreujats sien pagats i satisfets axí com si ara de nou obtenien sentència ⁽¹⁷³⁾.

172 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 100, l. 29 ss, i f. 100v, l. 1 ss.

173 P. ex., ACA, G, 1022/2, f. 100v, l. 8 ss.

Capítol VI: Aproximació als greuges

SUMARI:

Aproximació als greuges particulars sentenciats per la cort general de Catalunya fins a 1537

Cort de Barcelona de 1503
Cort de Montsó de 1510
Cort de Montsó de 1512
Cort de Lleida de 1515
Cort de Barcelona de 1519-20
Cort de Montsó de 1528
Cort de Montsó de 1533-34
Cort de Montsó de 1537
Síntesi

Aproximació als greuges particulars sentenciats per la cort general de Catalunya fins a 1537

Convé parar atenció al desenrotllament de les reunions que se celebraren al llarg del període temporal estudiat (1). Ens centrarem específicament en les reunions de cort, fins a la que se celebrà el 1537, per diverses raons, però bàsicament pel fet que ja haurem assolit l'objectiu principal d'aquest apartat: conèixer, en el marc de cada reunió, els greuges sentenciats. Una dada no pot ser menystinguda: l'evolució posterior dels greuges de cort no varia substancialment a partir de la reunió de 1542, sinó que, en el millor dels casos, agreuja les tendències que anirem detectant fins aleshores, fet que ens excusa, creiem, de continuar l'estudi detingut de cada una de les assemblees posteriors, ja que hem comprovat que no vindria a modificar substancialment les línies d'evolució apuntades (2).

1 Per a tot aquest apartat trec les dades cronològiques de l'inventari de processos de cort del fons Generalitat de l'ACA, elaborat el maig de 1985 per Jaume RIERA i SANS, que he completat, si escau, amb notícies procedents d'altres inventaris; de CONDE *et alii*, ("Fonts per a l'estudi de les Corts ..."); i d'HERNÁNDEZ CALLEJA ("Tipología ...").

2 Amb tot, les dades derivades de l'estudi de la documentació, si bé no han estat objecte d'una exposició sistemàtica, sí que són incorporades al text allà on correspon per confirmar les asseveracions fetes.

Cort de Barcelona de 1503 (3)

Havia estat convocada el 22 de febrer per al 20 de març de dit any. Aquesta cort, la proposició de la qual es llegí el 26 d'abril, se celebrà en el monestir dels Frares menors de Barcelona i es llicencià, sembla, el 28 de novembre del mateix any.

La importància de la reunió, dintre del clima produït pel conflicte amb França i per la situació bèl·lica a Nàpols, ve justificada per l'interès del Principat (no solament de celebrar cort, sinó) de jurar com a successora la infanta Joana i també el seu marit l'infant Felip. El donatiu que la cort concedí ascendia a 200.000 lliures barceloneses (4), que permetrien de pagar els sous de 200 homes d'armes, 200 genets, més els sous de capitans, peons i altres necessitats de guerra, les

3 Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, *Vària*, 9; *Processos*: comú: ACA, CR, *Processos de cort*, 42; *militar*: ACA, G, 1000; ACA, G, 999 [segons CONDE *et alii*, "Fonta per a l'estudi de les Corts ...", p. 47, es tracta del procés *familiar general*]. El volum ACA, G, 1103 (*factici*) conté documentació diversa referent a aquesta cort [p. ex., greuges donats per persones de l'estament militar (f.102-118), més un memorial de suplicacions de greuges i de dissentiments fet per tal d'informar l'estament militar del 28-maig-1503 (f. 119-128), i alguns models de la provisió de nomenament de proveïdors (f. 129-135 i 206), entre d'altres, com ara sentències, p. ex., f. 178 ss i 204 ss]. En l'inventari de l'IMHB no consta que se'n conservi cap procés. *Altres*: BNM, Ms. 6646, f. 33. V., també, COBOLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 327-331; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 110-114.

4 COBOLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 327-329. Segons MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 109-110 es tractaria de 250.000 escuts.

quals, en part, provindrien d'un fogatge entre 8 s. i 10 s. per home i per foc (5).

Es nomenà la comissió dels provisors de greuges el dia 29 de juliol (6), els quals, quan se suspengué la cort per un període de tres mesos, reberen potestat per continuar coneixent de les reclamacions (7). Foren nomenats, per part del monarca, Pere, bisbe d'Urgell, canceller, Jeroni Albanell, doctor en drets, regent la cancelleria, Romeu Amat, Francesc Franc, Joan Llonc, Joan Gualbes, Simó Clariana de Serra, doctors en drets, consellers del rei; i, elegits per la cort general, pel braç eclesiàstic, Berenguer, bisbe de Girona, Jaume Filella, de la seu de Barcelona, Francesc Soler, de Lleida, degans, doctors en decrets; per l'estament militar, don Pedro Montcada, Guerau Guardiola, cavaller, doctor en lleis, Berenguer Peguera, donzell; i per l'estament reial, Galceran Estrada, ciutadà de Barcelona, Francesc Pastor, i Pere Boix, doctors en lleis (8). La composició dels setze membres que formen la comissió no és, en aquest cas, paritària -com acostumava a ser- entre

5 ACA, CE, *Processos*, 42, f. 64-68.

6 ACA, G, 1000, f. 117-117v (i 118-118v).

7 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 329. Cal pensar que aquest fet -que els dits autors assenyalen com si fos excepcional- no deu ser altra cosa que la concessió habitual de poder que el monarca fa als jutges perquè puguin proveir els greuges; el qual poder, com saben, sol comportar la fixació d'un termini per instruir els processos i dictar-ne la sentència; acostuma a anar més enllà de la data de llicència de la cort.

8 ACA, CE, *Vària*, 9, f. 1-2.

el rei, que en té set, i la cort, que en té nou; però sí que és, pel que fa als nomenats pels estaments, *proporcional* (9).

Com se sap, les comissions de la cort -i des d'aquest punt de vista els provisors de greuges en són, tan sols, una manifestació més- solien ser designades per solucionar qüestions concretes, tant si eren de caire regular (10), com si eren de caire irregular (11); es movien entre l'elecció de persones i dignitats que ja havien ocupat el càrrec en d'altres ocasions -per llur experiència o categoria- i el renovellament dels designats -per donar més marge de participació a determinats assistents- (12). Quatre dels provisors ja ho havien estat en la cort de Barcelona de 1493; concretament, Pere, bisbe d'Urgell, i Francesc Franc, per la part reial, i Jaume Filella i don Pedro Montcada, per la part estamental (13).

9 Les comissions de la cort general acostumen a ser constituïdes *paritàriament* respecte al monarca i *proporcionalment* respecte als estaments; p. ex., si són sis membres per la cort, dos per cada braç, si en són nou, tres; etc.

10 P. ex., els habilitadors, els provisors de greuges, els ordenadors i elaboradors de constitucions, i fins i tot algun altre dels oficis i càrrecs de la cort.

11 P. ex., les ambaixades per a solucionar problemes ocasionals o puntuals.

12 OLEARY, *La cort general ...*, p. 113-121; "Procediments ...", p. 64-65.

13 Tenim constància dels provisors de la cort de 1493, p. ex., per l'encapçalament de les sentències, entre d'altres, concretament, de la conservada als folis 132-133 del ms. e II 17 (un còdex amb les obres de Jaume Callís) de la biblioteca d'Antonio Agustín, custodiat a San Lorenzo del Escorial (V. *supra*).

En aquesta reunió s'aprovaren quaranta-cinc constitucions i un capítol de cort ⁽¹⁴⁾, la majoria de les quals regulaven aspectes de dret processal, penitenciaris, i de dret privat.

Amb tot, el capítol 37 del quadern, la constitució *Statuim e ordenam*, recollida en les *CADC* en el títol [12] "De custòdia de presos, dret, y càrreg de carcellers, y altres despesas de carcerats" del volum tercer, contenia el mandat que la cort feia als provisors de greuges per tal que, sota jurament, declararessin si en l'extracció dels delats de la presó, després de la deliberació i provisió del Reial Consell, calia tenir albarà del tresorer, del lloctinent o del regent la tresoreria, i si s'havia de pagar -segons la pràctica observada-, la declaració dels quals s'havia de servir d'aleshores ençà ⁽¹⁵⁾. El fet que es tracta d'una norma de vigència temporal podria servir d'argument per mirar d'explicar que passés a formar part del volum tercer de les *CADC* a partir de la compilació de 1588-89. I és precisament

14. *3CADC*, genealogia de Ferran II. Vegeu-ne la descripció i el resum en MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 110-114. COROLEU / PELLA, *Las còrtes ...*, p. 330 només hi fan una brevíssima referència.

15. *3CADC*, III,9,12,2 (f. 74): "Statuim, e ordenam, que los Proveïdors de Greuges per nós, e per la present Cort deputats, o deputadors, hajan, e sien tinguts sots virtut del jurament per ells prestador dins lo temps a ells prefigit, declarar, si en la extracció dels delats de la presó, après que serà proveït per deslberatió del Reyal Consell que dits delats iscan de la presó, sie necessari haver albarà del Thesorer, Loctinent, o Regent la Thesoreria, e pagar alguna quantitat per aquell, o no, haguda per dits Proveïdors informatió de la pràctica que antigament se acostumava servir, e de aquí avant se haja a servir, segons per dits Proveïdors serà declarat."

aquest encàrrec que el rei fa en nom seu i de la cort als provisors de greuges sota la forma de norma -de constitució- el que esdevé l'objecte de la reclamació 90,16 dels greuges d'aquesta cort, la qual és estimada per la comissió, qui estableix que per la brevetat del temps ⁽¹⁶⁾ de llur comissió de jutges no n'ha permès tenir-ne plena informació, que se'n faci comissió a les persones com al greuge donat per l'arquebisbe de Tarragona (70,12v).

Les sentències de 1503

Dades: greuges sentenciats, 94; estimats, 20 (21 %); desestimats, 74 (79 %).

Pel que fa a la presentació de les sentències, hom detecta en el volum corresponent a aquesta cort, una certa tendència a recollir per blocs les suplicacions presentades, els quals procedeixen, ben probablement, de la conjunció en un sol volum de la documentació pròpia aportada per cada un dels estaments. Amb tot, hi ha una

¹⁶ Aquesta expressió, que apareix amb una certa freqüència, sol servir per justificar el fet que els proveïdors no sentenciïn un greuge determinat i en difereixin la solució per a un moment i en una comissió posterior, habitualment més reduïda. Amb tot, davant la manca de dades sobre la data -real- de presentació -efectiva- d'un greuge concret, cal que no descartem el fet que totes aquestes fórmules tenen sempre un (segon, si no el primer) sentit eufemístic considerable que, si es podia arribar a determinar plenament, ens donaria una perspectiva molt més real i completa del funcionament i de l'abast de la institució.

particularitat que es diferencia del que és el comportament general en la majoria de les actuacions de la cort. Aquesta pràctica corrent consisteix a servir l'estructura que reflecteix l'ordre assumit per la realitat social coetània com a habitual a l'hora del protocol ⁽¹⁷⁾, de tal manera que qualsevol activitat relacionada amb la vida de la cort comença passant per l'estament eclesiàstic, després passa pel militar i, en darrer lloc, pel reial ⁽¹⁸⁾. Però en aquesta ocasió concreta, com s'esdevé en la immensa majoria de quaderns de les sentències de greuges, la documentació no recull les informacions per l'ordre que hom esperaria de trobar des d'un punt de vista apriorístic, és a dir, per aquest, sinó que l'ordenació pot -i se suposa que deu- respondre a d'altres criteris.

El volum d'aquesta cort -que, dintre de tot, presenta uns certs blocs- comença amb un grup de demandes de l'estament militar (1503,1,2 a 1503,30,6v), i continua amb un seguit d'agents alternats o sense especificació del braç a què pertanyen -amb una forta presència d'elements de l'estament militar, també- (1503,31,7v a 1503,47,9), més dues peticions del braç reial i un bloc

17 V. *supra* les consideracions fetes a propòsit de la importància de l'etiqueta, del protocol.

18 Així s'esdevenia, per exemple, en qüestions purament de tràmit com podia ser obrir el correu adreçat a la cort general, signar -mitjançant el president de cada estament- certificacions o altra documentació, o en actuacions de molta més solemnitat o importància com podia ser tractar l'import del donatiu que s'havia de fer al monarca.

de sol·licituds eclesiàstiques (1503,50,9v a 1503,59,10v), per acabar amb un grup on destaca la presència majoritària de l'estament reial.

L'ordenació, doncs, no se cenyeix a l'ordre que segueix el protocol entre els estaments, sinó que sembla que deu provenir dels materials d'aquells memorials que devien fer cada un dels braços després de considerar les reclamacions que els eren presentades i de la tasca consegüent d'anàlisi i d'examinació de les peticions, i, si era el cas, de llur aprovació per tal que la queixa -o les queixes- fossin presentades a la comissió.

L'ordre intern del volum de sentències sembla, doncs, que no depèn ni de criteris cronològics (com ara l'ordre o la data de presentació de la demanda), ni subjectius (p. ex., tots els greuges presentats per una mateixa persona -física o jurídica-), ni de materials o objectius (posem per cas els motius de greuge, llur naturalesa o llur procedència geogràfica); ni tan sols de criteris establerts en funció del resultat (és a dir, estimat, desestimat ⁽¹⁹⁾, etc.), etc. El resultat, aquesta manera de fer, és coherent amb la documentació conservada, que, com ja he dit, considera com una única "*sentència -individual- dintre de la sentència -única, global i col·lectiva-*" cada un dels capítols que esdevenen la part dispositiva per a cada una de les

¹⁹ Com ja he assenyalat, aquesta terminologia per a classificar-les és meua i no pas de la documentació; v. *supra*.

peticions presentades i acceptades (20). No hi ha -ni trobarem al llarg de tot el segle- separacions (21) entre els greuges en funció dels resultats del judici de la comissió, els estimats i els desestimats.

Quant a la manera de tractar la documentació convé precisar ara que per tal d'analitzar-los, agrupo els diversos tipus de greuges, temàticament (22), de major a menor, en funció del nombre de sentències que hi ha de cada classe.

20 La "sentència de greuges" -en un sentit global- consisteix en un quadern únic format per una sola *sentència* -en sentit gramatical- bastida amb una redacció llarga però unitària que, des d'un punt de vista estilístic, no és altra cosa que la condensació -l'addició- en un sol discurs (és a dir, en una sola oració) dels elements següents: l'*encapçalament* general, tot el seguit de *capítols que resolen cada una de les queixes*, i la *clàusula* -global- *de cloenda*, més l'*autenticació*. Quan se'n lliura la còpia a la persona interessada, l'escrivà hi reproduïx les parts comunes (l'*encapçalament* i la *cloenda*) més la part (central) específica que afecta el sol licitant, és a dir, el capítol o paràgraf que resol la seva reclamació.

21 Sí que hi haurà, però, com veurem, algunes agrupacions derivades de la procedència de les peticions, com és el cas de les queixes presentades pels homes de les Cinquanta llances de Perpinyà -en diverses corts-, o les reclamacions dels tintorers per l'enderroc de les seves propietats, també de Perpinyà, en la cort de 1547.

22 Cal advertir que els greuges d'un mateix reclamant no sempre apareixen junts, ni en el text, perquè hi preval el criteri objectiu, ni en la documentació, on només els trobem agrupats ocasionalment. La llista dels greuges sentenciats del segle es pot trobar en apèndix. Ultra aquestes consideracions, només resta esmentar que, quan cal, hi ha alguna nota de remissió que es considera important, útil o, simplement, il·lustradora.

Les divisions que he fet servir per classificar-los són, bàsicament, les següents (23): quitacions (abraça salaris i altres retribucions per raó de l'ofici), quantitats (és a dir, reclamacions de quantitat *in genere* adreçades al monarca, excloses les concessions gracioses), deutes del rei (originats per actuacions relacionades amb les seves tropes), gràcies del rei (concessions de caràcter graciós), danys (béns) (és a dir, produïts en béns no immobles), oficis (concedits pel rei), detencions de naus (embarcacions detingudes per oficials del monarca), especials, i, finalment, com a apartat residual, altres (aquells que no presenten prou casos per classificar-los en un apartat independent).

Pel que fa a les sentències de greuges que són estimats, tenim els grups següents (24):

*** Quantitats***

1503.50.9v: el reverend cardenal de Lleida presenta dos greuges, l'un sobre 6.000 florins que pretén haver prestats al rei Joan, i l'altre, sobre una pensió del bisbat de Vic. Com que consta que ja n'hi hagué sentència dictada en la cort de Santa Anna [de 1493], resolen que han d'atènr-s'hi.

23 Hem de tenir present la limitació que suposa el fet que hi hagi nombroses reclamacions que abracen més d'un greuge; en aquests casos, el criteri de classificació ha estat ordenar-los segons la primera, la principal, encara que, de vegades (p. ex., en els oficis) ho ha estat segons el més singular dels temes reclamats).

24 He agrupat per categories les reclamacions que han obtingut sentència (favorable) dels proveïdors, amb la finalitat de detectar el tractament que es donava a cada concepte; orientació més fructífera, d'altra banda, que la mera relació de les sentències tal i com són recollides en el quadern.

1503.56.10: l'abat de Sant Feliu de Guíxols, sobre l'argent del monestir *deposat* a la sacristia de la seu de Girona, que fou lliurat a la immortal memòria del rei Joan o al seu tresorer. Com que consta que Dalmau Mercader, regent la tresoreria del rei Joan, confessà deure 6.000 sous en què eren inclosos 4.948 sous 3 diners per causa de dit argent, se sentencia que, *dels béns del rei Joan*, sigui pagat de dita quantitat, i que siguin lliurades les provisions oportunes, alhora que s'apostilla *que sigui prest pagat atès que són coses d'església* (clàusula que sembla més aviat una recomanació que no pas un manament).

1503.90.16: es tracta de la comissió especial feta per la cort en la constitució *Statuim, e ordenam*, de 1503 (25).

1503.91.16: la província -eclesiàstica- de Tarragona i el bisbe d'Elna reclamen pel perjudici sobre l'exacció del maridatge en els vassalls de l'església per matrimonis de filles bastardes; atesa l'arduitat de dit negoci i la brevetat del temps de la comissió, es declara que es faci comissió com en el greuge de l'arquebisbe de Tarragona (26), i que, mentrestant sigui sobresegut en l'exacció del dit maridatge de filles il·legítimes, el qual no es pugui exigir fins que hi sigui declarat per la comissió; i si no ho feia, que no es pugui exigir fins que sigui declarat per la Reial Audiència, oïdes les parts (27).

* *Danys* *

1503.5.3: mossèn Bernat Garius que reclama per danys causats pels remences; s'argumenta que *consta la seva intenció*. En canvi, d'altres reclamants per danys de la mateixa naturalesa, vuit dels onze desestimats sobre un total de tretze, reben com a única resposta dels provisors que "no en consta el contingut", o "no en consta la

25 V. *supra*, a propòsit del desenrotllament de la reunió.

26 V. *supra*, 70,12v.

27 La reclamació 1503,36,7v, clamant-se del fet que el mestre racional ha fet pagar el maridatge als homes de Vilassar, és desestimada atès que no consta de les coses preteses.

intenció" (28). Però la sentència de B. Garius especifica que hi ha una *sentència arbitral* del monarca que destina 6.000 lliures per als damnificats, i se li reconeix el dret que té *al que li tocarà d'aquesta quantitat quan seran distribuïdes*. Els provisors es refereixen a la *sentència arbitral de Guadalupe* (29), dada el 21-abr-1486 pel monarca; més concretament, al seu capítol 21, que regula la quantitat que han de pagar els remences pels danys que han causat (30).

1503.55.10: el bisbe de Barcelona, sobre la destrucció dels béns de Miquel Joan de Sant Ramon per part d'un agutzil del rei en el palau de dit bisbe; atesa la immunitat de dit palau, es declara que la destrucció de dits béns sigui cancel·lada.

1503.87.14: els cònsols i defenedor de la mercaderia presenten queixa de Gaspar Despès, per danys que *pretenen* injustament per part de dit Despès, essent virrei de Sicília. Com que no és feta liquidació ni adjudicació de les coses adjudicades [= al·legades], es declara que el rei sigui suplicat, i es comet a la Reial Audiència la liquidació i la taxació de dites causes, citat dit Despès amb lletres subsidiàries, i, feta la liquidació, que el rei mani fer execució de dita quantitat.

*** Censals***

1503.24.6: mossèn Benet Perpinyà, prevere, reclama per un censal sobre la batllia general de Catalunya perquè al·lega que fa molt de temps que no li és pagat, i com que *consta de sa intenció*, es declara que és *greuge de cort*, alhora que s'especifica que sigui

28 P. ex., 1503,2,2, o 1503,15,4v. O que "no consta que n'hagi estat perjudicat pel rei ni pels seus oficials", com en 1503,37,7v.

29 Recollida en *3CADC*, II,4,13,2 (f.126-137), i també -en castellà- en *VICENS, Historia ...*, p. 337-355.

30 En *3CADC*, II,4,13,2 (f. 135), [i en *VICENS, Historia ...*, p. 349, on correspon al § 20]:

"§ 21.- ... e per tant, et alias condemnam los dits pagesos a dar, e pagar per satisfacció dels dits danys als dits senyors, e a altres damnificats en sis milia liuras barcelonesas [...] las quals peccúnias hajan de posar en la Taula de la Ciutat de Barcelona, perquè allí posadas sien distribuïdas entre los dits damnificats axí, segons per nós serà dit e proveït".

pagat de les coses especialment obligades en dit censal, i que li siguin expedides les lletres i provisions oportunes.

1503.69.12: Pere Gornés, sobre un censal que rep sobre la batllia general. Atès que a la cort de Santa Anna hi sentenciaren a favor, es declara que dita sentència sigui executada per totes les pensions a ell degudes des de dita sentència i per les corregudes des d'aleshores ⁽³¹⁾, alhora que se suplica a sa Majestat que mani expedir les provisions oportunes.

1503.88.15: la ciutat de Barcelona reclama les pensions de dos censals, l'un venut a la ciutat pel tresorer general de la memòria del rei Alfons, de pensió anual de 27.500 sous i preu de propietat de 27.500 lliures, obligant-hi les rendes de la batllia general (contracte fet el 03-ag-1429, confirmació del rei Alfons el 25-ag-1429); l'altre venut per la memòria del rei Joan a la ciutat, de pensió anual de 9.680 sous i de preu de 12.100 lliures (fet el 28-gen-1460). Com que *consta de la intenció* de dita ciutat, es declara que sigui pagada de totes les pensions degudes de dits censals de la batllia, *en i sobre totes les rendes obligades i dels béns del rei Alfons, i també dels béns del rei Joan* ⁽³²⁾.

*** Jurisdiccions***

1503.39.8: mossèn Joan d'Argensola presenta una queixa contra Joan Lobets, agutzil reial, *pretenent* que fou tret de la possessió del castell i terme dels Falcons ⁽³³⁾ contra Constitucions. Com que als provisors *consta* que dit agutzil, en l'execució d'una sentència reial -obtinguda per Francesc d'Argensola- s'excedí en el mode de l'execució, declaren que és *greuge de cort* i condemnen l'agutzil a

31 Aquesta fórmula esdevindrà l'habitual. Solen prendre com a punt de referència la data final de la cort o de la promulgació de la sentència, si n'hi ha. D'aquesta manera queden enllaçades les unes reunions amb les altres, cada cop que s'actua la jurisdicció per part dels proveïdors.

32 Respecte a qui ha de ser pagat primer de les rendes de la batllia, si la ciutat o els oficials reials, els provisors reserven *major deliberació* explicadora de la Reial Audiència, en la qual ja penja plet sobre dits salaris.

33 El dit castell fou llargament posseït per la família de Cartellà (BOTET, *Província de Gerona*, p. 799).

restituir-l'hi i pagar-li'n els danys, per a la liquidació dels quals remeten a la Reial Audiència.

1503,52,9v: el cambrer de La Grassa es clama del governador del Rosselló, el qual *diu* ha compostat un home que era pres en poder seu; atès que el governador no ha estat oït i que el cambrer s'ha alegrat de la comissió de la causa, s'ordena que el canceller, de part del rei, faci comissió de dita causa a misser Simó Clariana i a misser Vicenç Orrit, perquè sumàriament i de pla hi facin justícia.

1503,92,16: mossèn Joan de Peguera presenta un greuge per la jurisdicció criminal del castell de Besora i Casserres. Atesa la brevetat del temps, es declara que es faci comissió com en el greuge de l'arquebisbe de Tarragona (34).

** Dret mesura pedra**

1503,19,5: Joan Pere Cruïlles, a qui han desestimat una petició (1503,18,5) per danys causats pels remences, obté el reconeixement, atès que *consta de sa intenció*, del dret que té de la mesura de la pedra de Girona, segons al·lega per contracte de la batllia general. Es declara que li sigui pagat el que li és degut i expedides les lletres executòries oportunes.

** Segrest**

1503,59,10v: el cardenal de Salern presenta una reclamació pel segrest posat pel rei en l'abadia de Banyoles, de la qual dit cardenal té provisió, i demana que aquell sigui revocat. Se'n decreta la revocació.

** Oficis**

1503,89,15v: misser Joan Pasqual, en nom propi i en nom de Benet Pasqual (35), fill seu, demana les quantitats contingudes en albarans expeditos pel mestre racional en favor d'en Jaume Sala, menor de dies, per les quals *pretén* fou empenyorat per la bona memòria del rei Alfons l'ofici d'obrer major dels palaus del rei i l'ofici de veedor de les galeres i fustes de rems. Es resol que, com que *consta*

34 v. *supra*, 70,12v.

35 En el text hi ha expuntuat "Jeroni"; al marge hi ha la correcció, "Benet".

legítimament la intenció de tots dos, dits oficis hagin de ser restituïts per sa Majestat als actors.

*** D'altres***

1503,54,10: el bisbe de Barcelona (a qui és desestimat el greuge 53,10) presenta una petició sobre la rendició de comptes dels executors testamentaris, però, atès que no se n'ha pogut fer *complida* examinació pel poc temps de la comissió, es pronuncia que el canceller, oïts el bisbe, el veguer de Barcelona o els procuradors fiscals de llurs corts, faci justícia expedita.

1503,68,12: els hereters de la Viladalls i de la volta d'en Torre ⁽³⁶⁾, sobre les dones públiques que viuen en la present ciutat que hagin d'estar-se en dits llocs. Es declara que sigui manat als oficials reials de la present ciutat i altres que servin les constitucions i privilegis sobre això, sota les penes allí contingudes.

*** Especials***

1503,25,6: mossèn Francesc Pagès demana les escrivanies del governador, del veguer i del batlle de Perpinyà, establertes pel rei Joan a en Joan Pagès, avi seu, vice-canceller. Com que per brevetat del temps *no s'ha pogut fer plena examinació de dita causa ni apel·lar els qui es deuen apel·lar*, es declara i proveeix que el canceller, en nom del rei, faci comissió (a ell mateix, al bisbe de Girona, a misser Jeroni Albanell, a misser Joan de Gualbes, a misser Guerau Guardiola i a misser Galceran Estrada) perquè dins dos mesos hagi d'examinar i declarar aquest greuge ⁽³⁷⁾. La seva decisió, com si es tractés d'una decisió presa per tots els provisors, també tindrà la força d'un acte de cort ⁽³⁸⁾.

1503,70,12: l'arquebisbe de Tarragona presenta quatre greuges, el primer sobre la insaculació, regiment i ofici de dita ciutat; el segon, referent a crides fetes pel veguer; el tercer, sobre aigües,

36 Amb aquests dos topònims s'anomenen els bordells "oficials" de la ciutat de Barcelona; vegeu-ne la localització en VINYOLÉS, *La vida quotidiana ...*, p. 122-123 i ss.

37 Aquest apartat figura escrit al marge amb algunes paraules ratllades.

38 No consta que n'hi hagi una decisió posterior.

sèquies i molins; i el quart, sobre agutzils que porten bastó. Com que no s'han pogut instruir plenament *dins el temps de la comissió*, es declara que el canceller, per part del rei, faci comissió (a si mateix, al bisbe de Girona, a misser Jeroni Albanell, a misser Jaume Filella, a misser Joan Lonch, a misser Joan de Gualbes, a misser Joan Guardiola i a mossèn Galceran Estrada) per tal que dins dos mesos hagin de declarar-hi; les vuit persones han de jurar. L'ur decisió tindrà valor d'acte de cort.

Aproximació

Dels vint greuges considerats estimats, trobem ⁽³⁹⁾, que, des de l'òptica dels resultats, s'han estimat: un manament, una revocació de segrest, una cancel·lació, quatre reclamacions de quantitats, dues restitucions, una liquidació i taxació que ha de fer la Reial Audiència, dues sentències de greuges de la cort de Santa Anna de 1493, un reconeixement de dret, i set casos (una tercera part dels estimats) que encara necessiten d'una major examinació i es remeten a una comissió -de composició diferent segons els casos- la qual actua per delegació ⁽⁴⁰⁾.

Una anàlisi dels resultats de la sentència de la cort de 1503 ens mostra, doncs, que en els pronunciaments

39 En aquest apartat, si bé el focus principal d'interès és constituït per les sentències prèviament seleccionades, també es para atenció, en funció de llur contingut, a les sentències que desestimen reclamacions, i són incorporades, on els correspon, al text.

40 V. *supra* l'apartat dedicat a la provisió de nomenament dels jutges. Cal suposar que el poder -en principi indelegalbe- absolut i irrevocable que tenen els jutges, és precisament, per aquesta amplitud d'atorgació per part del rei el que permet de trobar una solució aparentment contradictòria amb les condicions de concessió.

domina la tendència a declarar sobre drets (o situacions) que no es tradueixen necessàriament en una determinada quantitat de diner ⁽⁴¹⁾. Aquest fóra el cas de les declaracions ⁽⁴²⁾ de la revocació del segrest de l'abadia de Banyoles (59,10v); de les restitucions de la possessió del castell dels Falcons (39,8) i dels oficis d'obrer major dels palaus del rei i de veedor de les galeres i fustes de rems (89,15v); de la cancel·lació de la destrucció dels béns en el palau episcopal; del reconeixement del dret de la mesura de la pedra de Girona (19,5); o del curiós manament (per l'amplitud de l'abast, per l'evidència del mandat, i per la reiteració del contingut) adreçat als oficials reials a propòsit del greuge sobre dones públiques (68,12).

Un altre bloc de resolucions consisteix en la remissió de la delegació de la decisió, mitjançant el nomenament -normalment en mans del vice-canceller que ho fa de part del rei- d'una nova comissió força més reduïda que no la dels provisors. Dels exemples que tenim, no totes les comissions delegades que es nomenen són iguals, sinó que, en funció d'algun criteri -que no queda prou ben explicat, probablement l'oportunitat o la complexitat del cas- són formades per un nombre variable de membres, que va des d'una persona, el mateix vice-canceller

41 Si més no, no consta a la documentació del moment; més endavant sí que hi serà.

42 Hom no pot deixar de sospitar que, en força casos, malgrat l'aparença, hi devia haver l'anhel que es convertís en una compensació econòmica.

(54,10) ⁽⁴³⁾; o de dues, misser Simó Clariana i misser Vicenç Orrit, del Reial Consell (52,9v); a les sis (25,6) ⁽⁴⁴⁾; o vuit (70,12v; 90,16; 91,16; 92,16v).

Les dues sentències que estimen els greuges bo i acceptant les resolucions de la cort anterior de Santa Anna no especifiquen amb el mateix grau la qualitat de l'estimació. La primera (50,9v) diu només que cal atènyer-se al que allí es va decidir; cal pensar que fou estimada, o, en cas contrari, els proveïdors no donarien aquesta resposta amb expressions ambigües. Les desestimades que anomenen la cort de Santa Anna, no n'esmenten explícitament el resultat, però sí que hi al·ludeixen d'una manera implícita quan, malgrat les al·legacions en qüestió, es desestimen les peticions); la segona (69,12) sí que precisa que la sentència anterior era dictada en sentit favorable al demandant. I és precisament per la força vinculant del precedent, des del doble punt de vista, de greuge que ja ha estat presentat i de greuge que ja ha estat sentenciat, que la petició torna a ser acceptada i considerada en aquesta nova

43 No oblidem que, com ja s'ha dit, a la cort de Perpinyà de 1350, algun dels greuges que es presentà ja fou deixat per a ser proveït posteriorment amb la intervenció d'un oficial reial. P. ex.: el capítol II del greuge donat per A. Gatell, que té com a provisió "*Vocentur Probi homines seu Sindici Villefranche et, auditis eorum rationibus, providebitur coram Jacobo de Faro*" (RAH, Cortes de los antiguos ..., I, 2ª, p. 404, i en les p. 411 i 413. Més casos similars en *Ibidem*, p. 405, 406, 407, i *passim*.

44 Els qui formen la comissió són anomenats en la descripció dels greuges estimats, *supra*, en aquest mateix apartat. Amb tot, sembla que l'al·lusió que es fa a aquesta comissió es refereix a la de vuit membres.

ocasió amb una voluntat de submissió, per mandat legal, a la decisió anterior. El motiu de tornar a presentar la queixa, fou, probablement, la no execució de la sentència primera; aquesta hipòtesi compta amb el suport de les provisions dels proveïdors de 1503 que especifiquen que s'executi i que es demani al rei que lliuri les provisions oportunes (probablement no es complí el mandat).

De contingut o d'implicacions més relacionades amb l'àmbit econòmic hi ha, d'una banda, la liquidació i taxació dels danys que causà Gaspar Despès essent virrei de Sicília (87,14v), que és comesa a la Reial Audiència (45); de l'altra, trobem les quatre estimacions de reclamacions de quantitat (danys dels remences (5,3), censals de la batllia general (24,6 i 88,15), i argent dipositat a la seu de Girona (56,10)).

Cal destacar especialment el fet que cap de les estimacions de quantitats reclamades deixa de concretar que la quantitat que s'estima ha de ser percebuda sobre els béns especialment obligats o consignats per a tal finalitat i no pas per d'altres (46).

Pel que fa als altres greuges, llevat del del dret de la mesura de la pedra de Girona (19,5) i del de la restitució de la possessió del castell dels Falcons

45 Dintre de l'ocasionalitat puntual, com veurem, aquest serà un recurs que utilitzaran habitualment els jutges al llarg del segle.

46 P. ex., la sentència anterior que es refereix a la sentència arbitral de Guadalupe de les 6.000 lliures per als danys dels remences, les dels béns del rei Joan, les del rei Alfons, etc.

(39,8), que, d'altra banda, romanen en allò que podríem considerar un nivell que abastaria, tan sols, una declaració de caràcter "formal" i asèptica (⁴⁷), no sembla evident que cap de les demandes reconegudes en aquesta reunió comporti una materialització efectiva equivalent a un import econòmic que s'hagi de descomptar dels diners del rei o de l'assemblea, sinó que sembla que es refereix, la majoria de les vegades, a partides anteriors ja conegudes i perfectament identificades, si més no per als tècnics que haurien de vetllar pel compliment de la decisió dels provisors.

La classificació operativa de dividir els greuges en *estimats* i en *desestimats*, no pretén anar més enllà del que és un criteri de treball, basat en un contingut tècnic; però no tots els greuges de cort analitzats, reflecteixen, seguint aquesta classificació, llur veritable resultat. Així, tenim, doncs, que hi ha peticions que han estat *formalment* desateses pels proveïdors -al·legant que *no és greuge de cort*- perquè, a *petició de la cort*, el rei ja hi ha proveït després que el greuge havia estat donat. Aquest és el cas dels nobles Joan Alemany de Cervelló i Felip Alemany, fill seu (13,4), que reclamen un censal donat pel rei Joan, de pensió anual de 220 lliures 7 sous 8 diners, el qual no han pogut cobrar per la restitució general de la

⁴⁷ Amb tot, el greuge 39,8, de J. Argensola, estableix la condemna de l'oficial reial, l'agutzil J. Lobets, i concreta que ha de ser ell, per l'excés en el mode d'execució, qui ha de restituir a l'agent els danys que li ha causat.

sentència reial (48). I també el de la ciutat de Girona (61,11), per una queixa sobre la batllia d'Amer (49). O el cas, poc probable, que el reclamant hagi estat satisfet de la queixa després d'haver dat el greuge, com en el cas de Joan Grau (77,13v), que es queixava d'uns enantaments fets pels inquisidors, el qual cas també es considera que *no és greuge*.

Els proveïdors poques vegades recorren a la decisió de *no declarar* un greuge (que per a la finalitat del nostre estudi és considerat com si fos desestimat). En aquesta cort s'esdevé dues vegades. La primera és el greuge 67,12, una reclamació presentada pels porters del rei que es clamen que hi ha molts porters que no són catalans, els quals els perjudiquen perquè exerceixen el seu ofici contra constitucions, que és desestimada pel fet que els agents no anomenen les persones de qui es queixen, i s'opta, doncs, per remetre'l a la Reial Audiència, *perquè faci justícia expedita servant les constitucions* (50). El segon és el greuge 82,14 (de fet són dues peticions), donat per la ciutat de Lleida sobre les cenes d'absència i sobre els actes fets pel lloctinent general a instàncies de la ciutat de Barcelona

48 és la sentència de Guadalupe. V. *supra* el que s'ha dit per al greuge de B. Garius (5,3).

49 V. la sentència de la cort de 1512.

50 Com se sap, al llarg del segle XVI sovintegen les manifestacions -tant en l'àmbit eclesiàstic com en el laic- per preservar els oficis (i beneficis) per als naturals del Principat, davant la cada vegada més nombrosa presència de forasters provinents d'altres territoris.

per raó dels forments, que és desestimada perquè el síndic agent *desisteix* tot protestant per tal que li sigui *servat dret en un altre judici*.

Aquests dos casos, ens porten a d'altres qüestions, la primera de les quals és la possibilitat de remetre la qüestió plantejada a algun altre organisme, sempre que - segons el que estableix i declara la comissió- la petició no s'ajusti a la seva comesa (51). N'hi ha un de presentat per Joan Res (73,13v), mercader de Barcelona, sobre certs drets reials que diu *li han fet pagar a la ciutat de València contra privilegis*, el qual greuge remet a la decisió del rei i del seu consell perquè allà on sigui, principalment amb provisió de *causa recognoscendi*, faci justícia. El greuge de mossèn J. Llorenç (7,3v) clamant-se que pels *olim* diputats li fou llevat l'ofici de sobrecolridor, en la mesura que consta que ni el rei ni els seus oficials no li han fet cap perjudici, es considera que *no és greuge*, ni recau en la comissió, i es remet a la cort o als diputats; com també es declara que, atesa la qualitat de la petició que no cau en la comissió dels proveïdors, correspon a la determinació de la cort la petició de mestre G. Comes (60,11) al·legant un error

51 El fet de no ajustar-se a la comissió dels proveïdors determina també el criteri de desestimació d'algunes peticions. P. ex., el 1503,48,9, que és la petició de la universitat de la ciutat de Tarragona per ser admesa al braç reial; el 1503,64,11v, que es considera que no recau en la comissió perquè es tracta d'un interès *de part a part*; o el 1503,71,13 presentat per Benet Cartellà, clamant-se del procurador fiscal, qui no ha volgut *fer part* amb ell contra l'almirall de Castella, el vesconte de Cabrera, per greuges fets per oficials de dit almirall.

en la reducció dels censals dels temps de les torbacions⁽⁵²⁾ a for de 32.000 per 1.000 de les robes, presos del General de Catalunya.

Amb tot, la majoria de les vegades la remissió, atesa la naturalesa de les reclamacions presentades, es fa a la Reial Audiència: 8,3v sobre la jurisdicció de Torredembarra; 67,12 dels porters del rei queixant-se dels que no són catalans; 94,16 sobre els forments, on ja hi penja plet.

Un criteri utilitzat per descartar peticions⁽⁵³⁾ consisteix a saber si sobre la petició ja n'hi ha algun altre procediment iniciat (o acabat). La majoria de les vegades, les referències -obligades altre cop- són a la jurisdicció de la Reial Audiència: (a) o perquè en penja plet, com en el cas de G. P. Durall i G. Samsó (47,9), demanant censals que rebien sobre l'aljama jueva de Perpinyà, desestimat perquè en penja plet, alhora que no es demostra que la justícia hagi estat denegada ni que el rei i els seus oficials hagin comès greuges; o en el presentat per la ciutat de Barcelona (88,15), on la decisió, incidentalment i al marge d'estimar la petició principal, pel que fa a la qüestió secundària de qui ha de ser satisfet primer de les rendes de la batllia, si els oficials reials o la ciutat, es reserva major

52 És a dir, traduint l'expressió, *dels remences*, com se sap.

53 Decidir quines causes havien de ser remeses a d'altres instàncies, a més de poder ser interpretat com una cessió voluntària de jurisdicció per part de la comissió, permetia de postergar la decisió d'un cas, hipotèticament o potencialment conflictiu, per a un moment posterior.

deliberació a la Reial Audiència on ja penja plet sobre dits salaris; (b) o perquè ja hi ha sentència reial d'un procediment anterior, com en els casos de mossèn S. Palou (32,7) prenent que li és estada llevada injustament la vegueria de Girona, desestimada perquè consta que en fou privat en virtut d'una sentència de la Reial Audiència amb deliberació del reial consell; mossèn Lluís Terré (40,8), queixant-se d'un guiatge atorgat a F. Ballester, que no és greuge perquè ja hi ha estat proveït degudament per dit òrgan (54); la ciutat de Lleida (81,14), sobre la crida feta pel monarca que ningú no gosi fer sabó ni menar-ne dins de la ciutat sense la llicència de l'abat de Santes Creus, que és desestimada al·legant que es tracta d'una qüestió que és *interès de part a part*, i que ja n'hi ha sentència reial (55).

Tanmateix, n'hi ha un, el presentat per mossèn Lluís Pou (6,3), clamant-se dels inquisidors que no li han volgut fer justícia de pensions de censals demanades, que, atès que en penja plet davant dels inquisidors, es declara que *no és greuge* i es demana al rei que ordeni als inquisidors de la diòcesi de Lleida que li administrin justícia.

Aquest darrer cas ens porta a un altre tipus en la classificació de les sentències: aquelles que tot i ser desestimades van acompanyades d'una *petició al monarca*.

54 Proveeixen, però, que qualsevol guiatge que sigui atorgat a dit Ballester, si hi ha instància de dit Terré, sigui revocat.

55 Proveeixen però que se supliqui al rei que, no obstant la cosa judicada, oïdes les parts, s'administri justícia per part de la Reial Audiència.

Ultra el cas suara citat (6,3) i el també esmentat de la ciutat de Lleida (81,14), hi ha el greuge d'Alfons Sunyer (31,7), domiciliat al Rosselló, que demana l'esmena de Castellbell, enderrocat pel capità general de sa Majestat, desestimada al·legant que no consta de les coses preteses, però afegint-hi que es demani al rei que mani que se li faci *compliment de justícia sumàriament i de pla*. La reclamació de J. Capmany (63,11), ciutadà de Girona, d'una banda, sobre l'execució d'una sentència reial, prenent que el lloctinent general l'empatxà [= la impedí], i, de l'altra, per dos homes presos a instància seva pel governador de Catalunya, el qual lloctinent ordenà que alliberessin, és desestimada atès que consta que hi havia guiatges lliurats per dit lloctinent, alhora que es demana al rei que vulgui donar les provisions oportunes perquè sigui feta l'execució sol·licitada.

Encara és més curiós que la solució adoptada pels provisors sigui desestimar la petició i proveir-hi; així s'esdevé en el greuge presentat per Lluís Terré (40,8) ⁽⁵⁶⁾ i en el de Jordi Res (73,13) ⁽⁵⁷⁾.

Des de l'òptica de la justificació de la reclamació, tan sols en sis peticions del total de les estimades s'esmenta explícitament l'oficial reial contra l'actuació del qual s'adreça la reclamació. N'hi ha dues contra

56 Ja ha estat comentat, V. *supra*.

57 Ja ha estat comentat, V. *supra*.

agutzils (39,8 i 55,10), una contra el lloctinent general (44,8v), una contra el governador del Rosselló (52,9v), una contra el virrei de Sicília (87,14v) i una contra veguers i agutzils (70,12v). L'al·lusió als oficials reials contra els quals es pretén actuar, també és present en els greuges desestimats, d'on destaquen les queixes adreçades contra el lloctinent general, contra agutzils, contra el capità general, contra el mestre racional, etc. Cal puntualitzar que, a voltes, s'expressa, no tan sols el càrrec, sinó també el nom i el cognom de l'oficial (58).

Hi ha algunes queixes que troben l'argument explícit en el fet que l'actuació per la qual es reclama ha estat duta a terme en contra del que disposen les constitucions de la terra (39,8 i 67,12). N'hi ha que són desestimades al·legant que es tracta d'un interès *de part a part*, entre particulars (59).

Des de l'òptica de la projecció de les reclamacions, cal distingir en una direcció *precedent* i una de *subsegüent*.

(a) *precedent*: dels noranta-quatre greuges sentenciats, només sis (un 6 %) fan constar explícitament que tenen lligams amb sentències de greuges dictades en

58 P. ex., 1,2; 3,2; 47,9, tots adreçats contra un agutzil reial anomenat Joan Pardà; o l'etèria petició 44,8v, contra el comte de Ribagorça, aleshores lloctinent general; o l'estimat contra Gaspar Despès (87,14v), quan era virrei de Sicília.

59 N'hi ha quatre casos: 33,7; 64,11v; 75,13 i 81,14.

corts anteriors (totes es refereixen a la cort de Santa Anna). Aquesta circumstància -independentment de la part que l'al·legui- no sempre produeix l'efecte desitjat per l'agent d'assegurar-ne l'estimació (amb una voluntat de mostrar un suport anterior a la cort que se celebra i impressionar així la comissió, oblidant, tal vegada, que mitjançant l'examen de la documentació conservada de la cort anterior podien comprovar el greuge invocat si havia estat sentenciat o no, i en quin sentit), i sí, en canvi, l'efecte buscat pels proveïdors de confirmar (o de desautoritzar) una sol·licitud concreta.

Dues són al·legades per l'agent, i acaben essent desestimades (11,4 i 27,6v). De les quatre que apareixen esmentades pels proveïdors, dues també són desestimades (38,7v i 93,16v) i se n'estimen dues (50,9v i 69,12).

(b) *subsegüent* ⁽⁶⁰⁾: només cinc (un 5 %) greuges tornaran a ser presentats a la cort de 1510 (1503,11,4; 22,5v; 74,13; 85,14v; 94,16v) tots desestimats els dos cops que hauran estat presentats.

⁶⁰ És només una síntesi, en funció de l'any d'origen de la reclamació, que condensa la informació que es troba tractada més extensament a l'apartat de la cort que és citada; en aquest cas, les explicacions són a l'apartat de la cort de 1510.

Cort de Montsó de 1510 ⁽¹⁾

Havia estat convocada el 6 de març per al 20 d'abril. L'inici formal de la cort fou el dia 4 de maig de 1510, en llegir la proposició el rei ⁽²⁾ en l'església de Santa Maria; fou llicenciada el 2 de setembre del mateix any.

En aquell moment les preocupacions de la monarquia giraven al voltant de la qüestió dels moros i de la necessitat de conquerir les localitats que els servien de base al nord d'Àfrica, que eren Tunis, Bugia i Alger ⁽³⁾.

Foren nomenats 22 provisors de greuges, dels quals Pere, bisbe d'Urgell, canceller, Francesc Franc, doctor en drets, regent la cancelleria, Vicenç Orrit, advocat fiscal, Domingo Bofill, Pere Jaume Boteller, Simó Clariana i Serra, Joan Aibrí, Pere Boix, Joan Guillem Jordà, Francesc Vila, doctors, i Bartomeu Ferrer, regent la tresoreria, representaven el monarca; els altres onze, per part de la

¹ Documentació.- Sentències: ACA, CR, Vària, 9; Processos: comú: ACA, CR, *Processos de cort*, 42; ACA, G, 1001; eclesiàstic: ACA, G, 1002/1; militar: ACA, G, 1003 [segons CONDE *et alii*, "Ponts per a l'estudi de les Corts ...", p. 47 consideren que els vols. 1002 i 1003 són exemplars del *familiar general*]. BNM, Ms. 6646, f. 33v. V., també, COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 331-332; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 114-122.

² Segons COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 331, tot i que no és clar que en aquesta època -a diferència del segle XIV o els inicis del XV- fos el monarca qui llegís *personalment* la proposició, sinó que, en general, més aviat caldria pensar que ho devia de fer el protonotari. Se'n pot veure la proposició en COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 409-410.

³ COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 331; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 114.

cort, foren: Pere Vinyes, canonge de l'església de Barcelona, vicari i procurador de l'arquebisbe de Tarragona, Joan Busquets, canonge i ardiaca de [Santa Maria de] la Mar i síndic del capítol de Barcelona, Pere Rovira, administrador de l'abadiat de l'Estany, del braç eclesiàstic; don Jaume Cardona, Guillem Ramon Bellera [i Cervelló], Francesc Comes, donzell, del braç nobiliari; Joan Berenguer Aguilar, Benet Gener Sapila, ciutadans i síndics de Barcelona, Joan Capmany, ciutadà i síndic de Girona, Nicolau Balleró, burgès i síndic de Perpinyà, Baltasar Sorribes, jurista i síndic de Berga, del braç popular (4).

El nombre de provisors, atípic i indivisible enterament per tres, proporcionà al braç reial l'ocasió de col·locar-hi cinc jutges davant els altres tres dels dos braços restants.

De tots els provisors nomenats, n'hi havia que ja havien ocupat aquest càrrec en ocasions anteriors; així, per part del monarca, repetien Pere, bisbe d'Urgell, i Francesc Franc (tots dos ho són, 1493, 1503 i 1510), i Simó Clariana Serra (1503 i 1510). Els escollits per la cort eren tots designats per primer cop.

La legislació que s'aprovà en aquesta reunió era formada per seixanta-dues constitucions i per nou capítols de cort (5); la majoria regulaven aspectes de caire processal -referits a la reial audiència-, de les presons, de la documentació de cort, de temes referents a la pau i

4 ACA, CB, *Vària*, 9, encapçalament del quadern.

5 JCADC, genealogia de Ferran II. Vegeu-ne la descripció i el resum en MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 114-120. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 331 només hi fan una brevíssima al·lusió.

treva i hi havia algunes disposicions referides a diversos oficials reials, a més d'altres peticions dels estaments (6). L'oferta de la cort era d'un donatiu *graciós* de 220.000 lliures (7), destinades a mantenir les places conquerides i a conquerir-ne de noves de la campanya d'Àfrica, descomptats els sous i despeses del General. S'estableix que els greuges es pagaran de la resta de les 70.000 lliures darreres que el rei "per justificació de la consciència sua" ha volgut atorgar, amb un termini fixat des d'aleshores fins al 15 de setembre propinent (8).

Les sentències de greuges de 1510

Dades: greuges sentenciats, 111; estimats, 10 (9 %); desestimats, 101 (91 %).

Hom troba, de bell antuvi, que les sentències no són ordenades sota cap concepte aparent, com ja havíem vist en la cort precedent. Aquesta serà la línia de treball iniciada en la cort anterior que marcarà tot el període. Hi ha, ja des d'un bon començament, una barreja considerable -que no permet ni tan sols parlar d'uns determinats blocs globals com al 1503- de reclamacions presentades per membres

6 JCADC, *Genealogia (i normes) d'aquesta cort*; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 121-122.

7 Segons COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 332, era de 208.000 ll. D'acord amb MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII, p. 114, seria de 500.000 ll.

8 ACA, CR, *Processos de cort*, 42, f. 296 i ss.

pertanyents als tres estats (⁹), tendència que continua al llarg (¹⁰) de tot el volum (¹¹).

El fet que la presentació dels greuges no respongui a un criteri que es pugui associar als blocs estamentals (¹²), ni tampoc a criteris operatius (els satisfets, els no satisfets) o materials (en funció de l'objecte, de la matèria de la reclamació, o de l'indret de procedència), no ens ha de portar a pensar que la tramitació de les queixes canvia el procediment que devia ser habitual i deixa de ser a través dels braços, els quals, no ho oblidem, són, en l'àmbit d'actuació dels òrgans de participació de l'àmbit polític, els únics que poden servir de mitjà de comunicació -vàlid- entre la base social que representen (¹³) i el monarca amb tot l'aparat polític i administratiu.

Vegem, doncs, quines són les peticions que han estat estimades:

*** Quantitats***

1510,39,5v: els administradors dels bacins dels pobres vergonyants de les parròquies de Santa Maria de la Mar i del Pi presenten, contra el

⁹ Així, p. ex., 1,1v a 6,2, són de militars; 7,2 és de Vilafranca de Conflent; 8,2 és del bisbe de Lleida; etc.

¹⁰ P. ex., 40,5v i 41,6 són de militars; 42,6 és reial; 44,6v és de l'abat de Sant Miquel de Cuixà; etc.

¹¹ P. ex., 102,14v és nobiliari; 105,15 i 107,15 a 109,15v són eclesiàstics; 110,16 i 111,16 són de l'estament popular.

¹² Llevat que es considerés viable una hipòtesi que prediqués una determinada ordenació interna que no apareix gens evident als nostres ulls.

¹³ V. *supra* les consideracions fetes a propòsit del concepte i del terme representació.

rei, una queixa sobre l'execució no feta pel batlle de Fraga en virtut de lletres subsidiàries de la Reial Audiència sobre els reclams exposats de 100 lliures per dits administradors contra la comunitat de la vila de Fraga; com que es considera que hi ha hagut *negligència* per part del dit batlle de Fraga, condemnem el rei a pagar, dins l'any primer vinent comptat a partir del dia de publicació de la present sentència, 100 lliures més les despeses produïdes, sempre que hagi estat prestada caució segons la forma del privilegi de l'escriptura de terç. S'especifica que, en cas que transcorri el termini i no sigui satisfeta dita quantitat, l'haurà de pagar el rei (14).

1510,55,8v: Jordi Res, reclama del rei en virtut d'un compte de 769.187 morabatins de Castella. Es declara que *és greuge de cort* i es condemna el monarca a pagar dita quantitat, amb les especificacions següents: que la tercera part li sigui pagada per tot l'any 1510; l'altra tercera, per tot el 1511 i la restant per tot el 1512, sempre que dit Res hagi prestat caució idònia per la quantitat de 132.035 morabatins de Castella a fi que si algú pretenia tenir dret en dita quantitat per la nau que en aquell temps patronejava Joan Montsó, es pugui fer compliment de justícia.

1510,110,16: els síndics de Castellar, contra el rei, reclamen sobre les lluçions per ell preteses. Es declara que dita universitat *pugui procedir* la causa de dita lluçió i la justícia seva si li pertanyerà, no obstant la pragmàtica per sa Magestat feta a Tortosa.

** Danys (enderrocament de mur)**

1510,34,5: el noble Francesc Cruïlles reclama l'*esmena* per l'enderroc d'una casa d'Aiguafreda fet per oficials del senyor rei i altres danys. Els provisors, atès que sobre dit greuge *és estat concordat amb sa Majestat*, decideixen que sigui *servada* la concòrdia feta amb el rei i que siguin expedides les lletres i cauteles que calguin per executar-la.

1510,60,9: el síndic de la universitat de la vila de Salses, contra el rei, reclama 2.132 ducats perpinyanesos per certa lliurança i provisió reial per raó d'estimes de cases i horts i altres propietats

14 Tal i com recull el capítol del donatiu.

derruïdes per l'obra -és a dir, la fortalesa- de Salses. Es resol de condemnar el monarca, feta primer la liquidació corresponent pel tresorer general o son lloctinent ensems amb el veedor de comptes de la fortalesa, que en el termini d'un any primer vinent pagui a cada un -o als seus hereus- la part contingent del compte liquidador.

*** Lletres de cancelleria***

1510.61.9v: Guillem Solivella, contra el rei, demana sobre certes lletres emanades de la cancelleria, a Montsó el 09-ag proppassat. Es considera procedent (*ha lloc*) dit greuge i es declara que dites lletres deuen ser revocades (15).

1510.105.15: el reverend arquebisbe de Tarragona, contra el rei, pretén ser agreujat per certes lletres emanades de la cancelleria a Montsó el 25-maig de l'any present contra el jutge d'apel·lacions de Tarragona. Es declara que *és greuge* i que dites lletres han de ser revocades, alhora que es proveeix que les parts romanguin en aquell ésser en què eren abans de la concessió de dites lletres (16).

*** Salari***

1510.64.10: la muller de mossèn Bernat Terré, cavaller, i filla de mossèn Pere Ortosa, *pretenent* que el rei hi és obligat per la capitania del castell de Segura, demana, d'una part 100 lliures, i, de l'altra, 21.000 sous, més 24.000 sous per salaris de dit castell. Es declara que: respecte a les 100 lliures, *és greuge* i el rei és condemnat; respecte a les altres dues quantitats, es decideix que *no és greuge*, i es reserva dret a les parts per a un altre judici, si algun els correspon.

15 /¹⁰ Sobre lo greuge donat per part de n Guillem /¹¹ Solivella contra lo senyor rey sobre certes /¹² letres de la real cancelleria emanades /¹³ dades en la vila de Montsó a viiii^o de agost /¹⁴ proppassat, pronunciam haver loch dit /¹⁵ greuge e dites letres deure ésser revocades. [ACA, CR, Vària, 9, f. 9v].

16 /¹ quant al greuge donat per part del reverent /² archabisbe de Tarragona contra lo senyor rey /³ pretenent ésser agreujat per rahó de certes /⁴ letres emanades de la règia cancelleria dades /⁵ en la vila de Montsó a XXV de maig del /⁶ any present contra lo jutge de les apel·lacions /⁷ de la dita ciutat de Tarragona, pronun- /⁸ ciam ésser greuge. E per consegüent dites /⁹ letres ésser revocades provehynt que les parts /¹⁰ romanguen en aquell ésser en lo /¹¹ qual eren ans de la concessió de dites letres. [ACA, CR, Vària, 9, f. 15].

1510,94,13v: Jeroni Castellví de Viana demana 120 ducats d'or deguts pel rei per raó del seu sou pel que havia servit al reialme de Nàpols. Com que consta de sa intenció, es condemna el monarca a pagar els 120 ducats.

** Oficis**

1510,67,10v: Ferrer Guerau, argenter, contra els alcaldes de la seca de Barcelona, sobre el manament que li han fet els dits alcaldes que d'aleshores en avant no usés de l'ofici d'entallador d'or. Es declara que és greuge de cort i que es revoqui dit manament, alhora que es proveeix que sigui restituït en la possessió de dit ofici; tanmateix, no obstant el que s'ha decidit, es reserva dret a dit Guerau i al dit Tàpies, oposant, sobre la propietat de dit ofici en un altre judici.

1510,81,11v: mestre Bernat de Casaldòvol, presenta una queixa sobre el privilegi de la insaculació de l'ofici de canceller i d'altres oficis obtingut pel síndic de la universitat de l'estudi d'arts i de medicina de Barcelona. Els jutges decideixen que dit Casaldòvol sigui mantingut en la possessió de l'ofici de canceller de dita universitat en el qual era abans de la impetració de dit privilegi, alhora que decreten que totes les coses que hagin estat enantades -és a dir, actuades- en perjudici de l'agent, siguin revocades, i que dit privilegi produeixi efectes, respecte a dit agent, després de la seva mort.

Aproximació

Dels deu greuges estimats, en deduïm el següent:

Des de l'òptica dels resultats, s'han decidit: un reconeixement de drets, dues restitucions d'oficis, dues revocacions de lletres de cancelleria i cinc reclamacions de quantitat. No trobem, en aquest grup, cap sentència que provingui de corts anteriors (¹⁷), ni tampoc no es deixa cap greuge -invocant brevetat del temps o arduïtat del negoci-

¹⁷ Sí que n'hi ha, però, dintre de les desestimades; V. *infra*.

perquè sigui decidit per una altra comissió de constitució més reduïda i d'actuació posterior (18).

D'una banda, tenim les peticions de G. Solivella (61,9v) i de l'arquebisbe de Tarragona (105,15) que clamen contra el rei pel perjudici que els causen unes lletres de cancelleria emeses a Montsó, per al primer cas datades el 9 d'agost passat, per al segon, el 25 de maig present contra el jutge d'apel·lacions de la ciutat de Tarragona. En tots dos casos la decisió consisteix a considerar que hi ha *greuges* en la base de les peticions i a ordenar que dites lletres *deuen ser revocades*. En el segon cas, a més, es proveeix que les parts romanguin en la mateixa situació que eren abans de ser concedides les lletres.

Tenim, doncs, que la delegació de poder que es fa en els jutges de *greuges* arriba fins al punt que poden pronunciar-se sobre la bondat o no de documents emesos per la cancelleria del monarca; és a dir, sobre si aquestes lletres lesionen o no els interessos dels agents. Una declaració d'aquesta classe comporta, necessàriament, una activitat prèvia que consisteix a *interpretar* el contingut jurídic de les dites lletres de cancelleria i en quina mesura consideren els provisors que perjudiquen l'estatus

18 Sí que es deixen, pendents, però, els tres *greuges* presentats per l'arquebisbe de Tarragona (107,15; 108,15v; 109,15v). S'al·lega que són negocis de *gran importància* i molt *intricats*, que necessiten un llarg examen, i per als quals calen molts testimonis, i oir moltes parts. Per tot això, els jutges, com que no els han pogut examinar plenament en el temps de la comissió, resolen de *reservar dret a totes les parts, si algun els competeix, en un altre judici*, en comptes de delegar en una comissió inferior, tot i que -com veurem- per la provisió de nomenament els era prohibit de fer-ho.

propi dels agents o les disposicions normatives del Principat.

Sense ésser reconduïdes a una materialització en un contingut econòmic directe hi ha també les peticions de restitucions d'oficis de F. Guerau (67,10v) i de B. Casaldòvol (81,11v). Val la pena de destacar, d'un cantó, el fet que, ultra les decretacions de les restitucions, a F. Guerau se li reservi dret -juntament amb un tal Tàpies, oposant- perquè s'esclareixi la propietat de dit ofici. La solució que s'adopta és, doncs, *satisfer* la petició, si més no *formalment*, alhora que, paradoxalment, es deixa de banda; és a dir, es remet la qüestió de la propietat de l'ofici a un altre judici, diferent del de greuges -és clar-, posada en entredit per la intervenció d'un tercer en el procés que s'oposa a la petició de l'agent. De l'altre, el fet que a B. Casaldòvol, se li reconegui, d'una banda, que qualsevol actuació feta en perjudici seu sigui revocada, i, de l'altra, que dit privilegi d'insaculació, respecte a ell, produeixi efectes després de la seva mort. Aquesta darrera provisió, si és que mai s'arribà a executar, sembla summament agosarada (per no dir impossible!) i genera el dubte de si efectivament va ser una decretació dictada per ser executada ⁽¹⁹⁾ o merament va ser una manera de tornar, mitjançant una declaració *formal* dels jutges a l'estadi anterior al fet que es produís el greuge estimat. Es tractava, tal vegada, de mirar de solucionar, si més no

19 Respecte a l'execució -efectiva- de les sentències de greuges, tingueu en compte les consideracions que ja he fet *supra*.

temporalment i formalment, la qüestió ⁽²⁰⁾ que, al capdavant, hauria de ser resolta, en el tema verament important i de fons, com ja s'ha dit, per la Reial Audiència.

Tampoc no reflecteix un contingut econòmic la decisió de la queixa presentada pels síndics de Castellar (110,16) respecte a les lluçions, perquè els provisors els concedeixen, no una resolució directament convertible en diners, sinó la declaració que puguin procedir en la causa de la lluçió -se suposa que davant la Reial Audiència- no obstant la pragmàtica feta a Tortosa ⁽²¹⁾.

En aquesta cort es detecta ja un canvi de tendències, percentualment no determinant però inductivament rellevant. I és en el sentit que aproximadament la meitat de les sentències estimatòries, des d'un punt de vista econòmic, expressen i quantifiquen en paràmetres monetaris la unitat o el valor que simbolitza, tradueix i representa el desequilibri ⁽²²⁾ que ha originat la reclamació que es vol que sigui reparada, la majoria de les vegades, també, és clar, mitjançant una quantitat de diners ⁽²³⁾.

20 Un cop han declarat sobre un afer, la via de greuges queda *oberta* si la sentència és favorable, i *tancada* si la sentència és desfavorable.

21 La referència a aquesta pragmàtica és sumament vaga; no he trobat evidència que sigui en el segon volum de les *CADC*.

22 Segons la naturalesa de la reclamació inclou també els danys i perjudicis que se'n deriven.

23 Normalment, en resoldre el greuge, se sol acceptar la quantitat demanada per l'agent; de vegades, però, per exageració o per errors en el còmput o en l'aportació de documents justificadors, la sentència sol divergir respecte a la demanda (v. *infra*).

Se segueix, doncs, el camí -més pràctic- de reconduir els *perjudicis* causats a una quantitat econòmica, a una xifra que ha de ser -que hauria de ser-, si més no per al subjecte que presenta la reclamació, suficient per a compensar-lo, per a satisfer-lo de la queixa en qüestió, més que no pas de demanar alguna actuació de caràcter, diguem-ne *formal*, com ara la revocació d'una provisió o la restitució ⁽²⁴⁾ a un estadi anterior, aspectes que, d'ara endavant, cada cop seran més minoritaris en les sentències dictades.

Des del punt de vista monetari, les queixes apareixen expressades en la moneda o unitat de compte del Principat, les *lliures*; com p. ex. una reclamació -que no s'arriba a executar- (39,5v) per un total de 100 lliures, o un salari per la capitania del castell de Segura (64,10), per 100 lliures ⁽²⁵⁾. La majoria absoluta de les vegades es refereixen a *lliures barceloneses*, però, com veurem, també n'hi ha -així s'esdevé durant tot el segle- de referides a d'altres unitats monetàries.

Un gran nombre de greuges que es presentaran al llarg del segle seran comptats en aquesta unitat principal i en les seves divisions (*sous*, *diners* i, si cal, *malles*), la qual és i continua essent la moneda habitual de compte,

²⁴ Com veurem en alguns casos de ben avançat el segle, fins i tot les *restitucions* d'oficis acabaran comportant la fixació d'una compensació de caràcter econòmic pel temps que se n'ha estat privat.

²⁵ Aquesta reclamació sol·licita també 21.000 i 24.000 sous per despeses, sobre les quals quantitats es reserva dret en altre judici.

encara que també hi ha, com s'ha vist, moltes demandes que contenen quantitats expressades en d'altres monedes (26).

Aquesta mateixa varietat de designacions ens indica que el procediment dels greuges no exigia la conversió -si més no documental- de les quantitats de diners reclamades; probablement, perquè, al marge que l'únic que convenia era que l'import s'expressés en una unitat monetària identificable (27), d'una banda, tenim que el càlcul ràpid de la conversió de monedes era un fet relativament habitual, i, de l'altra, que els jutges, teòricament, no havien de traficar, de manipular-la per res, amb la qüestió dels diners. Era la Diputació del General qui s'ocupava -i a qui pertocava de fer-ho- de la gestió i liquidació de les despeses originades i derivades de la celebració de la cort, i era precisament a través de la Diputació del General que es pagava el servei de la cort general al monarca i es pagaven les sentències de greuges.

Tota la documentació del fons Generalitat de caràcter intern referida a la satisfacció dels greuges expressa les quantitats en moneda de compte; la conversió devia ser feta, doncs, automàticament i d'ofici.

26 Cal suposar que la diversitat monetària, pròpia de les varietats que hi havia en circulació, responia també a una determinada *fidelitat* al còmput inicial del deute; és a dir, a reproduir la petició fil per randa sense entrar en comptes de conversió, sempre perillosos, segons el moment en què es fes el canvi.

27 Palesa el fet que un mecanisme redreçador de determinades extralimitacions com els greuges de cort va esdevenint cada vegada més una derivació d'uns plantejaments estrictament comptables, que passen pel fet d'haver de cenyir-se i vincular-se (en definitiva, *limitar-se*) a la quantitat consignada i reservada pel monarca amb el vist-i-plau de la cort general.

En aquesta reunió de l'any 1510, hi ha també queixes expressades en d'altres unitats monetàries, com ara els *morabatins de Castella*, en el compte que reclama Jordi Res (55,8v) per 769.187 morabatins; o els *ducats*, siguin *d'or*, com en el greuge de Jeroni Castellví (94,13v) per 120 ducats de salari del reialme de Nàpols, siguin *perpinyanesos* -també *d'or*-, com en la petició de la universitat de la vila de Salses (60,9), per 2.132 ducats d'estimes de cases i horts enderrocats per a l'obra -és a dir, per a la fortalesa-. Concretament, en aquest darrer cas, però, a l'hora de ser sentenciat, a diferència dels anteriors, no s'accepta per part dels proveïdors la quantitat al·legada que es reclama, sinó que, després de condemnar el monarca a pagar les estimes per enderrocs per a l'obra de la vila, determinen que la quantitat que s'haurà de satisfer serà la que fixin el tresorer general -o son lloctinent- i el veedor de l'obra de Salses (28).

De les cinc queixes de reclamacions de contingut econòmic, tenim que la primera, la presentada pels administradors dels bacins dels pobres vergonyants contra la vila de Fraga (39,5v), si bé condemna el rei i, per tant, reconeix i estima la petició que és considerada *greuge de cort*, comporta tot un seguit de matisacions que en relativitzen l'afirmació, ja que, ultra ser adreçada contra

28 La tècnica de remetre no la decisió del greuge sinó la liquidació de l'import del greuge ja sentenciat a un altre òrgan, documentada ja en la cort anterior de 1503 (87,14v), esdevindrà un mètode -jo més aviat en diria un *recurs*- força utilitzat pels provisors de greuges pels provisors de greuges de les diverses corts dels segle XVI.

el batlle de Fraga, entre d'altres coses disposa que el monarca ha de vetllar (*donar obra amb acabament*) per tal que les 100 lliures reclamades siguin pagades, dins del termini d'un any (comptat a partir de la data de publicació de la sentència), i havent prestat, els administradors, caució idònia segons la forma de l'escriptura de terç. Acaben declarant que, si passat l'any no són pagades ⁽²⁹⁾, que, aleshores, les pagui el rei. Aquesta reclamació ens porta a destacar el fet que es recorre a una fórmula que serà d'ús freqüent -com veurem- segons els casos, la qual consisteix a annexar a la resolució -com una condició ineludible- la prescripció que l'agent hagi de *prestar caució* per respondre d'una possible complicació derivada de la reclamació del seu greuge. En aquest cas concret, s'estableix que la caució que han de prestar els administradors dels bacins sigui feta segons la forma del *privilegi de l'escriptura de terç* ⁽³⁰⁾.

La sentència de J. Res (55,8v), declara que efectivament el rei és condemnat a pagar els 769.187 morabatins de Castella, però la mateixa sentència ja comporta la fixació d'uns terminis i d'unes condicions de pagament quan especifica que la tercera part sigui pagada per tot el present any 1510; l'altra tercera part per tot el

29 Doncs no, no es complirà. V. el greuge que es presentarà a la cort de 1528 (1528,54,15).

30 L'*escriptura de terç*, o *clàusula guarentígia*, comporta l'execució -immediata- el document en el qual s'insereix. V. GIBERT, *Teórica del Arte* ..., p. 45-46; RIPOLL, *prax. Vic. Barc. rubr. 16 ne retroclamés expen.*; CANCER, *VAR. 2, cap. 3*. Es deuen referir, probablement, al privilegi donat per Jaume II a Barcelona en Saragossa el 1304 [3CADC, II,4,15, 3-4-5 (f. 147-148)].

1511; i el darrer terç, per tot el 1512, sempre que l'agent hagi prestat caució idònia, fixada en aquest cas concret en 132.035 morabatins de Castella (31). Aquest greuge, doncs, sembla que serà satisfet econòmicament.

La reclamació presentada pel síndic de la universitat de la vila de Salses (60,9), que segons l'agent puja a 2.132 ducats, si bé compta amb el reconeixement dels jutges de greuges que condemnen el rei, no conté la determinació de la quantitat que els serà satisfeta, la qual, com ja ha estat dit, serà determinada per dos oficials reials; ultra això, la sentència determina que el monarca disposarà del termini d'un any a partir de la publicació per pagar *a cascú o a llurs hereus la part contingent* del total de la liquidació.

Les dues sentències sobre salaris (64,10 i 94,13v) no presenten cap dificultat; el rei és condemnat a pagar-los.

Al marge dels greuges considerats estimats en aquest treball, dues de les peticions presentades, formalment -i funcionalment- desestimades presenten una solució especial. El cas de micer Pau Valls (33,5), contra el regent la cancelleria, es considera *no proveït* pels jutges, atès que és *expresse renunciat*, és a dir, ja que el subjecte n'ha desistit. No se'n dóna cap altra informació, probablement perquè aquesta ja es considera prou contundent. Quant al noble F. Cruïlles (34,5), el qual ha arribat a una concòrdia amb el monarca, que demanava l'esmena de l'enderroc de la

31 És per al cas hipotètic -potser no tant, quan la mateixa sentència esmenta expressament tant la quantitat com la finalitat de la caució- que si algú pretén tenir dret en la reclamació per la nau que en aquell temps patronejava Joan de Montsó, pugui ser fet compliment de justícia.

casa d'Aiguafreda feta pels oficials del rei, es decreta que *sigui servada la concòrdia feta amb el rei*, i que se n'expedeixin les lletres i cauteles oportunes.

El 1510, hi ha també, però, sentències desestimades que, ultra la decisió de no atorgar el que demana l'agent, van acompanyades d'una *provisió* dels jutges de greuges; així, en el cas dels confreres de la Confraria dels correus de la capella d'en Bernat Marcús de Barcelona (24,4), clamant-se del fet que el rei no hagués admès la nominació de l'hoste dels correus de la ciutat de Saragossa (segons el privilegi de la confraria), es desestima el pretès greuge perquè *no consta de la intenció*, i se'ls reserva dret en un altre judici, alhora que es proveeix (*ad cautelam*, podríem dir, atès que no aporta res de nou a la situació en què es troben) que *a dits confreres i confraria sigui servat dit privilegi*.

Un cas un poc més singular és el de Caterina Cruïlles i Peguera amb d'altres pretendents (45,6v), per una certa quantitat del salari de mestre racional de mossèn Andreu Peguera; com que *no ha estat prosseguit* dins el temps degut i dit greuge *no ha estat provat*, es declara que es reserva dret a cada una de les parts en un altre judici, i es proveeix, però, que dels residus de l'ofici de mestre racional sigui satisfet als seus successors el que es mostrarà ser-los degut, comptat a sou i a lliura ⁽³²⁾ amb

32 Aquesta expressió *a sou i a lliura*, força freqüent -per la seva utilitat evident- en la documentació de caràcter i de contingut econòmic, sobretot en els *compartiments*, fa referència al fet que l'import de la reserva del donatiu destinada als greuges ha de ser repartit proporcionalment (és a dir, a prorrata)

els altres oficials, a més de reservar-los -explícitament i sorprenentment- la facultat de recórrer al rei per les quantitats que es mostraran ser-los degudes (33).

Una provisió encara més cautelosa és la feta en el cas de Ramon Garriga (106,15), qui reclama una quantitat al rei per serveis fets al rei Joan; atès que *no consta de la intenció*, es declara que *no és greuge*, alhora que es proveeix que si en l'esdevenidor es mostrarà (és a dir, les provarà) de les coses preteses, li sigui salvat dret sobre *els béns consignats pels descàrrecs de l'ànima del rei Joan*.

Com a darrer cas de greuges desestimats que tenen provisions, tenim un conjunt de reclamacions que pot ser agrupat en funció de la resolució que s'adopta, els quals versen sobre la mateixa classe de reclamació. Són les queixes de Jeroni Margarit / M. Pellicer / M. Julià / i altres (46,6v), Jeroni Torres / i altres (49,7v), Pau Miquel (50,8) i Jordi Res (92,13), els quals pretenen haver estat agreujats pels oficials reials perquè han diferit consentir les represàlies. Atès que *no consta del contingut*, es declara que *no són greuge* (en el cas de J. Res (92,13), a més, s'especifica que *no ha lloc i se li reserva dret*), i es proveeix que l'espectable lloctinent general, *tan prest com sia possible*, vists els actes i *feta paraula a la Reial*

entre el aquells creditors que tenen deutes reconeguts sobre el total de la quantitat (que hi hagi disponible en aquell moment concret). Amb aquesta solució s'aconseguia, si més no, començar a liquidar proporcionalment una part de cada un dels deutes que havien estat inclosos en els compartiments que s'anaven fent.

Audiència, servades les constitucions, *administri justícia*, tant per declaració de marques com per altres remeis (34).

Un nombre considerable del total de reclamacions desestimades pels jutges, una vintena (un 20 %), es resol sense entrar a conèixer-ne sobre el fons al·legant, genèricament, que són greuges que *no han estat prosseguits* (35). Sembla que es vol fer referència a una desatenció en el procediment per part de l'agent, a un incompliment en algun dels tràmits o dels terminis (36). Hi ha un cas peculiar, format pels tres greuges presentats pels síndics de la universitat de Barcelona (28,4v sobre el pagament de la lleuda; 29,4v sobre el deute de la batllia general; 30,4v

34 El greuge presentat pel síndic de la universitat de la vila de Mataró (27,4v), prenent ser agreujats perquè essent *carrer de Barcelona* [a propòsit del privilegi del *carreratge*, a més de la dita veu en la *GEC*, v. *BROCA*, *Historia del derecho ...*, I, p. 336-341; la concessió el 8-nov-1424 del privilegi de *carrer* a la vila de Mataró és en *BROCA*, *Historia del derecho ...*, I,, p. 337] els fan pagar injustament lleuda i altres drets, desestimat perquè *no consta de la intenció*, i declarant que *no ha lloc* i que es reserva *dret* a les dues parts en altre juí, (afegeix ací una mena de pauta en esclarir), on s'hagi raó dels privilegis i altres coses.

35 P. ex., 16,3 sobre oficis; 31,4 sobre bans; 32,5 sobre la batllia d'Amer [V. la cort de 1512]; 62,9 sobre la restitució de la batllia de Curb; 70,10v a 74,11 (perjudicis al monestir de Pedralbes; sou degut pel rei; empatx execució sentència; contencions jurisdicció eclesiàstica i secular); 78,11v sobre els doctors del Reial Consell per haver contrafet constitucions i lleis de la pàtria; 79,11v sobre sentència dictada per a un germà seu; 85,12v referent a una castlania; 88,12v sobre la imposició de la sal a Tortosa; 96,14 sobre la no evocació de causes a la Reial Audiència; 97,14 per empresonament.

36 Això suggereix la sentència de C. Cruilles i Peguera (45,6v), sobre salari d'Andreu Peguera, que desestima la reclamació (encara que té una llarga provisió dels jutges -V. *supra*-) per quant dit greuge *no és estat prosseguit dins els temps deguts dins els quals els actes s'havien de produir i el procés instruir*.

sobre la lleuda) que, ultra la resolució esmentada afegeix després de declarar que *no ha lloc, majorment que altrament hi és estat proveït*, i reserva dret a les parts en un altre judici.

Un cas similar, probablement el mateix que l'anterior (*no prosseguir*) però col·locat sota un altre gir (*no instruir*), és el de les peticions del síndic de Palamós i de les parròquies de dit terme (58,8v) sobre la donació de la vila feta pel rei a Galceran Requesens, *quondam*, comte de Trivento, d'una banda, i, de l'altra, de la del síndic de la universitat de Calonge (59,9) sobre la venda feta al mateix noble per part del rei de la jurisdicció de dita universitat. Totes dues són desestimades al·legant que *el procés no és estat instruït* (i fent-ne remissió a la Reial Audiència on penja plet).

Cinc greuges són remesos a un altre organisme per ser decidits: un, als jutges de Taula de la vegueria de Girona, presentat per mossèn Joan Pau (52,8), pretenent que micer Jaume Coromines, batxiller i assessor del veguer de Besalú havia dat contra seu una sentència injusta; com que *no consta del contingut, no és greuge*, i com que en penja plet davant els jutges de Taula, s'hi fa la remissió, *a petició del dit Coromines*, alhora que es reserva dret a les parts. Quatre, a la Reial Audiència, els dos ja vistos dels síndics de Palamós i les parròquies de dit terme (58,8v) i de la universitat de Calonge (59,9), declarant-los *no greuges* i *la causa per la Reial Audiència deure's conèixer* [o decidir]; el del síndic de la vila de Martorell i del síndic de la ciutat de Barcelona (111,16), contra el rei, sobre

l'alienació de la vila de Martorell, que és declarat *no ser greuge*, i és remès a l'Audiència; i el darrer, la petició presentada per la tudriu i curadriu del fill i hereu de mossèn Felip Albert, *quondam*, contra el rei, sobre les viles de Pons, Maldà, Maldanell i Agramunt, que tampoc no és considerada *greuge*, atès que dita tudriu és tornada a la Reial Audiència en prosseguir la causa que en aquella portava de la qual era estat donat dit *greuge*.

El criteri de les remissions apareix en aquesta reunió amb un mateix denominador i amb una mateixa orientació: no conèixer de les causes quan ja hi ha una causa iniciada sobre la mateixa qüestió en una altra instància, en aquest cas, a la Reial Audiència, i també en aquest any, totes relacionades amb la venda, la donació o la transmissió de viles feta pel rei.

Només dues reclamacions són desestimades considerant que no cauen en la comissió dada als provisors. Es tracta, en primer lloc, de la queixa del síndic de la Vall d'Aneu (56,8v), prenent ser agreujat per un acte de cort (sense especificar) fet a la darrera cort de Montsó; es declara *no venir dit greuge en nostra comissió* ⁽³⁷⁾. En segon lloc, de la petició del reverendíssim arquebisbe de Tarragona (88,12v) sobre la pretensió feta pel síndic de la ciutat de Tarragona dient i al·legant poder intervenir en corts generals del Principat de Catalunya; es declara *no caure en*

37 Només s'entén o per dos estadis dels greuges o per un contrasentit, ja l'és abans de la sentència!

nostra comissió (després de fer algunes consideracions que tot seguit seran comentades).

No és el primer cop que es planteja aquesta qüestió de la possible participació de la ciutat de Tarragona a la cort, ja que n'hi ha intents i peticions des de l'edat mitjana (38). Ningú no ignora la pugna que es produeix, a nivell general (39), en el cas concret tarragoní, entre el poder municipal, la senyoria eclesiàstica representada pel poder de l'arquebisbe, i el poder reial; no ens ha d'estranyar, doncs, que els prohoms intentessin de seguir tots els viaranyos possibles per obtenir l'objectiu que s'havien fixat -que no assoliren mai plenament, d'altra banda-, i provessin, també, la *via de greuges*. Amb tot, no hem de pensar que el primer cop que es planteja la qüestió a l'edat moderna és ara, el 1510, sinó que, com a mínim, ja s'havia plantejat a la cort precedent (1503,48,9), i llavors ja s'havia resolt la petició de la ciutat de pertànyer al braç reial pel mateix camí de no caure en la comissió, sense cap altra explicació.

Els provisors, probablement considerant la llarga tradició de Tarragona d'intentar per diversos camins l'entrada de la seva ciutat al braç reial, i considerant que ja n'havien donat sentència en la cort de 1503, devien témer que no es reproduís en cada cort la mateixa petició, i el 1510 foren més explícits. Comencen recordant que la

38 Joan-F. CABESTANY FORT, "Tarragona i les Corts Catalanes (1283-1422)", en *Quaderns d'Història Tarraconense*, 1 (1977), p. 69-79.

39 V. A. IGLESIA FERRERIBÓS, "Derecho municipal, derecho señorial, derecho regio".

contenció dels síndics de Tarragona per intervenir en les corts generals *no cau en nostra comissió*, ja que és *al senyor rei i a la cort general de Catalunya ensems* a qui *pertany i se esguarda a la dita coneixença*. És per això que, en repetir la primera afirmació esmentada, *afegeixen revocades qualsevol comissions fins ací fetes i faedores*, per deslliurar-se, probablement ja d'una vegada per totes, de la causa.

Des de l'òptica de la projecció de la reclamació, hi ha sis sentències, sense comptar la de la ciutat de Tarragona, totes desestimades, que provenen de sentències anteriors. En quatre casos, l'al·legació del fet que ja havia estat dictada sentència sobre la qüestió prové dels proveïdors, i és precisament un dels arguments que porta a desestimar la petició (40).

Respecte als altres dos casos, val a dir que són dos intents de tornar sobre una mateixa qüestió en moments diferents, sense que hi hagi cap invocació o al·legació -de cap de les parts- sobre el fet que el greuge ja havia estat presentat i sentenciat anteriorment. L'interès en la reincidència devia provenir del fet que les comissions canviaven segons la cort, i canviaven, sobretot, els interessos polítics del moment; potser en la nova conjuntura la (re-)petició tindria més fortuna que no la vegada (o les vegades) anterior(s) i es veuria beneficiada per una sentència favorable.

40 V. més endavant.

El primer d'aquests dos casos és el dels síndics de Barcelona (12,2v) que tornen a insistir sobre una reclamació continguda ja a la sentència de la cort precedent -sense esmentar-la, és clar-, que és desestimada perquè *no consta de la intenció*, i es reserva dret a les parts en un altre judici -els jutges tampoc no l'esmenten-. Reincideixen en el fet de tornar a plantejar la qüestió del castell i terme de Castellví de Rosanes, que, encara que no es digui, fou objecte de la sentència 1503,74,13 -desestimada-, en la qual Barcelona demanava la restitució del dit indret i de la castlania de Martorell amb llurs drets i rendes a la ciutat. En aquesta ocasió, la sentència donava més dades, ja que l'argumentació de la desestimació es basava en el fet que no constava que *s'hagués suplicat al rei*, i *no constar de les coses preteses*.

El segon cas és el greuge del síndic de la ciutat de Vic (62,9v) en què es demana que sigui restituïda la batllia de Gurb a la vegueria de dita ciutat; és desestimat al·legant que *no és estat més prosseguit*, que *no ha lloc i fent reserva de dret a les parts en un altre judici*. També en aquest cas hi havia un precedent en la cort anterior, presentat pel síndic de Vic (1503,85,14v), contra els homes del terme de Gurb, que aleshores fou desestimat perquè *no en constava la intenció*, alhora que es reservava dret per a un altre judici. En la primera ocasió, la descripció de l'objecte de la petició és ambigua i no tan coincident com en el cas del greuge de Barcelona sobre Castellví, però la immediatesa de les presentacions i la poca definició de l'objecte porten a pensar que, molt probablement -i

necessàriament- les dues queixes reflectien la manifestació d'un problema, potser no designat explícitament, que raïa darrera de la insistència dels síndics de la localitat de Gurb.

Pel que fa als primers quatre casos, tots recullen la qualitat que són greuges desestimats on, a més, són els proveïdors els qui al·leguen la condició que ja n'hi ha una sentència anterior. És Lluís Vall (3,1v), de Lleida, que s'adreçava contra el comissari reial sobre els forments que a instància del síndic de Barcelona foren trets del seu lloc del Poal, el primer a veure rebutjada la seva reclamació, *atès que ja a la cort dels frares menors fou declarat pels proveïdors en dita causa, i a veure-la declarada no ser greuge, obstant la dita altra provisió i declaració.* Els jutges fan referència al greuge 1503,94,16v, desestimat perquè aleshores ja en penjava plet a la Reial Audiència, on va ser remès.

El segon, presentat per Joana Castre i Fonollet (41,6), pretenent ser perjudicada pel seqüestre posat en els vescomtats d'Illa i Canet, topa també amb el fet que *li obsta la sentència donada pels proveïdors en la cort dels fra menors.* És la sentència dictada per la demanda de Joan Castre i dona Estefania, la seva muller, sobre el mateix afer, que ja venia de la cort del monestir de Santa Anna, on ja fou sentenciat. Aquest fet sol ja en determinà la desestimació.

El cas de Joan Tost (83,12), pretenent que li havien de ser pagades certes cases enderrocades a Tarragona en temps de la guerra, és desestimat *per quant ja és estat sentenciat*

en les corts del frares menors de Barcelona pels proveïdors de dites corts obstant dita sentència. Segons la queixa de 1503 (22,5v), es concreta que les cases foren enderrocades pel rei Joan per enfortir-ne el castell; fou desestimat perquè no constava de les coses preteses.

El quart i darrer cas, presentat pel síndic de la vila de Besalú (87,12v), sobre l'exacció de la lleuda exigida a la ciutat de Girona contra llurs privilegis, és desestimat per diverses raons ⁽⁴¹⁾, entre les quals hi ha el fet *majorment considerat que ja en altre temps sobre les dites coses és estat proveït.* La falta de concreció en la designació de la cort.

41 *Són: que no consta de sa intenció, i que no és estat citat l'oficial que ha exigit dita lleuda. No és greuge de cort, i es reserva dret a les parts en un altre judici.*

Cort de Montsó de 1512 ⁽¹⁾

Havia estat convocada el 22 d'abril per al 28 de maig. Aplegada a l'església de Santa Maria, se'n llegí la proposició el 5 de juny de 1512, i fou llicenciada el 26 de setembre d'aquell any. Se celebrà per Germana de Foix, consort i lloctinent del rei Ferran II, amb una referència en el seu poder per a celebrar la cort, especial per a resoldre greuges ⁽²⁾. El punt d'interès principal es desplaça de l'anterior conquesta d'Àfrica a l'actual i necessària protecció de les fronteres amb França i a la presa de posició per la unitat de l'Església.

Abans de dictar les disposicions es repararen els greuges ⁽³⁾. La provisió que nomenava la comissió dels jutges havia estat dictada el 16 de juliol de 1512 ⁽⁴⁾.

La reina Germana nomenà els proveïdors següents: Pere, bisbe d'Urgell, canceller, misser Antoni Agustí, vice-canceller, mossèn J. Gralla, mestre racional, Francesc

¹ Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, *Vària*, 9; ACA, CR, *Processon de cort*, 42; *Processos*: *comú*: ACA, G, 1004; *comú dels estaments*: ACA, G, 1007/4 - ACA, G, 1005/2; ACA, G, 1005/3; *eclesiàstic*: ACA, G, 1002/2. *Altres*: BNM, Ms. 5646, f. 34.

COBOLEU / PELLA, *Las córtés ...*, p. 332-335; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 122-124.

² ACA, G, 1004, f. 28v-29.

³ COBOLEU / PELLA, *Las córtés ...*, p. 334. V., però, les consideracions que hi faig a l'apartat dedicat a l'ordre dels debats.

⁴ ACA, G, 1004, f. 54-55; ACA, G, 1005/3, f. 36-36v, 66v, 69-70. El jurament és en ACA, G, 1004, f. 66-66v.

Franc, doctor en drets, regent la cancelleria, Joan Gualbes, regent la cancelleria, Francesc Desplà, mestre racional, Vicenç Orrit, advocat fiscal, Francesc Vila, doctors, consellers del rei, i Bartomeu Ferrer, regent la tresoreria; per part de la cort, els eclesiàstics elegiren l'abat de Poblet (5), Joan Piquer, canonge i síndic de la seu d'Urgell i Honorat Oms, procurador del cardenal bisbe d'Elna; els militars, don Guerau Queralt, senyor de la dita baronia, Perot Pou, cavaller, i Francesc Comes, donzell; el braç reial elegí Pere Girgós, ciutadà, conseller en cap i síndic de Barcelona, Joan de la Móra, síndic de Lleida, i Felip Grimau, burgès de Perpinyà (6).

Es prengué l'acord (explícit) que els càrrecs de jutges de greuges fossin pagats de les pecúnies del General (7), els quals haurien de tenir el mateix salari que en la cort passada (8). El 23 d'agost hi hagué una petició per part de la cort per tal que es poguessin enllestir els greuges *simples* (9).

De tots els nomenats, ja havien estat proveïdors de greuges, per part del rei, Pere, bisbe d'Urgell i Francesc Franc, en quatre ocasions consecutives (1493, 1503, 1510 i 1512), i Bartomeu Ferrer, regent la cancelleria, Vicenç

5 Tot i que més tard hi apareix fra Salvador Marull, abat del monestir d'Amer. Cal pensar en una possible subrogació, que no ens consta.

6 ACA, G, 1004, f. 54v-55.

7 ACA, G, 1005/2, f. 69.

8 ACA, G, 1005/3, f. 71v; cautela al f. 100v; ACA, G, 1005/2, f. 73v, segueixen les cauteles (esp. al f. 95).

9 ACA, G, 1044, 62v-63v; ACA, G, 1005/2, f. 66-67; v. l'apèndix..

Orrit, advocat fiscal, i Francesc Vila, doctor, en dues (1510 i 1512); per part de la cort, només repeteix el càrrec Francesc Comes, donzell (1510 i 1512).

L'oferta de la cort ⁽¹⁰⁾, per aquest cop tan solament, era per a cobrir les 600 pagues d'homes d'armes i de genets ⁽¹¹⁾, que havien d'ésser, i així s'especifica, 200 homes d'armes i 200 cavallers de la geneta, per contribuir, tal com demanava la reina a la proposició, a la defensa de les fronteres ⁽¹²⁾.

S'aprovaren 20 constitucions i dos capítols de cort ⁽¹³⁾, que regulaven principalment aspectes processals de la reial audiència, control d'oficials i observança de normes, sobre la inquisició i algun aspecte de dret privat.

Les sentències de greuges

Dades: greuges sentenciats, 13; estimats, 4 (31 %); desestimats, 9 (69 %).

1512.8.2: la pubilla Riera demana el sou del 14-feb-1511 a 30-maig de dit any, que fou detinguda una nau per manament del rei a raó de 276 lliures 8 diners el mes; després d'examinar-lo, els provisors li reconeixen la detenció per tres mesos, per un total de 405 lliures, llevant-ne 396 que ja foren pagades per micer Sunyer, regent la

¹⁰ S'hi pot procedir, es diu, perquè ja han estat elegits els provisors (ACA, G, 1004, f. 81v).

¹¹ També ho recullen COBOLKU / PELLA, *Las còrtes ...*, p. 335.

¹² ACA, G, 1004, f. 81-82. Als f. 81v-85 hi ha els capítols que especifiquen les condicions concretes de la concessió en qüestió.

¹³ JCADC, genealogia de Ferran II. Vegeu-ne la descripció i el resum en MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 122-123.

tresoreria. Es condemna el rei a pagar la quantitat restant (9 lliures). Se li desestimen les altres peticions, sobre les quals *li imposen silenci*.

1512.9.2v: mossèn Pere Ramon Vicenç Sentmenat, en nom seu i d'altres creditors sobre les rendes reials de Mallorca, reclama ser lluit, vista la concòrdia testificada per Galceran Arinyo feta als setze creditors de Barcelona, per la qual consta que el procurador reial ha de lluir cada any 490 lliures 3 sous 6 diners ⁽¹⁴⁾. Condemnen el *fisc reial del senyor rei* que el procurador reial *faci complement de la dita lluitació*.

1512.11.3: els marmessors de l'heretat de dona Estefania Carroç Mur, demanen que sigui restituïda la possessió de la baronia de Posada, i les viles i llocs d'aquella, situada al Regne de Sardenya. Atès que en el procés fet davant dits proveïdors consta que dita Estefania l'ha posseït, i com que respecte a l'espoliació que *pretén* és feta pels oficials reials *no apar* prou plenament provada, *encara que hi ha moltes evidències, i per ser a Sardenya dellà mar no se n'ha pogut haver la informació plena*, declaren que dins un any del dia present ⁽¹⁵⁾ el *fisc reial* hagi de justificar i *declarar per sentència* l'empatx o enantament que diu han fet els oficials, alhora que es condemna el rei i els seus oficials a restituir-ne la possessió i llevar-ne els empatxos, sempre reservat el dret de propietat, però.

1512.13.1 (supl.): el síndic de la universitat i singulars de la vila i la vall d'Amer, del bisbat de Girona, es clamen perquè en la cort de Montsó fou fet un acte de cort en favor de la universitat de la ciutat de Girona amb el qual el rei ordena *per capítol de cort* que les dites vila i vall i els seus poblats [= pobladors] fossin restituïts perpetuament en la jurisdicció civil i criminal dels oficials reials de Girona, tal i com s'esdevenia abans que el privilegi de batllia fos atorgat pel monarca a la dita universitat de la vila i la vall d'Amer. Es demana que es declari invàlid i injust el capítol de la cort de Montsó. Oïdes les parts, vistes les al·legacions, vists el privilegi de

14 En cas que hi hagin d'entrar nous creditors, el procurador reial haurà de créixer i augmentar respecte a la pensió anual i al quitament, i jurar i prestar sagrament i homenatge de servar dita concòrdia.

15 És a dir, de la data de publicació de la sentència.

batllia i l'acte de cort; considerant que de les contencions anteriors les sentències reials afavoreixen Amer, que el privilegi de batllia és *passat en contracte paccionat amb el senyor rei*, que no sembla just que l'acte de cort revoqui el dit privilegi, es resol que dit acte de cort *no és vàlid ni just* i per tant no pot perjudicar el privilegi; i es declara que les sentències reials i el privilegi romanguin en la força i valor que eren abans de l'acte de cort; es reserva dret a Girona en un altre judici.

Cort de Lleida de 1515 ⁽¹⁶⁾

Convocada pel rei Ferran el 19 de juliol per al 12 de setembre, i celebrada per Germana de Foix, esdevindria la darrera assemblea del monarca. Se'n llegí la proposició el 22 d'octubre de 1515 a l'església de Sant Joan de Lleida, i quedà interrompuda el 18 de desembre d'aquell any, pendent de ser continuada a Barcelona al cap de d'un any i mig ⁽¹⁷⁾. El monarca va traspassar el 23 de gener de 1516 ⁽¹⁸⁾. No s'hi arribà a promulgar cap disposició encara que sí que hi hagué servei, consistent a prorrogar, pel termini de tres anys, el servei de les 600 pagues fet a la darrera cort de Montsó ⁽¹⁹⁾.

Tanmateix, en l'iter del procés habitual que es començà a seguir -que no arribà al període final de cloure la cort- sí que es nomenaren els *judges de greuges* quatre dies

16 Documentació.- *Processos*: comú: ACA, G, 1005/1 [i segons 48, també hi ha el vol. ACA, G, 1005]; eclesiàstic: ACA, G, 1006/2; militar: ACA, G, 1006/1 [aquest volum, per a CONDE et alii, "Fonts per a l'estudi de les Corts ...", p. 48, és el *familiar general*, al costat del vol. ARCB, CC, XVI, 62 bis]; reial: IMHB, CC, *Corts*, XVI-82. *Altres*: BNM, Ms. 6646, f. 34. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 335-336; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 124.

17 ACA, G, 1006/1, f. 95 ss.

18 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 336.

19 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 336. Els capítols del servei són a ACA, G, 1006/1, f. 73v-74 ss.

després de llegir el discurs de la corona ⁽²⁰⁾, els quals juraren el càrrec ⁽²¹⁾. Els designats foren, Pere, arquebisbe de Tarragona, canceller, Francesc Franc, regent la cancelleria, Miquel Joan Gralla, mestre racional, Joan Eimeric, batlle general, Francesc Desplà, mestre racional, Vicenç Orrit, advocat fiscal, Joan Aibrí, Joan Sunyer, i Miquel Joan Pastor, doctors i consellers reials, per part del monarca; fra Domènec, abat del monestir de Poblet, Gabriel Rovira, síndic del capítol de la seu de Lleida, i Miquel Vedrenya, síndic del capítol de la seu d'Urgell, per l'estament eclesiàstic; el noble Dimas Requesens, Pere Moliner, cavaller, i Joan Montsuar, donzell, pels militars; Galceran Fiveller, conseller i síndic de Barcelona, Bernat Bell-lloc, síndic de Girona, i Joan Andreu, síndic de Perpinyà, per part del braç reial ⁽²²⁾.

Per part del rei tornem a trobar en el càrrec Francesc Franc, regent la cancelleria, per cinquè cop consecutiu (1493, 1503, 1510, 1512 i 1515) i Vicenç Orrit, advocat fiscal, per tercer cop (1510, 1512 i 1515); per part de la cort tots els provisors són designats de cap i de nou; no n'hi ha cap que anteriorment hagi ocupat el càrrec.

Amb tot, cal tenir present que no consta que els provisors arribessin a dur efectivament a terme la seva

20 Era el 26-oct-1515. ACA, G, 1005/1, f. 20; ACA, G, 1006/1, f. 12-13v; ACA, G, 1006/2, f. 13v-14v.

21 ACA, G, 1005/1, f. 42v, f. 20v.

22 ACA, G, 1005/1, f. 20-21.

activitat (23), tot i que la cort, el 14 de desembre -quatre dies comptats abans que no en quedés interrompuda la celebració- va demanar que es reparessin -atesa la seva importància- els *greuges simples* (24), i tot i que es van lliurar i expedir les cauteles corresponents al seu ofici de provisors (25), la qual cosa fa pensar que si bé no arribaren a dictar sentència, sí que degueren realitzar alguna tasca de caràcter "preliminar" (26). Pel que fa a la resta dels greuges, és a dir, dels greuges que no eren considerats *simples*, la prorrogació de la cort per al cap d'un any i mig no en diu res.

En aquesta cort, Joan Móra, jutge de greuges de la cort passada, reclama el 5-des-1515 el salari que li correspon

23 En la documentació conservada amb sentències es passa de la sentència de la cort de 1512 a la de la cort de 1519-20. Tot fa pensar que no hi ha cap possible buit degut a pèrdues de documentació, sobretot si tenim en compte que, d'una banda, la sèrie *Vària* del fons CR de l'ACA sembla que no presenta cap llacuna, si més no per a la primera meitat del segle; de l'altra, encara més si trobem una confirmació de caire pràctic pel fet que no consta cap reclamació de greuges presentada en una cort posterior que al·legui sentències dictades en aquesta cort, i encara que, dels processos de greuges conservats, no se n'hagi localitzat cap de corresponent a aquesta data.

24 ACA, G, 1005/1, f. 40v-41v: "*car com sab vostra alta j¹⁵ senyoria, la reparació dels greuges és la principal part de cort*". També en ACA, G, 1006/1, f. 72 ss.

25 ACA, G, 1006/1, f. 95v ss; 107 ss; fet que ve a demostrar que els jutges degueren realitzar alguna activitat o altra.

26 Probablement relacionada amb la resolució dels greuges simples, tal i com s'havia demanat que es reparessin; o amb una primera aproximació a la documentació presentada.

per dit càrrec, ja que no hi era per malaltia (27); se li expedeix la cautela oportuna (28).

27 ACA, G, 1006/1, f. 63.

28 ACA, G, 1006/1, f. 106v.

Cort de Barcelona de 1519-20 (1)

Aquesta cort, que se celebrà al convent dels Frares menors, hagué de ser convocada dos cops (2) perquè la primera vegada els estaments eclesiàstic i reial van considerar que no ho havia estat correctament (3). En la primera ocasió, la proposició es va llegir el 16 de febrer de 1519; en la segona, la proposició es repetí el 13 de maig. Fou llicenciada el 19 de gener de 1520.

La provisió reial nomenant els jutges de greuges es féu el 23 de juliol de 1519 (4), i juraren el càrrec el dia tres d'agost (5). El braç eclesiàstic elegí els seus provisors el 21 de juliol (6). El braç militar tingué alguns problemes a l'hora d'elegir els seus jutges; problemes que s'iniciaren a finals de maig, que portaren a una situació tal que, a

1 Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, *Vària*, 10; ACA, G, 1007; IMHB, CC, *Corts*, XVI-64; *Processos*: comú: ACA, CR, *Processos de cort*, 43; ACA, G, 1007/2; ACA, G, 1007/3; *eclesiàstic*: ACA, G, 1009/1; ACA, G, 1007/1; *militar*: ACA, G, 1009/3; ACA, G, 1008; *reial*: ACA, G, 1006/3; IMHB, CC, *Corts*, XVI-63. *Altres*: BNM, Ms, 6646, f. 34v. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 337-342; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 126-131.

2 La primera, el 20 de desembre de 1518, des de Saragossa, per al 26 de gener de 1519; la segona, el 16 d'abril per al 12 de maig del mateix any.

3 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 341; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 126.

4 ACA, G, 1007/3, f. 29v; ACA, G, 1007/1, f. 18-18v; ACA, G, 1009/1, f. 16v-17v; ACA, G, 1006/3, f. 29-30v.

5 ACA, G, 1007/3, f. 33v-34; f. 69v-70.

6 ACA, G, 1007/1, f. 14v.

primers de juny, encara s'estava discutint el sistema que calia seguir a l'hora de votar-los (7). S'assolí un punt en què, per solucionar la qüestió sorgida ran de l'elecció (8), s'acudí al rei, el qual la resolgué el dimarts 19 de juliol de 1519 (9). El braç reial, després d'un petit problema relatiu al nombre de jutges que havia d'escollir (10) acabà elegint-ne sis (11). Finalment es decidí que els habilitadors i els provisors tinguessin un salari *complit* (12).

Foren nomenats trenta-cinc (13) provisors de greuges, disset per part del monarca: Pere, arquebisbe de Tarragona, canceller, don Pedro de Cardona, portant veus de general governador a Catalunya, Miquel Joan Gralla, cavaller, Francesc Gralla i Desplà, donzell, mestres racionals, Vicenç Orrit, advocat fiscal, Jaume Ferrer, regent la tresoreria, Joan Sunyer, Francesc Obac, Francesc Vallseca, Miquel Joan Pastor, Miquel Hospital, Francesc Savilla, Jeroni Albanell, subrogat en lloc i per absència de misser Antoni Agustí, vice-canceller, Francesc Solzina, subrogat per absència de misser Francesc Franc regent la cancelleria, Martí Joan

7 ACA, G, 1009/3, f. 84v, 91.

8 ACA, G, 1008, f. 11.

9 ACA, G, 1009/3, f. 95; ACA, G, 1008, f. 19.

10 ACA, G, 1006/3, f. 24v.

11 ACA, G, 1006/3, f. 26.

12 ACA, G, 1006/3, f. 26v.

13 ACA, G, 1077, encapçalament. El nombre de jutges d'aquesta reunió és totalment inusual; n'és l'únic exemple, i només s'explica com una sortida davant el conflicte derivat de la polèmica elecció.

Sunyer, subrogat en lloc i per absència de misser Frederic de Gualbes, Francesc Castelló, subrogat en lloc i per absència de misser Felip Ferrera, i Jaume Rello, lloctinent de mestre racional, subrogat en lloc i per absència de don Lluís Icart, batlle general de Catalunya, del consell del rei.

Pel que fa als divuit restants, corresponents a la cort, foren elegits: Jaume Fiella, perpetu comandatari del monestir de Santa Cecília de Montserrat, Francesc Soldevila, canonge i síndic del capítol de Tarragona, Antoni Joan Tort (a) Fiella, canonge de Barcelona, en lloc i per absència de fra B. Vilalba, abat de Sant Llorenç del Munt, bisbat de Barcelona, Rafel Obac, canonge de Barcelona, en lloc i per absència de mossèn Miquel Martí, comandatari del monestir de Sant Andreu de Sureda, bisbat d'Elna, Joan Calvet, comandatari del monestir de la Real, subrogat en lloc i per absència de mossèn Honorat Oms, comandatari del monestir d'Arles, i Gabriel Camps, comandatari del monestir de Serrateix, subrogat en lloc i per absència de misser Joan Pasqual, canonge i síndic del capítol de la Seu d'Urgell, pel braç eclesiàstic; don Dimas Requesens, don Alonso Cardona, misser Joan Gomis, Francesc Menargues, cavallers, Marc Antoni Camós, Francesc Garriga, subrogat en lloc i per absència de Pere Alemany, donzells, per l'estament militar; i Joan Gualbes, conseller, Joan Carles Bellafilla, ciutadans i síndics de Barcelona, Joan Serra, ciutadà i síndic de Lleida, B. Bell-lloc, ciutadà i síndic de Girona, Jordi Benet Marimon, ciutadà de Barcelona, subrogat en lloc i per absència de Francesc Ballaró, burgès i síndic de Perpinyà, i

Bernat Dusai, ciutadà de Barcelona, subrogat en lloc i per absència de misser Esteve Puig, síndic de Figueres, per l'estament reial.

De tots els elegits, havien ocupat anteriorment el mateix càrrec, per part del monarca, Pere, arquebisbe de Tarragona, canceller, qui havia ascendit en dignitat eclesiàstica, el qual ja havia estat nomenat provisor, ininterrompudament, en totes les reunions de cort celebrades des de 1493 (és a dir, comptant la de 1520, en sis ocasions). Cal destacar, també pel que fa als provisors reials, que Francesc Franc fou nomenat per a aquesta cort, però, a la fi, fou substituït per Francesc Solzina que se subrogà en el seu lloc; i també el fet que Jeroni Albanell, regent la cancelleria, se subrogà en lloc d'Antoni Agustín, vice-canceller ⁽¹⁴⁾. Pel que fa als proveïdors elegits per la cort, cal destacar el fet que Bernat Bell-lloc, síndic de Girona, i Dimas Requesens, militar, repeteixen el càrrec per segona vegada (1515 i 1520); i el fet que Jaume Fiella, de la seu de Barcelona, ja havia estat provisor en les corts de 1493 i de 1503.

Com que els greuges havien estat satisfets i s'havien atorgat disposicions en benefici de Catalunya, la cort atorgà un donatiu de 250.000 lliures barceloneses ⁽¹⁵⁾.

S'elaboraren trenta-quatre constitucions i dinou capítols de cort, que regulaven, especialment, aspectes de

¹⁴ V. les consideracions que faig a propòsit de la subrogació dels provisors en l'apartat dedicat a la cort de 1528.

¹⁵ **COROLEU / PELLA**, *Las còrtes ...*, p. 342. El capítol del donatiu és en ACA, G, 1007/3, f. 89 ss.

l'activitat notarial, de les paus i treves, de l'administració de les presons i de la justícia, de la inquisició, etc. (16).

Les sentències de greuges de 1519-20

Dades: greuges sentenciats, 133; estimats, 56 (42 %); desestimats, 77 (58 %).

** Quantitats**

Troben en aquesta reunió diverses reclamacions de quantitats, amb base diferent, que, a voltes, tot i que no es diu explícitament, fan l'efecte d'abraçar el pagament d'un salari (17). N'hi ha més d'una que no n'especifica la causa, i hi incloem des de préstecs fins a rendes derivades de drets cedits.

1520.4.1v: I. de Victòria, demana 300 ducats per obres a Salses; es condemna el rei a pagar 282 ducats 3 sous (18).

1520.16.3v: Jaume Cortalà, paraire de la vila de Perpinyà, (*sense especificar el tipus ni l'objecte de la reclamació*) obté la condemna del rei perquè li paguin la quantitat que serà liquidada, dins un any, pel mestre racional.

1520.17.3v: Bertran Sala, en nom propi i com a cessionari o procurador d'altres, presenta greuge per quantitats degudes -que no es concreten-. Es condemna el rei a pagar-li: 28.053 morabatins dels quals té declaratòria dels testamentaris del rei catòlic; 1.800 diners, com a procurador de Vicenç Gomis de Perpinyà, per plom (amb albarà d'escrivà de ració). De les altres coses, el procurador fiscal és absolt, i es reserva dret a les parts en un altre judici.

16 Vegeu-ne la descripció i resum en MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 127-130.

17 P. ex., 1520,4,1v; 1520,72,11; o 1520,87,12v.

18 V. en la secció següent el 1520,77,11v.

1520.19.3v: l'actor o curador dels pubills Matalí, fills de Pere Matalí i néts i successors de Baldiri Matalí, reclamen 50 lliures anuals sobre les rendes reials dels Comtats de Rosselló i Cerdanya; 50 florins anuals sobre rendes reials d'Eivissa; 30 lliures anuals jaqueses sobre el pes reial de Saragossa, per una gràcia del rei Joan atorgada a dit Baldiri. La primera petició és estimada, atès el privilegi dat a Barcelona el 24-març-1474, des de dit dia fins la mort de dit Baldiri, deduint-ne, però, el temps que dits Comtats estigueren en poder del rei de França; les altres dues, atès que *no han fundada intenció*, no han lloc i es reserva dret a les parts en un altre judici.

1520.24.4v: mossèn Gaspar Pujades, ciutadà de Barcelona, reclama 82 ducats $\frac{1}{3}$ dels quals té sentència dels testamentaris del rei catòlic, de Barcelona, a 14-jul-1519. El rei hi és condemnat.

1520.30.5: Miquel Boera demana 150 ducats per nolis d'un navili; atès que té sentència dels testamentaris del rei catòlic per dita quantitat, és condemnat el rei.

1520.31.5v: l'actor de Carles Oms, pubill, fill de mossèn Lluís Oms, *quondam*, governador del Rosselló, reclama 25.333 sous per privilegi del rei catòlic atorgat a dit Carles de consignació de 4.000 sous anuals, dat a Madrid, el 25-nov-1513, i confirmat pel rei a Barcelona, el 30-març-1519. El rei hi és condemnat.

1520.49.7v: els marmessors de l'espectable Estefania de Carroç, *quondam*, reclamen 563 lliures 19 sous 1 diner restants de major quantitat d'una cautela a ella concedida pel rei catòlic; el rei és condemnat a pagar-los *el residu de dita cautela*.

1520.55.8v: Jaume Cruanyes, mercader, demana 86 unces 22 tarins 7 grans moneda de Sicília que havia prestat graciosament a la cort de Palerm. Es declara que si el tresorer de Sicília dins un any després que serà request no la hi pagarà, sigui pagat de les pecúnies deixades per sa Majestat, restituïdes primer les lletres que ha obtingut de Nicolau Leofante, tresorer de dita cort, dirigides l'una als jurats de Sant Marco i l'altra als jurats de la terra de Serula.

1520.63.9v: la noble Joana Mateua Requesens i Margarit reclama 3.500 florins d'or prestats a Joan II; atès que *consta de la sua intenció*, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat en els béns del

marquesat d'Oristany consignats per descàrrec de l'ànima de Joan II, *prestada idònia caució*.

1520.66.10: el procurador de Jerònima Gualbes, monja del monestir de Jonqueres, constituït amb voluntat de la priora del dit monestir, com a hereva de Ramon Llull, *quondam*, demana certa quantitat a ell deguda pel rei catòlic. Com que consta per albarà d'escrivà de ració ser-li deguts 720 sous, es condemna el rei per dita quantitat. Quant a les altres coses, es reserva dret a les parts.

1520.72.11: mossèn Francesc Garriga presenta greuge per 1.000 florins de gràcia de Joan II a Ramon Garriga, son pare, per serveis fets a dit rei. Atès que consta de dits serveis, es declara el greuge *haver lloc*, i que dits 1.000 florins *siguin pagats sobre els béns confiscats*.

1520.78.11v: Dalmau Dala reclama tres quantitats, 51.625 sous, 22.451 sous 5 diners, 12.000 sous (19). Vista la certificatòria del mestre racional, es declara que li siguin pagats els 51.625 sous, dels quals 38 lliures 7 sous seran de les pecúnies deixades per sa Majestat, i el restant fins a completar dita quantitat, sobre el marquesat d'Oristany. Quant a les altres quantitats, *no han lloc*, i es reserva dret a les parts en un altre judici.

1520.87.12v: Francesc Vilanova, donzell, demana l'esmena de certs serveis per ell fets al rei catòlic a Itàlia; atès que el rei li ha promès de remunerar-lo en una lletra seva amb algun ofici, es proveeix que dita lletra i promesa li sia efectuada.

1520.91.13: Gonçal Banyuelos *quondam*, dient que per privilegi del rei catòlic rebia *pacíficament* 3.000 s. anuals moneda reial de València sobre el dret de les amortitzacions de dit regne (20). Diu que li són deguts 6.800 s., *com largament apar en dit greuge*; la demanda és prosseguida per Maria Banyuelos, muller i hereva de dit *quondam*. Es resol que dit greuge no ha lloc sobre dit servei; amb tot, es condemna el rei a fer-li pagar a dit Gonçal els 6.800 s. més el que haurà corregut, de les pecúnies de dites amortitzacions.

19 ACA, CE, *Vària*, 10, f. 19.

20 Pel que es veu, segons al·lega, posteriorment, el rei manà que mossèn Lluís Cabanyelles fos pagat sobre dit dret.

1520,114,17v: Llorenç Mallol, argenter, presenta greuge per 1.000 lliures d'una perla que lliurà al rei catòlic per la qual li donà una expectativa del primer ofici que vaqués, la qual no es complí. Atès que *s'ha acontentat amb dita expectativa confirmada per sa Majestat i ha renunciat*, declaren que *no és greuge* ni procedeix. Demana també 33 ducats per tres terces de la quitació que *pretén* del rei catòlic com a argenter; es declara que *no és greuge ni ha lloc*, encara que, atès que mostra albarans d'escrivà de ració de dites terces; tot seguit es proveeix que si dins dos anys vinents mostrarà dits albarans, li siguin pagades dites terces. També demana 400 ducats per quitació que prenia de l'infant Ferran, *pretenent* que en la cautela o cartell del rei catòlic ell fou assentat; es declara *no ser greuge ni proceir*, i que siguin salves ses accions. (és a dir, se li fa una reserva de drets, d'accions).

Finalment demana totes aquelles terces degudes a Ferrandó Badós de la gràcia que el rei catòlic li féu de 60 ducats anuals durant la vida de dit Badós, de les quals dit Mallol té lloc i cessió. Atès que *consta de sa intenció*, es condemna el rei a pagar dita quantitat de 60 ducats l'any de 1515 al 22-gen-1516, data de la mort del rei).

*** Salaris***

Troben reclamacions de quitacions del capellà major, d'agutzil extraordinari, d'advocat fiscal, de notari i arxiver reial, d'escrivà de registre i de manament, de coadjutor del mestre racional, de regent la cancelleria o d'obrer major, per exemple.

1520,27,5: l'abat i el convent de Santes Creus demanen les quitacions degudes a l'abat don Pedro de Mendoza, *quondam*, abat de dit monestir com a capellà major de la règia capella; atès que els testamentaris del rei catòlic han declarat en favor de dit monestir, el rei és condemnat per 16.720 sous (segons la sentència dels dits testamentaris).

1520,59,9: mossèn Pere Altariba, agutzil de sa Majestat, demana la quitació del seu ofici d'agutzil extraordinari, per una provisió del rei catòlic dada a Burgos, el 14-maig-1512, on mana que li siguin pagats 4 sous el dia sobre els drets i emoluments de la lloctinència de Catalunya. Es decideix que *sigui pagat íntegrament* i li *sigui efectuada la provisió*.

1520.77.11v: la vídua Vidal, muller de Martí Vidal, *quondam*, i hereva seva, reclama certes obres per ell fetes a Salses; atès que consta que hi serví gran temps, es condemna el rei a pagar 50 lliures *per tot el que per dita ocasió podia demanar* (21).

1520.101.15: misser Jeroni Malet, doctor, succeint misser Francesc Malet, *quondam*, advocat fiscal i regent la cancelleria, presenta greuge per la quantitat de dos albarans d'escrivà de ració de dit Francesc, per la quitació de dit ofici, els quals prenen suma de 1.483 lliures 6 sous 8 diners, de les quals han estat pagades 514 lliures 17 sous. Restarien a pagar 968 lliures 9 sous 8 diners. Es condemna el rei a pagar-les-hi, restituint l'albarà al mestre racional. Presenta un altre albarà de 36 lliures degudes a Esteve Malet, pare seu, *quondam*, lloctinent de protonotari, amb albarà d'escrivà de ració dirigit al protonotari, pagadores de les pecúnies del segell; es declara que el mestre racional li hagi d'acceptar en concepte de llegítima.

1520.105.16: Francesc Carbonell, notari, escrivà de manament i arxiver, *quondam*, com a fill i hereu de Pere Miquel Carbonell, pare seu, notari i arxiver reial, *quondam*, continuada i prosseguida (la demanda) per Elisabet, muller i hereva de dit Francesc presenta una reclamació per 504 lliures degudes a dit Pere per la quitació ordinària de dit ofici, del temps del rei catòlic, de 4 sous el dia. Com que *consta de sa intenció per albarans d'escrivà de ració* (22) es condemna el rei a pagar dita quantitat a dita vídua, restituint els albarans al mestre racional.

1520.106.16: Pere Joan, en nom seu i del seu fill Rafel Joan, presenta greuge; consta ser-li deguts de temps del rei catòlic, com a escrivà de registre i després de manament, i a dit fill com a escrivà de registre, molts albarans d'escrivà de ració de la quitació ordinària; i, tal i com consta en el greuge precedent [1520,105,16], es condemna el rei a *pagar tots els albarans del temps del rei catòlic*, que són 29 i prenen suma de 546 lliures 12 sous.

21 V., en la secció precedent, el 1520,4,lv.

22 La sentència diu:

E que per la majestat del dit rey cathòlic / són stades preses a ses mans algunes pecúnies dels emoluments del sagell / y de les restes ha feta gràcia [l'emperador] ... a mossèn Phelip de Bergnes, senyor de Balius, [entre d'altres raons]; ACA, CR, Vària, 10, f. 26.

1520.107.16v: Elisabet Sorts, muller i hereva de Joan Sorts, *quondam*, coadjutor ordinari de l'ofici de mestre racional demana 700 lliures; i Pere Gabriel Montserrat, fill i legítim successor de Jaume Montserrat, *quondam*, altre dels coadjutors ordinaris de dit ofici, demana 504 lliures 4 sous 10 diners, per albarans, debitoris i certificacions de l'ofici de mestre racional. Atès que els emoluments de dit ofici no han bastat per a la solució de dits albarans i que el rei catòlic ha posat com a coadjutor supernumerari Pere Vicenç Mediona, *quondam*, contra forma de reial pragmàtica i que dit Mediona ha rebut 946 lliures 1 sou 6 diners en perjudici dels salaris ordinaris de dits Sorts i Montserrat, es condemna el rei a pagar-los solament 946 lliures 1 sou 6 diners entre ells a sou i a lliura compartidors, prestada caució idònia. Quant a la restant quantitat a compliment de paga de dits albarans, declaren que els sigui pagada en i sobre els emoluments de dit ofici, on hauran de ser preferits a d'altres crèdits.

1520.117.18v: Joana Beneta Mercer, muller de misser Antoni Joan Mercer, jurista, i filla i hereva de Nicolau Pere, *quondam*, escrivà de manament, presenta greuge per 120 ducats a dit *quondam* deguts amb albarans d'escrivà de ració per quitació; moguts pels greuges abans declarats de la vídua Carbonell (105,16) i Pere Joan i Rafel Joan (106,16), es condemna el rei a pagar-los-hi.

1520.125.19v: Violant Torrent, muller que és estada de misser Jaume Torrent, *quondam*, regent la cancelleria, reclama certa quantitat a ell deguda per la seva quitació de regent pel rei catòlic; i en nom seu i com a procuradora de Francesc, Jaume i Violant Torrent, i encara demana com a hereva de Lluïsa Torrent, filla seva i de dit *quondam*, en virtut d'una provisió amb constitució de salari, per resta del qual el dia de l'òbit de dit *quondam* eren degudes 1.200 lliures. Com que els proveïdors de la darrera cort de Lleida digueren que dita provisió fos efectuada a Galceran i Violant Guardiola, fills de dit *quondam*, es declara que dita provisió sigui efectuada als dits Jaume, Francesc i Violant Torrent i a la dita Violant per la dita Lluïsa que succeeix.

1520.128.19v: misser Joan Pasqual, doctor del reial consell, reclama 19.000 lliures per salaris a ell i a sos predecessors deguts pels oficis d'obrer major dels palaus reials, drassaner i custòdia de la drassana i escrivà de les despeses, i per emoluments i guanys cessats de l'ofici de veedor o faedor de galeres, entre altres coses, en dit greuge

o demanda largament contengudes; atesa la sentència de la cort del monestir dels Frares menors en favor de l'agent i de Benet Pasqual fill seu, quondam, promulgada, i altres mèrits del procés, es condemna el rei a pagar-li els salaris (23).

1520.133.21v: la vídua Peralta reclama 42.405 sous 4 diners i malla per la resta del temps que mossèn Guillem de Peralta fou tresorer del rei Joan. Es resol que dins un any siguin els comptes exhibits i liquidats, i es pagui el degut a dit Guillem *dels béns del marquesat d'Oristany*.

** Gràcies i consignacions**

1520.2.1v: Francesc Ram reclama una assignació de 60 ducats l'any donats pel rei catòlic i consignats en Nàpols. Es declara que li siguin pagats, més les pensions degudes i no pagades en les coses consignades en el seu privilegi, *no obstant qualsevol suspensió feta per sa Majestat*.

1520.13.2v: Llorenç Mallol, argenter, reclama la paga d'una consignació de 180 ducats (moneda de Nàpols) que té cessionada de don Joan de Lacarra sobre la dita tresoreria. Es resol que li sigui pagada la quantitat cessionada *en les coses consignades* segons forma del privilegi de dit Lacarra, així de pensions passades com esdevenidores, *no obstant qualsevol suspensió per sa Majestat feta*.

1520.15.3: Rafela Garriga, muller de mossèn Gonçalo Banyuelos, *quondam*, per certa consignació anual sobre les salines de la Mata; es condemna el rei a pagar a la vídua *o a son procurador* la pensió de 2.000 sous l'any moneda real de València, consignada sobre els emoluments i drets de les salines, des del 15-jul-1515 *inclusive* a 30-juny-1519 (24).

1520.39.6v: na Francina Isana, reclama una cautela de 10.000 sous del rei catòlic, consignats sobre la Inquisició, de la qual una part ja ha estat pagada pel receptor de la Inquisició. Es declara que *li sia efectuada la cautela dels béns consignats*.

23 V. l'apèndix [ACA, G, 1077, f. 19v-20v].

24 Es preveu i es resol sobre el fet que hi ha hagut qui n'ha percebut els emoluments en perjudici de dita Rafela.

1520.43.7: Jaume Viver demana 1.000 florins promesos pel rei catòlic en ajuda de son casament; atès que *consta de la sua intenció*, el rei hi és condemnat. L'agent n'ha de restituir la cautela.

1520.47.7v: Joan Miralles, mestre en teologia, reclama 15 lliures consignades pel rei catòlic sobre la croada; es decideix que li sigui efectuada *sobre els béns consignats*; quant a les altres coses demanades com a creditor del cardenal Surrento, no procedeixen i es reserva dret a les parts en un altre judici.

1520.71.10v: mossèn Perot Pujol, agutzil, reclama una casa, el salari d'agutzil extraordinari i 50 ducats l'any de què li féu gràcia el rei catòlic. Les dues primeres, són desestimades, alhora que es reserva dret a les parts. La darrera, s'estima i es condemna el monarca a pagar-li el que li és degut fins al dia de la mort del rei catòlic.

1520.82.12: mossèn Joan Vivers, com a hereu de mossèn Miquel Vivers, *quondam*, son pare, i en cert altre nom, demana ser pagat d'una consignació del rei catòlic de 312 florins sobre les rendes del marquesat d'Oristany i del comtat de Gociano; es condemna el rei a pagar-li *en dit nom* el degut fins al 12-maig-1483, *en les coses consignades*.

*** Censals***

1520.12.2v: Tomàs Puig, ciutadà de Barcelona, presenta greuge per certa evicció d'un censal a ell venut per P. Badia, *quondam*, receptor dels béns confiscats per heretgia i apostasia, en nom i per part del rei catòlic. Es declara el rei ser tingut (és a dir, obligat) a dita evicció posada en dit contracte de venda, alhora que se'n decreta l'observança.

1520.38.6v: mossèn Benet Perpinyà, prevere, obtinent el benefici de sant Pau i sant Jaume instituït en l'església de Pedralbes, presenta greuge per pensions degudes d'un censal de 16 lliures l'any; es resol que sigui pagat fins la present jornada, del temps ençà que ha obtingut el benefici, *en els béns consignats en dit censal*.

1520.45.7: mossèn Gaspar Blanes presenta greuge per 4.000 lliures per pensions d'aquell censal que rep en certa porció sobre el dret de la quema i de les ceques per l'obligació feta a mossèn Ramon Blanes pel rei Martí (és a dir, des de fa més de cent deu anys!). Es declara que dites pensions siguin pagades *de les coses consignades*.

1520.98.14: el síndic de Barcelona presenta greuge per observança dels contractes de censals (25) creats, un per Alfons IV, de pensió anual de 27.500 sous i de preu i propietat de 27.500 lliures (l'any 1429), i un altre pel rei Joan, de pensió de 9.680 sous i preu de 12.100 lliures (l'any 1460). Els proveïdors resolen que sa Majestat *faci* provisions executorials per executar dits censals i pensions degudes, i per observança de la sentència donada a la cort de 1503 (26) pels provisors, *com sigui dita sentència iudicium in curia datum* i confirmat per sentència dels provisors de la darrera cort de Lleida. Respecte a la petició que el rei no pugui fer consignacions sobre el marquesat d'Oristany ni transferir-lo en perjudici dels censals, es declara dit greuge *no proceir ni haver lloc*, i es reserva dret a les parts.

1520.108.16v: Galceran Miralles presenta greuge per diversos censals, violaris, cases i altres béns que foren llevades al temps de les torbacions de Catalunya a mossèn Bartomeu Formós (a) Miralles a la ciutat de València, per manament del rei Joan. Es declara que, feta primer diligència contra els possessors i detenedors d'aquelles, i feta requesta al regent la tresoreria de València perquè intervingui en la defensa de dita causa; si després de feta demanda, en sis mesos no li són restituïts, que sa Majestat hagi de pagar o fer pagar la valor de dits béns, sobre el marquesat d'Oristany i la marmessoria del rei Joan, entès que abans d'executar dita sentència hagi de tenir lletres executorials del rei, de son lloctinent general o, si no, del portant veus, i reportar davant aquells les diligències que hagi fet.

*** Danys***

Modalitat que pot ser reconduïda als imports reconeguts per les detencions de naus i pel valor del bestiar *pres pels foixencs*.

1520.41.6v: Pere Ciurana, mercader, reclama el sou i danys d'una nau detinguda per manament del rei catòlic; el rei és condemnat a pagar-li 160 ducats, *prestada caució idònia*.

1520.44.7: Joan i Gaspar Pujades, ciutadans de Barcelona, reclamen danys per la detenció d'una caravel·la pel virrei de Nàpols; es condemna el rei a pagar 125 ducats d'or o el seu valor, *prestada idònia caució*.

25 v. l'apèndix [ACA, G, 1077, f. 14-14v].

26 Es refereixen a 1503,88,15.

1520,76,11: el síndic de la universitat de la vila de Salses, contra el procurador fiscal i don Dimes Requesens, capità del castell de Salses, presenta greuge perquè dit don Dimes, *diu*, no pot tenir la batllia, i també per tal que es pugui apel·lar de les sentències donades pel batlle, entre d'altres coses. Es declara, quant als caps de bestiar, que s'observin les constitucions; quant a la batllia, els provisors donen als homes de Salses facultat que es pugui apel·lar al rei o son lloctinent o a qui correspongui en dret de les sentències donades pel batlle; quant als altres capítols, atès que no consta plenament de les coses preteses, es reserva dret a les parts en un altre judici.

1520,129,20v: Bernat Palma, mercader de Barcelona, demana, d'una banda, que li sigui pagada la presa de la seva nau pels francesos; no procedeix i es reserva dret a les parts, contra aquelles persones. De l'altra, reclama el *residuum* del sou de dita nau; es declara que siguin pagats 245 ducats 6 sous 2 diners, atès que n'ha produït (és a dir, exhibit, aportat) els trasllats autèntics, restituint els originals de les lliurances, més 100 ducats pels danys rebuts.

1520,130,21: misser Rafel Riu, Miquel Riera de Perpinyà, Bernat Tardiu, Joan Ranell i altres, presenten greuge pel valor del bestiar a ells llevat pels vassalls de madama de Foix i pels danys rebuts. Es declara que siguin pagats dels béns i llocs i termes que el rei catòlic hagi presos i adquirits de madama de Foix, feta la liquidació davant de jutge competent, salvat el dret del procurador fiscal, si era preferent.

*** Enderrocs***

1520,37,6: fra Joan Torres, comanador de Cotlliure, d'Orla i de Bonpàs, demana l'esmena d'una casa i capella derrocades pels francesos i incorporades al castell de Cotlliure, la qual obra s'és prosseguida pel rei catòlic. El rei és condemnat a pagar 200 ducats. Quant a les altres peticions, atès que no és estat instruït procés, es reserva dret a les parts en un altre judici.

*** Jurisdiccions***

1520,56,8v: Pere Ramon Vicenç Sentmenat demana que el batlle reial posat en el terme de Santiga sigui remogut, i que no hi pugui haver sinó el batlle de Barcelona; *per observança de les constitucions*, es declara que el batlle reial deu ésser revocat i remogut de l'ofici de batlle reial com sigui oficial nou.

*** Empresonaments***

1520,85,12v: els pubills Matalí presenten greuge pels danys, despeses i interessos per la captura de Baldiri Matalí, avi seu, feta per manament del rei catòlic. Es condemna el rei a pagar-los 1.000 lliures *per tot el que puguin demanar per dita causa.*

*** D'altres***

En aquesta categoria residual acostuma a aplegar-s'hi tot allò que no ha trobat, a l'hora de classificar els greuges de la reunió en qüestió, una categoria individualitzable respecte als interessos de l'exposició.

1520,28,5: Antoni Torres, presenta una suplicació sense especificar el tipus ni l'objecte de la reclamació. Es condemna el rei a pagar-li els 160.000 morabatins moneda de Castella que, per sentència dels testamentaris del rei catòlic, consta ser-li deguts. L'altra petició és desestimada i se li reserva dret per a un altre judici.

1520,32,5v: el síndic de la vila i universitat de Tàrrega, demana que sigui declarat que dita vila no es pugui separar de la Corona reial d'Aragó segons els privilegis a dita vila atorgats; es resol que dita vila hagi de ser unida a la Corona d'Aragó segons els seus privilegis.

1520,42,6v: el síndic del capítol de la Seu d'Urgell, i altres en aquell adherents, presenta greuge contra el procurador fiscal i/o contra el síndic d'Organyà, demanant que sigui revocat cert privilegi atorgat per la reina Germana com a lloctinent general a Organyà, confirmat per sa Majestat, segons el qual Organyà té la facultat de reparar certs ponts i poden exigir dels passatgers i bèsties cert vectigal; els proveïdors, *atès que dit dret es pot i ha convertit a l'interès particular de dita universitat,* declaren que dit privilegi i l'exacció del dret d'aquell *siguin revocats.*

1520,57,8v: els administradors dels bacins dels pobres vergonyants de les parròquies de Santa Maria de la Mar i del Pi de la ciutat de Barcelona presenten greuge sobre l'execució que no s'és manada ni per sa Majestat, ni pel justícia d'Aragó, lloctinent del justícia ni batlle de Fraga, en virtut de lletres subsidiàries de l'audiència del portant veus de governador a Catalunya, sobre l'exacció del reclam per ells exposat de 300 lliures contra la universitat de la vila de Fraga. Atesa la

negligència, es declara que el rei hagi de *dar-hí obra i acabament*, i que els siguin pagades les despeses, dins un any a partir de la publicació de la present sentència, *prestada caució idònia*. Es proveeix que si passat l'any no s'han pagat, que les pagui el rei (en el qual cas li cediran els drets).

1520,69,10v: noble dona Guiomar Castre, muller de Felip de Castre, *quondam*, contra el procurador fiscal i / o el batlle general de Catalunya, demana que sigui cancel·lada una empara reial que el batlle general de Catalunya ha posat en la baronia de Lluçanès; atès que ha estat donada sentència per dit batlle, *que dita sentència sigui efectuada i executada*.

1520,79,12: mossèn Francesc Montbui presenta greuge contra el procurador fiscal i el sots-veguer d'Igualada, demanant que siguin revocats uns actes del sots-veguer; es declara que siguin revocats, i el sots-veguer és absolt de dany i injúria, alhora que es declara que la decisió no perjudiqui la vila d'Igualada.

1520,131,21: don Lluís de Beaumont, conestable de Navarra, presenta greuge per fer lluïció de les rendes de la vila de Castelló de Farfanya, les quals estan amb carta de gràcia empenyorades segons la promesa a ell feta pel rei catòlic. Es condemna el rei a fer lluïció de dites rendes i a servir la promesa feta.

1520,134,21v: mossèn Bernadí d'Avinyó, i altres en la suplicació anomenats, presenten greuge per tal que sigui servat i efectuat el contingut en aquella carta produïda en un procés fet davant els jutges de taula; es declara *que no sigui fet perjudici a les parts*.

Observacions sobre els greuges

D'antuvi cal remarcar que és precisament en la cort de 1519-20 on es detecta una tendència ja gairebé absoluta devers l'increment del nombre de greuges de cort sentenciats, la qual arribarà, ben bé, fins a 1564 (27). Si

27 Destaco la tendència creixent, indicativa, en nombres absoluts, tot i que, puntualment, dels 133 de 1520 es passarà als 125 de 1528; que després dels 213 de 1533 vindran els 196 de 1537; i el fet que darrera dels 270 de 1542, trobarem els

bé es tracta només d'una *tendència* de manifestació evident, el fet es veu confirmat, en aquesta cort, per l'inici de l'ascensió del nombre de *greuges estimats* al llarg del segle.

És en aquesta cruïlla de 1519-20 on trobem un parell de dades significatives -probablement força més interrelacionades que no sembla- que cal considerar amb un cert deteniment; en primer lloc, el nombre tan elevat de proveïdors de greuges; en segon lloc, l'inici del creixement sobre el nombre total de reclamacions que acaben essent estimades.

Pel que fa al primer aspecte, és la cort que compta amb un nombre de jutges de greuges més elevat, gairebé el doble del que serà l'habitual. És un fet totalment excepcional que el monarca nomeni trenta-cinc jutges, disset per part seva i divuit elegits per la cort, és a dir, sis per part de cada estament.

No oblidem que els tractadistes coetanis de la institució, com ara PEGUERA, o SARROVIRA, ja deien que "... acostumen de ser divuyt, ço és nou anomenats per part de la Cort, y nou per part de sa Magestat ..." (28). En els períodes anteriors al segle XVI, el nombre de provisors podia ser irregular, i oscil·lar, tant en el nombre total de membres de la comissió, com en la proporció en la seva composició interna; així, p. ex. en la cort de Sant Cugat de

245 de 1547; amb tot, les diferències, són mínimes per no dir insignificants, i no n'alteren la línia progressiva ascendent.

28 PEGUERA, *Práctica ...*, f. 121; coincideix amb el model de suplicació que dona a la p. 128. SARROVIRA, *Cerimonial ...*, p. 22.

1419 en foren nomenats només nou, i, ocasionalment, es veié transgredida la composició paritària entre el rei i la cort, ja que només dos ho eren per part del rei, i sis provenien de la cort, que mantenia la proporcionalitat entre els seus estaments ⁽²⁹⁾, per no citar el cas més conegut en què s'encomana a la reina la resolució dels greuges en la cort, conjunturalment singular, de Barcelona de 1481 ⁽³⁰⁾.

Pel que fa al segon aspecte, és en aquesta cort que es produeix una *inversió* de les tendències inicials del segle ⁽³¹⁾ i, del total de 133 greuges presentats, se n'estimen 56, que en representen un 42 %; comença, així, una línia d'actuació que podem considerar *ascendent* fins a finals de segle ⁽³²⁾.

Des del punt de vista d'estructuració i d'institucionalització, a la vista de la documentació consultada, és precisament en aquesta cort de 1520 on apareix per primer cop en l'encapçalament de les sentències de greuges, la figura de la *subrogació*.

La *subrogació*, en el nostre cas, consistia en la substitució d'un d'aquells jutges de greuges elegit per algun dels braços o pel monarca, per una altra persona de qualitats similars, que passava a ocupar-ne el lloc respecte

29 *3CADC*, III,7,3 (f.11-15, esp. f. 15).

30 *DÍEZ-CASCÓN*, *Las cortes de Barcelona ...*, p. 105-107 (el poder que es dona a la reina en constitueix el seu apèndix documental núm. 18, p. 249-250).

31 Els greuges estimats en les tres corts anteriors no superaren, en cap cas, el 31 %; així, el 1503, un 21 %; el 1510, el 9 %; i el 1512, el 31 %.

32 La pròxima reunió de cort, l'any 1528, tindrà ja un 69 % de greuges estimats, fins arribar, p. ex., al 91 % del total de peticions presentades el 1553.

a la tasca de resoldre les reclamacions presentades. Normalment, aquest supòsit solia produir-se, atesa la llarga durada de la comissió dels proveïdors, per alguna causa sobrevinguda que impedia a l'elegit en primer lloc, de complir les obligacions derivades del càrrec per al qual havia estat nomenat. Se'n troba la referència, no pas en els processos de cort ⁽³³⁾, sinó en els quaderns de les sentències ⁽³⁴⁾, la data de promulgació de les quals sol ser posterior a la de la llicència de la cort.

És també en aquesta cort on trobem un nombre força elevat de greuges que tenen l'origen en el regnat d'un monarca que no és el que regna en el moment de ser presentades les queixes per a ser satisfetes. També hem vist que en reunions anteriors hi havia alguna reclamació que s'arrossegava, però era més aviat puntual. Amb tot, no hem d'oblidar el fet que el capítol de cort d'Alfons el Magnànim a Sant Cugat (1419), és a dir, el "capítol-model" de la provisió de nomenament dels jutges, ja recollia -en parlar de la comissió que es feia als provisors- la possibilitat que els greuges que es presentessin fossin "... fets per vós Senyor, e per la Senyora Reyna consort vostra, e per los

³³ La comissió sol començar a funcionar -des d'un punt de vista "documental"- després d'acabada la reunió, després de llicenciada la cort; al procés, no és corrent que se'n recullin les incidències, doncs.

³⁴ Mitjançant la comparació dels elegits per la cort -que consten al procés- i els que són anomenats en els encapçalaments dels volums de les sentències, trobem les diferències; a més, a partir de 1520, es fa constar expressament la condició de subrogats dels jutges sobrevinguts.

predecessors vostres de gloriosa memòria, e per las Senyoras Reynas lurs mullers [i llurs oficials]..." (35)

Ara, el 1520, però, 46 queixes del total (un 35 %) responen a actuacions pretesament realitzades durant el regnat de predecessors del rei. Sembla que, a la vista del desenvolupament posterior, pren volada la tendència a presentar greuges, tant des del punt de vista de l'agent com des del punt de vista del monarca que n'ha de respondre, per afers que concerneixen persones difuntes. Hom diria que es devia cercar, sia de no perjudicar un determinat individu, sia de no trobar una oposició directa per part de l'afectat, encara que sempre calia comptar amb la possible oposició dels seus drethavents. Una altra situació que hi té algun punt de contacte, tot i que podríem considerar que és l'altra cara de la moneda, és el fet que força reclamacions són presentades, o si més no continuades, pels drethavents del causant (36).

Dintre dels greuges estimats, 26 demandes (un 46 %), gairebé la meitat, no són atribuïbles ni imputables al monarca regnant. La majoria (són una vintena (37)) corresponen al rei catòlic, una a la reina Germana (38), una al rei Martí (39) i quatre al rei Joan (segon). La proporció

35 *3CADG, III,7,3, f.11-15, esp. f. 12.*

36 En són casos típics, p. ex., la dona vídua, o el germà que reclamen, normalment, un salari per servei d'armes o per raó d'algun altre ofici del difunt.

37 P. ex., 1520,2,1v; 12,2v; 24,4v; 31,5v; 37,6; 39,6v; 41,6v; etc.

38 1520,42,6v.

39 1520,45,7.

és similar entre els desestimats, 13 són del catòlic (40), un del rei Joan I (41), i sis del rei Joan (segon).

La interpretació d'aquest fet, des de l'òptica actual, hauria de passar per dues consideracions d'índole diferent.

D'una banda, el fet que el monarca, quan comença el regnat, jura les constitucions i les lleis de la terra, i s'obliga a continuar, servir i respectar la tasca empresa pels seus predecessors, alhora que, en la mesura que continua llur activitat i els substitueix en la màxima dignitat, esdevé el cap visible i responsable de les actuacions (correctes o incorrectes) seves i també d'aquells oficials reials que actuen -contra constitucions- en exercici dels seus càrrecs. El monarca, doncs, respon no només dels excessos dels seus oficials, sinó que també ha d'assumir i ha de fer-se càrrec de les actuacions incorrectes dels seus predecessors i de llurs oficials, sempre que siguin reivindicades.

Des d'un altre punt de vista, basat en interessos econòmics, val a dir que el sistema de liquidació de deutes dels diversos monarques envers els seus predecessors descansava essencialment en la figura de la *marmessoria*, o, dit d'una altra manera, en una comissió reduïda encarregada de la liquidació dels deutes del monarca difunt que passava per una *consignació de béns* destinats a satisfer-los, sense afectar d'altres recursos de la casa reial.

40 P. ex.: 1520,5,2; 7,2; 21,4; 26,5; 46,7; 48,7v; 50,7v; 51,8; etc.

41 1520,61,9.

Els mecanismes jurídics fornien prou solucions per tal de poder salvar formalment la qüestió de satisfer o no un pagament, que, formalment, tenia una massa de béns reservada per a percebre'n la part deguda; el que solia passar, però, era que la massa creditora era tan gran que els béns consignats (és a dir, reservats) esdevenien de bell antuvi insuficients per cobrir el deute, que, és clar i com era habitual, se satisfeia parcialment entre els creditors que haguessin presentat la documentació requerida al procés (albarans d'escrivà de ració, etc.) bo i dividint entre els creditors els béns consignats a sou i a lliura, és a dir, a prorrata ⁽⁴²⁾. Aquesta solució oferia als provisors, entre d'altres ⁽⁴³⁾, l'avantatge que permetia bandejar sistemàticament totes les reclamacions procedents dels deutes i altres compromisos dels predecessors del rei (p. ex.: gràcies, privilegis, ajudes de costa, etc), alhora que se sabia, d'antuvi i en una època en què el diner que circulava era més aviat escàs, especialment per causa de les grans despeses de la casa reial i de les guerres als diversos territoris de l'imperi espanyol, que no caldria recórrer a d'altres partides de recursos -perquè formalment

42 V. el capítol dedicat al donatiu, reserva, etc. on passa exactament el mateix.

43 Per al fisc, era la manera d'obligar el mínim de béns al pagament d'un(s) deute(s) incert(s), alhora que s'ajornava per a un moment posterior, també incert, l'activitat ulterior de reclamar la diferència entre el que s'havia satisfet i el total del deute.

tampoc no s'hi podria- que no fossin les explícitament determinades per al deute en qüestió (44).

Globalment hom pot classificar els greuges estimats, en funció de llurs repercussions, en tres terços -aproximat-:

Una tercera part (23 peticions) que comporta una càrrega econòmica -expressada en un import de diner- que afecta directament la part reservada del donatiu. En són exemples, la petició d'I. Victòria (4,1v) per 300 ducats per obres en Salses; la petició de Jaume Cortalà, paraire de Perpinyà (16,3v); la demanda de fra J. Torres, comanador de Cotlliure (37,6), per l'esmena de la casa i capella per l'obra del castell, per 200 ducats; entre d'altres (45).

Una tercera part (16 peticions) que no afecta el donatiu i reverteix sobre els béns objecte de la consignació, com ara el cas de Francesc Ram (2,1v), per una assignació del rei catòlic consignada en Nàpols; o el de Llorenç Mallol, argenter (13,2v), per una consignació en Nàpols; o la petició de Rafela Garriga (15,3), per una consignació anual sobre les salines de La Mata; entre d'altres (46).

La darrera tercera part (16 peticions), de resolucions diverses, no sempre traduïbles en una quantitat econòmica concreta i determinada. És en aquest darrer bloc que cal situar les resolucions següents: la petició que fa Tomàs

44 Arribarà un moment que els greuges serviran, mínimament, per pal·liar precisament això.

45 Més casos: 1520,41,6; 43,7; 44,7; 66,10; 77,11; 78,11v; 85,12v; etc.

46 Més casos: 1520,31,5v; 37,6; 38,6v; 45,7; 47,7v; 59,9; 63,9v; etc.

Puig (12,2v), ciutadà de Barcelona, per l'evicció d'un censal, en la qual es declara que el rei és tingut a fer dita evicció; o la sentència que aconseguix el síndic de la vila de Tàrrega, que fa declarar als jutges que la dita vila ha de ser unida a la Corona d'Aragó segons els seus privilegis; decisions que es podrien considerar vàlides, sobretot des d'un punt de vista *formal*, però que plantegen alguns dubtes a nivell *funcional*.

Cal destacar que en aquesta reunió no hem detectat reclamacions de greuges que portessin causa de sentències dictades anteriorment, a diferència del que, com veurem, s'esdevindrà en la reunió següent de l'assemblea.

Cort de Montsó de 1528 ⁽¹⁾

Havia estat convocada el 27 de març per al primer de juny. La proposició de la cort va ser feta -insòlitàment- el mateix dia primer de juny de 1528. La cort fou llicenciada el 16 de juliol del mateix any.

El braç reial elegí els seus jutges el dia 11 de juny ⁽²⁾. La provisió de la suplicació que presentà la cort per tal que el rei nomenés els jutges de greuges fou donada el 30 de juny de 1528 ⁽³⁾. El monarca hi designà don Joan Cardona, canceller, Frederic Honorat Gualbes, vice-canceller, Francesc Gralla i Desplà, mestre racional, Cristòfol Icart, batlle general, Jaume Ferrer, regent la tresoreria, Joan Sunyer, Jeroni Dalmau, subrogat en lloc de misser Felip Ferrera, misser Martí Sunyer, subrogat en lloc de misser Miquel May, i misser Francesc Castelló, advocat fiscal. La cort elegí, per part de l'estament eclesiàstic, Joan Miquel May, abat comandatari de Sant Benet de Bages, Joan Guerau Ballaró, ardiaca i canonge, síndic del capítol

¹ Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, *Vària*, 11; ACA, CR, *Processos de cort*, 43; ACA, G, 1078; ACA, G, 1079; *Apoques*: ACA, G, N-448; *Compartiments*: ACA, G, 1080; *Dates*: ACA, G, 1081; *Processos: comú*: ACA, CR, *Processos de cort*, 43; ACA, G, 1010/1; *eclesiàstic*: ACA, G, 1009/2; ACA, G, 1011/4; *militar*: ACA, G, 1010/2; ACA, G, 1011/1; *reial*: ACA, G, 1011/2; IMBB, CC, *Corts*, XVI-65/1 i 3. *Altres*: BNM, Ms. 6646, f. 36. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 342-343; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 131.

² ACA, G, 1011/2, f. 13.

³ ACA, G, 1010/1, f. 45-46v; ACA, G, 1010/2, f. 51v-54; ACA, G, 1011/1, f. 46v; ACA, G, 1011/2, f. 24v-26v. I també COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 243.

d'Elna; mossèn Marc Voltor, canonge de Lleida i procurador del reverendíssim cardenal bisbe de Tortosa; per part de l'estament militar, don Pedro Rocabertí, Gaspar Banyuelos, subrogat en lloc de Perot Doneja, donzell, i Francesc Santjust i Guixar, cavaller; per part de l'estament reial, Francesc Bosc, ciutadà, conseller i síndic de Barcelona, Joan Mitjavila de Figueres, i Francesc Jordà, subrogat en lloc de Jaume Martí, síndic de Vic. Tot seguit juraren el càrrec (4).

S'acordà de concedir al rei un donatiu fins arribar a un total de 290.000 lliures barceloneses (5), quantitat en la qual coincidiren els estaments i els oficials reials després de negociacions i d'una oferta prèvia que ascendia a 250.000 lliures (6). Del total, una tercera part quedava reservada per a "satisfere" els greuges (7).

Les sentències de 1528

Dades: greuges sentenciats 182, estimats 131 (72 %), desestimats 51 (28 %).

** Quitacions**

Pel que fa a les quitacions (o salaris), de les 44 sentències, nou corresponen a reclamacions pel salari de

4 ACA, G, 1010/1, f. 46v-47.

5 ACA, G, 1010/1, f. 68 ss; ACA, G, 1010/2, f. 62v ss; ACA, G, 1011/1, f. 55v; ACA, G, 1011/2, f. 30. I també COROLEU / PELLÀ, *Las còrtes ...*, p. 243.

6 ACA, G, 1010/2, f. 48-48v. V. també ACA, G, 1011/2, f. 16v, f. 22-22v i f. 29.

7 És a dir, pagar les quantitats que n'indiquessin les sentències. ACA, G, 1010/2, f. 48-48v. V. el capítol dedicat al donatiu.

gentilhome de la guarda i custòdia de sa Majestat, un dels quals és de Nàpols (8); tres són de capellans de la capella de sa Majestat (9); tres són d'escrivans (10), un, el de ració, i dos de manament; tres més són d'agutzils (11), un d'extraordinari i dos d'ordinaris; i tres més són referents a l'ofici de mestre racional (12), un del mateix mestre racional, un de coadjutor extraordinari i un d'ordinari.

Dels oficis de lloctinent general (13), d'advocat fiscal (14), de les "Cinquanta llances de Perpinyà" (15); de capità d'infanteria a Nàpols (16), i de galeres (17), n'hi ha dues sentències. Només n'hi ha un cas, dels de secretari (18), de coper major (19), de governador general del Rosselló (20), de procurador general de la règia cort (21), i de

8 Són els greuges 2,1v; 6,2v; 7,2v; 22,5v; 24,6; 35,10; 66,18; 124,34; i el 55,15v.

9 són el 5,2v; 14,4; 61,17.

10 Són el 75,20v; i els 92,26 i 123,33v.

11 Són el 36,10v; i els 19,5 i 20,5.

12 El 47,13v; el 18,4v; i el 173,46.

13 El 49,14 i 161,43v.

14 El 88,25 i 89,25.

15 El 74,20v i 76,21.

16 El 56,15v i 57,16.

17 El 80,23v i 130,35.

18 El 17,4v.

19 El 31,9v.

20 El 13,3v.

21 El 112,31v.

mestre major de l'obra de Salses (22). Resten sense concreció d'oficis vuit greuges (23).

1528.2.1v: mossèn Ramon Planella demana 166 $\frac{1}{3}$ ducats per raó de la quitació de 200 ducats que rebia com a gentilhome de sa Majestat; vistos els albarans d'escrivà de ració, se li concedeix com a *deute líquid*.

1528.5.2v: mossèn Joan Albanell presenta greuge per 350 ducats, per la seva quitació com a capellà de la capella de sa Majestat; es condemna el rei.

1528.6.2v: mossèn Francesc Junyent, cavaller, es queixa per 166 $\frac{2}{3}$ ducats de la seva quitació com a gentilhome de sa Majestat, amb albarans d'escrivà de ració; vists dits albarans, es condemna el rei.

1528.7.2v: Miquel Vallseca es queixa pels 335 ducats del seu salari de gentilhome de la guarda de sa Majestat, amb albarans d'escrivà de ració; vists dits albarans, es condemna el rei.

1528.10.3: Ferrer Joan, porter de la règia cort, reclama 274 lliures, per la quitació de 2 sous / dia que té consignada sobre la tresoreria, per sustentació seva; vist dit privilegi i la relació del regent la tresoreria del que li és degut, es condemna el rei.

1528.13.3v: la noble dona Violant Cruïlles, com a tutora i curadora del noble don Carles Oms, fill seu, reclama en el seu nom 4.000 sous pels serveis del seu pare Lluís Oms, *quondam*, governador del Rosselló, per sa Majestat confirmats; vists el privilegi i la confirmació, es condemna el rei.

1528.14.4: mossèn Bernat Almogàver, paborde de Manresa i capellà de la capella de sa Majestat, reclama 25.000 sous per la seva quitació, amb albarans d'escrivà de ració; es condemna el rei.

1528.17.4v: mossèn Pere Joan, secretari de sa Majestat, reclama per la seva quitació amb albarans (24) d'escrivà de ració; vists els

22 El 91,25v.

23 Són el 10,3; 34,10; 62,17v; 63,17v; 90,25v; 98,28; 141,38v; 177,47.

24 Eren adreçats al tresorer general.

albarans, es condemna el rei a pagar les quantitats que hi són contingudes.

1528.18.4v: mossèn Joan Comalonga i mossèn Joan Cotxa, cavallers, coadjutors extraordinaris de l'ofici de mestre racional, reclamen, amb albarans d'escrivà de ració, pel seu salari de 100 lliures / any que cada un d'ells rep en la tresoreria; vists els albarans, es condemna el rei.

1528.19.5: mossèn Jaume Fiveller i Francesc Marlès, agutzils ordinaris de sa Majestat, reclamen, amb albarans, llur quitació; vists els albarans, es condemna el rei a pagar a cada un d'ells la quantitat que hi és continguda.

1528.20.5: mossèn Dionís Verdú, agutzil extraordinari de sa Majestat, presenta greuge per la quantitat continguda en certs albarans d'escrivà de ració per raó de la seva quitació; vists els albarans, es condemna el rei a pagar la quantitat que hi és continguda.

1528.22.5v: mossèn Perot Vila, cavaller, reclama 311 $\frac{2}{3}$ ducats, amb albarans d'escrivà de ració, per la quitació de gentilhome i guarda de la casa de sa Majestat; es condemna el rei a pagar, *de les pecúnies de la tercera part del servei* (25).

1528.24.6: mossèn Perot Vila, cavaller, com a procurador i en nom de mossèn Galceran Marquet, presenta greuge per certs albarans a dit Marquet deguts com a gentilhome de la reial custòdia, i per cert albarà que té de Joan Banyuelos. Atès que l'albarà de dit Banyuelos està en poder de dit Marquet o son procurador, es condemna el rei a pagar les quantitats que hi són contingudes.

1528.31.9v: don Pedro Castre reclama, d'una banda, en nom propi, les quantitats que li són degudes per coper major i pel salari de servidor continu de sa Majestat; de l'altra, com a hereu de la seva muller dona Caterina Lanuça *quondam*, hereva de dona Beatriu Pimentell, *tenint mercè* de sa Majestat de 200 florins d'or / any, per 3 anys i mig

25 En diverses sentències (p. ex.: 56,15v; 80,23v; 89,25; 90,25v; 91,25v; 98,28; 112,31v; entre d'altres) apareix aquesta especificació, que alguna vegada he reproduït; sembla que no té una significació especial, sinó més aviat formal i estilística, ja que fa referència a la part (tercera del total del servei de la cort) de l'import reservat -específicament- per a la satisfacció dels greuges.

que ha viscut dita muller i sogra. Atès que dit Castre ha estat legítimament impedit de no comparèixer en la cort de Montsó ni de *dar greuge en el temps assignat*, es condemna el rei a pagar, *de les pecúnies de la tercera part del servei* (26), el que *serà liquidat ser-li degut, pel mestre racional*, per tots dos conceptes.

1528.34.10: Joan González Resende, senyor que es diu d'Alcarràs, reclama per la quitació de 200 ducats / any que té de sa Majestat 1.733 $\frac{1}{3}$ ducats del que no li és estat pagat segons certifiqui el tresorer general. Vist el privilegi, *atès que consta de la seva intenció*, es condemna el rei. Pel que fa als albarans d'escrivà de ració que té de salari de gentilhome que munten 166 $\frac{2}{3}$ ducats, els provisors resolen que se li *reservi dret* en un altre judici, alhora que proveeixen que fins que no sigui declarat, els albarans estiguin dipositats en poder del mestre racional i que no puguin ser pagats dels dits 1.733 $\frac{1}{3}$ ducats, fins que dits albarans siguin posats en poder del mestre racional.

1528.35.10: mossèn Galceran Durall reclama 66 $\frac{2}{3}$ ducats per albarà d'escrivà de ració pel seu salari de gentilhome de la custòdia de sa Majestat, escrit a Barcelona el 31-des-1520, i un altre de consemblant quantitat escrit a La Corunya el 30-abr-1520; vists els albarans, es condemna el rei a pagar la quantitat que hi és continguda.

1528.36.10v: mossèn Gabriel Joan Coll, cavaller, agutzil extraordinari, presenta greuge per la seva quitació a raó de 6 sous/dia sobre els emoluments de la tresoreria; vist el privilegi dat a Barcelona el 26-jul-1519 i una provisió de sa Majestat dada a Burgos el 27-juny-1524, el rei és condemnat a pagar les 429 lliures reclamades, *segons la liquidació del mestre racional i de la tresoreria*.

1528.47.13v: Francesc Martí, de l'ofici de mestre racional de la règia cort, reclama quantitats per dietes i salaris; es condemna el rei a pagar-li 200 ducats, *partides les coses per ell demanades*.

1528.49.14: don Frederic de Portugal, bisbe de Sigüenza i lloctinent general de sa Majestat a Catalunya, Rosselló i Cerdanya, reclama 12.000 ducats a ell deguts pel salari de lloctinent general i per ajuda de costes. Atès que *consta de la seva intenció* per cauteles de sa Majestat adreçades al tresorer general, es condemna el rei.

1528.55.15v: mossèn Joanot Almogàver reclama 300 ducats, amb albarans, per la seva quitació com un dels 50 gentilhomes de Nàpols. Atès que consta que l'agent ha fet la diligència necessària per cobrar dita quantitat a Nàpols i no ha pogut, es condemna el rei a pagar-li dites quantitats.

1528.56.15v: mossèn Galceran Oliver reclama 200 ducats que li són deguts com a hereu *en certa porció* del seu germà Ferrando Oliver, *quondam*, capità d'infanteria a Nàpols, pel seu salari. Atès que no consta que hagi feta la deguda diligència a Nàpols per recuperar dita quantitat, els proveïdors condemnen l'agent perquè dins vuit mesos hagi de fer les diligències (degudes) a Nàpols i mostrar-ne el resultat (27); en cas que no aconseguixi de cobrar dita quantitat, condemnen el rei a pagar-li-la.

1528.57.16: mossèn Galceran Oliver presenta greuge per 1.000 ducats que li són deguts com a hereu del seu germà Jeroni Oliver *quondam*, capità d'homes d'armes a Nàpols, per gràcia de sa Majestat feta sobre els salaris i altres drets i emoluments extraordinaris de Nàpols, més 300 ducats deguts a dit *quondam*. Atès que consta que ha fet les diligències a Nàpols per cobrar-los i no ha pogut, es condemna el rei.

1528.61.17: don Lluís Cardona, abat de Solsona, presenta greuge de 2.350 ducats, a ell deguts, segons assereix [és a dir, afirma], per quitació, amb cauteles firmades de mà de sa Majestat. Vists els albarans d'escrivà de ració, consta que sa Majestat, en una cautela dada a Molins de Rei el 02-nov-1519 manà al tresorer general que, ultra els 10 sous/dia que dit Cardona rep per capellà de la capella reial, li pagués 200 ducats per ajuda de costa, vista una altra cautela (Worms, 24-març-1521), el que li és degut des d'aquella data al 02-nov-1528, que són nou anys, pren suma de 1.800 ducats, més quatre albarans d'escrivà de ració que sumen 15.600 sous; tot plegat són 2.940 lliures; el rei és condemnat.

1528.62.17v: la noble dona Estefania Requesens, muller del noble don Joan Zúfiga, reclama la quitació de 50.000 *maravedís* de què el rei catòlic li féu gràcia cada any per privilegi dat a León, el 10-des-1509, confirmat per sa Majestat a Molins de Rei, el 20-des-1519; vists els

27

v. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, G, 126, f. 69-69v.

privilegis, atès que consta de la seva intenció, es condemna el rei a pagar el que serà liquidat ser-li degut.

1528.63.17v: mossèn Francesc Marlés, fill de mossèn Bernat Joan Marlés *quondam*, uixer d'armes, reclama, primerament, com a hereu, la quitació de 8 sous/dia deguts a dit *quondam*, amb albarans d'escrivà de ració; segonament, com a procurador, la quitació de 15.680 sous del seu germà Pere Malla i Marlés; vists els albarans de tots dos, es condemna el rei a pagar, per la primera, 8.000 sous, per la segona, la quantitat reclamada.

1528.66.18: Miquel Angel Gualbes reclama 550 ducats que diu li són deguts per la quitació de gentilhome de la guarda de sa Majestat; vists els albarans d'escrivà de ració, el rei és condemnat a pagar-li la quantitat que hi és continguda.

1528.74.20v: Bartomeu Tardiu, de Tuïr, reclama el sou d'una llança de les Cinquanta llances que estaven a Perpinyà, del temps que fou malalt; es decideix que sigui pagat com els altres, iuxta la lliurança de Jeroni València, veedor de la capitania.

1528.75.20v: la vídua Seguí, hereva de Jaume Seguí *quondam*, regent l'escrivania de ració, reclama el salari a dit Jaume assignat pel rei catòlic, confirmat per sa Majestat; es condemna el rei a pagar-li tot el que serà liquidat ser-li degut.

1528.76.21: mossèn Bernat Albert, donzell, en nom seu propi i com a procurador de don Pedro Galceran Castre i Pinós, vescomte de Canet, portant veus de general governador en els Comtats de Rosselló i Cerdanya, i capità de les 50 llances *assentades en dits Comtats per guarda de la frontera*, i encara com a procurador dels homes d'armes, tenint lloc d'aquelles esmentades més avall, reclama el sou de dit capità i homes degut des del temps que hi estan servint fins al dia de la demanda; els provisors, atesos els mèrits del procés i vistes diverses lletres i provisions reials i també les lliurances expedides per Jeroni València, vehedor de dita capitania, condemnem el rei o son procurador fiscal patrimonial a pagar als esmentats homes, fins al darrer dia de juny de 1528, les quantitats que s'especificuen, en moneda

barcelonesa (48), proveint i declarant que en l'acte de la solució hagin de firmar època del que rebran, restituint les lliurances.

28 A: Pedro Galceran Castre i Pinós, 1.256 ll.; Bernat Albert, 628 ll.; Dalmau Castre, 496 ll.; Antoni Jou, 596 ll.; Vivers d'Alenyà, 238 ll. 13 s. 4 d.; Lluís Catà, 512 ll.; Llorenç Tort (com a tutor de Jaume, Joan i Francesc Reixac, fills i hereus de Francesc Reixac), 331 ll.; Ramon Ardena, 580 ll.; Francina Carbonell, vídua, i Bernat, son fill, com a hereus de Berenguerot Carbonell *quondam*, fill i germà d'ells, 301 ll. 1 s. 3 d.; Pere Oliva, 620 ll. 10 s. 8 d.; Joan Icart, 480 ll.; Bartomeu Moros, 336 ll.; Francí Garriga (en nom propi), 53 ll. 6 s. 3 d.; Francí Garriga (com hereu de son pare Pere Francí Garriga), 240 ll.; Joanot Modaguer, 304 ll.; Vidal Grimau, 170 ll. 13 s. 3 d.; Maria Rebuster, 336 ll.; Vidal Grimau, 328 ll.; Jeroni València (com a marmessor de Lluís Magariño *quondam*), 252 ll. 15 s. 3 d.; Aras Rafel, 604 ll.; Caterina, vídua Vilaplana (tutora dels seus fills i de Joan Vilaplana *quondam*, marit seu), 258 ll.; Anna Elisabet, vídua de Joan Delcon (com a tutora dels seus fills), 42 ll. 16 s. 4 d.; Jaume Saragossa, 624 ll.; Honorat Cirau, 628 ll.; Joanot Arenes, 604 ll.; Guerau Ciginta, 534 ll. 3 s.; Francesc Cadell, 314 ll. 13 s. 2 d.; Caspar Gibaga, 628 ll.; Perot Derins, 384 ll. 15 s. 4 d.; Ferrando Ballaró, 628 ll.; Joan Bernat Sanxo, 509 ll. 2 s. 4 d.; Guerau Cadell, 604 ll.; Francí Paulet (tutor de la pubilla filla de Guerau Garriga), Joan i Esteve Banyuls, .32 ll.; Joanot Banyuls, 628 ll.; Agustina Vola, vídua de Miquel Vola, tutora dels seus fills, 392 ll.; Eimeric Cleu, 604 ll.; Pedro Deles i Sala, 354 ll.; Francina, vídua, mare i hereva de Galceran Cahorts, 514 ll.; Perot Vila, 176 ll.; Pedro Boil, 305 ll. 6 s. 7 d.; Valentina, vídua i hereva de Dalmau Marçal Sant Dionís, 219 ll. 14 s. 7 d.; Antoni Terreros, 384 ll.; Francina i Bernat Carbonell, hereus de Francesc Carbonell, fill i germà, 41 ll.; Perot Cisteró, 172 ll.; Joana Blanes, vídua i hereva de Guillem Ramon Blanes, 544 ll. 15 s. 5 d.; Joan Pla, 162 ll. 8 s. 8 d.; Joan Andino, 324 ll.; Pedro León i Jaume Serrano (trompetes), 314 ll.; Francesc Fort, 240 ll. 12 s. 2 d.; Anna Josa, tutora de Margarida, pubilla, filla i hereva de Lluís Josa *quondam*, 240 ll. 10 s. 8 d.; Miquel Vilanova, 628 ll.; Joan Ortosa, 604 ll.; Diego Cabrero, 604 ll.; Joanot Rius, 360 ll. 16 s.; Domingo Ortiz, 289 ll.; Joanot Copons, 459 ll. 1 s. 5 d.; Joana, vídua de Pere Alvaro, com a tutora de son nét Pere Antic Cendrós, pel sou degut al pare d'aquest, Pere Cendrós, 187 ll. 4 s.; Pere Darnius, 262 ll. 8 s.; Pere Guil, 300 ll.; Pere Ortolà, 137 ll. 2 s. 7 d.; Llorenç Carrera, 246 ll. 8 s.; Joan Perpinyà (a) Narbonès (trompeta), 314 ll.; Galceran Vilanova, 596 ll.; Joan Luna, 528 ll.; Joan Ballaró i Joan Seguer, 480 ll.; Armengau Martí, 510 ll. 8 s.; Jaume Albion, 335 ll. 8 s. 3 d.; Rafel Albion

1528.80.23v: mossèn Berenguer Oms reclama 32.000 ducats que li són deguts per la resta del sou de les galeres que tingué en temps del rei catòlic. Vistes les lliurances que té del tunc governador de Castella i la concessió de sa Majestat, els provisors condemnen el rei a pagar, alhora que es proveeix que dit Oms, atès que no ha mostrat haver fet diligència a Sicília de la consignació que allí li era estada feta, que dins un any hagi de mostrar haver fet la diligència a Sicília (29) com ha mostrat haver fet a Aragó i Catalunya, i que de nou hagi de prestar caució (i que pagui per raó de les galeres a tothom a qui degui).

1528.88.25: Isabel Josa, com a hereva universal del seu pare misser Vicenç Orrit, doctor en quiscun dret, *quondam*, del consell reial i advocat fiscal de la règia cort, reclama 1.650 lliures barceloneses, *salvat dret de compte*, per salaris i ròssecs deguts per l'ofici d'advocat fiscal, d'aquelles 200 lliures anuals sobre els emoluments de la tresoreria d'Aragó i lloctinència de Catalunya, per dit ofici. Atès que consta que n'és l'hereva universal abintestat i consta que el 1509 dit *quondam* fou proveït de dit ofici per mort de misser Llonc, ofici que ha servit fins al 02-maig-1525, es condemna el rei a pagar-li les quantitats que li són degudes.

1528.89.25: misser Francesc Castelló, advocat fiscal de la règia cort, presenta greuge per 400 lliures barceloneses per la resta del salari de dit ofici de 200 lliures anuals consignat sobre els emoluments de la tresoreria general d'Aragó i lloctinència de Catalunya, pel que ha servit del 02-maig-1525 al 10-jul-1528; vist el privilegi de dit ofici, es condemna el rei a pagar-l'hi.

1528.90.25v: Gregori Echevarria, com a hereu del mestre Pedro Gorreta, reclama 175 ducats, amb albarans d'escrivà de ració, deguts a aquest pel seu salari; el rei és condemnat a pagar-li 205 lliures 8 sous 4 diners.

(com a fill i hereu de Joan Albion) 196 ll.; Francesc Llupià, 504 ll. [ACA, CR, *Processos*, 43, f. 21-22v].

29 V. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, G, 126, f. 61-62v. [encara que tot seguit, ACA, G, 126, f. 63, en fa cessió a Joan Seguer, de les cinquanta llances de Perpinyà].

1528.91.25v: el mestre Pedro Pérez Otamendi, com a tenint lloc i cessió de mestre Pedro Mendizábal, mestre major de l'obra de Salses, reclama 1.300 $\frac{1}{2}$ ducats, amb albarans d'escrivà de ració, per quitacions; vista la documentació, es condemna el rei a pagar-li 1.398 lliures 5 sous.

1528.92.26: Eloi Joan Escapolat, escrivà de manament, curador de l'heretat i béns de Joan Guerau Boïgues *quondam*, escrivà de manament del rei catòlic, reclama 960 sous deguts a aquest, amb albarà d'escrivà de ració dirigit al protonotari. Com que consta que sa Majestat ha fet gràcia a mossèn Du Vergos, flamenc, de tot el que el protonotari i el secretari deguessin al dret del segell, i atès que sa Majestat en altres corts fou condemnada a pagar altres escrivans, es condemna el rei (30).

1528.98.28: mossèn Bernat Albert, en nom propi i com a procurador de la seva muller Caterina Lluïsa Viver, presenta greuge per diversos conceptes; d'una banda, en nom propi, reclama, la quitació de 60 ducats anuals, una cautela de 41 lliures 12 sous, dos albarans d'escrivà de ració per 100 lliures 16 sous, un albarà de 66 ducats per llegat que li féu mossèn Burgès, tots els quals prenen suma de 820 lliures 16 sous; de l'altra, com a procurador de la seva muller, 1.200 florins amb una sentència [de 1520] passada en el greuge que donà mossèn Joanot Viver adjudicat en les rendes del marquesat d'Oristany i comtat de Gociano, més certs salaris de l'alcaidia major de Perpinyà a ella deguts com a succeint mossèn Joan Antoni Viver. Es condemna el rei a pagar a dit Bernat, les 820 lliures 16 sous, i respecte a les reclamacions de la seva muller, es decreta, d'una banda, que *sigui executada la sentència anterior*, i, de l'altra, els salaris de l'alcaidia, *no haver lloc*, i que es reserva dret en una altre judici.

1528.112.31v: Benet Tremps, procurador fiscal de la règia cort, presenta greuge de 358 lliures del seu salari, que té consignades sobre els emoluments de la tresoreria de Catalunya, que són tan pocs que no abasten els càrrecs; vist el privilegi amb la quitació de 4 sous/dia i la certificació del regent la tresoreria (31), que se li ha pagat de 1520 ençà, i que els emoluments de la tresoreria no basten per als càrrecs, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat.

30 v. el greuge 123.33v, també.

31 Era mossèn Jaume Ferrer.

1528,123,33v: mossèn Joan Cotxa, cavaller, reclama 2.618 sous 5 diners, amb albarans d'escrivà de ració dirigits al protonotari pagadors del dret del segell, deguts del temps que fou escrivà de registre i de manament (32). Es condemna el rei a pagar-li dita quantitat (33).

1528,124,34: mossèn Andreu Biure i Santcliment, fill i hereu de mossèn Guillem Biure i Santcliment, reclama 133 ducats, amb albarans d'escrivà de ració, un de 66 $\frac{2}{3}$ ducats deguts al seu pare, un altre de semblant quantitat degut a Joan Requesens i Santcliment, de qui té dret i causa, tots dos per la quitació de gentilhomes de sa Majestat. Atesos els albarans, es condemna el rei a pagar-li les quantitats que hi són contingudes.

1528,130,35: mossèn Jaume Cahorts, burgès de Perpinyà, succeint en certs noms mossèn Joan Miquel Soler, *quondam*, capità de galeres, reclama, primerament, quantitats a aquest degudes; segonament, 304 unces 28 lliures 12 grans per resta del sou de galeres que governava per al rei catòlic; en tercer lloc, el degut d'aquells 400 ducats anuals consignats per rei catòlic sobre els emoluments de Nàpols; se sentència, respecte al primer, *no procedir*, i es reserva dret en un altre judici; respecte al segon, consta per certificació del virrei de Sicília dirigida al tresorer de Sicília dita quantitat; respecte al tercer, *que rebí el que legítimament li correspongui en la cosa consignada*.

1528,141,38v: la vídua Portella, muller de mossèn Gaspar Portella *quondam*, reclama certs albarans d'escrivà de ració a dit Gaspar deguts per la quitació del temps del rei catòlic; els provisors resolen de *remetre* dita paga a la marmessoria del rei catòlic. Es declara *no haver lloc* les altres coses demanades.

1528,161,43v: l'arquebisbe de Tarragona reclama diverses quantitats de què té cauteles de sa Majestat (el salari de lloctinent general de Catalunya, Rosselló i Cerdanya, ajuda de costes, etc.); atès que consta que li són degudes 18.484 lliures 1 sou 2 diners, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat. Quant a les altres coses, se li *reserva dret* en un altre judici.

32 Argumenten que consta que sa Majestat ha evacuades les pecúnies del dret del segell degudes pel protonotari lloctinent a la quitació dels escrivans assignades i d'aquelles feta gràcia a mossèn Vergos, qui grans quantitats n'ha rebudes.

33 v. el greuge 92,26, també.

1528.173.46: na Isabel Sors, muller de Joan Sors *quondam*, coadjutor ordinari de l'ofici de mestre racional, reclama 153 lliures i sou 1 diner a ell degudes per albarans del mestre racional. Vista la sentència en les altres corts donada ⁽³⁴⁾ on sa Majestat fou condemnada, en què el rei catòlic havia evacuat dels emoluments de l'ofici de mestre racional, *i, així fou adjudicada certa quantitat* a dita Isabel, i ara consta de molta major evacuació, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat.

1528.177.47: Anna Torrelles, muller que fou de mossèn Pere Antoni Torrelles, reclama 133 $\frac{1}{3}$ ducats, amb albarans d'escrivà de ració, deguts al seu marit per quitació; es condemna el rei a pagar dita quantitat.

** Quantitats**

Pel que fa a *reclamacions de quantitat*, n'hi ha 25 queixes. He encabít en aquest apartat hi tots els greuges que feien referència a *reclamacions de quantitats econòmiques* en tant que *objecte* de la queixa ⁽³⁵⁾. Sense oblidar que les distincions operatives que segueixen poden ser modificades en funció de diversos criteris -formals ⁽³⁶⁾

34 Fa al·lusió a la sentència 1520,107,16v.

35 És a dir, *reclamacions* que versen directament sobre una quantitat econòmica, tant si és deguda com si prové d'actuacions anteriors, p. ex., per tal de diferenciar-les d'altres *reclamacions* que acaben essent reconduïdes a una quantitat econòmica, però que, en un principi, no ho són.

36 Així, p. ex., distingeixo, prenent la referència documental mateixa, entre les *cauteles del rei* i les *consignacions*. Les primeres solen contenir greuges designats globalment sense cap altra especificació o detall de concreció -p. ex. el greuge 166,45- (podrien ser perfectament casos abraçats per la segona categoria citada); acostumen a ser documents en què es reconeix la recepció d'alguna cosa (pot encloure, doncs, un deute, un servei, una obligació, etc). Pel que fa a les segones, es tracta de documents que recullen el compromís de vincular dues realitats determinades, p. ex., satisfer la prestació d'un servei amb diners (és a dir, usualment, rendes) d'una determinada procedència, i no d'una altra. El mateix es pot dir, p. ex., de les *pensions* i dels *compartiments*.

o no-, he establert les subdivisions següents, bo i indicant el nombre de casos detectats de cada una: *consignacions*, set casos (37); *pensions*, sis, un sobre les salines de La Mata, un sobre la procuració reial del Rosselló i Cerdanya, i quatre de censals (38); *cauteles*, sis, quatre de les quals s'especifica que són del rei (39); *compartiments de rendes*, tres (40); *esmenes, danys i despeses*, tres (41).

1528,8,3: l'espectable don Pedro Castre, vescomte de Canet, reclama 2.000 ducats, amb cautela del rei on mana que li siguin pagats com a deute líquid; es condemna el rei.

1528,21,5: mossèn Gaspar Banyuelos reclama, d'una banda, com a hereu de la seva mare Rafela Garriga *quondam*, per raó d'aquella pensió anual de 2.000 sous reals de València a ella consignada sobre els emoluments dels drets de les salines de la Mata, de València, des de l'1-jul-1519 al 15-des-1525, data de la mort de dita *quondam*, que són 6 anys 3 mesos i 15 dies; de l'altra, com a hereu del seu germà Joan Banyuelos *quondam*, per quitacions degudes, amb albarans d'escrivà de ració. Es condemna el rei a pagar 719 lliures 1 sou per dites pensions, i 315 ducats d'or (valent 378 lliures barceloneses) per la dita quitació.

1528,25,6: Llorenç Mallol reclama per una consignació de 180 ducats que té sobre la tresoreria de Nàpols, a ell consignats per don Joan de Lacarra, amb assentiment i voluntat del rei catòlic, i confirmada per sa Majestat. Atès que a la cort de 1520 fou declarat que dit Mallol fos pagat, *i denegada l'execució pel senyor rei*, es condemna

37 Són els greuges 25,6; 37,10v; 59,16v; 72,20; 96,27; 109,31 i 116,32.

38 Pel mateix ordre, 21,5; 69,19; i 105,30; 143,38v; 150,40; 192,48.

39 Són els greuges 131,35v (d'escrivà de ració de Nàpols), 145,39 (d'escrivà de ració), i, del rei, 8,3; 32,9v; 166,45; 170,45v.

40 Són el 39,11 (del marquesat d'Oristany), 40,11v i 48,13v.

41 El 106,30v (per examinar comptes per ordre de sa Majestat), 110,31 (per l'anada a Castella a examinar els comptes del tresorer general) i 155,41 (per la captura i mort del delat Rafael Monrós).

el rei a pagar la dita consignació fins al dia que féu la demanda (09-jul-1528), la qual pren suma de 2.430 ducats.

1528.32.9v: l'espectable don Bartomeu Rocabertí, vescomte, reclama 1.000 ducats a ell deguts, amb cautela firmada de mà de sa Majestat; vista la cautela es condemna el rei.

1528.37.10v: la noble dona Aldonça Cardona, muller relictà (és a dir, vídua) del noble don Alonso Cardona, reclama, primerament, aquells 300 ducats a ell atorgats per sa Majestat, la consignació dels quals començà a córrer el 22-oct-1520, data en què morí la seva mare, *com consta en el procés*, i durant la vida de dit *quondam*, qui morí el 09-set-1523, és a dir, serien deguts 2 anys 10 mesos 17 dies que a raó de 300 ducats valent 864 ducats 4 sous, que són 1037 lliures barceloneses; segonament, la consignació de 150 ducats que per privilegi de sa Majestat atorgat al seu fill Frederic Cardona començà a córrer el 09-set-1523 fins al 09-set-1528, que són 5 anys íntegres, i a raó de 150 ducats fan 900 lliures; les dues quantitats prenen suma de 1.937 lliures barceloneses. Es condemna el rei per dita quantitat.

1528.39.11: Pere Edo, notari, presenta greuge per 127 lliures 11 sous 6 diners moneda de Càller per un compartiment de les rendes del marquesat d'Oristany per part de la seva mare Caterina, com a tenint l'heretat de don Gonçalvo Edo *quondam*, marit seu. Atès que *consta de la intenció de dita Caterina*, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat.

1528.40.11v: Pere Porrassà, mercader, en nom propi i de la seva muller, com a havent dret i causa d'Arnau Sans, reclama 61 lliures 11 sous 6 diners moneda de Càller, per un compartiment de les rendes del marquesat d'Oristany, del qual els agents foren obmesos [és a dir, preterits]. Atès que *consta de la intenció de dit Porrassà i de sa muller*, es condemna el rei a pagar-los dita quantitat.

1528.48.13v: els fills i hereus del baró de Senesterra presenten greuge perquè l'any 1518 sa Majestat manà que fossin pagades, a sou i a lliura, 13.000 lliures a dit baró sobre les rendes del marquesat d'Oristany; li fou feta una cautela que després fou revocada sense causa i s'ordenà al receptor que no se li pagués. Es demana que dita cautela *sigui efectuada*. Atès que per relació del mestre racional de Sardenya i del receptor consta que després del compartiment de les dites rendes

haurien tocat a dit baró, si fa no fa ⁽⁴²⁾, 5.623 lliures, es condemna el rei a pagar-les-hi.

1528.59.16v: Gaspar Iborra, senyor de Claravalls, presenta greuge pretenent i demanant que *no sigui inquietat ni pertorbat* en la recepció de 1.500 sous anuals que li foren consignats pel rei catòlic, i confirmats per sa Majestat i la reina Joana, sobre el dret de les cenes d'Aragó i de Catalunya; i que no obstant les gràcies fetes a altri, se li paguin cada any dits drets, i siguin cancel·lades algunes caucions que ell ha prestat per rebre dites quantitats. Vista la documentació, es decreta que dits privilegis i concessions li siguin servats i servades, i que, no obstant els [privilegis i concessions] fets a altri, li siguin pagats cada any els dits 1.500 sous pels col·lectors, llevats els impediments i cancel·lades les caucions.

1528.68.19: mossèn Benet Roca i Palau presenta greuge perquè posseeix un censal de pensió anual de 71 lliures barceloneses sobre la procuració reial dels Comtats del Rosselló i Cerdanya, i el procurador cessà de pagar-l'hi íntegrament, ja que no li paga sinó 42 lliures rosselloneses l'any i és agreujat per la pragmàtica que diu que salaris de castells i oficials siguin preferits als censals; demana també el *residuum* que li ha faltat per temps de 28 anys, i que sigui revocada dita pragmàtica. Els provisors sentencien, pel que fa a les 42 lliures 10 sous rossellonesos que *li sigui servada la possessió i li sigui pagada cada any*. Quant al *residuo*, la sentència disposa que se li pagui tot el que mostrarà ser-li degut, però, *en un altre judici*, dins l'espai d'un any a partir de la publicació de la present [sentència], on pugui *haver-se raó* de les excepcions del procurador fiscal i de la pretesa revocació de la pragmàtica.

1528.72.20: Jerònima Sans i Gualbes reclama el que li és degut per la consignació que el seu marit mossèn Baltasar Gualbes *quondam*, tenia en la tresoreria de Nàpols; vista la concessió i la diligència feta per cobrar a Nàpols i no haver pogut, es condemna el rei a pagar la quantitat deguda.

1528.96.27: el noble don Pedro Aragall, domiciliat a la ciutat de Barcelona, reclama, primerament, 100 florins d'or anuals de renda,

42 V. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, C, 128, f. 64v-65.

consignats pel rei Joan II amb privilegi al seu pare Jaume Aragall, i després a ell, sobre els emoluments reials i rendes de les salines de Quart a Sardenya, confirmat pel rei catòlic; segonament, 4.000 sous jaquesos de renda que li consignà el rei catòlic confirmant i ampliant el privilegi del rei Joan per vida de don Pedro i un hereu, sobre els fruits i les rendes de les viles de Guspini i Sant Gani, que segons diu no pot ser pagat per ser posseïdes per altri, alhora que demana que li siguin consignats d'on puguin ser pagats. Es condemna el rei a pagar-li, respecte al primer i al segon, des de la mort del rei catòlic fins al dia present, amb reserva de dret sobre la marmessoria del rei catòlic.

1528.105.30: el síndic de Barcelona presenta greuge de 23.716 lliures degudes per les pensions d'aquell censal de pensió anual de 484 lliures i de propietat de 12.000 lliures obligat a la ciutat per Joan II, i demana que li sigui pagada dita quantitat o que li sigui lliurada la possessió del marquesat d'Oristany i comtat de Gociano com a béns obligats adquirits pel rei don Joan. Vists els mèrits del procés i les sentències de greuges en altres corts donades, se sentència que sa Majestat hagi de fer consignació a dita ciutat de les dites 23.716 lliures sobre les rendes de dit marquesat *per observança de les sentències donades pels provisors de greuges en les corts dels anys passats pagadores*, salvant dret en altre judici a dita ciutat i al procurador fiscal sobre la pretesa rendició de comptes.

1528.106.30v: dona Anna Seguriolles, filla i hereva de Pere Badia *quondam*, receptor de la Inquisició, reclama els danys i despeses sostinguts per ella en l'examinació dels comptes que foren llevats del mestre racional i examinats per Anton Navarro, aragonès, per manament de sa Majestat; es condemna el rei a pagar per dits danys i despeses la quantitat de 400 ducats.

1528.109.31: Francesc Ram reclama aquella consignació de 60 ducats anuals de Nàpols. Atès que consta que l'executòria del seu privilegi li és estada denegada per sa Majestat, es condemna el rei a pagar dita consignació de 1516 fins al 10-jul-1528, data en què ha fet la demanda.

1528.110.31: mossèn Joan Cotxa reclama la satisfacció de les despeses de l'anada a Castella de manament de sa Majestat per examinar els comptes del tresorer general. Es condemna el rei a pagar *per tot dit temps* 100 ducats valent 120 lliures.

1528,116,32: la noble dona Joana Hostalric, muller relictada del noble don Joan Hostalric, reclama la quantitat que li resta de la consignació que el rei catòlic li féu sobre el marquesat d'Oristany per deute de Joan II; es condemna el monarca a pagar-li el degut *iuxta forma* de les seves cauteles *en les rendes de dit marquesat*.

1528,131,35v: Miquel Esteve, mercader, reclama les quantitats contingudes en albarans d'escrivà de ració del regne de Nàpols; vists els albarans, es condemna l'agent i Francesc Aguiló perquè dins 8 mesos primer vinents mostrin haver fet diligència en dit regne per cobrar-ho, i si no han pogut, es condemna el rei a pagar-los dita quantitat.

1528,143,38v: mossèn Miquel Giner presenta greuge per la pensió d'un censal de 125 lliures que li concedí el rei catòlic sobre les rendes reials de Mallorca, al·legant que tot i els manaments fets per sa Majestat ell no ha estat pagat. Atès que consta que el procurador reial pagà altres crèdits fets després de la capitulació firmada entre el rei catòlic i els creditors censalistes que reben censals sobre la província de Mallorca, i atès que dit procurador reial *ha estat vaccat* (és a dir, no hi ha intervingut) en aquest judici, es condemna el procurador reial de Mallorca a pagar-li les pensions de dit censal *iuxta forma* del seu privilegi. Quant a la resta, se sentencia *no haver lloc* les altres coses demanades, alhora que se li reserva dret en un altre judici.

1528,145,39: mossèn Lluís Gilabert, cavaller de l'orde de Sant Iago [és a dir, de Sant Jaume], reclama 24.769 sous amb albarans d'escrivà de ració. Atès que *durant el temps de la cort* no consta haver demanat sinó 17.560 sous, es condemna el rei per aquesta quantitat.

1528,150,40: mossèn Guillem Ramon Blanes reclama les pensions d'un censal que rep cada any, consignades pel rei Martí al predecessor de dit Blanes obligant els seus béns, especialment *el guanyable* en les ceques d'Aragó, València i Mallorca, i sobre el dret de la quema de València, que són 6.431 lliures 13 sous i diner i malla. Vista la qualitat de l'afer i la brevetat del temps, es resol que *sigui feta comissió* al canceller, al vice-canceller, misser Joan Sunyer i misser Martí Sunyer, misser Dalmau i l'advocat fiscal de dita causa, *amb el mateix poder que els proveïdors de greuges*, amb un termini de deu mesos, i que llur decisió sigui tinguda *per acte de cort*.

1528,155,41: mossèn Gaspar Vilamala, atès que sa Majestat i el lloctinent general han estat fent-li comissions i manaments de prendre

Rafel Montrós, famós delat, i ha sostingut moltes despeses, i atès que dit Montrós matà 2.600 caps de bestiar i li cremà 300 formatges, com que ha fet prendre i matar dit Montrós, reclama que li siguin esmenats dits danys que prenen suma de 1.860 lliures. Es condemna el rei, *per esmena i remuneració*, a pagar-li 1.000 lliures *de les pecúnies del servei*.

1528,166,45: el procurador del duc de Sogorb reclama 24.000 ducats i 1.350 lliures; vistes les cauteles de sa Majestat fetes a Montsó de 6.000 ducats, es condemna el rei a pagar-li dita quantitat. Del restant, se li *reserva dret* en un altre judici.

1528,170,45v: misser Miquel Hospital reclama 800 ducats per una cautela de sa Majestat. Es condemna el rei a pagar-li dita quantitat sempre que dit Hospital, en un mes, hagi de posar en poder de *l'escrivà dels presents greuges* el privilegi original que té de la Rota, on es diu que ha renunciat a dits ducats, i constant així, *no pugui haver res*.

1528,182,48: misser Joan Pasqual, primerament, presenta greuge per la possessió de les rendes reials de Mallorca a *ell esguardant* com a creditor assert d'alguns dels censals vulgarment dits *Luqui Scarampi*, o els preus i pensions d'aquells; atesa la brevetat del temps, es resol de fer una comissió amb el mateix poder que els provisors als doctors del reial consell amb un termini de deu mesos, i que sigui tingut per acte de cort. Reclama, segonament, l'ofici de veedor o faedor de galeres i altres fustes, que li fou adjudicat per sentència de 1503 ⁽⁴³⁾, *per ço per quant* els salaris no apareixen certs -a la cort de 1519 ⁽⁴⁴⁾- li fou taxada certa suma; per això, els provisors, pel que fa a la *moderació* de dits salaris, remetent a la coneixença del reial consell (segons s'ha concretat al capítol -és a dir, al paràgraf- precedent) ⁽⁴⁵⁾. En tercer lloc reclama els salaris de la guarda de la drassana i d'escrivà de les obres d'aquella, demanats el 1520 fins l'any present, per quant en la sentència de 1520 li foren adjudicades 50 lliures anuals; es condemna (del 1520 fins l'any present) el rei, i *se li reserva dret en la propietat de dit ofici*. Pel que fa als salaris del temps del rei Alfons

43 És el greuge 1503,89,15v.

44 És el greuge 1520,128,19.

45 Cal tenir present que misser Joan Pasqual era, si més no al 1503 i al 1520 doctor del reial consell.

i del rei Joan (és a dir, els continguts en la sentència de 1520) ⁽⁴⁶⁾ se li reserva dret sobre les dites marmessories, el mateix dret que aquelles sentències li reserven.

Reclama també les despeses per les obres fetes al palau reial del 1481 fins al 1503, segons sa Majestat va ser condemnada el 1520 ⁽⁴⁷⁾. Al·lega que només n'ha rebut 500 ducats i que en la dita sentència de 1520 li sie estat posat callament; els provisors li imposen silenci perpetu, alhora que proveeixen que aquest capítol de les obres sigui remès al reial consell segons el primer capítol -és a dir, paràgraf-.

** Deutes del rei (soldats)**

El tercer bloc en importància, atesa la quantitat, és constituït, en aquesta reunió, per queixes, la immensa majoria de les quals fan referència als diners bestrets o prestats als soldats -alemanys- que es desplaçaven pel Principat, sobretot per la part de l'Empordà, i hi encabeixo, també, les reclamacions pels danys que causaren ⁽⁴⁸⁾.

D'aquests *deutes del rei* per préstecs fets als *alemanys*, n'hi ha disset reclamacions ⁽⁴⁹⁾. Gairebé tots els greuges corresponen a reclamacions presentades per síndics de les localitats o per particulars ⁽⁵⁰⁾ de la zona nord-oriental del Principat (Banys d'Arles, La Bisbal, Borrassà, Cadaqués, Celrà, Elna, Estagell, Figueres, Juià, Palau-Sator, Sant Jordi, Ribes Altes, entre d'altres), pròximes a

46 És el greuge 1520,128,19.

47 Al·ludeix al greuge 1520,128,19.

48 Són els greuges 159,43 i 174,46v.

49 Són els greuges 11,3v; 12,3v; 15,4; 16,4; 26,6v; 67,18v; 78,23; 99,29; 102,29v; 111,31v; 118,32v; 122,33v; 129,35; 140,38; 144,39; 159,43; 174,46v.

50 Il·lustració de les primeres, els greuges 12,3v; 15,4; 16,4; etc.; de les segones, els greuges 11,3v; 140,38; 159,43.

la ruta que les companyies dites "dels alemanys" devien seguir mentre es desplaçaven cap als Comtats de Rosselló i Cerdanya.

Les sentències sobre aquesta matèria solen especificar que els préstecs a la soldadesca són fets en virtut de la *potestat especial per obligar* ⁽⁵¹⁾ que sa Majestat ha fet al capità Rocandolf ⁽⁵²⁾; tot i que sovint hi apareixen esmentats Bertran Robles, que és qui firma els debitoris ⁽⁵³⁾, i Pedro del Peso, procurador de sa Majestat ⁽⁵⁴⁾. Cal precisar que aquesta *potestat especial* que sa Majestat donà contenia una referència explícita al fet que els préstecs que es feien suposaven *obligar les pecúnies del servei per la cort a sa Majestat faedor* ⁽⁵⁵⁾ i cal pensar, doncs, que és per aquesta darrera matisació en forma de clàusula que aquestes peculiars consignacions que emmarquen les reclamacions d'aquelles universitats que bestragueren diners deuen ser acceptades com a greuge de cort, i, sobretot, en un nombre tan elevat ⁽⁵⁶⁾.

1528, 11, 3v: mossèn Francesc Pagès presenta greuge per 63 ducats 15 sous a ell deguts i confessats deure pel procurador substituït per

-
- 51 V., p. ex., el greuge 11,3v; 12,3v; etc.
- 52 Dit capità és expressament esmentat en els greuges 11,3v; 15,4; 159,43; (i hi al·ludeix implícitament el 102,29v).
- 53 V. greuge 16,4v; també 26,6v; 67,18v; 111,31v; 122,33v; 129,35.
- 54 V. greuge 12,3v; també 26,6v i 122,33v.
- 55 V. 1528,67,18v. També 1528,15,4.
- 56 El que no queda clar, i no és estrany, és si encobreixen danys a béns o només són "préstecs".

Rocandolf, capità de sa Majestat; vista la potestat feta pel rei a dit capità i la confessió per dit reclamant feta; es condemna el rei.

1528,12,3v: el síndic d'Elna reclama 565 ducats 15 sous 6 diners prestats als alemanys per aliments, dels quals tenen confessió de Pedro del Peso, procurador de sa Majestat, adjuntant-hi la potestat del rei; vists el debitori i la potestat, es condemna el rei.

1528,15,4: alguns singulars de les parròquies de Llampaiès i Cornellà reclamen les quantitats de què tenen debitoris del capità Rocandolf o del seu substitut, havent potestat de sa Majestat per manllevar; vists els debitoris i la potestat, es condemna el rei a pagar a: Antoni Salvany, 3 ducats 5 reals; Joan Prat, 8 ducats 5 reals; Miquel Pla, 5 ducats 6 reals, etc (57).

1528,16,4v: alguns particulars de Borrassà, bisbat de Girona, reclamen 73 ducats deguts per pa, vi i vitualles que donaren als alemanys; vista la potestat per dits particulars donada a mossèn Francesc Garriga, senyor de Pontós i Borrassà, i a mossèn Cosme Vallgornera, i el debitori per don Bertran Robles firmat, havent-ne potestat de sa Majestat, es condemna el rei.

1528,26,6v: les universitats de Rosselló, Cerdanya i Conflent i els singulars del Principat de Catalunya reclamen diverses quantitats per debitoris firmats en carta pública pel noble don Bertran Robles i mossèn Pere del Peso, tenint poder bastant per obligar sa Majestat, per vitualles preses per l'exèrcit dels alemanys; es condemna el rei a pagar (58).

57 Segueixen la resta de noms, una trentena.

58 Detalla: a la universitat de Baixas, 699 duc. d'or; a la d'Espirà, 20 duc. d'or; a Miquel Falou, paraire de Perpinyà, 28 duc. 3 $\frac{1}{2}$ rals; a Pere Miquel Socarrats, paraire, 19 duc. 7 rals; a la universitat de Vinçà, 1.611 duc. 7 s. perpinyanesos; a la universitat i baronia de Joc, 210 duc. 21 s. 11 d.; a la universitat del Voló, 502 duc. 21 s. 8 d.; a la universitat i monestir de Sant Esteve, diòcesi d'Elna, 70 duc. 21 s. 9 d.; a la universitat de Joc, 22 duc.; a la universitat de Baó, 42 duc.; a la universitat de Manrelas, 201 duc. 5 s.; a la universitat de Ceret, 554 duc. 27 s., i 820 duc. 22 s. 3 d.; a la universitat de Vilallonga de Salançà, 451 duc. 24 s. 8 d.; a la universitat de Nafiac, 43 duc.; a mossèn Franci Saragossa, 27 duc. 11 rals; a Jaume Prats, de Millars, 17 $\frac{1}{2}$ duc.; a la universitat de Millars, 1.539 duc. 12 targe de França, i 70 duc. 9 targe 9 d.; a la

1528.67.18v: el síndic de Pals, de la vegueria de Girona, reclama 55 ducats de què tenen debitori de Bertran Robles, tenint comissió i potestat de sa Majestat i obligant les pecúnies del servei per la cort a sa Majestat faedor; vist el debitori, es condemna el rei (59).

universitat de Bonpas, 66 duc. 5 rals 1 d.; a la universitat de Paila, 725 duc. 10 s. 6 d.; a la universitat de Pia, 515 duc. 5 s. 6 d.; a Calceran Figuerola, mercader, 11 $\frac{1}{2}$ duc.; a la universitat d'Argilés, 301 duc. 20 s.; a la universitat de Clairà, 627 duc. 30 s. 2 d., i 11 duc. 2 s. 9 d.; a la universitat de Sant Hipòlit, 69 duc. 11 s. 4 d.; a Pau Fabra, donzeli, 5 $\frac{1}{2}$ duc.; a Tomàs Viver, de Perpinyà, 52 s. rossellonesos; a la universitat de Tuïr, 143 duc. 8 s. 9 d., i 906 duc. 26 s. 6 d.; a la universitat de Canet, 418 duc. 26 s. 2 d.; a la universitat de la Roca, 228 duc. 22 s.; a la universitat de Bula, 469 duc. 29 targe 2 d., i 61 duc.; a la universitat d'Illa, 2.135 duc., i 100 duc.; a la universitat de Santa Maria de la Mar, 219 duc. 20 s. 2 d.; a Pere Lança, 3 duc. 6 d.; a la universitat de Soler, 47 duc. 3 s. 4 d.; a la universitat de Prada, 110 duc. 19 s. 8 d.; a la universitat de Soler, 73 duc.; a la universitat de Tresserra, 137 duc. 31 s. 2 d., i 17 duc. 23 s.; a la universitat de Forques, 120 $\frac{1}{2}$ duc.; a la universitat de Trullàs, 23 duc. 7 s.; a la universitat de Sant Feliu, 367 $\frac{1}{2}$ duc.; a la universitat de Rodes, 22 duc.; a la universitat de Terrats, 22 duc. 17 s.; a la universitat d'Espirà, terra de Conflent, 75 duc. 32 s. 8 d.; a la universitat de Pontilla, diòcesi d'Elna, 7 duc. 11 s.; a Esteve Compter, de Perpinyà, 3 ll. 2 s. rossellonesos; a la universitat de Passà, 40 duc.; a Joan Seguer, tenint-ne cessió d'Arnau de Noves, treballador habitant amb dit Seguer, 21 duc.; a Rafel Albert, 44 duc. 9 s. 6 d.; a la universitat de Llupià, 22 duc. 5 s.; a Caterina Menestral, vídua, com a posseïnt l'heretat de son marit Miquel Menestral, 8 duc.; a la universitat de Callar, 283 duc. 29 s. 3 d.; a [la dita] Caterina Menestral, 23 duc. 25 s. 8 d.; a don Miquel Manganello, 38 duc.; a Ramon Draper i Jaume Bonafe, 23 duc. 10 rals d'argent; a Miquel Sobirà, 127 duc. 6 s. 8 d.; a Joan Seguer, 57 duc.; a Francí Tardiu, 26 duc. 12 s.; a Bartomeu Cambraix i Francí Isern, de Ribesaltes, 5 duc. 20 s.; a la universitat de Cornellà de Ribera, 73 duc., i 52 duc. 25 s. 10 d., i 82 duc.; a Jaume Catà, paraire de Perpinyà, 18 duc. 8 s. perpinyanesos; a la universitat de Pollastres, 15 duc. 12 s. 6 d.; a la universitat de Marquexanes, 120 duc. 1 s. 6 d. (ACA, CE, *Processos*, 43, f. 6v-8).

59

Semblantment es decideix per a les reclamacions de les següents localitats i particulars: Martorelles i Sant Iscle (25 duc.), Palafrugell (50 duc.), Fonolleres (10 duc.), Fontclara (16 duc.), Ullastret (48 duc.), Mata (3 duc.), Castelló

1528.78.23: els homes de Bàscara i Pontós presenten greuge per les quantitats que han prestat als alemanys per aliments. Atès que *plenament no és provat sinó en part*, es condemna el rei a pagar als poblats a Bàscara 100 lliures partidores pels jurats de la vila; del restant, és absolt el procurador fiscal; respecte al que demanen els de Pontós, es declara *no procedir ni haver lloc*.

1528.99.29: el síndic de Figueres presenta greuge de 40 lliures 15 sous per aliments venuts i per diners prestats als alemanys; atès que *consta de llur intenció*, es condemna el rei.

1528.102.29v: el síndic de Sant Jordi [Desvalls], de la vegueria de Girona, reclama 191 ducats 2 sous per aliments i per diners prestats als alemanys, amb albarans del seu capità. Atès que no han provat plenament *en tot llur intenció*, es condemna el rei a pagar-los 100 ducats.

1528.111.31v: el síndic de Celrà, de la vegueria de Girona, reclama 32 ducats deguts per aliments prestats i per préstecs fets a la infanteria dels alemanys; vist el debitori firmat per Bertran Robles, es condemna el rei.

1528.118.32v: el síndic de la parròquia de Julià, bisbat de Girona, reclama les quantitats dels singulars de dita parròquia per aliments i per préstecs fets als alemanys. Atès que no ho han provat complidament, es condemna el rei a pagar-los-en *només* 50 lliures; en les altres coses, el procurador fiscal resta absolt.

1528.122.33v: el síndic o jurat de la Bisbal, bisbat de Girona, reclama la quantitat continguda en les cartes debitòries firmades per Bertran Robles i Pere del Peso, procurador de sa Majestat amb poder especial per obligar les pecúnies del servei de les primeres corts a sa Majestat faedor. Vists els debitoris de: 222 ducats 8 reals 5 diners per vitualles als alemanys, 13 ducats 11 sous 6 diners, 32 reals d'argent valent 3 lliures 4 sous (firmat a Narcís Pellicer), 6 ducats 10 sous valent 7 lliures 4 sous (firmat a Baldiri Roger), tots els quals prenen suma de 294 lliures 17 sous 11 diners, es condemna el rei a pagar-los dita quantitat, més 100 ducats per als altres de la vila sense cartes debitòries, *partidors entre tots ells pels jurats* de la vila.

1528.129.35: els homes de Palau-Sator, bisbat de Girona, presenten greuge de 18 ducats per ells bestrets als alemanys; vist el debitori firmat per Bertran Robles, es condemna el rei.

1528.140.38: el cambrer (reial) Oms reclama els aliments i diners que els seus vassalls d'Estagell, Ribesaltes i Banys d'Arles han prestat als alemanys, i altres coses en dit procés deduïdes. Es condemna el rei en favor de dit Oms o *dels qui han prestat dits aliments o diners* per 80 ducats; de la resta, el procurador fiscal queda absolt.

1528.144.39: la universitat i els poblats de Vilanant, de Lledó i de la baronia de Ciurana reclamen els aliments i provisions que els han presos els alemanys; es condemna el rei, per a Vilanant, per 42 ducats; per a Ciurana, per 30 ducats; *partidors* pels jurats de la vila.

1528.159.43: el procurador del duc de Sogorb reclama pels excessos fets a la vila de Cadaqués i en altres llocs del Comtat d'Empúries, fets per manament del capità Rocandolf, perjudicials a la jurisdicció de dits comtats, alhora que demana que dits procediments siguin declarats nuls, més 2.000 ducats. Es declara que, pels procediments fets per dit Rocandolf, *no sigui fet perjudici a dit duc ni a dita jurisdicció*. Quant a les altres coses, se li *reserva dret* en un altre judici.

1528.174.46v: el síndic de Figueres reclama pels danys que féu a la vila una companyia de mil soldats; vists els testimonis, s'estimen els danys en la quantitat de 100 ducats, que seran partidors pels cònsols de la vila; es condemna el rei a pagar-los.

*** Gràcies del rei***

En aquest apartat s'apleguen aquells greuges -onze- que descansen en alguna concessió del monarca de caràcter *graciós*, sota diversos conceptes; p. ex., dues ajudes de costa (38,11 i 65,18), set ajudes de casament (1,1v, 4,2, 9,3, 60,17, 64,18 71,20 i 101,29), un privilegi -per a sustentació de monges- (3,1v) i una consignació (69,19v).

Cal tenir present, però, que aquest apartat només recull els greuges que són determinats mitjançant l'al·lusió o l'esment d'alguna *concessió graciosa* del monarca, i que en

pot quedar fora alguna reclamació que aparegui denominada o descrita amb alguna altra expressió ⁽⁶⁰⁾.

Si bé en un marc general es comprèn fàcilment que es presentin com a *greuges de cort* aquells compromisos del monarca que no han estat complerts o executats, entesos, doncs, com una violació d'un pacte, d'un acord, d'un compromís o d'una obligació previs; si bé es pot arribar a entendre, amb reserves, que es reclamin per via de greuge els salaris dels oficials reials, tanmateix, no deixa de sorprendre que siguin acceptades com a greuges reclamacions de compromisos personals del monarca d'un àmbit tan allunyat del que és la gestió pública -si més no des d'un punt de vista i des d'un marc teòric- com les *concessions gracioses*, no tant pel que fa a les consignacions (69,19v) o al privilegi per a la sustentació de monges (3,1v), com pel que fa a les *ajudes de costa* (38,11; 65,18v), que no acaben de concretar l'aplicació que havien de tenir en funció de la causa -no sempre invocada- que n'originà la concessió, o les *ajudes de casament* (1,1v; 4,2; 9,3; 60,17; 64,18; 71,20; 101,29), que ja determinen, des del mateix sintagma que les designa, la causa que les origina i l'aplicació que han de tenir.

Les ajudes de casament, concedides graciosament pel monarca en ocasió de la celebració de matrimoni d'algun dels

⁶⁰ Tot i l'intent de classificació i de sistematització, cal tenir present que, possiblement podríem encabir-hi, p. ex., la reclamació per privilegi (179,47) que he inclòs a l'apartat d'*especials*, o els greuges presentats per *oficis* concedits com a retribució per part del rei, però més probablement les hauríem de relacionar amb les reclamacions de *quantitats* (que no provinguessin de sentències anteriors).

seus oficials o de personatges pròxims al seu cercle, o de llur descendència, solen ser acceptades com a greuge, un cop comprovada efectivament la concessió del rei, i atesa especialment la *notorietat* -o no- de la celebració. Així, és corrent d'emprar com a argument determinant de la sentència que concedeix la reclamació una expressió com ara *atès que consta ser casada* (4,2; 60,17) o *atès que és notori que dit Pastor ha casada una filla sua* (64,18; 71,20; 101,29), clàusula que no apareix en d'altres de les sentències.

1528.1.1v: mossèn Lluís Icart reclama 24.000 sous, per gràcia del rei concedida per ajuda del seu casament; vista la cautela firmada de mà de sa Majestat, se li concedeix *com a deute líquid*.

1528.3.1v: el procurador de Jerusalem de la ciutat de Barcelona, dóna greuge per 6.000 sous assignats anualment pel rei catòlic a l'abadessa i al convent de dit monestir per a sustentació de les monges, confirmats per sa Majestat (els reclamen des de la confirmació ençà). Vistes les concessions i la confirmació, es condemna el rei a pagar 3.898 lliures 5 sous, des del 22-gen-1516 (mort del rei Ferran) fins al 10-maig-1529 (data de la present sentència).

1528.4.2: Isabel Gualbes, muller de misser Joan Gualbes *quondam*, regent la cancelleria, i els seus fills, reclamen per diversos conceptes; es condemna el rei a pagar: a dita vídua a raó de 100 lliures (del 13-gen-1516 al 13-jul-1529, és a dir, 12 anys i 6 mesos), que prenen suma de 1.250 lliures; a Isabel Cervelló (filla), *atès que consta que és casada*, 1.000 florins per ajuda del seu casament; a Joan Bonventura, Miquel i Dionís Gualbes (fills), les quantitats per llur quitació contingudes en els albarans d'escrivà de ració.

1528.9.3: Galceran Albanell, gentilhome de sa Majestat, reclama, d'una banda, 1.000 ducats de gràcia per ajuda de son casament, amb cautela firmada de mà de sa Majestat; de l'altra, 185 $\frac{1}{3}$ ducats 5 sous, amb albarans d'escrivà de ració, per quitació; vists els albarans i cauteles, es condemna el rei.

1528.38.11: l'espectable don Pedro Cardona, portant veus de general governador a Catalunya reclama 800 ducats a ell donats

graciosament per sa Majestat (amb cautela de sa mà firmada) per ajuda de costa; vista la cautela es condemna el rei.

1528.60.17: el noble don Antoni Cardona reclama 1.500 ducats a ell concedits per sa Majestat (amb cautela de sa mà firmada) per ajuda del seu casament; vista la cautela, *atès que consta que dit Cardona és casat*, es condemna el rei.

1528.64.18: misser Miquel Joan Pastor, doctor del reial consell, presenta greuge de 500 ducats, amb cautela firmada de mà de sa Majestat, per la gràcia feta per ajuda de casament d'una filla seva; vista la cautela, *atès que és notori que dit Pastor ha casada una filla*, es condemna el rei.

1528.65.18: mossèn Gismundo Barberà reclama 850 ducats deguts per cauteles d'ajuda de costa i per albarans d'escrivà de ració de la seva quitació de gentilhome de la custòdia de sa Majestat; vistes les cauteles i albarans, es condemna el rei a pagar-li les quantitats que hi són contingudes.

1528.69.19v: Francí Puig i Joan Cortès, mercaders, i Carmini Ferrer, llibreter, habitants de Barcelona, com a tenint lloc i cessió *in solutum dacio* dels germans Pere i Lluís Matalí, fills de Baldiri Matalí, reclamen el que és degut en dit nom per la gràcia de 50 lliures anuals de vida de dit Baldiri atorgat per Joan II, i en virtut d'una sentència dada a Barcelona (greuge de cort). Atès que fetes les diligències no s'ha pogut *efectuar* per culpa del procurador reial o son lloctinent de la procuració reial del Rosselló i Cerdanya, decideixen *que la sentència dels provisors de greuges de dita cort sigui efectuada en tot i per tot*.

1528.71.20: dona Jerònima Turell, muller de mossèn Galceran Meca, presenta greuge per 500 ducats atorgats per sa Majestat per ajuda del seu casament. Atès que *és notori que és casat*, i que ha fetes diligències per cobrar a Nàpols i no ha pogut, es condemna el rei.

1528.101.29v: la noble dona Guiomar Cruïlles reclama 800 ducats concedits per sa Majestat (amb cautela firmada de la seva mà) per ajuda de casament; *atès que és notori que és casada*, es condemna el rei.

* *Danys (béns)** (61)

Dins d'aquest apartat trobem tres reclamacions per aliments presos per als soldats (42,12, 43,12 i 121,33), una per béns i robes del castell de Perelada (45,13), una per béns confiscats per crim d'heretgia (134,36v), dues per actuacions fetes a l'Alger (béns i robes, 138,37, i una nau (139,37v), una per bestiar pres pels foixencs (147,39v) i una per coure pres a Sant Sebastià (164,44v).

Pel que fa als *danys* de diversos tipus de *béns*, val a dir que tan sols dos greuges porten causa d'una sentència anterior (en aquest cas, de la cort de 1520), tant el presentat per J. Isana (134,36v), referit als béns confiscats per raó de crim d'heretgia, com el de F. Pila -en cert nom- (147,39v) pel bestiar pres pels foixencs. La resta de reclamacions tenen com a denominador comú la intervenció, en diversos indrets (62), d'oficials reials que han produït els danys al·legats pels demandants, normalment mitjançant l'ocupació efectiva, per raons d'importància immediata (o per causa estratègica o militar), de determinat tipus de béns: aliments (63), robes (64), fins i tot una nau (65), entre d'altres (66).

61 *béns*, és a dir, en el sentit de *béns mobles*: robes, aliments, metalls, matèries primeres, etc. incloent-hi les naus i embarcacions.

62 P. ex.: Salou, port d'embarcament, els 42,12 i 43,12; Alger, 138,37 i 139,37v.

63 Són els greuges 42,12; 43,12 i 121,33.

64 Són el 45,13 i 138,37.

65 Són el 138,37 i 139,37v. Cal relacionar aquests greuges, especialment el darrer, amb els que es veuran més avall referits a la detenció de nau, que no hi ha estat inclòs en els còmputos pel contingut de la redacció de la sentència que posava en

1528,42,12: mossèn Francesc Llop i mossèn Rafel Cerdà, mercaders, reclamen el valor de 931 quarteres de forment i els danys, les despeses i els interessos mercantívols per la quantitat de 2.487 lliures, més 55 lliures per 100 dotzenes de *merlusses*, i 33 lliures per interessos mercantívols. Atès que tot fou pres per Joan Velázquez, capità de galeres de sa Majestat, al port de Salou, atès que consta que dit capità prengué a Salou 1.033 fanegues de forment que són 889 quarteres de Barcelona, 6 $\frac{1}{2}$ cóms i 100 dotzenes de *merlusses*; consta també que la fanega de forment valia aleshores 30 sous la dotzena, i la dotzena de peix 11 sous. Es condemna el rei a pagar les 1.334 lliures que sumen les dites quantitats, un cop l'agent hagi fet *cessió* al rei contra dit Velázquez o els seus hereus, alhora que es decreta que, respecte als interessos mercantívols, el rei en resta absolt i s'hi *imposa silenci*.

1528,43,12: mossèn Rafel Cerdà i altres mercaders reclamen 38 bótes de vi i 7 quintars de mel presos a Salou per Joan Velázquez, capità de quatre galeres, més els interessos mercantívols, per 631 lliures 11 sous 4 diners pel vi, i 31 lliures per la mel. *Consta que les prengué*, consta el valor de la bóta de vi aleshores, 10 lliures 7 sous 8 diners, i del quintar de mel, 3 lliures. El rei és condemnat a pagar 394 lliures 11 sous 4 diners pel vi més 21 lliures per la mel, un cop s'hagi fet la *cessió* contra dit Velázquez o els seus hereus, alhora que es decreta, respecte als interessos mercantívols, que el rei en resta absolt.

1528,45,13: el vescomte de Perelada presenta greuge contra el rei i contra mossèn Alzina, comissari del rei, per certs béns i roba que dit Alzina i Iñigo d'Ayala li prengueren del seu castell. Atès que consta que han pres béns de dita casa i que n'han restituit alguns, els provisors condemnen el rei per tal que dins els sis mesos primer vinents

primer terme l'ocupació dels diversos béns que, en última instància, pertanyien a la nau, la qual, inevitablement, hauria de ser ocupada.

P. ex. la reclamació donada per Francesc Llop i d'altres (164,44v) -que també han presentat altres greuges- pel valor de 100 quintars de coure presos per manament de sa Majestat a Sant Sebastià (Guipúscoa).

sa Majestat *hagi de fer tornar-li* dits béns (67) o la seva valor; si no ho feia, condemnem el rei a restituir dits béns o el seu valor.

1528.121.33: Perot Montrodon, donzell, havent dret i causa de Lluís Bas, mercader, reclama certes vitualles que li prengué don Joan Velázquez, capità de galeres. Consta que dit Velázquez prengué coses (68) per un total de 306 ducats; es condemna el rei a pagar dita quantitat. Pel que fa a les altres coses demanades, el procurador fiscal en resta absolt.

1528.134.36v: Jerònima Isana, succeint Anna Francina Isana, obtingué sentència en les altres corts (és a dir, 1520) on el fisc era condemnat a pagar-li 300 ducats sobre els béns confiscats per crim d'heretgia a la Inquisició. Consta que ha fet la deguda diligència per cobrar del receptor de la Inquisició i no ha pogut, i consta que Anna Segurioles, filla i hereva de Pere Badia, *quondam*, receptor de la Inquisició, és estada condemnada a restituir a dita receptoria grans quantitats que sa Majestat ha erogades i fet gràcia a mossèn Biure en perjudici de dita Isana; es condemna el rei a pagar-li dita quantitat (300 ducats).

1528.138.37: Pere Ciurana, mercader, reclama que se li restitueixin les robes i mercaderies que li ha pres Joan Negrillo, capità de sa Majestat al castell d'Alger d'una nau de Bernat Palma (o el seu valor). Es condemna el rei a *restituir les mercaderies o la vera valor*, amb l'especificació que la liquidació *faedora* resta reservada per a un altre judici dins de l'espai d'un any on es puguin oposar noves dades, alhora que es proveeix que sa Majestat o el seu canceller hagi de fer comissió a misser Joan Sunyer, misser Miquel Joan Pastor, misser Martí Sunyer, misser Pere Arnau Gort, doctors del reial consell que *tinguin prou poder per resoldre aquest judici, i que tingui força d'acte de cort general*.

1528.139.37v: Bernat Palma, mercader de Barcelona, reclama per una nau patronejada per Benet Garriga, de Palamós, amb arreus i artilleria,

67 N'hi ha la llista!.

68 Les enumera: 16 bótes de vi a raó de 12 ducats la bóta, 172 ducats; 44 quarteres de faves, 44 ducats; 24 quarteres de fesols, 24 ducats; 8 quarteres de cigrons, 8 ducats; 6 cànirs de mel, 6 ducats; 32 quarteres de nous i avellanes, 32 ducats; aiguardent, 20 ducats.

ocupada per Joan Negrillo, capità de sa Majestat al castell d'Alger. Es condemna el rei a *restituir dita nau o la seva valor*, bo i reservant-ne la liquidació *faedora* en un altre judici, dins un any, etc. [amb les mateixes circumstàncies i requisits que el greuge precedent, 1528,138,37]

1528.147.39v: Francesc Pila, mercader de Perpinyà, *en cert nom*, reclama que sigui feta la liquidació de la sentència de greuges de la cort proppassada (és a dir, de 1520) per raó del bestiar *als seus principals* pres pels vassalls de madama de Foix. Vista la sentència i la liquidació feta en aquest judici, se sentència ⁽⁶⁹⁾ que *sigui feta execució* de dita sentència en favor de dit Pila, com a procurador de Miquel Cirera de Perpinyà, Guillem Piquer de Ribesaltes, Francesc Joli, Joan Miquel de dit lloc, misser Riu de Perpinyà, etc ⁽⁷⁰⁾, de la procura dels quals consta, per 5.838 caps de bestiar a raó de 8 sous rossellonesos per cap, *partidors entre dits principals*.

1528.164.44v: Francesc Llop i altres ⁽⁷¹⁾ mitjançant el seu procurador Francesc Serra, presenten greuge pel valor de 100 quintars de coure presos per manament de sa Majestat a Sant Sebastià (Guipúscoa), restituïts en 358 quintars comptats a raó de 2.200 maravedís / quintar, pes de Burgos, menor del dit pes d'Assola, a compliment dels dits 364 quintars, més els danys de la detenció de la nau. Es condemna el rei a pagar, *per tot el que puguin demanar*, 1.726 lliures 13 sous 6 diners.

*** Oficis***

Solament tres greuges fan referència al compromís del monarca de recompensar mitjançant la concessió d'oficis.

Quant als *oficis*, coincideix que les reclamacions presentades en aquesta cort són referides a concessions d'oficis com a retribució o compensació -sota la forma de privilegi- de serveis prestats a sa Majestat. Les

69 La clàusula de condemnaió apareix ratllada !.

70 Els que segueixen són: Joan Perona Polit d'Orta, Guillem Perona de Nefiach, Joan Rovell de Ribesaltes, Bernat Tardiu de dit lloc, Julià Puig de Serrats, Pere Torrent de Pontella.

71 Sense especificar.

concessions porten una clàusula referent a les característiques i al sou mínim (o màxim) que ha de tenir de l'ofici en qüestió, per tal de poder ser acceptats vàlidament pels beneficiaris.

1528,28,8v: Llorenç Mallol, argenter, presenta greuge partint de les 1.000 lliures de valor d'una perla de tall de perera presentada a la reina Isabel, en remuneració del qual servei el rei catòlic li féu mercè del primer ofici que vaqués a Catalunya, Mallorca o Sardenya que ell acceptés que valgués 100 lliures, o menys, i per sa Majestat confirmat (19-gen-1520); la queixa concreta és que ha vacat l'ofici d'ajudant de mestre racional per mort d'Agustí Gual i aquell acceptat no l'ha pogut obtenir per revocació de sa Majestat. Vista la documentació, es resol que *sigui efectuada* a dit Mallol la gràcia expectativa no obstant la pragmàtica revocatòria de sa Majestat.

1528,58,16: Galceran Oliver com a procurador de mossèn Miquel Bastida presenta greuge de 1.000 ducats deguts a Nàpols per provisió de sa Majestat, alhora que reclama que *li sigui efectuada* la gràcia a ell feta de la governació i alcaidia del castell d'Amar de Nàpols. Atès que no consta que hagi fet la diligència per cobrar a Nàpols, es condemna l'agent a mostrar dins vuit mesos que hi hagi fet diligència ⁽⁷²⁾, i si no ha pogut cobrar, es condemna el rei a pagar-li-la.

1528,100,29: mossèn Joan Costabella es queixa que sa Majestat li ha fet gràcia del primer ofici que vaqués a Nàpols per valor de 300 ducats anuals i no li és estada efectuada. Atès que l'agent *ha fundada la seva intenció* i consta que han vacat molts oficis en dit regne, es condemna el rei a pagar-li, pels danys fins ací rebuts, 600 ducats [l'agent ja havia anat a Nàpols], alhora que se sentència que *l'expectativa li sigui efectuada en el primer ofici que vacarà*.

72

v. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, G, 126, f. 69v-70.

** Detenció de nau**

En aquesta ocasió hi ha tres greuges per la detenció de naus, dedicades normalment al comerç, que han estat destinades a d'altres finalitats per part d'oficials reials.

Respecte a les *detencions de naus*, cal tenir present que acostumen a ser actuacions d'oficials reials moguts per la necessitat de trobar un mitjà de transport per a vitualles o per a les tropes (⁷³).

1528,41,11v: Francesc Llop, mercader, en nom propi i com a procurador de Joan Ribes, mercader, reclama 800 ducats, els danys, els interessos i les despeses per una nau carregada al port de Cartagena, detinguda pel procurador de la fortalesa d'Alger, la qual es perdé. Els provisors consideren que *atès que es perdé per dur vitualles a l'Alger on té fortalesa sa Majestat*, el rei n'és responsable i el condemnen a pagar-los, per tot el que demanen, 400 lliures (*que és provat valer dita nau*), alhora que es proveeix que hagin de fer lloc i cessió a sa Majestat contra el proveïdor i capità d'Alger.

1528,95,26v: Joan Comes i Joan Rafel Cerdà, mercaders, reclamen 414 ducats deguts per nolis d'una nau seva detinguda a València pels oficials reials, que portà alemanys d'Espanya a Nàpols, on els havien de pagar dita quantitat. Atès que no consta que hagin fet la deguda diligència per ser pagats a Nàpols, els provisors resolen de fixar i assignar un termini de 8 mesos dins el qual hagin de provar com han demanat dita quantitat en dit regne i no han estat pagats, en el qual cas el rei és condemnat a pagar-los.

1528,132,36: el noble don Francesc Burgès, procurador reial de Mallorca, reclama el noli d'una nau seva detinguda per manament de sa Majestat, segons consta en una cèdula dels comptadors de sa Majestat, per 380.496 *maravedís*. Atès que no consta ser-li deguda plenament tanta quantitat, es condemna el rei *que li sigui pagada la meitat de dita quantitat*.

73

V. la nota corresponent als greuges 138,37 i 139,37v de l'apartat precedent.

** Danys (propietats)* (74)*

Només hi ha dues queixes per danys, l'una en un castell, l'altra per l'esmena d'una casa.

Pel que fa als *danys en propietats*, són acceptats dos greuges, l'un presentat per la vídua Avinyó (44,12v) referent als danys causats en un castell per capturar-hi el comanador Palau que s'hi havia recollit, i l'altre, donat per F. Albert (108,31) referent a l'enderroc d'una casa per fortificar la fortalesa de Salses. Els danys del segon greuge són causats en una propietat per raons que, des d'una òptica actual, podríem identificar, *intuïtivament*, amb l'anomenada *causa d'utilitat pública*. De fet, des de la nostra òptica, aquest tipus de reclamacions es troba - salvades les distàncies- en l'àmbit de l'expropiació forçosa de béns, en règim urgent i, normalment, davant de circumstàncies de caràcter extraordinari (conflictes bèl·lics, amenaces militars, etc.). Aquest és un exemple d'un cas que sovintejarà força en la cort de 1533 (75).

1528,44,12v: la vídua Avinyó presenta greuge de 200 lliures contra el rei o el procurador fiscal, i contra mossèn Bellver comissari del rei, per danys en el seu castell, on era recollit el comanador Palau, per prendre el qual en cremaren una part. Es condemna el rei per tal que dins dels sis mesos primer vinents faci pagar i esmenar pels danys que s'hi han causat 80 lliures; i si no ho feia, es condemna el rei a pagar la dita quantitat *de les pecúnies del servei*.

74 *propietats*, és a dir, en el sentit de *propietats immobles*: castells, torres, cases, horts, etc.

75 V. les sentències de la cort de 1533.

1528,108,31: Ferrando Albert reclama 200 lliures per l'esmena d'una casa i altres danys que li feren a Salses per edificar la fortalesa; el rei hi és condemnat (76).

*** Especials***

La denominació d'aquest apartat abraça un únic cas sota dos greuges, reclamació que s'arrossegarà en corts successives presentada, d'una banda, per Maria Banyuelos, i, de l'altre cantó, per Onofre Banyuelos.

1528,156,41v: Maria Banyuelos reclama, primerament, 6.800 sous valencians més el que hagi corregut fins a la mort de Gonçalvo Banyuelos, marit seu, als quals fou condemnat el procurador fiscal per sentència de 1519 [és a dir, de greuges de la cort de 1520] sobre les amortitzacions de València de què no ha pogut obtenir execució; segonament, 25.000 sous valencians per privilegi de 3.000 sous anuals sobre el dret de dites amortitzacions, que tot i les diligències fetes no ha pogut cobrar, per haver estat evacuat dit dret per gràcia de sa Majestat al governador de València; tercerament, 5.400 sous que no s'han pogut cobrar, per privilegi de 2.000 sous anuals que pretén atorgat sobre les salines de la Mata, que no s'ha pogut cobrar. Els proveïdors resolen, per al primer, condemnar el rei per dita quantitat més el que hagi corregut fins a la mort del seu marit -segons prescrivia ja la sentència al·legada- (77); per al segon, condemnar el monarca per dita quantitat més 94 ducats 9 sous 6 diners deguts al seu marit per albarans d'escrivà de ració; per al tercer, atès que per mossèn Onofre de Banyuelos és estat donat greuge per la mateixa raó, pretenent que s'esguardi a ell dita quantitat i no a dita Maria, es condemna el rei a pagar 5.400 sous a qui serà declarat pel magnífic misser Frederic Gualbes vice-canceller, misser Joan Sunyer doctor del reial consell, l'abat May i mossèn Francesc Bosc ciutadà de Barcelona, dins del termini de sis mesos, comptadors des de la promulgació de la present sentència,

76 V., també, per l'afinitat, el greuge 162,44.

77 V. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, G, 126, f. 76v-77.

la decisió dels quals tindrà la mateixa valor que la sentència donada pels proveïdors.

1528,157,42v: mossèn Onofre Banyuelos reclama 236 lliures per les causes i raons en dit greuge contingudes; atès que el greuge donat per Maria de Banyuelos declara ja sobre dita quantitat, es condemna el rei en els mateixos termes que en la dita sentència (78). Quant a les altres coses demanades, se li *reserva dret*.

*** D'altres***

En aquest apartat queden recollits greuges que, en funció del nombre reduït de casos en què apareixen, no poden ser encabits en les classificacions precedents amb una transcendència que es pugui considerar significativa, com ara, detenció de persones (46,13), per sentència (135,37), jurisdiccions (178,47), privilegis (179,47), marques i represàlies (181,47v), o bé sense especificar (84,24; 113,32; 114,32), etc.

1528,46,13: misser Miquel Xicot, doctor, havent causa i dret de Perot Ledó, presenta greuge perquè dit Ledó, estant a Cadaqués amb un llagut guiat pel duc de Sogorb, fou dut a Perpinyà per Guillem Rocandolf, capità dels alemanys, i detingut un any i mig, i li foren preses 180 dobles, més 50 ducats per la injúria. Atès que consta dit Ledó ser detingut i en presó, es condemna el rei a pagar-li 100 ducats.

1528,84,24: el curador dels fills de Gaspar Muñoz, *quondam*, mestre de calç de l'obra de Salses, presenta greuge (sense especificar). Els provisors condemnen el rei a pagar per dita calç 142 lliures 18 sous 6 diners.

1528,113,32: mossèn Joan Pardà, agutzil reial, presenta greuge (sense especificar); es condemna el rei a pagar-li el que li sigui degut segons la certificació del regent la tresoreria (per raó de la seva quitació).

1528.114.32: mossèn Perot Altarriba, agutzil reial, presenta greuge (sense especificar); es condemna el rei a pagar-li el que li sigui degut segons la certificació del regent la tresoreria, per raó de la seva quitació.

1528.135.37: el síndic de Salses reclama 400 ducats que sa Majestat, amb cautela firmada de la seva mà, manà al tresorer general que pagués a dit síndic en virtut d'una sentència per edificar una església a Salses; es condemna el rei.

1528.152.40v: mossèn Francesc Conesa presenta greuge per part dels guanyables dels batiments de moneda fets per les llicències atorgades per rei catòlic a la ciutat de Girona, Vic, Perpinyà i Puigcerdà, de 3.000 lliures de pensions. Es decideix que *sigui feta semblant comissió com en el greuge de mossèn Guillem Ramon Blanes* (150,40).

1528.154.41: el síndic de Perpinyà reclama 900 ducats que dita vila despengué per donar sou a molta gent per anar a la torre Cerdana que estava ocupada pels foixencs i que els fou recuperada; es condemna el rei.

1528.158.42v: el síndic d'Uldecona presenta greuge contra sa Majestat i contra Ramon Jordà *olim* veguer de Tortosa i altres oficials de la dita ciutat, en el qual *fa part* la dita ciutat; *atès que s'ha de fer gran procés, la brevetat del temps i l'arduïtat del negoci* per a decidir, i atès que el síndic de Tortosa al·lega que cal visura i que hi ha litispèndencia molt antiga en la reial audiència, els jutges opten per *remetre dita causa a la reial audiència*, en la qual es declari amb tota la brevetat *que fer es pugui*.

1528.160.43: el conestable de Navarra presenta greuge en virtut del fet que el rei Ferran féu donació de la vila i terme de Castelló de Farfanya prometent que li quitaria les rendes en poder d'altres empenyorades, i atès que fou declarat per sentència de 1519 [és a dir, de greuges de la cort de 1520] que sa Majestat hagués de lluir i pujar dites rendes i no s'ha efectuat, reclama 600 lliures anuals que valen les dites rendes des de 1514 (any de la donació) fins a la present jornada i la quantitat equivalent per lluir les dites rendes. Es condemna el rei a pagar-li la quantitat de 4.000 lliures (des de dita sentència fins a la present jornada) i a efectuar dita sentència i lluir i quitar dites rendes pel preu que serà declarat pels doctors de les dues sales de la reial audiència dins del termini de 10 mesos, i fer-los

comissió com al greuge donat per misser Joan Pasqual, doctor del reial consell (79).

1528.162.44: l'abat de la Real, senyor *segons diu* del terme de Pena, del Rosselló, reclama la pedra del pont del riu de Galfí que n'ha apartat Joan Santcliment, capità de Salses, per fer un baluart nou. Es condemna el rei a *refer i tornar en el mode i forma que estava dit pont*, o a pagar-ne la valor, dins del termini de 6 mesos (80).

1528.163.44: mossèn Galceran Foixà, en la convenció que el rei Pere féu amb la vila de Torroella de Montgrí, per la qual foren agregats a la corona reial d'Aragó i ciutat de Barcelona, dient que qualsevol alienació que se'n fes fos nul·la i, atès que el rei Joan l'empenyorà a l'infant Enric d'Aragó el 1471, *empenyorament revocat per acte de cort*, demana que dita *impignoració* sigui declarada nul·la. Atès que és estat citat el duc de Sogorb i hi ha hagut documentació recent, es remet la causa a la reial audiència i que sigui expedida tan aviat com es pugui.

1528.178.47: don Pedro Rocabertí presenta greuge per ser reintegrat en la possessió -o quasi- de la jurisdicció de Sant Cristòfol dels Horts i Sant Julià de Ribelles, vegueria de Besalú; atesa la clàusula en dit greuge posada (*videlicet petens ius et iusticiam sibi ministrari*) es resol que siguin llevats els impediments fets pels oficials reials de Besalú, alhora que es *reserva dret* al procurador fiscal sobre la propietat de la jurisdicció.

1528.179.47: el síndic de la vila de Perpinyà presenta greuge per tal que sa Majestat revoqui dos privilegis consentits a Vilafranca de Conflent perquè són perjudicials a la seva vila. Se sentència que sa Majestat *hagi de fer comissió* al magnífic Joan Cardona, canceller, misser Frederic Gualbes, vice-canceller, misser Joan Sunyer, misser Martí Sunyer, misser Francesc Castelló, advocat fiscal, que hagin de declarar amb les clàusules en la comissió feta a la causa de mossèn Ramon Blanes (81).

1528.181.47v: Antoni Res, fill i hereu de Jordi Res, presenta greuge per certes marques i represàlies concedides contra francesos, i

79 Es el greuge 1528,182,48.

80 V. també, per l'afinitat, els greuges referents a *danys en propietats*.

81 És el greuge 1528,150,40.

altres coses *en sos greuges preteses*. Atesa la brevetat de temps i la multitud d'actes i processos, *cometem* la decisió de dits greuges al canceller, vice-canceller, misser Joan Sunyer, misser Martí Sunyer, misser Dalmau i l'advocat fiscal, *en forma i manera* i amb les clàusules del greuge de mossèn Blanes (82).

1528.183.49: don Pedro Rocabertí, atès que l'any 1377 el castell i terme de Subirats, vegueria del Penedès, fou venut pel rei Pere a mossèn Ramon Alemany Cervelló pel preu de 284.860 sous, després tingut pels seus hereus, i dit castell fou declarat lluïble, presenta greuge per ser satisfet dels 284.860 sous més la quantitat del que els ha estat espoliat, o bé que se'ls en torni la possessió, més un censal de dona Blanca, muller de Berenguer Vilaregut i en segones núpcies de Bernat Foix. Com que consta la venda del rei Pere per dita quantitat i que dit Alemany prengué càrrec de pagar censal de 30.000 sous de propietat i de 2.142 sous 6 diners de pensió a dona Blanca, se sentència que dit castell es posi en possessió de dita Blanca, i es condemna el rei a pagar 31.200 sous del censal d'Alemany que passà als Rocabertí (83).

Observacions sobre les sentències:

Aquesta cort en la qual es nomenen divuit jutges de greuges, nou per part del rei i nou per part de la cort, nombre que serà el regular i habitual des de 1542.

Val a dir que és precisament en aquesta reunió de cort que es troba el primer indicatiu d'una tendència que esdevindrà comuna (84) a les *sentències de greuges -enteses*, ara, com a decisions úniques per a tot un seguit de capítols que

82 És el greuge 1528,150,40.

83 V. el capítol dedicat a l'execució de la sentència; i la deliberació que en fa el consistori de la Diputació del General, ACA, G, 126, f. 54-54v.

84 Em refereixo al fet que *s'arrosseguen* sentències d'una cort a una altra de posterior; encara que ho veurem amb més detall pel que fa a les corts de 1533 i de 1537.

recullen les demandes presentades pels diversos súbdits- per a tot el que resta de segle; faig referència al fet que és en aquesta cort que trobem els primers valors significatius (encara en molt poca quantitat, no arriben a la dotzena) en l'escala que recull el nombre de *sentències de greuges* - enteses, ara, com a decisions de cada un dels casos dintre del marc de la decisió general a què al·ludia fa un moment- que, en una determinada cort, provenen de sentències dictades pels provisors de greuges d'altres corts.

Essencialment, el fet d'atribuir un greuge - d'incloure'l- al grup dels que porten causa, suposa reconèixer, com a factor determinant de la queixa, i potser també de la resolució, segons els casos, la reclamació que en una cort precedent -la immediatament anterior o no- ha estat presentada per l'agent ⁽⁸⁵⁾ o la decisió que ja ha estat presa pels proveïdors de la cort de què es tracti.

Sigui com sigui, des de l'òptica dels proveïdors, la pràctica, amb suport legal o no, sol apuntar cap a una acceptació cada cop més directa i simple de la resolució que aleshores prengueren els provisors que conegueren primerament de la reclamació, recollida en la sentència al·legada per la part afectada i, llevat de casos que podríem considerar gairebé excepcionals ⁽⁸⁶⁾, els provisors de la cort posterior mai no resolen en un sentit divergent, sinó que més aviat reproduïxen la solució que s'adoptà des

⁸⁵ Sol haver-hi un lligam familiar o no, però sí d'haver causa des del punt de vista jurídic (institució d'hereu, adquisició del crèdit, etc.) entre l'agent primer i el darrer.

⁸⁶ v. més avall el greuge 1528,175,46v.

d'un principi. A més, aquestes situacions es poden perpetuar en el temps, i, quan es tracta d'un greuge que és sentenciat més de dos cops (és a dir, en més de dues corts), com veurem, ja ha consolidat la força de la sentència anterior.

D'aquestes sentències de 1528 que porten causa -nou-, n'hi ha vuit que corresponen a sentències estimatòries, i una de desestimària per un greuge presentat per Bernadí Avinyó ⁽⁸⁷⁾. De les restants, set són derivades de reclamacions presentades a la cort precedent de 1519-20 ⁽⁸⁸⁾, i només una porta causa d'una sentència de greuge d'una reunió anterior, pertanyent a la cort de 1503 ⁽⁸⁹⁾.

Amb tot, el fet de recórrer a sentències de greuges dictades en corts precedents no apareix necessàriament en el discurs com un element de fons, sinó que també hi apareix des d'un punt de vista accessori, fet servir amb una vocació d'utilitzar un referent de generalitat, d'inconcreció, i, habitualment, és per part dels jutges de greuges, per tal de citar un argument més en favor de llur decisió davant d'un

87 Un exemple d'aquesta mateixa cort, el presentat per Bernadí Avinyó (1528,175,46v); el motiu de la desestimació del greuge que a la cort anterior (1520,134,21v) fou estimat rau en el fet que el procés, el 1528, *no és estat degudament instruït* -de fet, la sentència de 1520 només diu que *no sigui fet perjudici a les parts* [V. cort 1520, descripció]-.

88 Són els greuges 1528,69,19v (deriva del greuge 1520,19,3v), 1528,98,28 (del 1520,82,12), 1528,134,36v (del 1520,39,8v), 1528,156,7 -i també 1528,157,42v- (del 1520,91,13), 1528,160,43 (del 1520,131,21), i 1528,173,46 (deu ser del 1520,107,16v).

89 El 1528,182,48 (del 1503,89,15v), tot i que sembla que hi ha, en la sentència recent una acumulació de diversos conceptes que es confonen en el precedent al·legat.

cas concret. En aquesta cort trobem el greuge 92,26, o el mateix 105,30, que ens en forneixen exemples.

En el cas del greuge 1528,92,26, que és una reclamació presentada per Eloi Joan Escapolat, curador de l'heretat i dels béns de Joan Guerau Boïgues *quondam*, escrivà de manament del rei catòlic, per 960 sous barcelonesos; els proveïdors, per estimar el greuge, entre d'altres raons, argüeixen -mitjançant un "atès"- que sa Majestat en altres corts fou condemnada a pagar altres escrivans.

Pel que fa al greuge 1528,105,30, presentat pel síndic de la ciutat de Barcelona, per 23.716 lliures de les pensions degudes d'un censal de 484 lliures anuals i de 12.000 lliures de propietat del temps de Joan II, els provisors, vists els mèrits del procés i les sentències de greuges en altres corts donades, condemnen el rei a consignar a dita ciutat les dites 23.716 lliures per observança de les sentències donades pels provisors de greuges en les corts dels anys passats pagadores.⁽⁹⁰⁾.

Algunes de les reclamacions superen un primer esglaó dels passos que han de seguir els greuges ja que podem

⁹⁰ Aquesta al·lusió sembla que hauria de ser a una sentència precedent sobre el mateix objecte, però resulta que tot i ser una altra reclamació de la ciutat presentada a la cort anterior (V. la descripció del greuge 1520,98,14), sobre una reclamació de pensions degudes de censals, del temps d'Alfons IV, és sobre un altre contracte, aquesta vegada de 27.500 s. anuals i de 27.500 ll. de propietat, i del rei Joan, de 9.680 s. anuals i de 12.100 ll. de propietat. A més, el greuge de 1520 porta causa d'una sentència anterior de la primera cort del segle (V. la descripció del greuge 1503,88,15).

considerar que són estimades ⁽⁹¹⁾; però la sentència no resol la qüestió plantejada, sinó que, com ja ha passat en d'altres corts, els proveïdors remetent la decisió (final) de la qüestió a una comissió ulterior de composició més reduïda les resolucions de la qual són -gairebé gosaria dir- il·localitzables.

Amb tot, però, la remissió per part dels jutges de greuges -de la comissió dels jutges de greuges- de determinades reclamacions a una altra comissió -una de més reduïda- no ens hauria d'induir a creure que el criteri seguit per seleccionar els que són delegats ha de correspondre's sempre amb algun dels fets o dels atributs que els jutges al·leguen -explícitament- per justificar la necessitat de la sub-delegació, i, en conseqüència, encara menys, a pensar que només és una qüestió processal la que porta a no conèixer del fons d'un greuge i a resoldre'l definitivament.

No ens ha de sorprendre, doncs, que, curiosament, les al·legacions d'haver tingut poc temps per tractar la reclamació, o per la urgència de complir els terminis, apareguin sovint en greuges que hom podria qualificar de complexos i de delicats. És força possible i probable -i si més no prou versemblant-, doncs, que alguns dels greuges que són remesos a les comissions reduïdes ho siguin, precisament, perquè els seus contemporanis procuren de no aprofundir -i, doncs, no remoure- massa la qüestió, i miren

91 Per a les finalitats de l'estudi, podem considerar que són greuges estimats des del moment que els proveïdors no en decreten la improcedència.

de fer-los passar d'una manera més aviat discreta (per no dir desapercibuda) per una comissió de composició més reduïda.

Vegem quins són els greuges sentenciats ran de la cort de 1528 que acaben essent remesos a una comissió perquè els resolgui posteriorment dins del termini indicat, si és el cas ⁽⁹²⁾.

Dintre del primer bloc trobem un primer grup de reclamacions ⁽⁹³⁾ que presenten una idèntica solució: els provisors fixen -o atorguen, segons el punt de vista que adoptem- el termini d'un any perquè s'hi declari *novament* ⁽⁹⁴⁾ en un altre judici on es puguin oposar *noves* dades, davant la comissió feta pel rei o pel canceller als missers J. Sunyer, M.J. Pastor, M. Sunyer i P.A. Gort, amb prou poder perquè tingui força d'*acte de cort general*.

Un segon grup, és resolt d'acord amb el greuge de G.R. Blanes ⁽⁹⁵⁾, que davant d'al·legacions com la *qualitat del negoci, la brevetat del temps, o la multitud d'actes i processos*, presenten l'assignació d'un termini de 10 mesos, per tal que resolgui la comissió formada pel canceller (J. Cardona), el vice-canceller (F. Gualbes), els micers J. Sunyer; Dalmau (150,40), M. Sunyer (179,47, 181,47v); i

⁹² Són, d'una banda, el 138,37; el 139,37v; el 150,40; el 156,41v; el 160,43; el 179,47; el 181,47v; i el 182,48. De l'altra, el 158,42v; el 163,44; i el -ja vist- 182,48.

⁹³ Els greuges 138,37 i 139,37v.

⁹⁴ Acaba de ser sentenciat!

⁹⁵ V. el 150,40 (pensions d'un censal); el 179,47 (revocació d'un privilegi); i el 181,47v (marques i represàlies).

l'advocat fiscal de la causa (F. Castelló), amb el mateix poder que els provisors, per tal que sigui *hagut per acte de cort*.

Un tercer grup ⁽⁹⁶⁾ se ceneix a l'al·legació de la *brevetat del temps*, i assigna un termini -també- de 10 mesos, alhora que prescriu que sigui tingut *per acte de cort*, a la comissió formada pels doctors de les dues sales de la reial audiència. Una dada que cal retenir: l'actor del primer és el conestable de Navarra, i el del segon, és micer Joan Pasqual, *doctor del reial consell*.

Tanca aquest primer bloc de sentències que remeten a una comissió ulterior, el greuge dels Banyuelos (156,41v i 157,42v), que davant la complicació del cas -palesa ja en la primera ocasió que va ser objecte de sentència- fixa que es paguin 5.400 sous a *qui serà declarat* per la comissió formada per micer F. Gualbes (vice-canceller), micer J. Sunyer (doctor del reial consell), l'abat May i F. Bosc (ciudadà), dins del termini de 6 mesos, amb *el mateix valor que la sentència dels provisors*.

El segon bloc, en canvi, a diferència del primer que recull les remissions a comissions *ad hoc*, abraça els casos que remeten a d'altres comissions, és a dir, a altres organismes o institucions que, per decisió dels proveïdors, entren a jugar un paper rellevant en la resolució del cas des de llur àmbit d'actuació propi. En aquesta ocasió els exemples corresponen a la reial audiència.

⁹⁶ V. el 160,43 (quantitat) i el 182,48 (quantitats diverses).

Davant del greuge 158,42v, al·legant que *s'ha de fer gran procés*, i considerant la *brevetat del temps* i l'*arduïtat del negoci*, afegint-hi el fet que el mateix síndic de Tortosa invoca que sobre la mateixa qüestió n'hi ha ja una litispendència (97) molt antiga, els provisors opten per remetre la reclamació a la reial audiència, sense fixar -a diferència dels casos anteriors- un termini de resolució, *en la qual es declari amb tota la brevetat que fer es pugui*.

Pel que fa al greuge 163,44, considerant que *es estat citat el duc de Sogorb i hi ha hagut documentació recent*, es remet la causa a la reial audiència -tampoc en aquesta cas no s'assenyala termini- per tal que *sigui expedida tan aviat com sigui possible*.

A cavall del bloc precedent i del present caldria situar-hi els greuges 182,48 i 160,43 (98) que remeten a la decisió que prendrà una comissió formada pels doctors de les dues sales del reial consell.

Val a dir que, si més no en aquesta ocasió de 1528, hi ha una certa concentració espacial, cap al final del volum de les sentències (99), d'aquelles queixes que són remeses a d'altres comissions; coincidència que ens pot induir a pensar en la possibilitat d'una certa i d'una molt relativa

97 L'existència o el coneixement de l'existència de litispendència davant de la jurisdicció ordinària del mateix afer que està essent presentat com un greuge sol comportar la desestimació de la reclamació i la remissió a dita jurisdicció -que sol ser la reial audiència-, com en el cas del greuge 1528,137,37.

98 v. supra.

99 La referència primera és al greuge 150,40.

ordenació interna de les sentències, que difícilment es correspondria amb un hipotètic ordre -cronològic- de presentació de les reclamacions, sinó que, més probablement, es deuria trobar en la línia que les queixes més "simples" serien resoltes primer ⁽¹⁰⁰⁾, i les més complexes, després. En cas que el grau de complexitat fos tan elevat que no permetés de resoldre el greuge ⁽¹⁰¹⁾ dintre del termini assignat, es deuria arribar al punt de nomenar una comissió -que se n'ocuparia ulteriorment-.

A mig camí, trobem un altre tipus de solució possible, que parteix de la sentència que estima la petició de l'agent però que no arriba a determinar l'import econòmic que avalua el perjudici causat, i deixa l'aspecte -merament- tècnic de la determinació de la quantitat a algun càrrec o a algun òrgan col·legiat que no forma part de la comissió de provisors. Així, p. ex., és força corrent de trobar remissions de liquidacions de sentències al mestre racional o al tresorer ⁽¹⁰²⁾ o a la mateixa comissió que n'ha de conèixer ⁽¹⁰³⁾. En algun cas, la informació és insuficient i

100 És a dir, les reclamacions que no presenten tràmits complexos per al procés, que poden ser resoltes amb una certa facilitat.

101 Cal no oblidar les reserves que he manifestat a l'inici de l'apartat sobre el fet que la prudència i l'oportunitat polítiques hi devien jugar un paper força important.

102 P. ex., els greuges 31,9 i 36,10v.

103 P. ex., els greuges 138,37 i 139,37; i fins i tot el 160,43, que remet a la decisió dels doctors de les dues sales de l'audiència; V. *supra*.

no acaba de concretar qui es farà càrrec de la liquidació (104).

Al costat d'aquestes reclamacions, i encavallant-s'hi, trobem els greuges que necessiten que es faci una determinada activitat per a la realització de la qual s'assigna un termini (que oscil·la entre un i dotze mesos), especialment de caràcter processal, per tal que la sentència dictada -formalment vàlida- pugui ser executada en el moment que consti que s'ha complert la "condició" establerta. Aquest tipus de solucions sol acompanyar els greuges que tenen origen en actuacions produïdes fora del Principat, més concretament en les possessions italianes de Nàpols i de Sicília.

El termini més llarg, de dotze mesos, és assignat a B. Roca, després que ja se li ha sentenciat que li han de ser pagades 42 lliures 10 sous rossellonesos cada any, per tal que en el termini d'un any a partir de la publicació de la present sentència pugui dilucidar què s'esdevé amb el *residuo* del dit censal (105). En última instància, aquesta cas no és altra cosa que la manifestació explícita, en la part dispositiva de la sentència, de l'acció que els mateixos proveïdors reconeixen per a un aspecte de la reclamació en el qual no han aprofundit.

El cas més general, més corrent, de concessió de terminis, -el més prototípic, diria-, sol respondre a

104 Els greuges 62,17v i 75,20v, tots dos referits a quitacions; probablement correspondria al mestre racional.

105 El greuge 68,19. V. *supra*.

l'atorgament d'un determinat lapse de temps que actua com un termini judicial per tal que l'actor pugui realitzar una determinada activitat que haurà de provar en arribar-ne al terme. Si prenem com a exemple els casos de J. Comes i altres, d'una banda, i de M. Hospital, de l'altre, tenim que, en el primer cas, el termini de vuit mesos és perquè provin com han demanat dita quantitat a Nàpols, i que, si allí no són pagats, llavors els ho pagui el rei de les pecúnies del servei (106); en el segon, més irregular, se li dóna només un mes perquè posi en poder de l'escrivà dels presents greuges el privilegi original de la Rota (107), aleshores, es diu, que constant, que no en pugui tenir res.

El darrer cas, concedeix sis mesos de termini al monarca perquè faci pagar els danys a l'agent; i si no ho feia, llavors els hi pagarà de les pecúnies del servei (108).

Cort de Barcelona de 1529 (109)

Aquesta cort se celebrà al convent dels Frares menors. Després de diverses prorrogacions la lectura de la proposició fou feta el 4 de maig de 1529. Fou llicenciada el 5 de juliol d'aquell any,

106 El 95,26v. v. *supra*.

107 El 170,45v. v. *supra*.

108 El 44,12v. v. *supra*.

109 Documentació.- Processos: eclesiàstic: ACA, G, 1012/1; ACA, G, 1011/5; reial: ACA, G, 1011/3; IMHB, CC, *Corts*, XVI-65/2. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 343-344; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 131.

Els temes al voltant dels quals girà la intervenció de l'emperador feien referència a l'evolució del conflicte armat amb França i a la situació a Itàlia -amb l'amenaça del perill turc- (¹¹⁰). La cort concedí un donatiu de 250.000 lliures barceloneses (¹¹¹).

No s'aprovà cap disposició en aquesta sessió. Tampoc no he sabut trobar cap actuació que fes referència al nomenament ni a la possible activitat dels jutges de greuges, ni se'n conserven sentències, si és que mai arribaren a ser dictades.

110 COROLEU / PELLA, *Las còrtes ...*, p. 343.

111 COROLEU / PELLA, *Las còrtes ...*, p. 344; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 131.

Cort de Montsó de 1533-34 (1)

Aplegats els estaments a l'església de Santa Maria, es llegí la proposició el 19 de juny de 1533. La cort fou llicenciada un dia -indeterminat- de gener de 1534.

El marc d'aquesta reunió s'insereix en l'àmbit internacional de les possessions de l'emperador arreu d'Europa i dels problemes, derivats de la situació de conflicte que tenia, a Itàlia, especialment amb França; a Alemanya, amb les heretgies; i a Flandes, a més a més de l'amenaça turca, sempre present. Davant de les grans despeses que suposa l'exèrcit, i l'armada d'Andrea Dòria, el monarca convoca corts generals a Montsó per als territoris *deçà mar* de la Corona d'Aragó (2).

El 12 d'agost l'estament militar (3) deliberà que es demanés a l'emperador que es nomenessin els provisors de greuges, petició que fou acceptada, la qual es traduí en la provisió de nomenament dels jutges del 25 d'agost (4).

1 Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, *Vària*, 12; ACA, CR, *Vària*, 13; *Apoques*: ACA, G, 1082; *Dates*: ACA, G, 1081; *Processos*: *comú*: ACA, G, 1014; *eclesiàstic*: ACA, G, 1016; ACA, G, 1017/1; *militar*: ACA, G, 1015; ACA, G, 1013; *reial*: ACA, G, 1017/2; IMHB, CC, *Corts*, XVI-66. *Altres*: BNM, Ms. 6646, f. 36v. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 344-352; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 131-134.

2 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 345.

3 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 347. V. també ACA, G, 1017/1, f. 22v-25, en què la data de la suplicació és aquesta, tot i que serà proveïda, com veurem tot seguit, el 25-ag.

4 ACA, G, 1016, f. 25-27v; ACA, G, 1017/1, f. 22v-25; ACA, G, 1015, f. 29-31.

El monarca nomenà, per part seva, Joan Cardona, bisbe elet de Barcelona, canceller, Martí Joan Sunyer, regent la cancelleria, doctor en quiscun dret, Francesc Gralla i Desplà, mestre racional, Joan Ferrer Puig, regent la tresoreria, Francesc Castelló, advocat fiscal, Pere Arnau Gort, Bartomeu Martí, subrogat en lloc de misser Miquel May, vice-canceller, misser Francesc Muntaner, subrogat en lloc de micer Miquel Joan Pastor, regent la cancelleria, i Francesc Romeu, subrogat en lloc de Jeroni Agustí, batlle general; per part de la cort, de l'estament eclesiàstic, Joan Tormo, bisbe de Vic, fra Pere Burgos, abat de Montserrat, Antoni Vilar, canonge d'Elna; del braç militar, Bernat Galceran Pinós i Fonollet, Bartomeu Guimerà i Francesc Conesa; de l'estament reial, Francesc del Bosc, Joanot Agullana, subrogat en lloc de Miquel Garbí, i Galceran Baró, subrogat en lloc de Pal·ladí Maler ⁽⁵⁾.

El dijous 16-oct-1533 la cort general adreça una lletra als diputats del General manant-los que paguin les sumes dels greuges de les sentències de 1528 i les comparteixin ⁽⁶⁾. Els diputats responen el 5-nov amb informació referent als cinc compartiments del dit any 1528 ⁽⁷⁾.

El dilluns 22 de desembre de 1533 els estaments presenten una suplicació per tal que es nomeni Miquel

⁵ ACA, CR, *Vària*, 13, f. 1.

⁶ ACA, G, 1016, f. 101; ACA, G, 1017/1, f. 99; ACA, G, 1015, f. 126-126v.

⁷ ACA, G, 1015, f. 139.

Garbí per substituir Francesc Santceloni provisor que ha mort, a la qual sol·licitud accedeix l'emperador (8), alhora que disposa que el nou proveïdor ha de complir els mateixos tràmits que el seu predecessor, com ara jurar el càrrec (9). Cal notar que la fórmula del jurament, la qual coincideix essencialment amb la fórmula habitual dels proveïdors, alhora que fa al·lusió a la causa de mort que l'origina (circumstància excepcional), presenta força punts de coincidència amb la fórmula de jurament dels *habilitadors* (10).

⁸ ACA, G, 1015, f. 176v; i ACA, G, 1014, f. 133v:

S.C.C. y R. Majestat/

/² Entre los altres provehidors de greuges qui foren /³ anomenats a vostra Majestat per lo bras real de la cort del /⁴ vostre Principat de Catalunya fonch anomenat Fran- /⁵ sesch Santsaloni lo qual com a Déu ha plagut ha /⁶ pagat el deute a natura y és mort, en lloch del qual /⁷ lo dit bras real ha anomenat a Miquel Carbí /⁸ altre dels síndichs de Girona, per ço los tres staments /⁹ de dit vostre Principat suppliquen a vostra Majestat que /¹⁰ li plàcia surrogar en lloch del dit Sansaloni al /¹¹ dit Carbí per provisor de greuges donant-li lo matex /¹² poder que dit Sansaloni tenia etc. Plau /¹³ a sa Majestat.

⁹ És per això que el monarca, en acceptar la suplicació del braç, li dona el mateix poder, i és per això mateix que ha de jurar el càrrec: ACA, G, 1014, f. 133v:

/¹⁴ Die xxviii^o eiusdem mensis decembris dictus Michael /¹⁵ Carbí pro[visor] gravaminum personaliter constitutus /¹⁶ in quadam capella predictae ecclesie juravit per /¹⁷ dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia /¹⁸ manibus positis super missale quod cancellarius /¹⁹ apertum tenebat prestito etiam homagio ore /²⁰ et manibus comendato in posse vicecancellarii quod /²¹ in examine et dicisione gravaminum exercicio que /²² dicti officii se habebat fideliter, legaliter atque /²³ bene secundum Deum et suam bonam conciensi- /²⁴ entiam [ius] et justiciam partibus faciet et ad- /²⁵ ministrabit iuxta regia comissionis formam /²⁶ [Usaticos Barçinone, Constituciones Cathalonie, capitula /²⁷ curi[arum] et] alia adque de iure tenetur observabit /²⁸ omnia more, favore, odio, rancore, bona [vel mala] /²⁹ volunt[ate] ac precibus post positis presentibus ad hec /³⁰ testibus Bartholomeo Llobera scriba mandata et /³¹ [Johannes] Palacio scriba registri.

¹⁰ V., p. ex., ACA, G, 1019, f. 90 (corresponent a la cort de 1537).

En aquesta ocasió s'elaboraren quinze constitucions i divuit capítols de cort ⁽¹¹⁾ que, essencialment abraçaven qüestions relatives a l'administració de justícia, a la jurisdicció dels capitans, a oficis, a presos i a presons, a aspectes administratius d'alguns procediments judicials, a l'ús d'armes per part dels francesos, al comerç amb la Berberia, a tributs i a la cria de falcons. Partint d'un oferiment previ de 200.000 lliures ⁽¹²⁾ i de discutir la forma de concessió del servei ⁽¹³⁾ la cort acordà un donatiu de 250.000 lliures de les quals 60.000 es reservarien per als agreujats ⁽¹⁴⁾; per a l'execució del qual acord es féu un *sindicat* als diputats del General, com era habitual ⁽¹⁵⁾.

Greuges de 1534

** Quitacions**

Els greuges presentats per quitacions o salaris constitueixen l'apartat més nombrós dels greuges -que no

11 Vegeu-ne la descripció i el resum en MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 132-134. ACA, G, 1016, f. 164 ss; ACA, G, 1015, f. 183 ss i 198 ss.

12 ACA, G, 1016, f. 123.

13 ACA, G, 1016, f. 142v.

14 COROLEU / PELLA, *Las cortes ...*, p. 352; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 131. ACA, G, 1016, f. 154-156.

15 ACA, G, 1016, f. 156 ss; ACA, G, 1015, f. 215 ss.

porten causa d'assemblees anteriors- presentats en aquesta cort (16).

De les 40 peticions que giren al voltant de quitacions, se'n desestimen set. De les que són estimades, n'hi ha 10 de presentades per quitacions de gentilhome de la reial custòdia (17), tres per la d'uixer (18) i de capellà (19), i n'hi ha també tres sense especificar (20); dos casos per la de coadjutor extraordinari de mestre racional (21), per la quitació de procurador fiscal de la règia cort (22) i pel de capità (23). Trobem només una queixa (24) referida a la quitació

16 Cal tenir en compte que hi ha peticions que en les sessions anteriors foren computades com a reclamacions de quitacions que ara, és a dir, a partir de la segona vegada que són presentats, en la mesura en què es basen en una sentència dictada anteriorment per uns altres proveïdors, passen a ser considerades *greuges que porten causa de sentències anteriors*; p. ex., el cas de les anomenades 50 llances de 1528, que ara re-apareixeran en el capítol corresponent a *sentències anteriors*. Cal considerar també altres al·lusions que hi pot haver, com el greuge 225,111 (v. * censals*), o la curiosa petició del 191bis,93v, en què Ferrando Albert reclama el salari d'ambaixada del seu pare, difunt, qui va ser detingut per espai de 25 anys quan hi anava, petició que és desestimada atès que *el procés no és estat instruït*.

17 Són els greuges 11,5v; 19,10; 21,10v; 29,14; 34,16v; 35,16v; 68,30v; 94,46; 111,54v; 124,59v.

18 Són el 45,20v; 47,21v; 141,68v.

19 Són el 47,21v, 55,26v; 74,33.

20 Són el 58(-63),28; 97,47v; 206,99v.

21 Són el 8,4v; 10,5v.

22 Els greuges 98,48; 235,115v.

23 Són el 170,78v; 193,93bisv.

dels oficis següents: lloctinent general (3,2), lloctinent de mestre racional (9,5), bombarder (32,15v), agutzil extraordinari (48,22v), governació del Rosselló (66,29v) [(²⁵)], veedor major de la fàbrica de galeres (152,74) [més quatre (²⁶)], maricho (167,77), [servidor] continu (192,93bis), i verguetà de l'alguetzeria (196,95).

1534,3,2: Frederic de Portugal, arquebisbe de Tarragona, lloctinent general de sa Majestat, presenta greuge per 18.833 ducats 8 sous, pel salari i l'ajuda de costa constitutits per sa Majestat, des del 02-jul-1528 al 16-març-1533 (és a dir, quatre anys, vuit mesos i 15 dies). Quant al salari, el rei és condemnat; quant a l'ajuda de costa, se li reserva dret en un altre judici i *no proceir*.

1534,8,4v: Gonçalvo de la Cambra *quondam*, escrivà de manament i coadjutor extraordinari de l'ofici de mestre racional, reclama 349 lliures 16 sous pel seu salari de coadjutor per tres anys dos mesos i 26 dies, a raó de 6 sous / dia *als quals ordinàriament és escrit en carta de ració de sa Majestat*, més 25 ducats per diversos treballs sostinguts; vistos els albarans d'escrivà de ració, la cautela i el testament on institueix hereva universal la seva filla Magdalena, muller de Miquel Quintana, es condemna el rei.

1534,9,5: mossèn Jofre Traginer, lloctinent de mestre racional de la règia cort, reclama 676 lliures per la gràcia ordinària a *dít ofici pertanyent* més 54 lliures per raó del seu vestuari, de què té albarans d'escrivà de ració; després de fixar algunes garanties es condemna el rei.

24 Es desestimat el de Pau Valls (214,104), lloctinent de batlle general, segons diu.

25 Es desestimat el de Gabriel Vilar (57,27v), lloctinent de procurador reial al Rosselló i la Cerdanya, qui reclamava l'ofici de pagador de les fortaleses de dits comtats de què havia estat proveït pel rei catòlic, més els salaris deguts; vista la documentació, els provisors resolen que *no ha lloc*, perquè havia estat concedit *durante illorum beneplacito*.

26 Hi afegixo, per afinitat, els greuges -tots relacionats amb oficis tocants a les galeres- 50,23v; 144,70v; 151,73v; 191,93v.

1534.10.5v: Antoni Joan Ferran, coadjutor extraordinari de l'ofici de mestre racional reclama 296 lliures 4 sous per la quitació de 6 sous / dia, amb albarans d'escrivà de ració; es condemna el rei.

1534.11.5v: Galceran Remolins presenta greuge per 845 $\frac{3}{4}$ ducats pel seu salari de hu de la reial custòdia deguts, amb albarans d'escrivà de ració (un per 137 $\frac{1}{2}$ ducats i un altre per 358 $\frac{1}{3}$ ducats) que prenen suma de 495 $\frac{3}{3}$ ducats; es condemna el rei a pagar aquesta darrera quantitat.

1534.19.10: Tomàs Boixadors reclama 639 ducats 4 sous més 200 ducats per la quitació ordinària de gentilhome de la casa de sa Majestat; vists els albarans d'escrivà de ració (un de 62 $\frac{2}{3}$ ducats, un altre de 279 $\frac{1}{6}$ ducats, un altre de 79 $\frac{1}{6}$ ducats, i un altre de 137 ducats); es condemna el rei.

1534.21.10v: Jordi Eimeric demana 662 $\frac{1}{2}$ ducats per la seva quitació de gentilhome; vistos els albarans, es condemna el rei a pagar la quantitat que hi és continguda.

1534.29.14: Galceran Durall reclama la quitació d'aquells 50 ducats que sa Majestat manà pagar cada any als gentilhomes de la seva casa, des de l'1-oct-1523, segons els albarans d'escrivà de ració. Vistos els albarans (que prenen suma de 495 ducats 20 sous), es condemna el rei.

1534.32.15v: Joan Martí de Balaguer, correu i bombarder de sa Majestat reclama 11.295 sous pel seu ofici de bombarder (amb albarans); el rei és condemnat. Pel que fa a la consignació del Regne de Nàpols, es decreta que ho hagi de demanar en dit regne *sobre les coses consignades*, alhora que se li reserva dret sobre dit capítol.

1534.34.16v: Marc Antoni Camós presenta greuge per 495 ducats (amb albarans) per la seva quitació de gentilhome; el rei és condemnat.

1534.35.16v: Joan Rebolledo demana 230 ducats (amb albarans) per la seva quitació de gentilhome; el rei és condemnat.

1534.45.20v: Jerònima Becerola, vídua, filla i hereva de Francesc Vedrenya *quondam*, cavaller i uixer de sa Majestat, reclama 17.992 sous per quitacions que li són degudes; vistos l'albarà i el testament que la institueix hereva, es condemna el rei a pagar dita quantitat.

1534.47.21v: Felip Ferreres, regent la cancelleria i advocat fiscal, Felip Ferreres (son fill) uixer de sa Majestat, i Pere Ferreres, capellà de la règia capella, reclamen, el primer, 500 sous a ell donats (amb cautela firmada de mà de sa Majestat a Barcelona el 27-jul-1529); el segon, 250 ducats per quitació del seu ofici (amb albarans); el tercer, 80 ducats per sa quitació (amb albarans); el rei és condemnat a pagar les dites quantitats.

1534.48.22v: Miquel Xicot, doctor en quiscun dret, i na Brianda, vídua de Perot Altariba, demanen 60 lliures a dit Perot degudes, fins al dia del seu òbit, per quitació del seu ofici d'agutzil extraordinari. Vistos el privilegi i el testament de dit Perot amb què assigna -els reclamants- com a tutors del seu fill Guerau, es condemna el rei a pagar dita quantitat, *segons la liquidació de mossèn Joan Despuig, regent la tresoreria.*

1534.55.26v: Miquel Joan Icart, canonge de Barcelona, demana 56 lliures 14 sous que li són deguts per la seva quitació de capellà de la capella de sa Majestat (amb dos albarans, un de 660 sous, l'altre de 534 sous); el rei és condemnat (27).

1534.58(=63).28: Guillem Castre Pinós i So, vescomte d'Evol, presenta greuge per 1.011 ducats 11 sous a ell deguts per sa Majestat (amb albarans d'escrivà de ració); el rei és condemnat.

1534.66.29v: Guillem Ramon Castre So i Pinós, vescomte d'Evol, i l'actor del tutor de Felip Castre (hereu de Pedro Castre *quondam*) reclamen 1.500 lliures rosselloneses pel salari degut per la governació del Rosselló tinguda per dits Pedro i Guillem, *consignat sobre els emoluments de la procuració reial del Rosselló.* Es condemna el rei a pagar-los els salaris que els són deguts, *dels emoluments i les rendes on són consignats.*

1534.68.30v: Joan Santcliment, noble, entre d'altres reclamacions (28), presenta la de 200 ducats per una consignació feta

27 Amb les dades de què dispo obtinc la quantitat de 59 ll. 14 s.

28 Referents a danys, i desestimades (com ara 1.087 ducats per un baluart fet al castell de Falçàs; 78 ll. 10 s. rossellonesos per 72 matalassos per als soldats de dit castell i per un forn de fondre artilleria menuda; 34.980 morabatins de Castella *olim* deguts segons pretén per ell bestrets) atès que per acte de cort

pel rei catòlic, confirmada per sa Majestat, de 300 ducats; es condemna sa Majestat que li pagui 200 ducats per la seva quitació de gentilhome.

1534.74.33: Galceran Albanell, pare i legítim administrador de les seves filles Anna, Aldonça i Jerònima, hereves de mossèn Almogàver *quondam*, paborde de Manresa, demana 960 sous (amb albarà) a dit Almogàver deguts per raó de la seva quitació de capellà de la reial capella; el rei hi és condemnat.

1534.94.46: Galceran Marquet, gentilhome de la reial casa i custòdia, demana 215 ducats 16 sous (amb albarans) per la seva quitació; el rei hi és condemnat.

1534.97.47v: Pedro Mendizábal, mestre major d'obres de canteria i d'edificis de sa Majestat, presenta greuge per 51.951 morabatins moneda de Castella (amb albarà d'escrivà de ració); es condemna el rei.

1534.98.48: els tutors i curadors dels pubills, fills i hereus de Jaume Garbí *quondam*, procurador fiscal de la règia cort, reclamen 72 lliures per raó del seu salari. Es condemna el rei, *segons la certificació del regent la tresoreria*.

1534.111.54v: Joan Brígit Boscà, gentilhome de sa Majestat, demana la quitació seva que és continguda en els albarans d'escrivà de ració, més la porció que li és deguda de 150 ducats / any que sa Majestat va donar amb l'oportú privilegi a Gènova el 8-abr-1533, durant la seva vida. Vistos els albarans (un de 358 ducats, l'altre de 117) es condemna el rei a pagar-li dita quitació més el que li serà degut de dita concessió fins al darrer dia de gener de 1534.

1534.124.59v: Gaspar Iborra, gentilhome de sa Majestat, presenta greuge per 495 $\frac{2}{6}$ ducats (amb albarans) per raó de la seva quitació; vistos els albarans, es condemna el rei a pagar dita quantitat.

1534.141.68v: mossèn Onofre Maimó, uixer de sa Majestat, reclama 315 lliures que resten a pagar per sa Majestat per dos albarans d'escrivà de ració (un de 2.880 sous dat a Barcelona el 30-

és expressament disposat que dits deutes no s'hi comprenen, es declara que no han lloc, alhora que se li reserva dret.

abr-1529, l'altre de 6.720 sous dat a Montsó el 30-abr-1528) dels quals ha rebut 3.600 sous més 178 lliures a ell degudes pel seu salari (fins a gener de 1532). Es condemna el rei a pagar 300 lliures per la resta dels dos albarans (s'esmena un error de compte de 15 lliures). Quant a les altres 178 lliures, *atès que dita demanda és estada donada passat el temps per la cort donat i prefigit a donar les demandes a sa Majestat, s'absol el procurador fiscal alhora que se salva dret al reclamant en altre juf.*

1534.152.74: Margarida Serra, muller relictà de Pere Serra *quondam*, mercader de Barcelona, demana el salari d'un any 11 mesos 18 dies del seu marit com a veedor major de la fàbrica de galeres de Barcelona els anys 1527, 1528 i 1529, a raó de 500 lliures / any. Es condemna el monarca a pagar-li (*com a tenint i posseint l'heretat i béns de dit quondam*) pel temps que hi ha servit (400 ducats) alhora que es decreta que s'hagin de compensar *i prendre en compte* aquelles 341 lliures 6 sous 9 diners que segons certificatòria de Bernat Climent Canaletes consta que rebé dit Serra, *prestada caució idònia al mestre racional.*

1534.167.77: Joana de la Cavalleria, muller que fou de mossèn González Resende, senyor d'Alcarràs, reclama, primerament, el salari de marichan de dit *quondam* de l'1-jul-1528 al 19-ag-1530 (que són dos anys un mes 18 dies, els quals, a raó de 200 ducats / any, són 412 ducats 21 sous); segonament, 166 $\frac{1}{3}$ ducats per salari de gentilhome reial (per albarans dipositats en poder del mestre racional); tercerament, *i aclarint la demanda*, la restant quantitat del que li fou adjudicat el 1528. Es condemna el rei pel que fa a la primera reclamació, i es decreta, respecte a la segona, no procedir (*per no estar els albarans en son poder*); quant a la tercera, no procedir ni haver lloc (*per no ser dada en el temps degut*).

1534.170.78v: mossèn Francesc Malla, donzell, qui per manament del prior de Castella *quondam*, lloctinent i capità general al Principat de Catalunya, féu 300 peons (200 per a llances i piques, i 100 per a ballestes) *faent el capità* de dita gent i demanant salari de capità; vista la documentació per dites dues peces i salaris de capità, taxades en 100 ducats, es condemna el rei.

1534.191.93v: Antoni Carbonell, fuster de Barcelona, presenta greuge per 900 lliures *per diversos serveis fets en les galeres de sa*

Majestat, descomptades les quantitats que havia rebut de Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria; es condemna el rei a pagar-li, *ultra les quantitats per ell rebudes*, 300 lliures, firmada època de rebut i prestada caució idònia.

1534.192.93bis: mossèn Francí Junyent, cavaller, reclama (per mitjà de Galceran Dusai, procurador seu) 279 ducats 9 rals per salari de [servidor] continu de sa Majestat, a raó de 50 ducats / any (de l'oct-1529 a l'abr-1533), més 216 ducats 16 sous (de maig a ag-1533) que, *segons diu*, consten per albarans; demana també, com a succeïnt *en certa part* mossèn Ferrando Oliver, 300 ducats, totes les quals quantitats prenen suma de 796 ducats 9 rals. Es condemna el rei a pagar el salari contingut en els albarans (496 ducats 5 rals), alhora que es decreta que no consta que hagi fet les diligències degudes quant als 300 ducats.

1534.193.93bisv: mossèn Jaume Alemany, com a hereu del seu pare, Benet, presenta greuge per 426 ducats 21 sous per la resta de certs salaris i sous de capità de x de cavall i de 300 peons; es condemna el rei, *atès que sa Majestat en les corts de 1520 consignà a dit mossèn Benet 150 ducats sobre el servei, dels quals es diu no es pogueren haver per falta de no haver poguda haver consignació* alhora que es decreta *fer, fermar, expedir i lliurar a dit mossèn Jaume dita consignació de 150 ducats*, la qual, en cas que no es fes o no es podia haver, se li pagués de les 25.000 lliures reservades de 1534.

1534.196.95: Andreu Sabater, verguetà de l'ofici de l'alguztiria, reclama el salari per treballs fets en galeres; es condemna el rei a pagar-li 50 ducats.

1534.206.99v: mossèn Bernat Portella, hereu de mossèn Gaspar Portella *quondam*, presenta greuge per 150 ducats deguts a dit *quondam* (amb albarans d'escrivà de ració) *del temps del rei catòlic*; es condemna el rei a pagar les quantitats contingudes en els albarans, *de la marmessoria i de la duana de les pécores d'Apúlia (Nàpols)*.

1534.235.115v: Beneta Tremps, muller relictà de Pere Benet Tremps *quondam*, procurador fiscal de la règia cort, demana 230 lliures 12 sous 10 diners a complement de 282 lliures a dit *quondam* degudes pel seu salari, a raó de 1.440 sous / any, del 23-gen-1516 (mort del rei catòlic) fins tot el 1519, que són tres anys 11 mesos dos dies. Vista la documentació, un albarà i la relació de comptes de

mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria, on consta ser-li deguda dita quantitat, es condemna el rei.

*** Gràcies***

En aquest apartat de les 12 peticions per gràcies concedides pel monarca ⁽²⁹⁾ que són estimades ⁽³⁰⁾, trobem sis casos de gràcies ⁽³¹⁾, tres de les reclamacions que responen a concessions del monarca *atesos els serveis prestats* ⁽³²⁾, dos casos són sense especificar ⁽³³⁾, i un de sol d'una ajuda de casament (202,98); d'una consignació (79,36); i d'una pensió (178,85).

1534,18,9: Joanot Ferrer, donzell, presenta greuge per tal que li sigui pagada la gràcia que sa Majestat li féu de 60 ducats / any amb privilegi dat a Barcelona a 26-jul-1529; vist dit privilegi i una certificació del regent la tresoreria *que no se li ha pagat cosa alguna de dita gràcia*, es codemna el rei a pagar-li el que haurà corregut fins a la conclusió de la cort.

1534,20,10: Felip Cervelló, noble, reclama la gràcia de 200 ducats / any (pagadors en dues pagues) durant la seva vida assignats

29 Cal encloure-hi, també, concessions indeterminades, la majoria de les vegades basades en el suport documental d'una *cautela*, a més de les ajudes de costa, de les ajudes de casament, etc.

30 Es desestima el 121,58v (una cautela de pau i treva).

31 Són els greuges 18,9; 20,10; 31,15; 89,42; 137,67; més la segona petició del 84,39.

32 Són el 51,24; 84,39; 85,40. Com que les cauteles no detallen la causa que n'originà la concessió, cal sospesar la possibilitat que siguin peticions referides al que podríem anomenar "*salaris encoberts*", aspecte que fa que, necessàriament, s'hagin de relacionar amb l'apartat de les *quitacions*.

33 El 128,62v; 216,104v; a més del -desestimat- 121,58v, presentat per Francesca Rocaberti, muller del donzell Benet Fluvià, que pretenia reclamar les quantitats contingudes en una cautela de pau i treva, aspecte sobre la causa del qual es tractava a la reial audiència (S'absolgué el procurador fiscal i es resolgué que *no havia lloc*).

sobre la tresoreria general; vist el privilegi dat en Manina a 28-abr-1530, es condemna el rei a pagar el que haurà corregut fins a la conclusió de la cort.

1534.31.15: Guiomar Gualbes Cervelló i Terrer, noble, reclama que li sigui pagada aquella consignació de 150 ducats / any per alimentar els seus fills, segons consta en el privilegi dat de mà de sa Majestat a Bolonya a 20-març-1530. Vist el privilegi, on consta dita gràcia sobre els emoluments de la tresoreria general, es condemna el rei a pagar dita quantitat (des de dita data fins a la conclusió de la cort).

1534.51.24: Joan Bisbal, carceller dels càrcers reials de Barcelona, reclama 100 ducats per treballs i despèses fetes en la custòdia d'alguns delats, *per gràcia que li féu sa Majestat*; es condemna el rei.

1534.79.36: Joan Giron i Rebolledo reclama 359 lliures 5 sous jaquesos per una gràcia feta per sa Majestat de 500 sous jaquesos / any, consignats sobre les *mandas* de la comunitat de Terol. Es condemna el rei a pagar dites rendes *sobre la dita comunitat de Terol*.

1534.84.39: misser Martí Joan Sunyer, regent la cancelleria i del consell de sa Majestat, presenta greuge, d'una banda, per 500 ducats per gràcia de sa Majestat, en cautela firmada de sa mà a Barcelona a 15-juny-1529, *en remuneració de molts serveis*; de l'altra, 100 ducats / any durant la seva vida *sobre les pecúnies i emoluments de la tresoreria general* amb cautela firmada a Barcelona a 27-jul-1529 (des d'aquesta data fins a 31-gen-1534, que sumen 450 ducats). Es condemna el rei a pagar dites quantitats, les quals prenen suma de 950 ducats 20 sous.

1534.85.40: Pere Alfaig, notari assert i procurador dels tutors de Rafela Sunyer, filla i hereva universal de misser Joan Sunyer *quondam*, del consell de sa Majestat, demana, primerament, aquells 100 ducats de què sa Majestat li féu gràcia *per remuneració de serveis rebuts* durant la seva vida en una cautela dada a Montsó a 19-jul-1528, fins al 21-des-1531 (són tres anys cinc mesos tres dies, a raó de 100 ducats / any, prenen suma de 340 $\frac{1}{2}$ ducats); segonament, 1.000 ducats en remuneració dels serveis dats per sa Majestat *sobre les pecúnies de la tresoreria general del Regne d'Aragó*. Vista la

potestat de dit notari i el testament que la institueix hereva per mort del seu germà, es condemna el rei a pagar-li dites quantitats.

1534.89.42: Estefania Gualbes, muller relictà de misser Frederic Honorat Gualbes, regent la cancelleria, com a tenint i posseint els béns de dit *quondam* per son dot i espoli i altres drets seus, i encara usufructuària de tots els béns del seu marit, presenta greuge per 1.000 ducats gràcia de sa Majestat feta *sobre les pecúnies de la tresoreria general del Regne d'Aragó*, en una cautela dada a Madrid el 21-ag-1528; vistes la demanda, la cautela i el testament, es condemna el rei.

1534.128.62v: Bernat Escuder, de Girona, reclama 200 ducats per cautela de sa Majestat dada el 27-jul-1529; es condemna el rei.

1534.137.67: Joan Dorca, actor dels hereus de Francesc Franc *quondam*, doctor en quiscun dret, ciutadà de Barcelona, regent la cancelleria, presenta greuge per 6.000 sous concedits en vida seva pel rei catòlic en dues cauteles (Toro, a 13-abr-1505; Madrid, 1-març-1514) confirmades per provisió reial a Barcelona el 20-ag-1519, manant sa Majestat que li paguin dita quantitat del 23-gen-1516 (mort del rei catòlic) fins a l'òbit de dit Franc (1-juny-1530), que són 14 anys 4 mesos 9 dies, a raó de 6.000 sous / any prenen suma de 4.307 lliures 10 sous (de les quals cal deduir 100 lliures que diu ha rebut del regent la tresoreria); en resten, doncs, 4.207 lliures 10 sous; reclama també 918 lliures 17 sous 2 diners amb cautela de sa Majestat dada a Barcelona a 10-gen-1520, les quals dues partides acumulades prenen suma de 5.126 lliures 5 sous 2 diners. Vists el poder, el testament, les cauteles, es condemna el rei a pagar el que serà liquidat pel mestre racional.

1534.178.85: Antoni Anglada ⁽³⁴⁾, d'Olot, presenta greuge en virtut d'una sentència reial promulgada el 3-feb-1520 on fou condemnat el procurador fiscal a pagar-li 200 lliures de renda anuals o a dar-li 4.000 lliures de les rendes del marquesat d'Oristany i Gociano, de les quals ha cobrat 770 lliures moneda de Sardenya, que

34 En la cort de 1528 reclamà una consignació sobre les rendes de dit marquesat que fou desestimada (1528,77,23). Cal pensar que no devia ser la mateixa reclamació, tota vegada que en la present cort és estimat el greuge que presenta.

no basten a pagar les pensions de dos anys. Es condemna el procurador fiscal a efectuar-li dita sentència, iuxta serie i tenor d'aquella.

1534.202.98: mossèn Joan Vilanova, donzell, reclama 1.000 lliures donades pel rei catòlic per ajuda de casament. Es condemna el rei a pagar *de la marmessoria i dels béns de la duana de les pécores d'Apúlia (Nàpols)*.

1534.216.104v: Lluís Llorac, donzell, senyor de Solivella, reclama 3.000 sous per una cautela del rei catòlic; es condemna el rei a pagar *de la marmessoria i dels béns de la duana de les pécores d'Apúlia (Nàpols)*.

** Danys (béns)**

De les disset reclamacions presentades per danys d'alguna classe, només cinc són estimades. D'un total de sis de referides a barques, naus o béns annexos ⁽³⁵⁾, se n'estimen dues ⁽³⁶⁾; de tres sobre draps ⁽³⁷⁾ només una (152,74v); de dues sobre bestiar ⁽³⁸⁾ només una (142,69v); de les tres de diversos ⁽³⁹⁾, només una (210,102), salvant-ne d'altres que no arriben a ser preses en consideració en aquesta cort ⁽⁴⁰⁾.

35 Es desestimen el 26,13; 79bis,36; 108,52v; 116,56v; 181,86.

36 El 78,35v; 212,103v.

37 Es desestimen el 69,31; 203,98v. Cal tenir present, també, la desestimada dintre del greuge 231,114 (v. * Quantitats*, per draps que foren presos en Nàpols pel virrei.

38 Es desestima el 150,73.

39 Es desestimen el 75,34; 106,52; i les peticions annexes al 68,30v.

40 Aquest és el cas dels danys causats pels soldats, concretament pels dits *alemanys*, segons els greuges presentats per Francesc Santcliment, senyor de Llinars, pels excessos de 1524 (145,70v) i per la universitat del Voló, pels danys de 1528 (171,79), que ni tan sols aconsegueixen de ser estimats, a diferència del que s'esdevingué a les sentències de greuges de la cort de 1528.

1534,78,35v: Margarida Nebot, muller de Pere Guaita (a) Nebot, filla i hereva de Pere Nebot *quondam*, mariner de Calella, presenta greuge per 67 lliures 11 sous 11 diners a dit *quondam* deguts per una barca de llenya presa *en els anys passats* per Diego Mendoza, lloctinent general al Regne de València, per socórrer el castell de Peníscola. Vist el procés i els actes produïts, es condemna el rei, *entès emperò i declarat que dintre espai d'un any propvenidor dita Neboda hagi haguda i aportada lletra del batlle general o del lloctinent de tresorer del Regne de València que no hagi rebut dita quantitat per dita llenya.*

1534,142,69v: Francí Pira (⁴¹), com a procurador d'Anna Samsó (a) Riera, filla i hereva de mossèn Joan Valentí, de València, reclama 500 ovelles, 123 moltons, 8 cabres i un ase amb la farda, més (com a procurador de Jaume Grillo) 700 bèsties més el bestiar pres pels foixencs el 1512 (⁴²); es condemna el rei a pagar, en funció de la taula d'equivalències que adjunten.

1534,149,72v: [es correspon amb el 1528,147,39v] donat per Francesc Pira, com a procurador de Miquel Cirera (⁴³), per 5.838 caps de bestiar menut, a raó de 8 sous rossellonesos / cap, per causa dels foixencs, per sentència de 1528; es decreta que es tinguin en compte les salvetats de la sentència esmentada.

1534,153,74v: Francesc Martí, mercader de Barcelona, com a procurador de mossèn Baltasar Rossella, reclama 256 ducats per robes i mercaderies que Diego Vera, capità del rei catòlic, li prengué a Trípoli; més 919 sous per robes preses a Bartomeu Ferrer *quondam*, a

V., també, el greuge agrupat amb les * *Quantitats**, el 156,77, per préstecs fets per diverses universitats als soldats, que és desestimat.

41 Ell mateix és el procurador d'una sèrie de reclamants dels greuges 149,72v [que tracto en l'apartat de *sentències anteriors*] i 150,73, com a procurador de Joan Benet Catllar.

42 La incursió dels foixencs deixa rastres en més d'una reunió de cort.

43 I de Guillem Piquer, Francesc Joli i Joan Miquel (de Ribesaltes), misser Viu (de Perpinyà), Jeroni Polit (d'Horta), Guillem Perona; Joan Ravell, Bernat Tardiu (de Ribesaltes), Julià Puig i Pere Torrent.

obs de les galeres; quant a la primera, es reserva dret en un altre judici; quant a la segona, es condemna el rei, prestada caució idònia al mestre racional.

1534.210.102: Nicolau Tاراçona, mestre major d'aixa, reclama 15 tasses d'argent a raó de 8 lliures 8 sous per tassa, més la valor d'altres objectes, de galeres de 1527, 1528 i 1529. Es condemna el rei a pagar-li 7 tasses, atès que consta *que ja ha cobrat una tassa i que ha fet 8 galeres, és a dir, 20 lliures.*

1534.212.103v: Jaume Ferrer i Pere Oliver, mercaders de Barcelona, reclamen 37 arbres, antenes, espígol i trinet per a 37 galeres que tragueren de la vila de Xigrau del Regne d'Aragó, 2.008 lliures 2 sous, restants d'aquelles 3.080 lliures 7 sous; es condemna el rei a pagar a dit Ferrer 820 lliures per indemnitat de la règia cort contra els hereus de Bartomeu Ferrer, prestada idònia caució.

** Quantitats**

En aquesta cort es presentaren dotze reclamacions (44) per diverses quantitats, de les quals només set foren estimades.

1534.17.8: Isabel Peiró, vídua de Francesc Peiró, cavaller i conservador al Regne de Sicília, reclama 50 ducats a ella consignats per privilegi de sa Majestat dat a Barcelona a 22-gen-1520 sobre els emoluments de la tresoreria, des de l'1-gen-1520; més la resta d'aquells 1.000 florins (valent 850 lliures) per sa Majestat donats amb cautela expedida a Barcelona a 22-gen-1520. Es condemna el rei a pagar dites quantitats fins a la conclusió de la cort, respecte a la primera, *deduïts aquells 461 ducats que Lluís Sánchez quondam, tresorer general per dita consignació de 50 ducats a dita Elisabet pagats, dels quals son germà, Jeroni Malet, firmà àpoca a dit tresorer; respecte a la segona, deduïts aquells 113 $\frac{2}{3}$ florins a dita Elisabet pagats pel tresorer.*

1534.50.23v: mossèn Lluís Boteller i Oliver reclama 1.050 lliures per la resta de la fàbrica de quatre galeres fetes a Tortosa per manament de sa Majestat, obtinguda definició i albarà debitori on

44

Es desestimaren el 93,46; 105,51v; 130,63v; 135,66; 138,68; 143,70; 156,77; 180,85v; 227,112v.

el mestre racional *confessa* (és a dir, reconeix) que la quantitat exacta és 1.055 lliures 10 sous 9 diners; es condemna el rei.

1534,64,28v: l'actor del tutor de Felip Castre, hereu de Pedro Castre *quondam*, vescomte de Canet, reclama 500 ducats a dit *quondam* assignats per sa Majestat sobre el dret al quint dels béns presos de francesos al Rosselló i Cerdanya [és a dir, marca i represàlia]; els provisors, atès que dit Pedro no ha rebut cap quantitat *per no haver-hi pecúnies en poder dels col·lectors de dits quints*, condemnen el rei a pagar dita quantitat.

1534,144,70v: Joan Torres, imagineire, presenta greuge per 47 lliures 10 sous per feina feta en les galeres; el rei és condemnat.

1534,151,73v: mossèn Miquel Ferran, mercader de Barcelona, demana ser pagat i satisfet d'aquells 3 anys 8 mesos 24 dies que diu *ha vacat* en la fàbrica i custòdia de les galeres fetes a Barcelona el 1527, 1528 i 1529, a raó de 200 ducats / any. Els provisors condemnen el rei a pagar-li, a raó de 100 ducats / any, 440 lliures 14 sous 4 diners, de les quals s'han de deduir 196 lliures *que consta dit Ferran ha rebut de mossèn Bartomeu Ferrer quondam, regent la tresoreria*, prestada caució idònia.

1534,211,103: Jeroni Coromines, mercader de Barcelona, presenta queixa per 251 $\frac{1}{2}$ *doblas* 25 morabatins (a raó de 22 sous catalans) per drets que li han fet pagar a Orà contra els privilegis de Barcelona i les constitucions de Catalunya. Es condemna el rei a pagar-li 283 lliures 3 diners barcelonesos (*que és la vera valor de dites doblas*), alhora que dit Coromines haurà de *fer lloc i cessió* de les quantitats que rebrà a sa Majestat contra els qui han rebut, exigit i fet pagar dits drets.

1534,228,113: l'abat del monestir i convent de la verge Maria de Montserrat, fra Pere de Burgos, reclama, primerament, 200 ducats de resta d'aquells 1.200 ducats per una lliurança de sa Majestat al monestir per una llàntia d'argent; segonament, 3.000 ducats per una lliurança o cautela de sa Majestat feta a dit abat; en tercer lloc, 6.000 ducats deguts per Rodrigo Ponce *quondam*, de Toledo, sobre la predicació de les butlles de Montserrat a Castella. Els proveïdors, quant a les dues primeres peticions, condemnen el monarca; quant a la tercera, *atès que no consta ser feta cap diligència contra dit Ponce* es condemna l'abat que, dins dos anys vinents, hagi de mostrar *haver*

feta deguda diligència a Castella per cobrar la quantitat demanada, i constant que no l'hagi cobrada, es condemna el rei a pagar dita quantitat dels greuges de 1534, i hagi de firmar a sa Majestat la cessió de drets contra dit Ponce.

1534,231,114: fra Francesc Ferrer, de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, comanador, reclama, primerament, draps que foren presos a Nàpols pel virrei; segonament, 200 ducats que donà a mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la cancelleria, per a fira de Medina, per compte de les galeres; la primera reclamació és desestimada; quant a la segona, es condemna el rei, *prestada caució idònia i feta àpoca o cessió a sa Majestat contra els hereus de dit Bartomeu.*

1534,232,114: Joan Llätzer i Joan Benet Bosc, apotecaris de Barcelona, reclamen 170 lliures per la resta de les medecines que lliuraren a mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria, per provisió de galeres; es condemna el rei, *prestada caució idònia i feta àpoca o cessió a sa Majestat contra els hereus de dit Bartomeu.*

*** Censals***

De les quatre reclamacions ⁽⁴⁵⁾ que afecten pensions de censals, només en són estimades dues.

1534,223,107v: mossèn Guillem Ramon Blanes presenta greuge per 6.000 lliures per ròssecs i pensions d'una porció de censal per contracte del rei Martí i mossèn Ramon Blanes, predecessor seu, el 23-feb-1400, que el primer any era de pensió 400 lliures i propietat 10.240 florins, el qual en temps del rei Alfons fou reduït a pensió de 224 lliures 5 sous i propietat 5.740 florins; demana que li'n siguin pagades les pensions i que se li faci consignació especial de 50 lliures / any. Mossèn Onofre Blanes reclama 3.000 lliures que és la meitat del que demana dit Guillem per la porció que a ell li pertany, en virtut de certa donació a ell feta el 1525 per Gaspar Blanes *quondam*. Mossèn Francesc Conesa demana 3.000 lliures que li

45 Es desestimen el greuge 104,51v (atès que dels actes i dels instruments no es mostra de la intenció i justícia del reclamant); 220,106v -del temps de Joan I- (no haver lloc, reserva de dret en altre jutj). Els darrer, més els greuges 224,110 (v. sentències anteriors) i -l'estimat- 225,111, formen part dels censals anomenats de "Luqui Scarampi". ref. ms. 8Cat

corresponen de dita pensió. Vistos els processos predits, es condemna el rei a pagar a dits Guillem i Onofre, com a successors de dit Gaspar, el que els correspondrà fins al 23-feb-1534.

1534.225.111: mossèn Joan Santcliment presenta greuge, entre altres aspectes, perquè els seus predecessors, per gràcies fetes per reis passats i serveis d'aquells a aquests, solien rebre moltes sumes per raó d'aquelles 53 lliures 15 sous sobre les rendes reials de Mallorca (derivades dels contractes de "Luqui Scarampi" i "Francesc Deude"). Els provisors argumenten que ja hi ha hagut sentència que ha imposat callament a dit reclamant i altres, la qual és passada en cosa judicada, per la qual raó li imposen callament perpètuu (quant a les pensions i preus). Amb tot, per provisió de Ferran II, respecte a dits serveis, declara dit censal com a bo; se sentència que li sigui pagat dels béns de la marmessoria del rei catòlic l'interès de dites pensions (des de 1479 fins a la mort del dit monarca, és a dir, 36 anys 11 dies), alhora que decreten imposar-li *silenci perpetu* pel temps de Joan II i altres reis antecessors.

*** D'altres***

En aquesta cort ⁽⁴⁶⁾, n'hi ha algun que tindria apartat propi en d'altres reunions de les que hem vist,

46 Es desestimaren els greuges 27,13v (sobre un pagament indegut de dècimes); 134,66 (per un deute relacionat amb homes que tenia al castell de Cotlliure); 172,79v (demanant 2.000 ducats per les sepultures i pedra fabricada a Gènova per al rei Felip i la reina Joana); 175,84 (lluïcions demanades pel síndic de la universitat de Moià); 187,91 (sobre el dret d'emperiatge de Tortosa per una causa que es porta a la reial audiència -Oliver Boteller-); 205,99 (sobre les escrivanies de les segones apel·lacions dels Comtats de Rosselló i Cerdanya); 213,104 (per una espoliació de béns feta pel rei catòlic *sens coneixença de causa*); 219,106 (demanant que sigui servat a les universitats dels vescomtats de Castellbo un privilegi atorgat pel rei catòlic que dit vescomtat serà dins la Corona d'Aragó, i que per observança d'aquell sigui revocada una alienació *ius luendi* -Oliver Boteller-); 222,107 (per molts agravis fets per diversos veguers de Camprodon i altres oficials reials).

per exemple, en danys (propietats) (47), o en deutes del rei (48).

A més, encabeixo ací els greuges sobre alguns temes, per exemple, la revocació de privilegis (49), o, també, les jurisdiccions (50), que no han estat estimats.

*** Sentències de corts anteriors***

En aquesta ocasió, hom pot afirmar que trobem un gran nombre de sentències de greuges que porten causa de

47 és el cas del presentat per Gaiceran Esplugues (119,57v), donzell, per certs danys rebuts pel seu pare -difunt- per l'enderroc de molins, fet per enfortir la vila de Clairà; o del 182,86 (presentat pels procuradors dels hospitals generals de Barcelona i Saragossa, per les possessions d'Estefania Carrós preses al Regne de Sardenya per oficials de la cort, atès que encara no han tornat les salines als seus marmessors).

48 és el cas del presentat per P. Saragossa, J. Toledo (et alii) (147,71), pretenent haver dret i causa en 20.000 s. d'aquells 44.200 s. jaquesos deguts pel rei catòlic a Pedro Pérez Bolea.

49 Són tots desestimats: el 102,50 (clamant-se el comanador de l'Espluga de Francolí, d'un privilegi atorgat el 1510 a Montblanc pel rei catòlic que poguessin fer camins); 229,113v (demanant que es revoqués una empara pel procurador reial de Rosselló i Cerdanya en el lloc d'Alenyà); 230,113v (reclament la revocació de les execucions contra la ciutat de Lleida fetes pel receptor dels coronatges i maridatges, la qual pretén estar-ne exempta per privilegis); 234,115 (perquè es revoqui la concessió d'una batllia del Rosselló pretenent que és feta en perjudici del monestir d'Arles); 236,116 (per tal que es revoqui la pragmàtica -de 1519- que impedeix que les jurisdiccions i altres coses alienades del patrimoni reial puguin ser cobrades durant trenta anys, perquè perjudica els homes de Palau-Sator i és contra el privilegi que tenen de Jaume II); 237,116 (com l'anterior, però els homes de Torrent, Torrentí i Fitor).

50 Són els greuges: 136,66v (per una sentència donada contra l'actor pel lloctinent de batlle general de Catalunya, en favor del fisc de dita batllia); 177,85 (per la jurisdicció de Basora que comprà Guillem de Peguera *quondam*).

sentències dictades per proveïdors de greuges d'altres corts. Així, tenim 98 greuges -gairebé tots provinents de la cort de 1528 ⁽⁵¹⁾- presentats per aquest motiu, de tots els quals se'n desestimen dotze, d'on nou corresponen a sentències de la cort de 1528 ⁽⁵²⁾ i tres a la cort de 1520 ⁽⁵³⁾.

1534,1,1: [es correspon amb el 1528,1,1v] Lluís Icart, per sentència de 1529, per una ajuda de casament.

1534,2,1v: [es correspon amb el 1528,49,14v] el procurador de Frederic de Portugal, per sentència de 1529.

1534,4,2v: [es correspon amb el 1528,161,43v] Lluís Cardona, canonge de la Seu de Tarragona, familiar de l'arquebisbe, reclama les 600 lliures sobre la restant quantitat per la sentència de 1528, les quals reclama *en virtut d'un llegat* i per una *in solutum dacio* a ell feta pel col·lector de la cambra apostòlica; (ha de prestar garanties).

1534,5,2v: [es correspon amb el 1528,38,11] Jofre Llordat, havent dret i causa del reverend Joan Cardona, reclama 500 lliures per dit Joan a dit Jofre donades per auxili i ajuda del dot de na Rafela, filla seva, promès pagar a Restituït Torrelles; dita quantitat és d'aquelles 1.000 lliures a dit Joan consignades pel col·lector de la cambra apostòlica *en í sobre* la quantitat a dit

51 Llevat del 199,96v [que es correspon amb el 1520,107,16v], que porta causa de la primera cort celebrada a Barcelona pel rei el 1520.

52 Són els greuges 107,52v [que es correspon amb el 1528,176,47]; 117,57 [que es correspon amb el greuge 1528,181,47]; 122,59 [amb el 1528,154,41]; 139,68 [es correspon amb el 1528,139,37]; 146,70v [es correspon amb el greuge 1528,59,16v]; 194,94 [es correspon amb el greuge 1528,178,47]; 215,104v [amb el greuge 1528,126,34v]; 221,107 [es correspon amb el 1528,166,45]; 225,111 [s.i.].

53 Són el 118,57 [es correspon amb el 1520,109,17]; 135,66 [es correspon amb el 1520,61,9v]; 233,114v [s.i.].

Pedro adjudicada. Vista la sentència en què es condemna el rei a pagar a dit Pedro, vista la consignació de 1.000 lliures feta pel col·lector a dit Joan, vista la donació de dit Joan a dit Jofre de 500 lliures, es condemna el rei.

1534,6,3v: [es correspon amb el 1528,121,33] Anna Marquet, muller que fou *in primis nupciis* de Perot Montrodon, reclama la quantitat restant d'aquelles 367 lliures 4 sous a dit *quondam* adjudicades; vist el testament, es condemna el rei (ha de prestar garanties).

1534,7,4: [es correspon amb el 1528,145,39] Lluís Gilabert, la resta d'aquelles 878 lliures, per sentència de 1529, per la seva quitació (ha de prestar garanties).

1534,12,6: [es correspon amb el 1528,21,5] Gaspar Banyuelos, la restant quantitat d'aquelles 1.097 lliures 1 sou, per sentència de 1528.

1534,13,6v: [es correspon amb el 1528,155,41] Gaspar Vilamala, la restant quantitat d'aquelles 1.000 lliures, per sentència de 1528.

1534,15,7v: [es correspon amb el 1528,101,29v] Guiomar Cruïlles i Urrea, per la restant quantitat d'aquells 800 ducats per ajuda del seu casament concedits per sa Majestat, per sentència de 1528.

1534,16,8: [es correspon amb el 1528,130,35] Jaume Cahorts demana la quantitat d'aquelles 300 unces 28 tarins 12 grans moneda de Sicília a ell adjudicades per sentència de 1529.

1534,22,11: [es correspon amb el 1528,88,25] Isabel Josa, filla i hereva de Vicenç Orrit, per la resta d'aquelles 1.650 lliures, per sentència de 1529.

1534,23,11v: [es correspon amb el 1528,161,43v] el procurador i ecònom del capítol de la Seu de Tarragona, per les 402 lliures als canonges assignades i consignades pel col·lector de la cambra apostòlica, d'aquelles 1.484 lliures que sa Majestat ha de pagar a Pedro Cardona, per sentència de 1528.

1534,24,12: [es correspon amb el 1528,161,43v] el cardenal Dòria, per les 3.000 lliures a ell consignades pel col·lector de la cambra apostòlica, d'aquelles 1.484 lliures que sa Majestat ha de

pagar a Pedro Cardona, per sentència de 1528. Vista la sentència de consignació i la potestat de dit col·lector, es condemna el rei.

1534,25,12v: [es correspon amb el 1528,48,13v] Lluís Senesterra, *i sos germans*, per la resta d'aquelles 5.523 lliures a ell adjudicades, per sentència de 1528.

1534,28,13v: [es correspon amb el 1528,35,10] mossèn Galceran Durall, per la resta d'aquells 133 $\frac{1}{3}$ ducats per salaris de gentilhome de la reial custòdia (amb albarans), per sentència de 1528.

1534,30,14v: [es correspon amb el 1528,46,13] misser Miquel Xicot, per la restant quantitat d'aquells 100 ducats, per sentència de 1529.

1534,33,16: [es correspon amb el 1528,65,18] mossèn Gismundo Barberà, cavaller, per la resta de les 1.366 lliures 8 sous per la seva quitació de gentilhome, adjudicades per sentència de 1529; més altres quantitats (amb albarans d'escrivà de ració) i cauteles d'ajuda de costa atorgades per sa Majestat; es condemna el rei *per tot el que restarà a pagar*.

1534,36,17: [es correspon amb el 1528,7,2v] mossèn Miquel Vallseca, per la restant quantitat d'aquells 335 ducats per la seva quitació, per sentència de 1529; més 216 ducats (amb albarans) per dita raó. Els provisors condemnen el rei a pagar-li el que resti del compte de 1529, *més el que li és degut després de dita sentència*, que diu pren suma de 495 ducats 5 sous 4 diners.

1534,38,17v: [es correspon amb el 1528,161,43v] misser Esteve Salavardenya, doctor del reial consell, reclama 250 lliures *en què és estat agradaut* en els béns de l'espoli de Pedro Cardona, pels jutges d'agraduació. Vista la consignació en virtut de la sentència d'agraduació feta pel col·lector de la cambra apostòlica, de dita quantitat sobre aquelles 1.484 lliures 5 sous 2 diners pels proveïdors de la cort de 1528, alhora es decreta que *es tingui en compte el que pugui haver rebut dels compartiments anteriors, o que altrament aparegués*.

1534,39,18: [es correspon amb el 1528,161,43v] misser Pedro Clariana reclama aquelles 500 lliures a fra Pere Vilatorta, comanador de l'abadia de Sant Pere de la Portella pel col·lector de la cambra

apostòlica, sobre la quantitat a Pedro Cardona adjudicada per sentència de 1528. Vista la sentència, la consignació feta per dit col·lector i la *in solutum dacio* feta per dit abat a dit Pere Clariana, es condemna el rei *ut in superiori*.

1534.40.18v: [es correspon amb el 1528,161,43v] misser Francesc Morelló, per 788 $\frac{1}{2}$ ducats consignats pel col·lector de la cambra apostòlica al bisbe de Nicòpoli deguts per la pensió que rebia per virtut de butlles apostòliques sobre els fruits i rendes de l'arquebisbat de Tarragona, consignant dita quantitat sobre aquelles 18.484 lliures 1 sou 2 diners adjudicades Pedro Cardona per sentència de 1528. Vista la sentència i la consignació feta pel bisbe de Nicòpoli a misser Martí Santacana, protomèdic en el Regne de Navarra, el qual els ha consignats a dit Morelló, es condemna el rei *ut in superiori*.

1534.41.18v: [es correspon amb el 1528,13,3v] mossèn Carles Oms, per la restant quantitat a ell adjudicada pels proveïdors de 1528 per la gràcia de 4.000 sous / any que tenia de Ferran II, confirmada per sa Majestat; més el que li correspongui pel temps corregut.

1534.42.19v: [es correspon amb el 1528,114,32(?)] els tutors i curadors dels fills de mossèn Perot Altariba, per la resta d'aquelles 387 lliures 14 sous 4 diners, per sentència de 1528, liquidada pel regent la tresoreria general. Vista la demanda i la certificació del regent, es condemna el rei a pagar-los *el que resta a pagar*.

1534.43.20: [es correspon amb el 1528,41,11v] Francesc Llop i Joan Ribera, per la resta d'aquelles 400 lliures, per sentència de 1529.

1534.44.20: [es correspon amb el 1528,42,12] Francesc Llop i Joan Rafel Cerdà, per la resta d'aquelles 1.334 lliures 5 sous 10 diners, per sentència de 1529; el rei és condemnat *ut in superiori*.

1534.46.21: [es correspon amb el 1528,123,33v] Isabel Cotxa, tenint lloc de mossèn Joan Cotxa *quondam*, son marit, per la resta d'aquelles 120 lliures a ell adjudicades, més 2.600 sous, per salaris deguts, amb albarans, per sentència dels proveïdors de 1529; més 2.364 sous (amb albarans d'escrivà de ració) per la quitació de dit

ofici de l'1-maig-1529 al 4-juny-1530; vists els albarans i el testament, es condemna el rei a pagar el que hi resti.

1534,49,23: [es correspon amb el 1528,173,46] Jerònima Sorts, hereva del seu marit Joan Sorts, per la resta d'aquelles 151 lliures i sou i diner a ella adjudicades el 1529; més 2.000 sous que pretén ser-li deguts (amb albarà del mestre racional). Els provisors declaren dit albarà ser comprès en la quantitat a ella adjudicada el 1529, alhora que proveeixen que sigui restituït al mestre racional; es condemna el rei a pagar el que hi resta.

1534,52,24y: [es correspon amb el 1528,4,2] Isabel Gualbes, vídua de misser Joan Gualbes *quondam*, regent la cancelleria, per la resta de les quantitats a ella i als seus fills Isabel Cervelló, Joan Bonaventura Gualbes (i altres) adjudicada el 1529. Demana que li sigui esmenat un pretès error de compte de 100 lliures que no li foren adjudicades en el greuge estimat, ja que del 13-gen-1516 fins al 13-jul-1529 han transcorregut 13 anys, 6 mesos que serien 1.350 lliures, i no li'n foren adjudicades sinó 1.250; més el que després haurà corregut; més diverses quantitats per quitacions que presenten els fills, de què tenen albarans.

1534,53,25y: [es correspon amb el 1528,76,21] mossèn Jaume Cahorts, fill i hereu de Francina Cahorts, sa mare, per la restant quantitat d'aquelles 514 lliures a ella adjudicades per sentència de 1529; vista la sentència i el testament, es condemna el rei, presentada la cautela.

1534,54,26: [es correspon amb el 1528,32,9] el vescomte de Rocabertí, per la resta d'aquells 1.000 ducats, per sentència de 1529.

1534,56,27: [s.i.] Isabel Comas, *en cert nom demanant* ⁽⁵⁴⁾, per la resta d'aquelles 394 lliures 11 sous 4 diners, més 7 quintars de mel, 21 lliures, per les causes en la sentència de 1528 contingudes; es condemna el rei a pagar-li el degut *en els noms que demana*.

54 Ocasionalment apareix alguna sentència amb aquesta clàusula; sembla, però, que als provisors els basta l'acreditació de procuració que fa la persona que presenta la reclamació.

1534. 67.30: [es correspon amb el 122,33v] el síndic de la Bisbal, Miquel Benet, per les 115 lliures 4 sous 9 diners, per sentència de 1528.

1534.72.32: [es correspon amb el 1528,25,6] Eulàlia Sunyer, germana i hereva de Llorenç Mallol *quondam*, argenter, per la resta dels 2.565 ducats a dit Mallol adjudicats per sentència de 1529.

1534.73.33: [es correspon amb el 1528,9,3] mossèn Galceran Albanell, per la restant quantitat, per sentència de 1528; *ut in precedenti*.

1534.76.34: [es correspon amb el 1528,161,43v] misser Joan Solsona, canonge de Barcelona, procurador de misser Joan Pogi, col·lector de la cambra apostòlica, reclama les 2.800 lliures que diu resten a pagar d'aquelles 18.487 lliures 1 sou 2 diners adjudicades a Pedro Cardona per sentència de 1529, com que en els béns dels prelats succeeix la cambra apostòlica; com que dit arquebisbe n'havia rebut una part dels diputats, i com que el dit col·lector n'ha fetes consignacions a diverses persones, es condemna el rei a donar al col·lector o al seu procurador *el que resti a pagar, deduïdes les consignacions fetes*.

1534.77.35: [es correspon amb el 1528,161,43v] mossèn Francesc Setantí i d'altres ⁽⁵⁵⁾, demanant 120 lliures, als sobredits i a cada un d'ells consignades pel col·lector de la cambra apostòlica sobre el que fou adjudicat a l'arquebisbe de Tarragona.

1534.82.37v: [es correspon amb el 1528,22,5v] mossèn Perot Vila, cavaller, per 670 $\frac{1}{3}$ ducats per la seva quitació de gentilhome (es condemna el rei a pagar el *resíduo* del que fou adjudicat per sentència el 1528); més 495 $\frac{1}{3}$ ducats, amb albarans d'escrivà de ració (el rei és condemnat); més el *resíduo* de la sentència de 1528 a favor del seu cunyat Galceran Marquet [es correspon amb el 1528,24,6] i 279 $\frac{1}{3}$ ducats amb albarà, deguts a dit Marquet de qui diu tenir cessió (com que *no n'ha feta demanda en escrit de suplicació* i la cessió és de l'octubre passat, que suposa que ja ha transcorregut el

55 Francesc Jovellís, notari, 388 ll. 2 s.; Joan Pedrosa, apotecari, 177 ll. 7 s. 11 d.; Antoni Fenodí, 86 ll. 16 s. 7 d.; Francesc Cerdà, 90 ll.; Antoni Coch, 360 ll.; Caterina Negra, 120 ll.; Joan Negre, 50 ll.; Alexandre Cardona, pastisser, 50 ll.

temps de donar greuges, són desestimades, alhora que es reserva dret en un altre judici, si algun els correspondrà).

1534,86,41: [es correspon amb el 1528,98,28] per la resta d'aquelles 820 lliures 16 sous, per sentència de 1528, més el que *aprés li és degut sobre la consignació de 60 ducats / any i per albarans d'escrivà de ració.*

1534,90,43: [es correspon amb el 1528,14,4] mossèn Galceran Albanell, com a pare i legítim administrador dels seus fills hereus universals de mossèn Bernat Almogàver *quondam*, paborde de Manresa, per la restant quantitat a dit *quondam* adjudicada el 1528 per la quitació de capellà de la capella de sa Majestat; alhora que demana que *sigui esmenat l'error comès per dit quondam en la qual demanda no demanava sinó 25.000 sous salvat dret de compte, i els seus albarans mostren 25.904 sous; vista la documentació, l'error i el testament, es condemna el rei a pagar el que serà degut.*

1534,92,44v: [es correspon amb el 1528,36,10v] Gabriel Joan Coll, cavaller, agutzil extraordinari de sa Majestat, per 228 lliures salvat dret de compte del que li resta a pagar de les 429 lliures a ell adjudicades el 1528 per son salari (es condemna el rei); més 175 lliures per dit salari (a raó de 6 sous / dia) des de la sentència de 1528 fins al 2-oct-1532 (es condemna el rei a pagar, segons el que serà liquidat pel regent la tresoreria); més 108 lliures per l'ofici d'agutzil ordinari que ha regit des de la mort de mossèn Jaume Fiveller (el procurador fiscal és absolt, alhora que es reserva dret per a un altre judici).

1534,95,46v: [es correspon amb el 1528,106,30v] Anna Segurióles, per la restant quantitat de 1529.

1534,96,47: [és correspon amb el 1528,90,25v] Gregori Echevarría, per la restant quantitat de 1528.

1534,99,48: Felip Castre, actor dels tutors de Felip Castre, hereu de Pedro Castre *quondam*, vescomte de Canet, per les 1.346 lliures restants a pagar de la quantitat de 2.000 ducats adjudicada el 1528.

1534,100,48v: [s.i.] Jerònima Gualbes, per la restant quantitat de 1528.

1534.101b.49v: [es correspon amb el 1528,113,32] Elionor Pardà, muller i hereva de Joan Pardà *quondam*, la restant quantitat a ella adjudicada el 1528; més 24 lliures a dit *quondam* degudes per raó del seu salari; es condemna el rei a pagar-li el que serà degut fins a l'òbit de dit son marit.

1534.103.51: [es correspon amb el 1528,91,25v] Pedro Pérez Otamendi, per certa quantitat a ell adjudicada el 1528.

1534.109.53: [es correspon amb el 1528,80,23] mossèn Berenguer Oms, cavaller, per la restant quantitat d'aquells 32.000 ducats, per sentència de 1529; es condemna el rei *pel que li resta a pagar*, prestada caució idònia.

1534.110.53v: [es correspon amb el 1528,84,24] el procurador de Gaspar Núñez, per la resta de la quantitat adjudicada per sentència de 1528.

1534.112.55: [es correspon amb el 1528,141,63v] misser Pere Aguiló, doctor en drets de Tarragona i Joan Mensa, notari de Tarragona, reclamen 335 lliures (el primer) i 45 lliures (el segon) en les quals quantitats cada un d'ells ha estat agradauat en la sentència d'agraduació del jutge apostòlic, en els béns i espoli de Pedro Cardona, i de les quals quantitats és estada feta, a cada un d'ells, *in solutum dacio* i consignada pel col·lector de la cambra apostòlica sobre el que fou adjudicat a dit arquebisbe el 1528.

1534.113.55v: [es correspon amb el 1528,77,47] Anna Torrelles, per 133 $\frac{1}{3}$ ducats a ella adjudicats el 1529.

1534.114.55v: [es correspon amb el 1528,134,36v] Jerònima Isana, per la resta d'aquells 300 ducats, per sentència de 1529.

1534.120.58: [es correspon amb el 1528,57,16] Galceran Oliver, per 965 lliures 5 sous resta de les quantitats que li foren adjudicades el 1528.

1534.123.59: [es correspon amb el 1528,31,9v] Berenguer Arnau Castre *òlim* Cervelló, com a hereu de Pedro Castre *òlim* Cervelló *quondam*, per la quantitat a dit Pedro adjudicada per sentència de 1528, més els salaris que *han corregut après* de dita sentència fins el dia del seu òbit. Vista la demanda, a la qual s'és oposat el vescomte d'Evol pretenent cert dret o interès en dita quantitat, es condemna el rei, segons la liquidació que en farà el mestre racional.

1534,125,60: [es correspon amb el 1528,161,43v] Joan Benet Cardona, per 600 lliures a ell adjudicades per la sentència d'agraduació de l'espoli de Pedro Cardona, donades pel jutge apostòlic i després pel col·lector de la cambra apostòlica, *consignada i cessionada en i sobre el que fou adjudicat a dit arquebisbe el 1528.*

1534,126,61: [es correspon amb el 1528,161,43v] mossèn Jaume Soldevila, per 343 lliures a ell *cessionades* pel col·lector de la cambra apostòlica, i consignades sobre el que fou adjudicat a l'arquebisbe el 1528.

1534,127,61v: [es correspon amb els 1528,37,10v; 1528,38,11; 1528,60,17] el procurador dels nobles Pedro Cardona, portant veus de general governador a Catalunya, Antoni Cardona, lloctinent general al Regne de Sardenya, Aldonça Cardona, per les quantitats a *quiscú d'ells* adjudicades el 1528, més la quantitat a Lluís Cardona, arquebisbe, el 1528 adjudicada, de la qual quantitat *havia fet donació en vida als predits.*

1534,129,63: [es correspon amb el 1528,63,17v ⁽⁵⁶⁾] mossèn Francesc Marlès Malla, agutzil ordinari de sa Majestat, en nom seu propi i com a procurador de Pere Martí Marlès, germà seu, de la capella de sa Majestat, per la resta de la quantitat que els fou adjudicada per sentència de 1528, més el que els correspongui pel temps transcorregut; es condemna el rei a pagar, d'acord amb la liquidació que en farà el mestre racional, restituïts els albarans d'escrivà de ració.

1534,131,64: [es correspon amb el 1528,3,1v] l'ecònom i procurador de la venerable abadessa del convent de Jerusalem de Barcelona, per 2.749 lliures 17 sous 3 diners que resten a pagar d'aquelles 3.989 lliures 5 sous de la sentència de 1528.

1534,132,64v: [es correspon amb el 1528,75,20v] Beatriu Seguí, per 264 lliures menys 3 sous *de resta de major quantitat* a ella adjudicada per sentència de 1528.

1534,140,68: [es correspon amb el 1528,112,31v] Beneta Tremps, muller relictà de Pere Benet Tremps *quondam*, procurador fiscal de la

règia cort, per 150 lliures 5 sous de resta de les 358 lliures a dit *quondam* adjudicades pel seu salari, per sentència de 1529.

1534,148,71v: [es correspon amb el 1528,100,29] Joan Costabella, per la resta dels 600 ducats que li foren adjudicats el 1528, atès que sa Majestat havia ofert una expectativa a ell del primer ofici que vaqués al Regne de Nàpols fins a 300 ducats / any, i aquella no era estada efectuada, ans per sa Majestat li era estada revocada ⁽⁵⁷⁾. Demana també uns 1.500 ducats, a raó de 300 ducats / any del 10-maig-1529 a 1533. Es condemna el rei a pagar el que resti, més 400 ducats per raó dels danys rebuts, més la provisió que li sigui feta gràcia del primer ofici que vacarà.

1534,155,76: [es correspon amb el 1528,183,49] Pedro Rocabertí, per la resta de l'interès d'aquells 31.200 sous amb l'interès de 20.000 per 1.000 que se li adjudicaren per sentència de 1528 ⁽⁵⁸⁾, el qual interès diu pren suma de 2.202 lliures 12 sous 8 diners, deduïdes 1.653 lliures 18 sous 8 diners que pretén són en paga de l'interès i no del deute principal.

1534,167,77: [es correspon amb el 1528,34,10] Joana la Cavalleria, muller que fou de mossèn Joan González Resende, senyor d'Alcarràs, reclama, entre d'altres coses ⁽⁵⁹⁾ la restant quantitat adjudicada a dit *quondam* per sentència de 1528.

57 Els proveïdors també tenen en consideració que sa Majestat era estada condemnada a efectuar-li dita expectativa en el primer ofici que vaqués (...) i que ha vacat l'ofici de les contumàcies per mort de qui l'ocupava el 1529.

58 Es recorda en l'argumentació que ara es fa que és perquè el castell i el seu terme foren presos pel procurador fiscal; però com veurem, quan una sentència ja ha passat en *res iudicata* perd rellevància el motiu que originà que fos dictada.

59 Són desestimades les reclamacions de 166 $\frac{1}{3}$ duc. per salari de gentilhome de la reial custòdia per albarans dipositats en poder del mestre racional (no proceir, per no estar els albarans en son poder) i del salari de dit *quondam*, d'1-jul-1528 a 19-ag-1530, a raó de 200 duc. / any que serien 412 duc. 21 s. (no proceir, per no ser dada en temps degut).

1534,169,78: [es correspon amb el 1528,135,37] el síndic de la universitat de la vila de Salses, per la resta de 400 ducats adjudicats per sentència de 1529.

1534,173,79v: [es correspon amb el 1528,76,21] el noble Bernat Albert presenta greuge així en nom propi com a procurador dels dejús escrits cavallers i gentilhomes de les *cinquanta llances*, qui els passats dos anys havien residit per manament de sa Majestat en els Comtats de Rosselló i Cerdanya per a guardar-ne la frontera, per tal que els siguin pagades, a ells o als seus successors, les quantitats restants de les pecúnies deixades per sa Majestat per pagar els greuges de la cort de 1528 (60).

1534,176,84v: [es correspon amb el 1528,58,16] el procurador de mossèn Miquel Bastida, per la restant quantitat d'aquells 1.000 ducats per sentència de 1528; es condemna el rei, *firmada àpoca de rebut*.

1534,183,86v: [es correspon amb el 1528,92,26] Joan Llorenç Calça, notari de Barcelona, *segons diu* havent dret i causa de na Maria, muller *in primis nuptiis* d'Eloi Joan Escapolat, i filla de Joan Guerau Boïgues, tots dos escrivans de manament, per la resta d'aquells 960 sous a dit Boïgues adjudicats el 1528 per la seva quitació. *Atès que consta que dita Maria té els albarans*, es condemna el rei pel que restarà a pagar.

1534,185,89v: [es correspon amb el 1528,17,4v] Pere Joan, per la restant quantitat de 1529 per la seva quitació ordinària de

60 Són: Antoni Jou; Eimeric Gleu; Ermengau Martí; Bartomeu Moros; Diego Cabrero; Francí Garriga, menor; Francesc Cadell; Ferrando Ballaró; Vidal Grimau; Joanot Arenes; Joan Ortosa; Guerau Gíginta; Joan Banyulls; Joan Luna; Ramon Ardena; Pere Guil; Joan Seguer; Jaume Saragossa; Joanot Banyulls; Rafel Aras; Dalmau Castre; Joanot Rius; Gaspar Ginaga; Bartomeu Tardiu; Galceran Vilanova; Pere Oluja [Oliva?]; Llorenç Carrera; Joan Pla; Francesc Fort; Perot Rius; Joan Andino; Bernat Albert; Francesc Llupià; Miquel Vilanova; Joanot Modaguer; mossèn Reart; Macià Reboster; Pedro Delàs; Guerau Cadell; Bernat Sanxo; Lluís Cantà; Honorat Gimau; tots demanen (i n'obtenen sentència) 12.500 morabatins moneda de Castella més la resta de la quantitat a ells adjudicada el 1528. Pedro León i Joan Serrano, trompetes; Joan Narbonès, trompeta: 6.250 morabatins més el restant. Pedro Castre, capità, 25.000 morabatins més el restant.

secretari, més la quitació de dit ofici (amb albarans d'escrivà de ració). Vista la certificació del mestre racional, es condemna el rei.

1534.186.90: [es correspon amb el 1528,89,25] misser Francesc Castelló, advocat fiscal de la règia cort i del reial consell, per la resta d'aquelles 400 lliures a ell adjudicades per sentència de 1529 per la seva quitació, més el que ha corregut del 10-jul-1528 ençà. Es condemna el rei a pagar-li 600 lliures.

1534.188.91: [es correspon amb el 1528,105,30 ⁽⁶¹⁾] els síndics de la ciutat de Barcelona diuen que el 1528 sa Majestat fou condemnada a pagar 23.716 lliures de les rendes del marquesat d'Oristany i Gociano, i que no se n'ha feta consignació. Es condemna el rei a donar i fer donar dita consignació i executorials.

1534.189.91v: [es correspon amb el 1528,105,30] els síndics de la ciutat de Barcelona, atès que pel rei Joan fou venut a la ciutat un censal de preu 12.100 lliures de pensió anual de 484 lliures, pel qual censal *pretenen ser degudes* 16.620 lliures per les quals s'obtingué sentència el 1528 de 23.716 lliures, ultra les quals diuen són degudes 2.904 lliures. Es condemna el rei a fer consignació a la dita ciutat de dita quantitat de 23.716 lliures, sobre les rendes del dit marquesat d'Oristany i Gociano; quant a les 2.904 lliures ⁽⁶²⁾, es resol que no ha lloc, ni proceir, alhora que romanen vàlides les salvetats de la sentència de 1529.

1534.189bis.92: [es correspon amb el 1528,160,43] Lluís Beaumont, conestable de Navarra, pel *resíduum* de les 4.000 lliures a ell adjudicades el 1528, més el degut pels cinc anys correguts des de la sentència, i que encara no se n'ha fet la lluçió que decretaren els proveïdors de 1520 i de 1528. Es condemna el rei ⁽⁶³⁾.

61 Aquesta sentència i la següent tenen l'origen en el mateix greuge de la cort de 1528.

62 Atesa l'especial obligació i missió entre mans que té la ciutat de les rendes de la batllia general de Catalunya, i si no s'és demostrat el contrari, es reserva dret en un altre judici.

63 Se'n fixen les dates, i es decreta que n'haurà de firmar època de rebuda.

1534,190bis,92v: [es correspon amb el 1528,96,27] Pedro Aragall, per 100 florins de renda anual assignats per Joan II amb privilegi a Jaume Aragall, pare seu, i després a dit Pedro, sobre les rendes i emoluments reials de les salines de Quars de Sardenya, després confirmat pel rei catòlic en privilegi dat a Toledo a 8-juny-1480 (es condemna el rei, des de la data del privilegi de Ferran II fins al dia de la mort de dit rei); més 4.000 sous jaquesos que li concedí Ferran II amb privilegi, ampliant-ne un altre del rei Joan per vida d'un hereu -dit Pedro-; més el que li és degut pel greuge sentenciat el 1528 (64).

1534,195,94v: [es correspon amb el 1528,195,44v] misser Pere Ferrer, actor i procurador dels fills i hereus de Joan Vinyals *quondam* mercader, i d'altres persones havent interès en les coses *dejús* escrites, per la resta de les 1.726 lliures 13 sous 8 diners adjudicades a Francesc Serra, procurador de Francesc Llop i altres, per sentència de 1528.

1534,197,95: [es correspon amb el 1528,30,9] Margarida Llupià, succeint mossèn Gaspar Llupià, cavaller, per 300 lliures anuals concedides pel rei catòlic a dit Gaspar sobre els emoluments de la procuració reial del Rosselló durant la seva vida, per les pensions degudes fins al dia del seu òbit (passen 24 anys del dia de la concessió). Vista la sentència de 1528 (en què es decreta dit greuge *no proceir*, alhora que es fa reserva de dret sobre la marmessoria dels béns del rei catòlic) s'argumenta en sentit contrari i es trenca la sentència de 1528 fins al punt que es condemna el rei a pagar el que serà degut *sobre els emoluments i rendes de la duana de les pécores d'Apúlia (Nàpols)*.

1534,198,96: [es correspon amb el 1528,19,5] Guerau Fiveller, donzell, hereu de mossèn Jaume Fiveller, agutzil ordinari, per la restant quantitat de 1528, per la seva quitació. Vista la sentència, el testament, els albarans d'escrivà de ració *lliurats a dit quondam després de la promulgació de dita sentència*, es condemna el rei a pagar el que resta, més el que li serà degut per albarans.

64 Quant a les 13 $\frac{1}{2}$ anyades dels 100 florins i a les 8 anyades de les 200 ll., es reserva dret en algun altre judici.

1534.199.96v: [es correspon amb el 1520,107,16v] Jaume Montserrat, mercader de Barcelona, fill de Pere Gabriel Montserrat *quondam*, coadjutor ordinari de mestre racional, per 118 lliures 2 sous a dit *quondam* degudes restants a pagar d'aquelles 903 lliures 4 sous que eren degudes fins al dia de l'òbit pel seu salari de què *se'n donà greuge a les primeres corts de sa Majestat a Barcelona*. Es condemna el rei a pagar-li 116 lliures 2 sous (⁶⁵).

1534.200.97: [es correspon amb el 1528,124,34] Joan Santcliment, tutor i curador de mossèn Andreu Biure, senyor de Sant Jordi, de la vegueria de Girona, per la restant quantitat a ell adjudicada el 1528.

1534.201.97v: [es correspon amb el 1528,102,29v] Joan Santcliment, síndic i procurador de la universitat de Sant Jordi, per sentència de 1528.

1534.204.98v: [es correspon amb el 1528,108,31] Ferrando Albert, per quantitats referents a l'enderroc d'una casa de Salses per fortificar una fortalesa. Vista la demanda i *coses adjudicades en altres corts*, es resol que la sentència de 1528, si no és efectuada, li sigui efectuada, i del que resti a cobrar de 1528 sigui pagat de les pecúnies de 1534.

1534.207.100: [es correspon amb el 1528,156,41v] Maria Banyuelos, per 1.046 lliures 17 sous 8 diners valencianes restants de la sentència de 1528 i per diverses quantitats (⁶⁶), més 6 ducats restants d'un albarà d'escrivà de ració. El rei és condemnat a pagar totes dues quantitats.

Reclama també 817 ll. per 8 anys 2 mesos per la consignació de 2.000 s. anuals. En aquest darrer cas, atès que mossèn Onofre Banyuelos *ha donat greuge per la mateixa raó* pretenent que li

65 De la quantitat adjudicada, *se'n féu partició a sou i a lliura* entre l'hereu de Joan Sorts i dit Montserrat (l'actor), però no abastà. Sorts n'és creditor per 151 ll. i Montserrat per 116 ll. 2 s. Se l'admet perquè *era absent de la ciutat el 1528, en què donà greuge dit Sorts*.

66 P. ex.: 508 ll. valencianes del temps que posà dit greuge fins el 23-des-1533 per una consignació de 3.000 s. anuals (*atès que no consta de diligència alguna, no procedir*).

correspon a ell i no a dita Maria; atès que sobre dita pretensió *entre dites parts penja plet en la reial audiència* sota examen i relació de misser Pere Clariana, es condemna el rei a allò que resolgui la reial audiència (67).

1534.208.100v: [es correspon amb el 1528,157,42v] mossèn Onofre Banyuelos, per 5.400 sous retinguts pels diputats de les pecúnies del servei de 1528 i de les del servei fet a sa Majestat a la present cort, entre d'altres reclamacions. El rei és condemnat segons es declara en el greuge precedent de Maria Banyuelos.

1534.209.101: [es correspon amb el 1528,161,43v] Joan Cardona, elet de Barcelona, per la mercè a ell feta el 1528 de 300 lliures anuals per cinc anys; com que no ha rebut les 1.500 lliures d'aquelles 18.484 lliures 1 sou 2 diners adjudicades a Pedro Cardona, arquebisbe de Tarragona, per cessió de 1.000 lliures a ell feta per Joan Pogi, col·lector de la cambra apostòlica, de les quals 1.000 lliures el bisbe ha fet mercè de 500 lliures a Jofre Lordat, demanant encara les 8.400 lliures *cessionades* per dit Pogi, *que no han pogut haver per les retencions que han fet els diputats per causa de misser Pasqual i altres, en cas que aquelles obtinguessin* (68). Es condemna el rei: per la gràcia de 300 lliures anuals, a 4 anys 4 mesos 27 dies *que han corregut des de la gràcia fins a la demanda*, que són 1.322 lliures 10 sous; per les 500 lliures de dites 1.000 lliures a ell *cessionades* per dit Pogi; pel *resíduum* de dites 8.400 lliures.

1534.224.110: [es correspon amb el 1528,182,48] misser Joan Pasqual, per 50 lliures anuals per l'ofici de drassaner i escrivà de les obres, de 1528 fins a la conclusió de les corts; no consta la seva *intenció* però, *com que n'hi ha sentències anteriors*, es condemna el rei a pagar-li 250 lliures per la seva quitació, més el *resíduum* de 450 lliures a ell adjudicades. Pel que fa als interessos i emoluments de ls galeres després de 1520 *sobre els quals pretén tenir sentència de greuges de 1520 i 1529, com que la taxació fou remesa*

67 Així, els 5.400 s. retinguts pels diputats *de les pecúnies de la tercera part del servei* de 1528, la quantitat deguda de dita sentència fins el 23-des-1533 de les pecúnies del servei de la cort de 1533.

68 Reclama també 5.000 ll. per fustes, rems i arcabussos (*no proceir, reserva de dret en un altre judici*).

als doctors del reial consell en sentència de 1529, es condemna el rei (69).

1534,226,112: [es correspon amb el 1528,138,37] mossèn Pere Ciurana, mercader, per la liquidació de mercaderies que li foren preses a Alger per Joan Negrillo, capità de sa Majestat, i que sigui pagat de les quantitats retingudes pels diputats del servei de 1528, i pel que aquelles no abastarà, ser admès en les 60.000 lliures de 1534. Els jutges resolen que no els correspon de conèixer d'aquesta causa, alhora que fan constar que a petició de la cort se n'ha feta comissió especial per a solucionar aquesta causa de la liquidació -a Pere Arnau Gort i al lloctinent general- (70).

69 Demana la possessió de les rendes reials de Mallorca pels preus i pensions vulgarment dits "Luqui Scarampi" i "Francesco Deude", i es queixa per sentències injustes (per quant no consta de les injustícies preteses contra la sentència de dit Pasqual, li imposam silenci i callament perpetual, alhora que absolen el procurador fiscal). Quant a les sumes que reclama com a salari d'obres de temps del rei Alfons i de Joan II (com que no apareixen liquidats al mestre racional, es reserva dret).

70 Atès que tots dos són membres del reial consell, sembla que es resoldrà per mitjà d'un judici davant la reial audiència.

Cort de Montsó de 1537 (1)

Reunits una vegada més a l'església major de la vila, per una convocatòria feta el 16 de juny des de Valladolid (2) després de diverses prorrogacions, els braços escoltaren la proposició el 13 d'agost; la cort fou llicenciada el 19 de novembre.

Continuaven la situació bèl·lica a Europa i les topades amb els francesos i altres enemics aliats amb ells per totes les fronteres de l'imperi, alhora que cada vegada era més costós mantenir les tropes, pel qual motiu l'emperador es veié obligat a convocar, un cop més, corts generals per als territoris peninsulars de la Corona d'Aragó per mirar d'aconseguir més recursos (3).

1 Documentació.- *Sentències*: ACA, CR, Vària, 14; ACA, G, 1083; ACA, G, 1084/2; *Apoques*: ACA, G, 1085; *Compartiments*: ACA, G, 1084/1; *Dates*: ACA, G, 1081; *Processos: comú*: ACA, G, 1020; ACA, G, 1019; *eclesiàstic*: ACA, G, 1018; ACA, G, 1012/2; *militar*: ACA, G, 1021/2; ACA, G, 1021/1; *reial*: ACA, G, 1012/3; IMEB, CC, *Corts, XVI-67*. *Altres*: BNM, Ms. 6646, f. 36v. COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 352-355; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 134-135.

2 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 352. Tot i que d'acord amb les disposicions recollides en les CADC i la interpretació de la doctrina, el monarca havia de convocar cort als catalans al Principat i des del Principat, és corrent de trobar convocatòries fetes des de diversos punts de la geografia peninsular, i fins i tot europea. Cal destacar el fet que no hem detectat que els estaments protestessin per aquesta circumstància; probablement l'acceptació devia provenir del fet que ja desitjaven prou de celebrar cort amb el rei com per, una vegada convocada (des d'on fos) posar-hi traves i retardar-ne l'inici.

3 COROLEU / PELLA, *Las córtes ...*, p. 353-354; MARICHALAR / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 134.

L'estament eclesiàstic havia elegit els seus proveïdors el dimarts 21-ag (4). La provisió que nomenava els jutges de greuges fou dictada el dissabte 15-set-1537 (5). El monarca va nomenar " ... en jutges y proveydors /²⁵ de greuges y reparadors de greuges y demandes /²⁶ donats i donades contra la prefata Real Majestat ... " (6), per part seva, Joan Cardona, bisbe elet de Barcelona, canceller, Miquel May, vice-canceller, Francesc Gralla i Desplà, mestre racional, misser Miquel Joan Pastor, regent la cancelleria i del consell suprem, misser Pere Arnau Gort, regent la cancelleria al Principat, Jeroni Agustí, batlle general, Joan Ferrer Puig, regent la tresoreria, misser Francesc Castelló, advocat fiscal, i misser Francesc Muntaner, doctor del reial consell; per part de la cort, per l'estament eclesiàstic, fra Miquel Pedrotxa, abat de Montserrat, mossèn Francesc Oliver, prior, canonge i síndic del capítol de l'església de Tortosa, fra Gaspar Ferrer, procurador del prior de Catalunya; per l'estament militar, don Dimas Requesens, subrogat en lloc de Pedro Rocabertí, mossèn Berenguer

4 ACA, G, 1018, f. 18v. Pel que fa al cas valencià, hom pot veure en ACA, G, 1019, la suplicació del braç eclesiàstic per als provisors, del 10-set (f. 94v-95v), del braç militar (f. 95v-96) i del braç reial (f. 96) del dit Regne.

5 ACA, G, 1020, f. 159-162; ACA, G, 1019, f. 102v-105; ACA, G, 1018, f. 52-55v; ACA, G, 1021/2, f. 44-45v; ACA, G, 1012/3, f. 21v-24.

COROLEU i PELLA (*Las córtes ...*, p. 355) es confonen i afirmen que en aquesta data "...presentaron los catalanes un memorial de agravios ..." alhora que l'emperador "acceptava" (quan de fet sí que accepta, però també nomena) els provisors de la cort i nomenava els seus.

6 ACA, G, 1083, f. 1.

Oms, cavaller, Francesc Pons, donzell; per part de l'estament reial, Bernat Vilana (7), Joan Clausens, subrogat en lloc de Francesc Paulet, síndic de Perpinyà, i Joan Ganasto, síndic de Balaguer, doctor en quiscun dret. Varen jurar el càrrec -en tandes successives- el 24 i 27-set, el 23-oct i el 10-nov (8). Una deliberació del braç reial establia que els provisors tinguessin el salari acostumat de 20 i 30 lliures, segons si eren presents o bé absents (9).

Per tal d'evitar els perjudicis i molèsties que deriven de l'exigència que els qui ja tenen un greuge sentenciat de la cort anterior hagin de tornar a presentar greuge en aquesta cort, es demana al rei que, per acte de cort o pel mitjà més adient, proveeixi que basti la sola ostensió de la sentència anterior i no calgui tornar a instar el procés, sinó que, en definitiva, els provisors de la cort en qüestió queden vinculats per les decisions dels seus predecessors en el

7 També hi apareix, després, mossèn Francesc Tarré Picalquers, síndic de Barcelona, sense cap indicació de canvi.

8 ACA, G, 1020, f. 168v-169v, 180v-181 i 256; ACA, G, 1019, f. 110-110v, 111v-112, 122-122v i 134. Hom pot veure el jurament dels provisors de la cort valenciana en: ACA, G, 1020, f. 166v; ACA, G, 1019, f. 96-96v i 113 ss.

9 És la quarta deliberació del 18-nov, ACA, G, 1012/3, f. 60:

Item fou feta delliberatió y conclusió per lo dit stament reial que les cau- /²⁴ theles'dels provisors de greuges sien expedides ab lo salari acostu- /²⁵ mat pagar, ço és, als presents vint liures, y als absents trenta liures, /²⁶ y que no sien pagades fins a la fi del mes.

càrrec, sota l'argumentació d'una certa economia processal ⁽¹⁰⁾.

Es promulgaren setze constitucions i deu capítols de cort ⁽¹¹⁾ que, essencialment, tractaven aspectes de retribucions i salaris, censals, matrimoni clandestí, desafiaments, pau i treva; confirmació que les comandes de l'orde de Sant Joan dins de Catalunya només es confereixin a naturals, prohibició d'evocacions de causes menors de cinquanta lliures, relacions comercials, etc.

El servei que es concedí finalment al rei ascendia a 210.000 lliures, de les quals 40.000 (el 19 %) quedaven reservades per satisfer els agreujats ⁽¹²⁾. La negociació de l'import del servei, com de costum, fou delicada i gradual. Sembla que l'oferta prèvia, és a dir, la primera

¹⁰ ACA, G, 1021/2, f. 23 bis (Full volant inserit a continuació del dia 27-ag en el procés; la numeració és de l'època de Bofarull):

"E més supliquen los dits tres staments a vostra Majestat per evitar despeses y moltes fatigues ¹ que's segueixen als poblats en lo Principat de Cathalunya y Comtats de Rosselló y Serdanya ² los quals tenints ya declaratió de sos greuges feta o fetes per los provisors de greuges de les ³ corts passades, són forçats, no obstant la dita declaratió, tornar a donar greuge y fan declarar ⁴ altra vegada sobre lo que ya és estat declarat ab grans despeses y desatents, per lo que plà- ⁵ cia a vostra Majestat provehir ab acte de cort o com més servey li sia, que qualsevol persona ⁶ de qualsevol stament o condició sia que tinga sentència donada per los provisors de greuges ⁷ de les corts passades que a sola ostensió de aquella feta dins lo termini prefigidor als pro- ⁸ visors de greuges nomenadors per vostra Majestat y los dits tres estaments sien admesos".

¹¹ Vegeu-ne la descripció i el resum en MARICHALAE / MANRIQUE, *Historia de la legislación ...*, VII (1863), p. 134-135. També pot consultar-se la documentació: ACA, G, 1019, f. 142 ss; ACA, G, 1018, f. 118 ss; ACA, G, 1021/2, f. 93 ss.

¹² ACA, G, 1019, f. 154 ss; ACA, G, 1018, f. 110-113; ACA, G, 1021/2, f. 102-104; ACA, G, 1012/3, f. 55v ss. En ACA, G, 1019, hom pot veure les ofertes valenciana (f. 243 ss) i aragonesa (f. 269 ss).

oferta, que es féu al rei era de 150.000 lliures ⁽¹³⁾; el 3-nov s'havia arribat al punt que ja ascendia a 200.000, amb el compromís que es desagreguessin els greuges ⁽¹⁴⁾. Per contra, els tractadors del rei precisen que, si no hi ha reserva per als greuges, s'acontenten amb un donatiu de 190.000 lliures, però que si se'n fa reserva, no s'hi avindran per menys de 250.000 ⁽¹⁵⁾. El 6-nov, es parla d'una oferta extra de 50.000 lliures més ⁽¹⁶⁾. Tres dies més tard es parla de tornar a l'oferta de les 190.000 lliures per al rei i de 10.000 per als agreujats. Els estaments ja compten amb el fet que, si no hi reïxen, poden recórrer a l'oferta extra de les 50.000 lliures ⁽¹⁷⁾. Finalment l'oferta es concretarà, a partir del 12-nov, en 210.000 lliures, i la discussió es desplaçarà, no a l'import -com fins ara- sinó a les condicions ⁽¹⁸⁾. Per a executar dit acord es féu l'habitual sindicat als diputats del General ⁽¹⁹⁾.

13 ACA, G, 1021/2, f. 73v.

14 ACA, G, 1021/2, f. 76. V. també el f. 78. ACA, G, 1018, f. 95v.

15 ACA, G, 1012/3, f. 49. El braç reial s'hi va avenir el 5-nov (f. 50v). Se'n pot seguir la gènesi, també, en ACA, G, 1018, f. 90v i ss.

16 ACA, G, 1012/3, f. 51v.

17 ACA, G, 1012/3, f. 52v. L'endemà es tornarà a insistir en aquest punt (f. 54v).

18 ACA, G, 1012/3, f. 55v i ss.

19 ACA, G, 1018, f. 114-117v.

Els greuges de 1537

** Quitacions**

Es presenten un total de 21 reclamacions per quitacions, de les quals 16 són estimades i cinc desestimades.

Els setze greuges estimats es distribueixen, per oficis, per ordre decreixent, en gentilhomes de la guàrdia i custòdia de sa Majestat, quatre casos ⁽²⁰⁾; capellà de la capella de sa Majestat, dos ⁽²¹⁾; i també dos per la fabricació de les galeres ⁽²²⁾. Trobem un cas del mestre racional (146,61v); del regent la tresoreria (151,65); d'ajudant extraordinari de mestre racional (17,8v); per capità de fortalesa (94,39v); i per una anada a Saragossa (120,50). Resten tres casos sense especificar ⁽²³⁾. Quant als cinc casos desestimats, n'hi ha un cas d'home d'armes -a Nàpols- (107,45); de capità (108,45); d'agutzil (125,53); d'artiller (153,66), i en resta un sense especificar -de Nàpols- (149,64v).

1537.3.3: el procurador de Lluïsa Sunyer presenta greuge per 400 ducats deguts pel temps de quatre anys, per una provisió del rei sobre els serveis del seu difunt marit, sobre els emoluments de la tresoreria. Es condemna el rei a pagar *el que constarà ser-li degut fins a la conclusió de la present cort.*

1537.6.4: el noble Galceran Remolins, gentilhome de la casa i de la guarda de sa Majestat, reclama 200 ducats per dos albarans d'escrivà de ració per la seva quitació; es condemna el rei.

20 Són el 6,4; 31,14v; 60,26v; 64,28.

21 El greuge 27,12; i el 157,68.

22 El 123,51v; i el 190,87 (per portar-ne el llibre de comptes).

23 Els greuges 3,3; 183,84v; 192,87v.

1537.17.8v: Joanot Anglès, ajudant extraordinari del mestre racional, presenta greuge per la quantitat continguda en albarans d'escrivà de ració, consignada sobre la tresoreria general. Es condemna el rei a pagar-li el que serà degut fins a la conclusió de la cort.

1537.18.8v: [es correspon amb el 1534,89,42] Estefania Gualbes, vídua de Frederic Honorat Gualbes, regent la cancelleria, per la quantitat no pagada d'aquells 1.000 ducats donats a dit *quondam* per sa Majestat per ajuda de casament d'una filla, per sentència de 1534.

1537.27.12: mossèn Guerau Albanell, capellà de la capella de sa Majestat, reclama 408 lliures (amb albarans d'escrivà de ració), *salvat dret de compte*. Es condemna el rei (els albarans, fetes les deduccions que consten, prenen suma de 7.920 sous).

1537.31.14v: Galceran Marquet, ciutadà de Barcelona, presenta greuge per 199 $\frac{1}{3}$ ducats, per albarans d'escrivà de ració per la seva quitació de gentilhome; es condemna el rei.

1537.60.26v: Lluís Margarit, donzell, com a tenint dret i causa (per donació) d'Alonso Carrillo i Margarit, germà seu, reclama 250 ducats a son germà deguts (amb albarans) per la seva quitació de gentilhome. Vistes la demanda, la cessió, la donació i els albarans (los quals comprenen major quantitat), es condemna el rei.

1537.64.28: mossèn Tomàs Boixadors, per 200 ducats per dos albarans d'escrivà de ració per la seva quitació de gentilhome de sa Majestat. Es condemna el rei a pagar-li el que és degut, fetes les deduccions que consten al dors.

1537.94.39v: Berenguer Castre *olim* Cervelló, baró de la Llacuna, com a hereu de Pedro Castre *quondam*, vescomte d'Illa, per 3.519 ducats 10 sous deguts per salaris i mercès, així per la capitania i alcaldia de la fortalesa de Sangüesa [Navarra] com per aquells 130.000 morabatins que sa Majestat va manar pagar-li cada any des del dia que la dita fortalesa va ser enderrocada. Vistes les provisions i el testament, i la sentència reial en favor de dit Berenguer sobre dit testament, vista la publicació del testament de Caterina Castre Pimentel i Lanuça, una provisió de misser Francesc Vallseca, doctor del reial consell, certificatòria de Joan Vallès, tresorer del Regne de Navarra, es condemna el rei a pagar-li un

cuento i 67.000 morabatins moneda de Castella de les rendes de Navarra.

1537.120.50: misser Pere Arnau Gort, doctor en quiscun dret, conseller i regent la cancelleria, per 900 ducats pel salari de l'anada que féu a Saragossa, més el degut per altres gràcies; es condemna el rei a pagar-li el que li és degut *fins a la conclusió de la cort*.

1537.123.51v: Pau Seguí, mercader de Barcelona, per 250 lliures de quan serví en la fàbrica[ció] de les galeres a Barcelona els anys 1527, 1528 i 1529. Es condemna el rei a pagar-li 150 lliures barceloneses, prestada caució idònia.

1537.146.61v: Francesc Gralla i Desplà, mestre racional de la règia cort, reclama 39.098 sous 10 diners deguts per albarans d'escrivà de ració, així per la seva quitació ordinària de 10 sous / dia com per altres gràcies (es condemna el rei a pagar dita quantitat que és en 14 albarans); més 33.400 sous per una cautela firmada per sa Majestat d'una ajuda de costa de 200 ducats / any que diu li són deguts des del 5-des-1530 (rei condemnat, des de dit dia fins al 19-nov-1537, dia de conclusió de dita cort, que són 6 anys 11 mesos 15 dies); més una cautela de mercè de 3.000 sous valencians (es condemna el rei a pagar-la, que són 20.895 sous valencians, *que reduïts a catalans són 23.857 sous i diner*). Totes tres partides acumulades prenen suma de 96.356 sous 11 diners.

1537.151.65: els tutors i curadors de Marianna Ferrer, filla i hereva de mossèn Jaume Ferrer *quondam* regent la tresoreria, per 2.000 lliures *salvat dret de compte*, per dit ofici; es condemna el rei a pagar-li 32.897 sous 1 diner.

1537.157.68: Elisabet Pasqual i Vives, muller relictà de mossèn Francesc Pasqual, com a tenint lloc i cessió de Miquel Vives, capellà de sa Majestat, demana 5.580 i 360 sous (amb albarans) a dit Vives deguts per raó del seu salari (es condemna el rei a pagar-li com a donatària del dit Vives, dites quantitats fetes les deduccions que consten); més 40 lliures a ell degudes per cauteles (*atès que no consta de sa intenció, li imposen silenci*).

1537.183.84v: Maria Brunell i Boïgues, hereva de Joan Boïgues, reclama 600 sous (amb albarans d'escrivà de ració) a dit *quondam* deguts; es condemna el rei.

1537.190.87: Joan Riambau demana l'esmena del temps que serví a les drassanes de Barcelona portant el llibre de comptes dels mestres i altres oficials, ministres i persones. Es condemna el rei a pagar-li 30 ducats, *prestada idònia caució*.

1537.192.87v: Joana Resende i la Cavalleria, per 340 $\frac{1}{3}$ ducats deguts al seu marit per albarans d'escrivà de ració; es condemna el rei, *prestada idònia caució*.

*** Quantitats***

Dels 13 greuges presentats només se'n desestimen dos (24). Les reclamacions es distribueixen en: sis per l'import de diversos materials (25); quatre per diversos privilegis (26); i un de sol per préstecs al rei -Joan II!- (147,62v).

1537.96.40v: Jerònima Fiveller (a) Vesachs, com a succeint na Beatriu Vesachs, muller relictà de Dimas Vesachs *quondam* agutzil de sa Majestat, presenta greuge (en dit nom) per 200 lliures a la dita *quondam* mare seva i tot el que li serà degut per un privilegi anual de 18 lliures dat per Ferran II a dita *quondam*; es condemna el rei.

1537.138.58: Jeroni Bosc, esparter, per 27 lliures 13 sous 1 diner, per raó de la resta de compte tingut amb ell i amb mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria, per raó de certs llibants que li havia donats *per ops de les galeres* que sa Majestat havia manades fabricar a Barcelona. Vista la demanda i la

24 El 88,38 (per una consignació) i el 191,87 (pel preu del vestuari de l'ofici d'arxiver).

25 El greuge 138,58 (per llibants de les galeres); 139,58 (per veles); 142,60 (per armament); 147,62v (per pintures); i el 187,86 i 189,86v (per arbres per a les galeres).

26 Són els greuges 96,40v; i els 175,78; 176,79; i 177,79v.

certificació del mestre racional amb què consta de la intenció de dit Bosc, es condemna el rei, *prestada caució idònia*.

1537,139,58: Pau Tapioles, veler, ciutadà de Barcelona, reclama 24 lliures 5 sous per raó de la resta de compte tingut amb ell i amb mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria, per raó de certes veles que li havia donades *per ops* de les galeres que sa Majestat havia manades fabricar a Barcelona. Vista la demanda i la certificació del mestre racional amb què consta de la intenció de dit Tapioles, es condemna el rei, *prestada caució idònia* (27).

1537,142,60: l'il·lustre Ferrando Cardona, almirall del Regne de Nàpols, reclama, *entre moltes altres coses*, 2.800 ducats per una colobrina, $\frac{1}{2}$ colobrina i 4 migs canons dobles de coure amb els seus carretons i municions de dites peces d'artilleria que li foren preses per manament de sa Majestat *a ops i servei* de sa Majestat a la vila de Palamós. Es condemna el procurador fiscal a restituir dites peces o *la vera valor* de dita artilleria i arreus liquidadora en un altre judici, alhora que se li salva dret, si algun li'n correspon, en la propietat o domini d'aquella (28).

1537,147,62v: mestre Nicolau Credença, pintor, per 394 lliures 19 sous 4 diners a ell degudes per rodelles, pavesos, pintures i moltes banderes i dauradures fetes en les galeres que per manament de sa Majestat féu fabricar a Barcelona mossèn Bartomeu Ferrer *quondam*, regent la tresoreria. *Atès que consta de dites coses*, es condemna el rei a pagar-li 330 lliures, *prestada caució idònia*.

1537,152,65v: mossèn Bernat Florença, notari, per 1.122 lliures prestades graciosament al rei Joan II, besavi de sa Majestat, per Miquel Manresa *quondam*, mercader de Barcelona, al qual *pretén que succeeix* pels seus títols l'agent, *demanant-ho a sa Majestat com a tenint els béns del rei Joan II*. Es condemna el rei a fer consignació a dit Florença de dita quantitat sobre les rendes del marquesat d'Oristany i de Gociano del Regne de Sardenya, *pagadores en la forma*

27 Quant a les altres coses demanades -que no s'especifiquen-, es declara que *no procedeixen*.

28 Quant a les altres coses demanades, que no s'indiquen, s'absol el procurador fiscal i es reserva dret en un altre judici.

i manera que els altres creditors que tenen consignacions en dits marquesats s'acostumen a pagar.

1537,175,78: Maria Banyuelos reclama 1.200 lliures valencianes a ella degudes per un privilegi de sa Majestat de gràcia de 2.000 sous anuals sobre les rendes reials de la salina de la Mata del Regne de València, *pretenent* 12 anyades fins al 13-oct-1537. Es condemna el rei (29).

1537,176,79: Onofre Banyuelos, demana el mateix que Maria Banyuelos (30).

1537,177,79v: Maria Banyuelos.

1537,187,86: Antoni Vedruna (a) Ciurana, batlle d'Hostalric, reclama per arbres i altra fusta presa *per ops de* les galeres. Atesa l'oblació feta per mossèn Puig, regent la tresoreria, que dit Vedruna es presenti al tresorer i rebi la paga dels arbres *a raó de la taxa acostumada*, i presentant-s'hi, si no és pagat dins dels tres mesos primer vinents, *es condemna, en aquest cas, el rei a pagar els arbres presos.*

1537,189,86v: Gabriel Tries, *en els noms continguts en el procés*, reclama per certs arbres presos *per ops de* les galeres. Es condemna el rei a pagar tots els arbres que provarà que li han estat presos i que no li han estat pagats, *segons la taxa acostumada, feta, però, liquidació del que li deu el mestre racional.*

*** Censals***

1537,163,70v: mossèn Galceran Torrent, Frederic Torrent, fill seu, i Violant Guardiola, vídua de misser Guerau Guardiola, com a hereus i successors de misser Jaume Torrent *quondam*, regent la cancelleria, presenten greuge per pensions degudes, cada una de les quals és de 17 lliures 14 sous 7 diners d'aquell censal de preu o propietat en cas de lluçió de 390 lliures devallant dels censals de *Luqui Scarampi* que foren cessats de pagar per provisió del rei Alfons, no obstant que el rei Ferran II tingués dits censals com a nuls i extingits, per molts serveis de dit Torrent, revalidà dit censal, pensió que diuen rebé dit *quondam* fins 1498; demanen, doncs,

29 v. el greuge 176,79, i el 177,79v.

30 v. el greuge 175,78, i el 177,79v.

500 lliures *salvo iure compositi*, per dites pensions; es condemna el rei a pagar dita pensió de 1499 fins a 1537, i se'ls imposa silenci en determinats casos.

1537.171.76: el síndic de la ciutat de Barcelona reclama 3.872 lliures per raó de ròssecs o pensions cessades de pagar per aquell censal de pensió de 484 lliures venuda pel rei Joan II amb especial obligació de les rendes de la batllia general de Catalunya. Es condemna el rei a fer consignació a la dita ciutat sobre les rendes del marquesat d'Oristany i comtat de Gociano *en la forma acostumada*, haguda primer certificació del mestre racional que són degudes.

** Detenció de nau**

1537.93.39v: Jeroni Oller, presenta greuge per raó de la detenció *que diu ser estada feta* de la seva nau dita Sant Cristòfol a la platja de Barcelona per manament del lloctinent general de sa Majestat el 9-maig-1537 per temps d'un més i quatre dies. Es condemna el rei a pagar-li 100 lliures.

1537.162.70v: Joan Vilanova, mercader, reclama 1.200 escuts per la detenció per temps de 3 mesos i dies d'una nau seva per manament de sa Majestat. Es condemna el rei a pagar-li 400 ducats.

** Danys**

1537.111.45v: el síndic de Perpinyà presenta greuge pels *danys i damnatges* que hi ha hagut a la vila per enderrocar, per ordre del rei, l'església de Sant Llätzer (no ha lloc, se li reserva dret en un altre judici); més els 600 ducats *que diuen* despengueren per enderrocar la torre *cerdana* (es condemna el rei, alhora que els provisors confirmen que el 1528 ja *els foren adjudicats* per dites despeses, 400 ducats, dels quals han rebut compartiments).

1537.194.88v: el prior de Catalunya i la universitat de la vila de Barberà presenten greuge que es resolt en el sentit que els siguin pagades 500 lliures *a sou i a lliura entre ells distribuïdores* pels jurats de la vila, és a dir, 30 ducats a dit prior i la resta als homes i dones de dita vila *damnificats*, pagada pels diputats al batlle i jurats de la dita vila, *jatsia que sa Majestat no sia tingut a pagar les culpes i danys donats per sos oficials, sinó a fer i administrar justícia d'aquells*.

** Gràcies**

1537.20.9v: misser Miquel Joan Pastor, regent la cancelleria i del consell de sa Majestat, reclama quantitats contingudes en cauteles (cada una és gràcia de sa Majestat de 1.000 ducats). Es condemna el rei, alhora que es decreta que se n'apunti al dors el que se'n vagi pagant.

*** D'altres***

1537.85.37: Elisabet Fajol, vídua i hereva universal de misser Bartomeu Fajol *quondam*, metge, reclama 60 ducats per raó de les visites que dit *quondam* féu als francesos que estaven en els càrcers comuns de Barcelona i en el castell nou, per manament de mossèn Jaume Ferrer *quondam*, regent la tresoreria; es condemna el rei a pagar-li 50 ducats.

1537.140.58v: el síndic de la vila de Granoillers presenta greuge demanant *deure ésser convocada i admesa* en les corts que es convoquin als catalans, *com les altres viles reials de Catalunya*; els provisors decreten *que d'ací avant dita vila sigui convocada, citada i admesa a les corts esdevenidores, salvant dret al síndic de la ciutat de Barcelona, si algun li'n competirà contra la dita vila, en contradir in futurum a les dites convocació i intervenció a les corts.*

*** Especials***

1537.141.59: mossèn Galderic Pagès, donzell, presenta greuge perquè el 1529 presentà una demanda davant els aleshores provisors per 63 ducats 15 sous per forment que prestà als soldats alemanys que eren al Rosselló per manament de sa Majestat, dels quals té debitori firmat; com que per *inadvertència i error* fou adjudicat dit deute a mossèn Francesc Pagès, *errant en el nom propi de Francesc a Galderic*, demana dit error ser corregit i que es declari que sigui admès en els compartiments dels diners deixats per sa Majestat per a 1528 i 1537. *Atès que consta de dit error et als* es condemna el rei a pagar-li el restant de dits 63 ducats 15 sous en els compartiments de 1537.

*** Sentències anteriors***

1537.1.1v: [es correspon amb el 1534,5,2v] el noble Jofre Llordat, havent dret i causa de Joan Cardona, elet de Barcelona, reclama la restant quantitat de les 500 lliures que li foren donades per dit Cardona per ajuda i auxili del dot de dona Rafela, filla

seva, les quals 500 lliures són d'aquelles 1.000 lliures consignades a dit Cardona pel col·lector de la cambra apostòlica sobre la quantitat a Pedro Cardona, arquebisbe de Tarragona de *bona memòria* adjudicades pels proveïdors de 1528, *feta deducció del que rebrà en els compartiments de les 60.000 lliures reservades a la cort de 1534*. Vista la sentència de 1534, es condemna el rei.

1537.2.2v: [es correspon amb el 1534,85,40] el procurador i actor de Rafela Sunyer, filla, pubilla i hereva de misser Joan Sunyer, vice-canceller, la quantitat restant dels 1.340 $\frac{1}{2}$ ducats de 1534 [per remuneració de serveis]. Es condemna el rei.

1537.4.3v: [es correspon amb el 1534,211,103] el procurador de Jeroni Coromines, per la quantitat restant de 283 lliures 3 diners adjudicades per sentència de 1534 [per quantitats pagades a Orà contra privilegis de Barcelona].

1534.5.4: [es correspon amb el 1528,78,23] el síndic i procurador dels homes de Bàscara, pel residuum d'aquelles 100 lliures adjudicades el 1528 [per préstecs fets als soldats alemanys].

1537.7.4v: [es correspon amb el 1534,137,67] Jaume Franc i Bernat Joan Marimon, com a hereus i successors de misser Francesc Franc *quondam*, regent la cancelleria, per sentència de 1534 [per cauteles del rei catòlic].

1537.8.5: [es correspon amb el 1534,144,37v] el procurador de Joan Torres, per sentència de 1534 [per feina feta en les galeres de sa Majestat].

1537.9.5: [es correspon amb el 1534,15,7v] Guiomar Cruïlles i Urrea, per sentència de 1534 [per una gràcia per ajuda de casament].

1537.10.5v: [es correspon amb el 1534,36,17] Miquel Vallseca, donzell, per sentència de 1534, més el degut per albarans d'escrivà de ració com a gentilhome de sa Majestat, fins a la conclusió de la cort, que *segons diu*, prenen suma de 300 ducats *poc més o manco*. Vista la sentència i els dos albarans (que prenen suma de 200 ducats), es condemna el rei.

1537.11.6: [es correspon amb el 1534,50,23v] Lluís Oliver i Boteller, vescomte de Castellbò, per la quantitat restant d'aquelles 1.055 lliures 10 sous 9 diners adjudicades el 1534; més 109 lliures

13 sous per un albarà o debitori de l'ofici de mestre racional per raó de la fàbrica de les quatre galeres a la ciutat de Tortosa.

1537.12.6v: [es correspon amb el 1534,34,16v] mossèn Marc Antoni Camós, donzell, per sentència de 1533; més 200 ducats (amb albarans d'escrivà de ració) per la seva quitació de gentilhome.

1537.13.7: [es correspon amb el 1534,46,21] Isabel Cotxa, *en cert nom*, per sentència de 1534 [per la seva quitació]; més 118 lliures 14 sous (amb albarà del mestre racional del Regne de Sardenya). Es condemna el rei per al primer clam. Quant al segon, *atès que no consta de dit albarà*, s'absol el procurador fiscal.

1537.14.7v: [es correspon amb el 1534,18,9] mossèn Joanot Ferrer, cavaller, per sentència de 1534 [per una gràcia de sa Majestat]; més 276 lliures degudes per 60 ducats que sa Majestat li donà per privilegi. Es condemna el rei, i pel privilegi, que pagui *tot el degut fins a la conclusió de la cort*.

1537.15.7v: [es correspon amb el 1534,13,6v] mossèn Gaspar Vilamala, cavaller, per sentència de 1534 [per les despeses que féu per prendre un delat].

1537.16.8: [es correspon amb el 1534,141,68v] mossèn Onofre Maimó, per sentència de 1534 [per la seva quitació]; més 320 lliures (amb albarans d'escrivà de ració) per la seva quitació d'uixer. Es condemna el rei a pagar el que serà degut, més 6.784 sous dels albarans).

1537.19.9: Magdalena Quintana, muller del misser Miquel Quintana, per sentència de 1534.

1537.21.10: [es correspon amb el 1534,43,20] Francesc Llop i Joan Ribera, mercaders de Barcelona, per sentència de 1534 [per béns presos].

1537.22.10: [es correspon amb el 1534,56,27 (?)] Francesc Llop i Elisabet Comes, per sentència de 1534 [per danys en béns].

1537.23.10v: [es correspon amb el 1534,191,93v] Antoni Carbonell, per sentència de 1534 [per serveis fets a les galeres de sa Majestat].

1537.24.11: Pere Porrassà, mercader de Barcelona, en nom seu propi i de la seva muller, per sentència de 1534.

1537.25.11: [es correspon amb el 1534,113,55v] Anna Torrelles, per sentència de 1534 [per quitació].

1537.26.11v: [es correspon amb el 1534,54,26] el vescomte de Rocabertí, per sentència de 1534.

1537.28.12: [es correspon amb el 1534,20,10] el noble Felip Cervelló, per la restant quantitat d'aquelles 840 lliures a ell adjudicades el 1534 [per una gràcia de sa Majestat]; més 960 lliures en virtut d'un privilegi de consignació de 200 ducats de renda sobre la tresoreria. Es condemna el rei, quant al privilegi, *fins al dia de la conclusió de la cort, prestades les garanties acostumades*.

1537.29.13: [es correspon amb el 1534,52,24v] Isabel Gualbes, vídua de micer Joan Gualbes *quondam*, regent la cancelleria del rei catòlic, i dels seus fills i filles, per la quantitat restant d'aquelles 4.315 lliures 5 sous, a ells i a cada un d'ells adjudicades el 1534 [per quitacions i gràcies]; més (per a dita Isabel i per al seu fill Joan Bonaventura Gualbes), el que els sigui degut, a ella, per un privilegi de 100 lliures anuals sobre la tresoreria durant la seva vida, fins a la conclusió de la cort; a ell, 1.100 lliures (amb albarans d'escrivà de ració). Vista l'adjudicació feta a dita Isabel i Joan Bonaventura de l'heretat i béns dels seus fills Dionís, Francesc i Miquel, es condemna el rei (quant als albarans de Joan Bonaventura, prenen suma de 2.200 sous).

1537.30.14: [es correspon amb el 1534,186,90] misser Francesc Castelló, advocat fiscal i del consell de sa Majestat, per sentència de 1534 [per la seva quitació]; més el degut pel regent la tresoreria per raó de les 100 lliures que dit Castelló rep cada any, fins al dia de la conclusió de la cort.

1537.32.15: [es correspon amb el 1528,170,45v] Estefania Hospital, muller relictà, hereva i usufructuària de misser Miquel Hospital, per sentència de 1528 [per una cautela]; més 100 ducats anuals des de la conclusió de dites corts fins al dia que morí dit misser, que *diu* són 4 anys 9 mesos 16 dies. Es condemna el rei (quant al privilegi, des de conclusió de la cort fins a l'1-maig-1533, que consta que morí).

1537.33.15v: [es correspon amb el 1534,152,74] Anna Margarida Serra, muller relictà i com a tenint i posseint l'heretat i els béns

de Pere Serra *quondam*, mercader, per sentència de 1534 [per la seva quitació].

1537,34,16: [es correspon amb el 1534,120,58] mossèn Miquel Oliver, donzell, com a hereu universal de mossèn Galceran Oliver, per sentència de 1534 (al seu pare dictada, per salaris dels seus oncles); vistes dita sentència i testament, es condemna el rei.

1537,35,16v: [es correspon amb el 1534,40,18v] Joana Morelló, muller relictà i usufructuària -segons diu- de misser Francesc Joan Morelló *quondam*, i de Margarida Morelló, vídua, *en cert nom*; per sentència de 1534 (a ell adjudicada, per consignació del col·lector de la cambra apostòlica).

1537,36,17: [es correspon amb el 1534,17,8] Frederic Peiró, fill i hereu d'Isabel Peiró *quondam*, mare seva, per sentència de 1534 (a ella adjudicada, per privilegis i cauteles del seu pare), més el que restarà per una gràcia de 50 ducats / any (a ella atorgada). Es condemna el rei (quant a la gràcia, *fins al dia del seu òbit*).

1537,37,17v: [es correspon amb el 1534,55,26v] Joan Miquel Icart, canonge de Barcelona, per sentència de 1534 [per la seva quitació].

1537,38,17v: [es correspon amb el 1534,151,73v] Magdalena Ferran, muller relictà, com a tenint i posseint l'heretat i els béns de Miquel Ferran *quondam*, mercader, pel seu dot i espoli, per sentència de 1534 [pel temps vacat en la fàbrica i custòdia de les galeres de sa Majestat].

1537,18b,39: [es correspon amb el 1534,153,74v] Baltasar Rossella, mercader, per sentència de 1534; més 919 sous per robes preses per Bartomeu Ferrer *per ops* de les galeres. El rei és condemnat (només quant a la sentència).

1537,40,18v: [es correspon amb el 1534,126,61] Francesc Soldevila, fill i hereu de mossèn Jaume Soldevila *quondam*, cavaller, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica].

1537,41,19: Francesc Guerau Fogassot, escrivà de manament, per sentència de 1528.

1537.42.19: [es correspon amb el 1534,2,1v i el 1534,3,2] Frederic de Portugal, arquebisbe de Saragossa, lloctinent general en el present Principat i Comtats, per sentència de 1534 [per quitació]; més 19.000 ducats pels seus salaris i ajuda de costa de la lloctinència general de Catalunya de 1533 a 1537; més el degut per raó de dits salaris fins a la conclusió de la present cort.

1537.43.20: [es correspon amb el 1534,228,113] el reverend abat i el monestir de la verge Maria de Montserrat, per sentència de 1534 [per lliurances de sa Majestat].

1537.44.20: [es correspon amb el 1534,212,103v] Jaume Ferrer, mercader, per sentència de 1534 [per materials per a les galeres de sa Majestat].

1537.45.20v: [es correspon amb el 1534,148,71v] Joanot Costabella, per sentència de la cort de 1534 [per una expectativa d'ofici].

1537.46.20v: [es correspon amb el 1534,41,18v] Carles Oms i Cruïlles, portant veus de general governador als Comtats de Rosselló i Cerdanya, per sentència de 1534, per raó de la gràcia de 4.000 sous que tenia del rei catòlic, des de la cort passada fins a la conclusió de la present.

1537.47.21v: [es correspon amb el 1534,49,23] Jerònima Sorts, vídua, per sentència de 1534.

1537.48.21v: Narcís Rafel, per sentència de 1534.

1537.49.22: [es correspon amb el 1534,185,89v] mossèn Rafel Joan, secretari de sa Majestat, fill i hereu universal de mossèn Pere Joan *quondam*, secretari de sa Majestat, per sentència de 1534 [per la seva quitació]; més el degut pel salari del seu ofici (amb albarans) des del dia que el seu pare li remunerà fins a la conclusió de la cort. Es condemna el rei (els albarans prenen suma de 7.750 sous).

1537.50.22v: [es correspon amb el 1534,100,48v] misser Joan Carbonell, doctor en quiscun dret, com a tenint la donació de la noble Jerònima Sans i Gualbes, muller relicta de Baltasar Gualbes *quondam*, en virtut dels capítols matrimonials entre ell i la senyora Eugènia Guinard, muller seva, per sentència de 1534 (a dita Jerònima adjudicada [per consignació al marit de dita Jerònima], i a dit Carbonell per dita Jerònima consignada en els capítols matrimonials).

1537.51.23v: [es correspon amb el 1529,5,2v] els administradors de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, per la quantitat restant d'aquelles 420 lliures a mossèn Joan Albanell *quondam*, cabíscol de Barcelona, adjudicades per sentència de 1529 [per quitació del causant], que *preteneu els pertanyen per testament de dit Albanell*; vistes la sentència i el testament, es condemna el rei.

1537.52.23v: [es correspon amb el 1534,183,86v] Joan Llorenç Calça, ciutadà de Barcelona, com havent dret i causa segons diu dels hereus de Guerau Joan Boïgues *quondam*, escrivà de manament, per sentència de 1534 (a ell en dit nom adjudicada, per la quitació de dit Boïgues).

1537.53.24: [es correspon amb el 1534,30,14v] misser Miquel Xicot, cavaller i doctor en quiscun dret, per sentència de 1534 [per detenció d'una nau].

1537.54.24v: [es correspon amb el 1534,132,64v] Beatriu Seguí, vídua i hereva de Jaume Seguí, regent l'ofici d'escrivà de ració de Catalunya, per sentència de 1534 [per quitació del causant].

1537.55.24v: [es correspon amb el 1534,96,47] Gregori Echevarria, per sentència de 1534 [per quitació].

1537.56.25: [es correspon amb el 1534,33,16] Gismundo Barberà, per sentència de 1534; més 200 ducats (amb albarans d'escrivà de ració) per la seva quitació de gentilhome.

1537.57.25v: [es correspon amb el 1534,109,53] Berenguer Oms, capità de Cotlliure, per sentència de 1534 [per salari de les galeres].

1537.58.26: [es correspon amb el 1534,110,53v] Gaspar Muñoz i Joan Muñoz, germans, per sentències de 1529 i de 1534 [sense especificar].

1537.59.26: [es correspon amb el 1534,42,19v] els tutors i curadors dels fills i hereus de mossèn Perot Altariba *quondam*, agutzil extraordinari, per sentència de 1534 [per quitació].

1537.61.27: [es correspon amb el 1529,66,18] el procurador o actor d'Agustí Miquel Gualbes, fill i hereu de Miquel Angel Gualbes, per sentència de 1529 a dit *quondam* adjudicada per albarans d'escrivà

de ració per la seva quitació de gentilhome. Vist la demanda i el testament, es condemna el rei.

1537,62,27v: [es correspon amb el 1534,31,15] Guiomar Gualbes Terrena i Madrigal, per sentència de 1534 per una consignació de 150 ducats / any sobre la tresoreria; més el degut per dita consignació fins a la conclusió de la dita cort.

1537,63,28: [es correspon amb el 1534,12,6] Gaspar Banyuelos, per sentència de 1534 [per pensió d'una consignació a la seva mare].

1537,65,28v: [es correspon amb el 1534,23,11v] el procurador o actor del capítol de l'església i Seu de Tarragona, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica].

1537,66,29: [es correspon amb el 1534,16,8 i amb el 1534,53,25v] mossèn Jaume Cahorts, burgès de Perpinyà, presenta dos greuges per dues sentències de 1534 [per consignació i salaris, i per quitació de les "Cinquanta llances" ⁽³¹⁾].

1537,67,29v: [es correspon amb el 1534,209,101] Joan Cardona, elet de Barcelona, conseller i canceller, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica, i per altres quantitats, com ara gràcies, etc.]; més el degut fins a la conclusió de la cort per una cautela (o provisió) de 300 lliures / any. Com que consta que *no ha rebut res de la cautela*, es condemna el rei (quant a les altres coses, es reserva dret).

1537,68,30: [es correspon amb el 1534,73,33, amb el 1534,74,33 i amb el 1534,90,43] Galceran Albanell, en nom seu propi i com a pare i legítim administrador dels seus fills, per tres sentències de 1534 [per gràcia i quitació, per quitació seva i per quitació del causant]; més 369 lliures 12 sous *salvat dret de compte* en virtut d'albarans d'escrivà de ració per la seva quitació d'agutzil ordinari.

1537,70,31: [es correspon amb el 1534,232,114] Joan Llätzer Bosc i Joan Benet Bosc, germans, per sentència de 1534 [per medecines lliurades].

31 v. el greuge 182,84 i la seva nota.

1537.71.31v: [es correspon amb el 1534,39,18] misser Pere Clariana, doctor del reial consell, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica, al causant].

1537.73.32: [es correspon amb el 1534,112,55] misser Pere Aguiló, doctor en quiscun dret, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica].

1537.74.32v: [es correspon amb el 1534,101b,49v] Elionor Pardà, muller i hereva de Joan Pardà *quondam*, agutzil extraordinari, per sentència de 1534 [sense especificar].

1537.75.33: [es correspon amb el 1534,56,27 (?)] Elisabet Comes, muller i hereva de Joan Comes, mercader, i encara hereva universal de Joan Rafel Cerdà, mercader, per sentència de 1534 [per danys en béns, detinguts].

1537.76.33: [es correspon amb el 1534,6,3v] Anna Marquet, muller que fou en primeres núpcies de Perot Montrodon, i hereva universal seva, per sentència de 1534 (a ella adjudicada, per vitualles preses).

1537.77.33v: [es correspon amb el 1528,16,4v] el procurador i síndic dels homes de Borrassà, per sentència de 1528 [per vitualles prestades als alemanys].

1537.78.34: [es correspon amb el 1534,198,96] Jeroni Totosaus, mercader, com a tenint lloc i cessió de Guerau Fiveller, donzell, com hereu universal de mossèn Jaume Fiveller *quondam*, agutzil ordinari de sa Majestat, per sentència de 1534 (a dit Guerau adjudicada, per treballs fets a les galeres de sa Majestat); vista la sentència i la cessió, es condemna el rei..

1537.79.34v: [es correspon amb el 1534,189b,92] Lluís de Beaumont, conestable de Navarra, per sentència de 1534, per raó de les rendes de la vila de Castelló de Farfanya que sa Majestat era obligat a lluir-li en virtut de les sentències passades a raó de 600 lliures / any, des del 14-set-1533 fins a la conclusió de la present cort.

1537.80.35: [es correspon amb el 1534,1,1] Lluís Icart, per sentència de 1534 [per una cautela d'ajuda de casament].

1537,81,35v: [es correspon amb el 1528,109,31] els pubills, fills i hereus de Francesc Ram, criat de sa Majestat, per sentència de 1528 [per una consignació]. Vista la sentència i el testament, es condemna el rei.

1537,83,36: els pubills, fills i hereus de Francesc Ram, criat de sa Majestat, per 360 ducats a dit Ram deguts per una concessió anual de 60 ducats / any feta pel rei Ferran II i per sa Majestat confirmada des del 10-jul-1528 fins al 26-ag-1534, de què dit Ram, abans de morir, *havia donat greuge i obtinguda sentència*. Es condemna el rei que li sigui pagat sobre els emoluments de la tresoreria del Regne de Nàpols.

1537,84,36v: [es correspon amb el 1528,20,5] Angela Beneta Verdú, muller que fou de Dionís Verdú *quondam*, agutzil extraordinari, per sentència de 1528, per raó de dita quitació. Es condemna el rei a pagar el degut fins al 28-abr-1530, que consta que morí, a raó de 4 sous / dia.

1537,86,37: [es correspon amb el 1534,44,20] Francesc Llop, mercader, i altres, per sentència de 1534 (a ells adjudicada [per béns presos], a Francesc Serra *quondam*, com a procurador de Francesc Llop i altres, havent dret i causa d'ells, dels quals era procurador misser Pere Ferrer), per raó de certs coures presos a Guipúscoa.

1537,87,37v: Joana Resende i la Cavalleria, muller relictada de mossèn Joan González Resende, senyor d'Alcarràs, com a tenint i posseint els béns i heretat de dit *quondam* per son dot i espoli, per sentència de 1534.

1537,95,40: [es correspon amb el 1534,4,2v] l'ecònom i procurador del reverend capítol de la Seu de Tarragona, com a successor de Lluís Cardona, canonge de dita església, per sentència de 1534 (a dit Cardona adjudicada, en virtut de la consignació del col·lector de la cambra apostòlica).

1537,97,41: [es correspon amb el 1534,24,12] el procurador del cardenal Dòria, arquebisbe de Tarragona, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica].

1537,98,41v: [es correspon amb el 1534,114,55v] Jerònima Isana, per sentència de 1534 [per béns confiscats per la Inquisició].

1537,99,42: [es correspon amb el 1528,10,3] Ursula Ferrer, muller relictà de Ferrer Joan *quondam*, verguer de la reial audiència, succeint el seu marit, per sentència de 1528 (a ell adjudicada, per la seva quitació).

1537,100,42: [es correspon amb el 1528,112,31v] Beneta Tremps, muller relictà de Pere Benet Tremps *quondam*, procurador fiscal de la règia cort, per quantitats de 1528 i de 1534 (a ella adjudicades, per la seva quitació).

1537,101,42v: [es correspon amb el 1534,21,10v] Jordi Eimeric, per sentència de 1534; més 200 ducats (amb albarans d'escrivà de ració) per la seva quitació de gentilhome. Es condemna el rei.

1537,102,43: [es correspon amb el 1534,47,21v] mossèn Felip Ferreres, *menor de dies*, per sentència de 1534; més 1.000 ducats (amb albarans) per raó de les seves quitacions, tant d'uixer com de [servidor] continu de sa Majestat.

1537,105,44v: [es correspon amb el 1534,32,15v] mossèn Joan Cases, per la resta d'aquells 9.495 sous adjudicats a Joan Martí, correu o bombarder, per sentència de 1534 [pel seu salari]. Atès que dit Cases reclama com havent lloc i cessió i que dit Martí també els demana en greuge, es condemna el procurador fiscal de sa Majestat a *pagar dita quantitat al qui, per qualsevulla altre jutge al qual dita coneixença s'esguardi, serà declarat pertànyer i esguardar*, alhora que *reserven dret a dit Cases en un altre judici*.

1537,106,44v: [es correspon amb el 1534,32,15v] Joan Martí, correu o bombarder, per aquelles 500 lliures *salvo iure* demanades i a ell adjudicades per sentència de 1534 [pel seu salari], per quant consta haver-ne fet lloc i cessió a mossèn Joan Cases, es declara absolt el procurador fiscal, alhora que es reserva dret a dit Martí o als seus marmessors per demanar que sigui declarat a *qui dita quantitat s'esguardarà*.

1537,110,45v: [es correspon amb el 1534,206,99v] mossèn Bernat Portella, per 150 ducats per sentència de 1534 [per la seva quitació]. Es condemna el rei per tal que la dita sentència hagi d'èsser *estada efectuada juxta serie i tenor de aquella*.

1537,112,46v: el síndic del Voló, per sentència de 1534.

1537.113.46v: [es correspon amb el 1528,2,1v] mossèn Ramon Planella, fill i hereu de mossèn Ramon Planella, el seu pare, per la resta d'aquells 166 $\frac{2}{3}$ ducats per dos albarans d'escrivà de ració, per sentència de 1528 (al seu pare adjudicada, per la seva quitació).

1537.115.47v: [es correspon amb el 1534,10,5v] Antoni Joan Ferran, escrivà de manament de sa Majestat, per sentència de 1534 [per la seva quitació].

1537.116.47v: [es correspon amb el 1534,192,93bis] Joan Onofre Junyent, fill i hereu de mossèn Francesc Junyent *quondam*, per quantitats de 1528 i de 1534 [per la seva quitació]; més 70 ducats 3 sous 4 diners (amb albarans) fins a la data de la mort del seu pare; i com a successor de mossèn Ferrando Oliver, 300 ducats (amb albarans) *moneda corrent a Nàpols*, a dit Oliver deguts. Es condemna el rei, prestades les caucions idònies.

1537.117.48v: [es correspon amb el 1534,103,51] Pedro Pérez Otamendi, per sentència de 1534 [per quitacions].

1537.118.48v: el síndic de la vila d'Argilés, per sentència de 1534.

1537.119.49: [es correspon amb el 1534,39,18] misser Pere Clariana, doctor en quiscun dret i del consell del rei, tutor i curador de Jeroni i Anna Sunyer, fills i hereus de misser Martí Joan Sunyer *quondam*, regent la cancelleria, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica]; més 225 lliures per temps d'un any i mig d'una gràcia de 3.000 sous / any; més 140 lliures per una altra gràcia de 100 ducats / any durant la seva vida. Es condemna el rei a pagar el que serà degut des de la conclusió de la cort de 1533 fins a l'òbit de dit *quondam*.

1534.121.50v: [es correspon amb el 1534,155,76] Pedro Rocabertí, per sentència de 1534 [sobre la possessió d'un castell], el qual greuge i totes les accions d'aquell en après en virtut de certa concòrdia feta entre ell i sa Majestat foren transferides a misser Pere Arnau Gort *en paga i satisfacció de salaris per sa Majestat* a dit Gort deguts.

1537.122.51: Joan Almogàver òlim Boscà, per sentència de 1534; més 660 $\frac{1}{2}$ ducats, *salvat dret de compte*, per gràcia de sa Majestat de

150 ducats anuals. Es condemna el rei a pagar el que serà degut fins a la conclusió de la cort.

1537.124.52: [es correspon amb el 1528,37,10v] Aldonça Cardona, com a mare, tutora i curadora de la persona i els béns del noble Frederic Cardona, per una sentència de 1528 [per consignacions]; més 1.350 ducats deguts per nou anyades, ço és, del 9-set-1528 fins al 9-des-1537, per una consignació anual de 150 ducats. Es condemna el rei a pagar el que serà degut, des del 9-set-1528, fins a la conclusió de la cort.

1537.127.53v: [es correspon amb el 1534,199,96v] Jaume Montserrat, mercader, per la resta de 118 lliures 2 sous a ell adjudicades per sentència en altres corts [1534, per la quitació del seu pare]; més el vestuari degut pel temps que el seu avi mossèn Montserrat *quondam*, fou coadjutor de l'ofici de mestre racional, a raó de 15 lliures anuals. Es condemna el rei a pagar el degut per sentències passades; quant al vestuari, *atès que no consta convenientment de la intenció*, es resol que no procedeix alhora que se li reserva dret en un altre judici.

1537.129.54: [es correspon amb el 1534,77,35] Alexandre Cardona, coc del bisbe de Barcelona, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica], per la quantitat d'aquelles 120 lliures a ell adjudicades, en virtut d'una sentència donada en favor de mossèn Francesc Setantí i altres, en la qual dit Cardona és nomenat per dit import.

1537.130.54v: [es correspon amb el 1534,77,35] Antoni Coc i Caterina Negre, per la quantitat d'aquelles 120 lliures (a ell) i 50 lliures (a ella) adjudicades el 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica] en virtut d'una sentència donada en favor de mossèn Francesc Setantí i altres en la qual són nomenats per dits imports.

1537.134.55v: [es correspon amb el 1534,92,44v] Gabriel Joan Coll, cavaller i agutzil reial, per sentència de 1534, per raó del seu salari d'agutzil consignat sobre la tresoreria del Principat; més el que ha corregut de dit salari *des del dia que li fou adjudicat dit greuge* fins al de la conclusió de la present cort. Es condemna el rei a pagar-li el degut per la sentència passada, i *com que consta per*

relació del mestre racional haver-hi diners a la tresoreria, es resol que li sigui pagada l'altra quantitat pel regent la tresoreria.

1537.135.56v: [es correspon amb el 1534,95,46v] Anna Seguriolles, per sentència de 1534 [per despeses de l'examinació dels comptes del mestre racional].

1537.137.57: [es correspon amb el 1534,127,61v] el procurador de Pedro Cardona, portant veus de general governador a Catalunya, d'Anton Cardona, lloctinent general del Regne de Sardènia, i d'Aldonça Cardona, demanant per a cada un d'ells les quantitats que resten a pagar de la sentència de 1534 (*per aquella quantitat no pagada de 1528*, per quitacions); més la quantitat deguda com a hereus de Lluís Cardona, arquebisbe de Tarragona, de la qual quantitat féu donació en vida als predits.

1537.143.60v: [es correspon amb el 1534,28,13v i amb el 1534,29,14] Galceran Durall, per dues sentències de 1534 [per quitacions].

1537.144.60v: [es correspon amb el 1534,196,95] Andreu Sabater, *vergetà*, per sentència de 1534 [per quitació de les galeres].

1537.145.61: el síndic de la universitat de la vila de Ceret, per sentència de 1529.

1537.148.63: [es correspon amb el 1528,161,43v] mossèn Nicolau Bruguera, canonge de Tarragona, procurador de mossèn Bartomeu Foramà, canonge de Tarragona, pagar al dit Foramà 600 lliures que li pertanyen pels seus títols legítims d'aquelles 18.000 lliures adjudicades a Pedro Cardona, arquebisbe de Tarragona, el 1528 [per cauteles, per consignació del col·lector de la cambra apostòlica]. Vista la sentència i la certificació del mestre racional que mostra les consignacions fetes pel col·lector apostòlic de la dita quantitat a dit arquebisbe adjudicada, que deduïdes dites consignacions resta cobrador dit col·lector 623 lliures 10 sous 8 diners; vista encara la consignació feta per misser Joan Solsona, subcol·lector al predit Foramà de 480 lliures que vol li siguin pagades de les dites 623 lliures 10 sous 8 diners restants de totes les 18.000 lliures a dit arquebisbe adjudicades. Es condemna el rei a pagar a dit Foramà les 480 lliures a ell consignades de la resta de les 18.000 lliures adjudicades a l'arquebisbe, que són 623 lliures 10 sous 8 diners,

deduint de les 480 lliures el que ha rebut del primer compartiment de 1534 (que segons diu el mestre racional, són 48 lliures). Quant a les 120 lliures que demana per una cessió a ell i a Miquel Aragonès *in solidum* feta el 29-abr-1532 per en Jaume Joan Catim ⁽³²⁾, es condemna el rei a pagar a dit Foranà les dites 120 lliures *de les pecúnies restants de les quals resta cobrador el dit col·lector apostòlic*, que són les ja dites 623 lliures 10 sous 8 diners.

1537.154.67: [es correspon amb el 1534,223,107v] Guillem Ramon Blanes i Beuda, per sentència de 1533 [per pensió de censal].

1537.155.67: les universitats d'Estagell, Ribesaltes i els Banys d'Arles, per sentència de 1534.

1537.156.67v: [es correspon amb el 1534,128,62v] Bernat Escuder, per sentència de 1534 [per una cautela].

1537.158.68v: [es correspon amb el 1534,86,41] Bernat Albert, per sentència de 1534, per una consignació anual per privilegi de sa Majestat sobre la tresoreria de 60 ducats; més el que li és degut; més 1.000 ducats per una cautela firmada de mà de sa Majestat, juntament amb altres quantitats degudes (amb albarans d'escrivà de ració). Es condemna el rei a pagar el que serà degut fins a la conclusió de la cort, a més de les dites quantitats.

1537.159.69: [es correspon amb el 1534,129,63] Francesc Marlès i Malla i Pere Joan Marlès, germans, per quantitats de 1534 a ells adjudicades per albarans d'escrivà de ració [per quitacions]; més altres quantitats. Es condemna el rei a pagar el degut per la sentència passada; quant a la resta, *atès que no consta, ni tals albarans es troben*, s'absol el procurador fiscal, alhora que se'ls reserva dret en un altre judici.

1537.160.69v: [es correspon amb el 1534,82,37v] mossèn Perot Vila, cavaller, per sentència de 1534 [per quitació]; més 867 $\frac{1}{3}$

32 Que fou del que dit arquebisbe, vist l'instrument de dita cessió, i una altra cessió a dit Jaume Joan feta a 10-maig de dit any per misser Joan Poggio, col·lector, amb la qual li fa donació i consignació de dites 120 ll. aprovant una graduació feta per misser Joan Solsona i misser Francesc Soldevila, oficials i subcol·lectors, en el qual dit Jaume Joan, per un llegat a ell fet pel *quondam* arquebisbe, fou graduat en les dites 120 ll.

ducats 4 diners *pel residuum* que no li fou pagat el 1528, comprès un albarà de 279 $\frac{1}{8}$ ducats, que a les corts de 1534 no li fou adjudicada *pér no haver-ne dat greuge en degut temps*. Es condemna el rei a totes les quantitats dalt expressades segons seran liquidades en l'ofici de mestre racional.

1537.167.73: [es correspon amb el 1528,31,9v] Francesc Marlès i Malla, *pel residuum* de la sentència de 1528 dada en favor de Pedro Castre [per gràcia], i per una altra de 1534 dada en favor dels hereus d'aquell a dit Marlès esguardant, per cessions a ell fetes per baró de la Lacunya succeint dit Castre. Es condemna el rei, *entenent, però, que aquesta sentència no fa perjudici en els drets que hom pugui tenir sobre els béns de dit Castre*.

1537.168.73v: [es correspon amb el 1534,223,107v] mossèn Onofre Blanes i Beuda, per sentència de 1534 [per pensió de censal], per aquells 2.329 lliures 18 sous 9 diners (a ell adjudicades).

1537.169.74: [es correspon amb el 1534,223,107v] mossèn Francesc Conesa, donzell, per sentència de 1534 [per pensió de censal], per aquelles 2.570 lliures 14 sous 5 diners (a ell adjudicades).

1537.170.74v: [es correspon amb el 1534,224,110] misser Joan Pasqual, doctor del reial consell, (per sentència de 1534) reclama el salari dels oficis de drassaner o guarda de les drassanes i d'escrivà de les obres que s'hi fan, a raó de 50 lliures / any, per tres anys que han corregut des de l'última sentència donada en favor seu (se li donen 150 lliures, més el que haurà corregut, *a prorrata*, fins la conclusió de la cort); més, com a veedor i sol·licitador que es diu de les galeres que es fan a la drassana de Barcelona, 100 lliures per salaris, danys i emoluments cessats per cada galera d'aquelles 20 de fetes entre 1533 i 1534; més *el que sigui just adjudicar-li pels bergantins de dits anys* (es condemna el rei a pagar-li 100 ducats); *ahora que es declara dit Pasqual deure ésser conservat en la possessió i exercici de dit ofici*; més encara, *el residuum* -per sentències de 1528 i de 1534- del que li serà degut (es reserva dret a fisc reial, se citen sentències de 1529 i 1534).

1537.172.76: [es correspon amb el 1534,204,98v] Ferrando Albert, fill i hereu de Felip Albert *quondam*, per sentència de 1534 [per l'enderroc d'una casa per fortificar la muralla]; més quantitats

diverses, per diverses causes. Es condemna el rei a pagar el degut per la sentència passada. Quant a les altres demandes, *com no hagi fetes diligències ni proves fins ara a la darrereria en què no restava temps a l'advocat fiscal per poder respondre-les, ni còmodament mirar el procés*, es decreta, per ara, no haver lloc, alhora que se li reserva dret en un altre judici.

1537.172b.77: [es correspon amb el 1534,72,32] Eulàlia Sunyer, vídua i hereva de Llorenç Mallol, per sentència de 1534 [per consignació]; més 180 ducats *de carlins* cada any des de la sentència de 1528 en favor de dit Mallol fins al diaque morí Joan Enríquez Lacarra. Es condemna el rei a pagar el degut per la sentència passada. Quant a les altres coses, *li imposen silenci*, alhora que li reserven dret en un altre judici.

1537.177b.80b: el duc de Sogorb, per sentència de 1534, per aquells 6.000 ducats a ell adjudicats.

1537.178.80v: [es correspon amb el 1534,25,12v] el noble Lluís Senesterra, per la quantitat restant d'aquelles 5.502 lliures a ell adjudicades per sentència de 1528 [per rendes sobre el marquesat d'Oristany], *de manera que les tres parts del que li tocarà per les dites 5.623 lliures en el compartiment faedor de les de les dites pecúnies deixades pels agreujats en les propdites passades corts sien donades i pagades pels diputats de Catalunya a dit noble, i la restant quarta part sigui retinguda pels dits diputats fins a tant sigui altrament vist o declarat en un altre judici a qui pertanyi*.

1537.179.80v: [es correspon amb el 1528,76,21] Rafela Copons, vídua de mossèn Joan Copons, com a tenint i posseint els béns i heretat de dit *quondam*, per sentència de 1528 [per quitació], per aquelles 459 lliures 1 sou 5 diners a ell adjudicades (33).

1537.180.81: [es correspon amb el 1534,77,35] Francesc Setantí i altres (34), per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica], per les quantitats a quiscú d'ells adjudicades, com a tenint dret i causa *per certes porcions* d'aquelles

33 V. també el greuge 182,84 i la seva nota.

34 Francesc Jonells, Joan Pedrosa, Antoni Penodi, Francesc Cerdà i misser Esteve Salaverdenya.

18.484 lliures 1 sou 2 diners adjudicades a Pedro Cardona, arquebisbe, a la cort de 1528.

1537,181,81v: [es correspon amb el 1534,173,79v] Bernat Albert, en nom propi i com a procurador d'alguns cavallers i gentilhomes de les "cinquanta llances" ⁽³⁵⁾ que els anys passats han residit a la vila de Perpinyà per manament de sa Majestat per guardar la frontera, per la quantitat restant de les sentències de 1528 i de 1534 [per les seves quitacions de les "cinquanta llances"] ⁽³⁶⁾.

1537,182,84: [es correspon amb el 1534,173,79v] Aldonça Terrena d'Ortosa, com a successora de Joan Ortosa, per sentència de 1534 [per la seva quitació ⁽³⁷⁾].

1537,185,85: [es correspon amb el 1534,125,60] mossèn Miquel Puigmarí (a) Roure, per sentència de 1534 [per consignació del col·lector de la cambra apostòlica], per 400 lliures a ell donades per mossèn Joan Benet Cardona de 600 lliures a ell adjudicades. Es condemna el rei a pagar a dit Puigmarí 400 lliures de les 600 lliures adjudicades a dit Cardona el 1534, que són part de les 18.000 lliures adjudicades a l'arquebisbe de Tarragona el 1528.

1537,188,86: [es correspon amb el 1534,22,11] Isabel Josa, vídua, per sentència de 1534 (a ella adjudicada, per la quitació del seu pare).

1537,193,88: [es correspon amb el 1534,193,88] fra Francí Ferrer, *batlliu* de Mallorca, per sentència de 1534 [per béns que li foren presos].

1537,195,89: el síndic de Transerra, per sentència de 1534.

35 V. també el greuge 182,84 i la seva nota.

36 Quant a les cinquanta llances, v. f. 82-84.

37 Aquest greuge pertany als anomenats de les "cinquanta llances", i en la cort de 1534 era inclòs en la reclamació conjunta presentada per Bernat Albert.

Síntesi (1)

Vistos i analitzats els tipus de greuges sentenciats i les reunions de cort fins a 1537, podem dir que a partir d'aquesta reunió cada cop augmenten més les reclamacions per greuges provinents de sentències dictades per proveïdors de corts anteriors; i consegüentment, la tendència és que el nombre d'altres reclamacions no creix (2).

El nombre total de greuges sentenciats no baixarà en tot el segle de la xifra de la cort de 1537 (3). Correlativament, la proporció de greuges estimats i desestimats guardarà un relatiu paral·lelisme amb aquella evolució. Així hom pot dir que a partir de 1537 la quantitat de greuges desestimats en cada reunió de cort se situa entre 25 i 35 sentències per assemblea.

Per mirar d'esclarir-ho, prescindint del desenllaç de la sentència, les he desglossades entre aquelles que porten causa d'una cort anterior i les que són *ex novo*. Del càlcul hom pot deduir que, si bé la inversió de

1 v. els gràfics annexos.

2 Quant a les matèries, són principalment de contingut econòmic, sia per la sentència originària, sia perquè són reclamacions de salaris, de quantitat, gràcies i ajudes, pensions i censals, que són els tipus més habituals i nombrosos; al costat d'algun cas significatiu, com ara les reclamacions per enderrocs de cases en la cort de 1547 (i en menor nombre en les de 1552 i 1564).

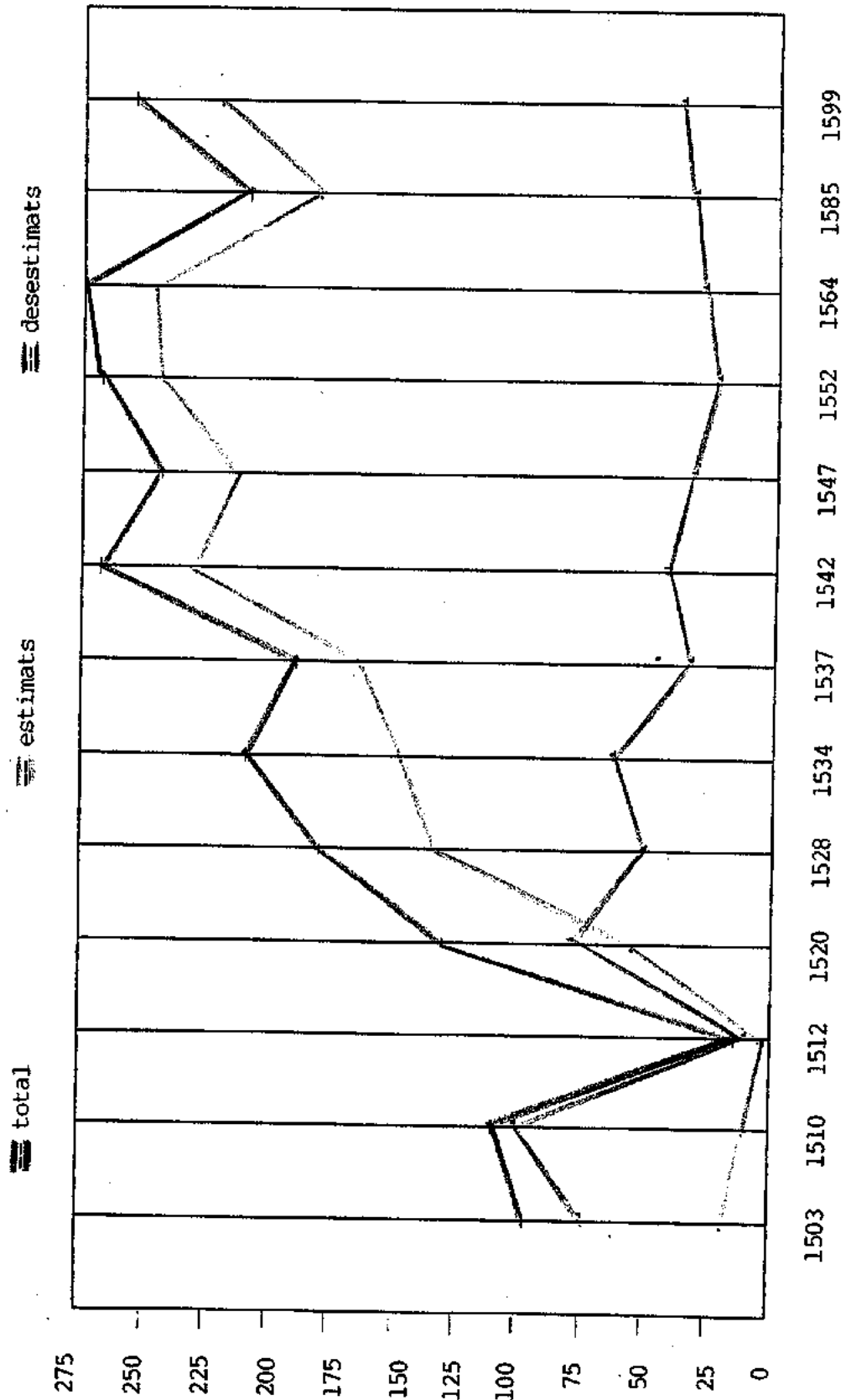
3 Els valors més alts corresponen a les corts de 1542 i de 1563-64, amb 270 i 276 greuges sentenciats, respectivament.

proporcions entre sentències estimades i desestimades s'esdevenia entre la cort de 1520 i la de 1528, a partir de la cort de 1537 el nombre de sentències que porten causa d'altres d'anteriors superarà, fins a finals de segle, i sovint per més del doble, aquelles que provenen de reclamacions fetes de cap i de nou.

És també a partir de la cort de 1537 que el major nombre de sentències estimades prové de corts anteriors (4).

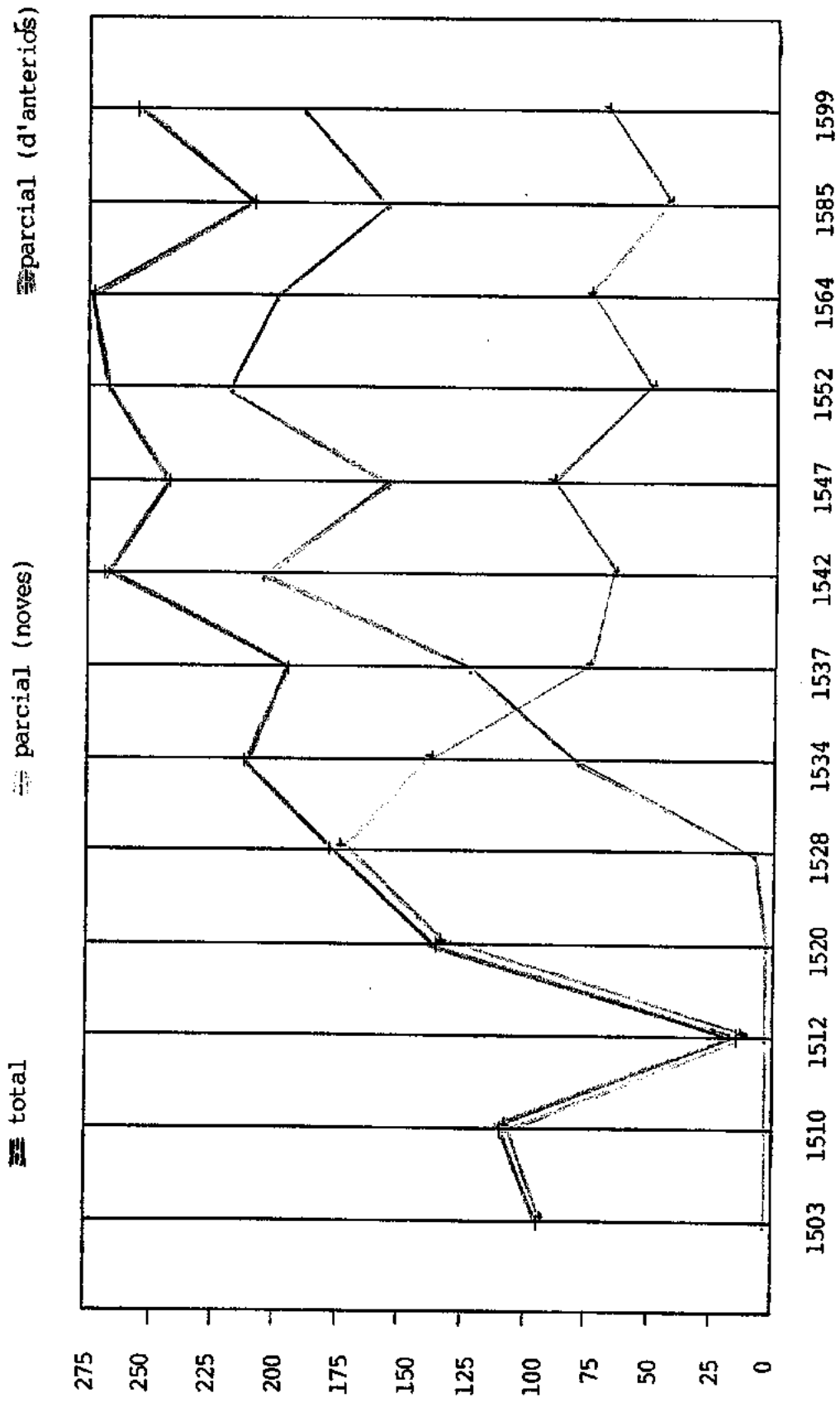
⁴ En la cort de 1533-34 encara n'hi havia més d'estimades de noves que no d'antigues.

TOTAL DE GREUGES SENTENCIATS (en funció del desenllaç)

GRÀFICA I

TOTAL DE GREUGES SENTENCIATS (en funció de la procedència)

GRÀFICA II

Capítol VII: Competència per a resoldre els greuges

SUMARI:

Competència per a resoldre els greuges

La cort general de Catalunya com a marc històrico-jurídic en què el rei dóna remei als greuges

Manera de resoldre els greuges

El tràmit dels "greuges"

Greuges generals versus greuges particulars?

Els greuges generals

Concepte de greuge

Concepte de greuge de cort

Casos en què sí és procedent presentar greuge

Casos en què no és procedent de presentar greuge

Competència per a resoldre els greuges

"*Expedita sexta parte venio ad septimam partem* ⁽¹⁾ *in qua in curia gravamina offeruntur, et per dominum Regem providentur vel per dominum Regem et curiam gravaminum provisosores deputantur et statuuntur ampla commissione eis facta per dominum Regem de assensu curie ad ipsa gravamina providendum durante curia et etiam ex post ...*" ⁽²⁾.

CALLÍ, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 29, n. 21.

Pertoca al monarca juntament amb la cort -salvat algun cas excepcional- de proveir tots els greuges causats per ell i pels seus oficials ⁽³⁾. I això és així perquè, segons CALLÍ, i d'acord amb l'usatge *Alium namque* ⁽⁴⁾ i el capítol I de la primera cort de Cervera de Pere III ⁽⁵⁾, el monarca se sotmet voluntàriament a les lleis de tal manera que el príncep català s'avé a administrar justícia i a jutjar segons el dret ⁽⁶⁾; i és

-
- 1 La qual tracta de l'oferta dels greuges i de la provisió que hi fan el rei i els provisosors.
- 2 Cita l'autoritat del que féu el rei Martí a la cort de València, i a la cort de Barcelona, del capítols VII [= *3CADC*, III,1,7,1 (f. 11-12)] i XVI [= *3CADC*, III,1,7,2 (f. 12)], i el capítol *Plàcia a vós senyor* a la cort de Barcelona del rei Ferran; a més de les respostes que s'hi donaren.
- 3 CALLÍ, *Extragravatorium* ..., f. 32, n. 33 (i en d'altres indrets, v., p. ex., CALLÍ, *Extragravatorium* ..., f. 29, n. 21; també f. 33).
- 4 V. en *2CADC*, I,10,1,7 (f. 528); *3CADC*, I,10,1,7 (f. 467).
- 5 V. en *2CADC*, III,10,5,15 (f. 70); *3CADC*, III,10,5,15 (f. 87) [= *Primerament confirmant*].
- 6 CALLÍ, *Extragravatorium* ..., f. 32, n. 33 *in fine*. La mateixa idea que el rei se sotmet voluntàriament a viure d'acord amb la llei ens és transmesa per

dins de l'administració de justícia que cal inserir els greuges (7). Recordem que ja hem vist que el príncep, segons la construcció teòrica doctrinal, no reconeix superior i té tanta potestat com l'emperador a l'imperi (8).

La facultat de resoldre les queixes presentades per via de greuge correspon al monarca amb la cort, i hi regeix, com hem vist, és clar, la regla que hi cal l'assentiment de la major i més sana part per tal d'actuar a propòsit de la revocació i la reparació de les reclamacions (9).

Amb tot, alguna aportació doctrinal introdueix, amb fluctuacions, un element subtilment diferent quan reconduïx la qüestió a la font de justícia, sobre la qual es carrega l'èmfasi, en comptes d'aprofundir en l'àmbit i en el medi on s'actua. Així, hi ha qui afirma, puntualment, que és el rei en les corts qui repara les transgressions (10), encara que tot seguit ha d'acceptar el costum (que coincideix amb l'opinió doctrinal exposada precedentment); costum que en aquest cas concret es manifesta en el fet -i en la pràctica habitual- que *"desde el principio de los Reynos han determinado los*

BERARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 30-30v), qui al·lega l'autoritat de C., I, 14, 4.

7 Ho deia ben explícitament **DANVILA**, "Investigaciones histórico-críticas ...", p. 286: «En realidad, un greuje era pedir justicia á su Majestad».

8 V. l'apartat dedicat al príncep.

9 **CALLIS**, *Extragravatorium ...*, f. 32, n. 34.

10 **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, p. 30v.

greuges los señores Reyes juntamente con las Cortes, y no sin ellas, nombrando personas que los determinen" (11), perquè és precisament a la cort on el monarca ha de redreçar les desviacions de les seves actuacions davant dels súbdits.

La cort general de Catalunya com a marc històrico-jurídic en què el rei dóna remei als greuges

"... parliament had acquired an ever-growing prestige and the notion of parliament appeared to be indissolubly associated with the equitable jurisdiction, with the righting of wrongs which no other court would redress, for remedying which a petition or bill and not a writ was required".

RICHARDSON / SAYLES, "The Parliaments of Edward III", p. 73.

Dins de les manifestacions de l'assemblea estamental referents a l'administració de justícia és 'doctrina' comuna reflectida en la documentació que és precisament la cort general el marc, diguem-ne 'natural', en el qual el monarca ha de 'desagraviar' (és a dir, donar remei, tot administrant justícia, a) les persones 'agraviades'; i això és així no solament en el cas català (12).

11 BERARD, *Discurso breve sobre ...*, p. 31. Cita l'autoritat, entre d'altres, de BELLUGA, *Speculum principum ...*, rúbr. 10 (f. 19-21).

12 IGLESIA FERREIRÓS, *La creación ...*, 3, p. 619; MARTÍNEZ MARINA, *Teoría ...*, p. 653-669; trobem, també, la construcció (citada per BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. 14-14v) referida a la realitat sarda, segons la qual el doctor Luis Casanate diu que les corts foren usades pels reis "para desagraviar y beneficiar el reyno" (citat en f. 14v) i per tractar de quatre fins principals: 1^a, representar les necessitats de la corona perquè hi acudeixin i la serveixin

L'assemblea estamental és, doncs, l'indret adequat per a plantejar-hi les queixes, i, cal suposar, perquè hi siguin resoltes ⁽¹³⁾. Les múltiples manifestacions en aquest sentit per part dels components dels estaments apareixen recollides als processos amb motiu de llurs intervencions ⁽¹⁴⁾, no necessàriament -ni únicament- en els dissentiments ⁽¹⁵⁾. Vénen, diríem-ne, a reblar el

voluntàriament; 2ⁿ, fer lleis per al bon govern; 3^r, demanar el regne algunes excepcions i privilegis i mercès particulars per a l'observança de les quals no únicament les juren els reis sinó que el servei que se'ls dona "es en pacto y precio de dichas exempciones, privilegios y mercedes" (p. 14v); i 4^t, "remediar los agravios que han recebido los vassallos" (p. 14v). De fet, però, som davant de la concreció de la pràctica i del principi (que enllaça amb els usos precedents de les còries altomedievals) que les matèries importants han de ser tractades al parlament (p. ex., el parlament -anglès- és el marc propi per tractar les seves peticions; RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great ...", p. 46. CARLYLE, *A history of Medieval ...*, VI, p. 4, 36-37, 108; HASKINS, "The Growth ...", p. 21; CHRIMES, *English Constitutional ideas ...*, p. 75; ELTON, *P. W. Maitland*, p. 67). C. RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 427 és categòric: "A Parliament was a body for making complaints". LOUSSE, "Gouvernés et Gouvernants ...", p. 18; OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 375, 397-398; MOUSNIER, "La participation des gouvernés ...", p. 236; GILISSEN, *Le régime représentatif ...*, p. 84; DHONDT, "Les assemblées d'états ...", p. 330; RICHARD, "Les états de Bourgogne ...", p. 317-318.

13 C: RUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 425 vincula les queixes a llur resolució; altrament no hi veuria utilitat.

14 P. ex., en l'escrit que presenta amb queixes Joan Setantí (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 354-354v), segons el qual:

"aquesta sia la ocasió en la qual los agraviats an de esperar remey de sos agravis", perquè "és just que sa Majestat desagravie a sos vassalls". Altres: ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 173, 173v, 174, 174v.

15 ACA, G, 1041, f. 626; mossèn Jaume Ferrer, presenta un dissentiment davant l'avis de partença de sa Majestat, segons el qual és clar:

"... que ¹⁷ partir-se sa Majestat sens desagruar la terra ¹⁸ y dit Principat axí en lo general com en lo ¹⁹ particular seria un dany irreparable

clau, en el sentit que continuen la línia d'argumentació -no sempre implícitament- encetada pel monarca en la proposició, i continuada pels portaveus dels estaments en la contestació ⁽¹⁶⁾ i en les intervencions relacionades més directament amb els problemes i les qüestions derivats de l'elecció dels proveïdors -per a l'ambaixada que es fa al rei per presentar-li els memorials ⁽¹⁷⁾-, com a actes de justícia. Però també ho recull la doctrina, ja que la 'cort general' és *in qua generaliter tractatur de reformatione, et bono statu, et communi utilitate totius Principatus, et in qua dominus Rex facit iustitiam de gravaminibus, a se et suis officialibus illatis, et super eis cognoscendis, et exequendis dantur provisoires, ut hic, et in iuribus prælegatis* ⁽¹⁸⁾, i trobem fins i tot un referent en les causes que menen a la convocatòria dels concilis generals, els quals, es diu, són per a corregir les coses dolentes, depravades i l'estat de la república, per tal que de bona fe tornin en millor, i "que los

...". Altres: en un dissentiment posat als actes de gràcia (ACA, G, 1041, f. 730).

16 Ja era així, p. ex., en la cort de Sant Cugat i Tortosa de 1419-1420, RAN, Cortes ..., XII, p. 68, 107.

17 ACA, G, 1041, f. 502-502v. V. més endavant el procediment que se segueix.

18 MIERES, *Apparatus super* ..., II, col. 102, cap. XXXIII, n. 7 [f. 484]; i I, col. 2, cap. I, n. 3 [f. 3]. Segons BERARD (*Discurso breve sobre* ..., f. 13), la finalitat n'és la reparació i el pacífic estat del regne i de la utilitat d'ell, per reparar també la justícia, la composició de la pau, la institució de lleis, la imposició de nous tributs, de la pública necessitat, l'augment dels honors del regne, la punició de delictes i la creació d'oficials [i tot es prova per dret comú i per doctors, i cita: G.,10,32,2; L.F.,2,52; L.F.,2,54 BELLUGA, *Speculum principum* ..., rúbr. 1, n. 1, i rúbr. 8.

agravios sean satisfechos y reparados", ahora que les cosas tornin al seu degut, recte i just judici. També s'argüeix que el mateix es col·legeix dels furs i les constitucions dels regnes i dels seus proemis (19). En canvi, 'parlament' és només l'aplec dels convocats per a un o més negocis singulars i particulars, que no afecten el comú (20).

La reparació dels greuges que fa el rei encaixa perfectament dintre d'aquesta concepció que el cos, és a dir, l'aplec del cap amb els braços, actua en nom de tothom, i, doncs, que la conjunció en l'espai i en el temps dels naturals amb el seu monarca i consell d'assessors, no ens ha de sorprendre que s'aprofiti l'avinentesa per *accedir* a qui representa el poder, a qui tot ho pot concedir, al rei i senyor.

L'assemblea esdevé, doncs, la millor ocasió - l'ocasió per excel·lència- per presentar sol·licituds de contingut positiu (*peticions*) i de contingut negatiu (*queixes*) contra el monarca i els oficials reials, no tan sols per la parafernàlia de la celebració i per la presumpta necessitat de diner, sinó també -com ja havia insinuat EDWARDS- perquè sota d'una forma judicial es podien encabir propòsits més "polítics" que no "judicials" (21).

19 **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 13-13v.

20 Ja ho diu el nom (*hoc sonat verbum, parlamentum, quasi particularis sit locutio: alias si idem forent, cur diversis nominibus appellarentur* (MIRRES, *Apparatus ...*, II, col. 108, cap. XXXIII, n. 7 [f. 484]).

21 **EDWARDS**, "«Justice» in early ...", p. 292-293.

La reparació de les reclamacions per greuges ha de ser "a compliment de justícia" i "per observança de les constitucions" (22). I com a tals actes de justícia han de ser proveïts, és clar, "conforme a justícia", i procurant de mirar pel "descàrrech de la consciència de sa Majestat" (23).

El monarca, a voltes, manifesta explícitament i unívocament que li "és estat servit tenir estas /⁵ corts per a desagraviar als agraviats" (24); tot i que força sovint se li'n fa memòria per part dels membres dels braços, pel que pogués passar (25).

No és només una necessitat de posar remei als greuges infligits als poblats al Principat de Catalunya i als Comtats de Rosselló i Cerdanya, sinó que és també una de les finalitats de la cort, gràcies a la qual s'ha convocat l'assemblea i gràcies a la qual -juntament amb la promulgació de les constitucions i els capítols de cort- es podrà mantenir en pau i quietud el Principat

22 ACA, G, 1042, f. 873v-874v (esp. f. 874v, l. 20 ss.).

23 És una exigència de la mateixa delegació del poder de la comissió; és una actitud també proclamada pel mateix monarca (ACA, G, 1041, f. 749-750).

24 ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 323v-324. Cal observar, però, que coherentment amb la manera d'exterioritzar la seva visió de la realitat, el monarca diu que "li és estat servit ...", ho i conservant l'element de concessió gràciosa, de mercè; i no pas perquè hi estigui obligat o hi pugui ser constret. És una constant de la documentació que tots els implicats procurin de conservar, mitjançant clàusules de garantia més formals que no una altra cosa, el seu estatus i no veure's perjudicats en el seu règim jurídic.

25 ACA, G, 1042, f. 873v-874v: "provehir y manar reparar, resarcir y resti- /¹⁰ tuir los danys y agravis fets a tot lo present Principat ...".

(²⁶), perquè el monarca assumeix que han estat conductes dels seus oficials les que han generat les reclamacions que s'han de redreçar, amb una oportunitat i finalitat polítiques evidents (²⁷).

Per part de la terra (*i.e.*, dels estaments), i connectant amb la línia d'interpretació que els greuges es fan servir (incessantment) com un element dialèctic del discurs polític, es considera que la satisfacció de les reclamacions per part del rei en ocasió de la celebració de la cort en constitueix l'activitat principal (²⁸) i una de les més importants, si no la que més de totes (²⁹).

26 ACA, G, 1040, f. 366-367 (en un escrit dels braços); ACA, G, 1042, f. 873v-874v; o ACA, G, 1041, f. 725-726 (i també ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 358-358v).

27 ACA, G, 1041, f. 749-750:
 „²⁹ Y adverteix sa Magestat que si alguns excessos consta- ³⁰ rà haver comesos sos oficials, manarà provehir // en aquells conforme a justícia procurant donar tota ² satisfacció y contento an aquest Principat y Comtats ³ per quietut y sossiego dels poblats en aquells.”

D'altres: així ho diu Joan Setantí en el seu escrit (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 354-354v, 358-358v); o els mateixos estaments en l'escrit que presenten amb un memorial (ACA, G, 1042, f. 873v-874v).

28 P. ex., ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 63-63v.

29 Així es diu, p. ex.: "... per ésser com és una de les coses de ³ major importància de la cort" (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 326v-327). D'altres: ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 506v (segons es recull a l'estament militar, són més importants els greuges que no les constitucions).

Manera de resoldre els greuges

Si la competència per a fer-ho és originària del monarca, cal pensar que en primer lloc ha de correspondre-li a ell de donar-los remei. Si no ho fa personalment, doncs, s'ha de fer per delegació. La delegació pot recaure en algun membre de la família reial, en algun oficial, o en alguna comissió.

La intervenció directa i personal de la institució reial per satisfer les reclamacions degué de produir-se des dels temps antics; seria la forma ideal que correspondria a la finalitat de comunicació primera de la institució parlamentària. En trobem vestigis en la cort de Perpinyà de 1350-1351 que ja coexisteixen amb el tipus de delegació al qual ens referirem tot seguit ⁽³⁰⁾.

No cal insistir en el fet que la mateixa estructura i complexitat de la realitat política menà, rapidíssimament, a gairebé identificar la resposta donada pel príncep amb allò que efectivament ja havia esdevingut. Hi contestava bo i delegant-ne la decisió. *Delegació* que, aleshores, a mitjan segle XIV, era normalment de caràcter *unipersonal*; ocasionalment queia en algun membre de la família reial, com ocorregué en la cort de 1481 ⁽³¹⁾; més habitualment queia en algun alt oficial, com succeí en la cort de 1350-1351 a Perpinyà,

30 *RAH, Cortes de ...*, I, 2a, p. 404-405 i ss.

31 En aquest cas com a sortida acordada pel monarca amb els estaments se sotmeteren els greuges a la reina (DÍEZ-CASCÓN, *Las Cortes de Barcelona ...*, p. 105-106).

en la qual es remetia la decisió a Jaume des Far, conseller del rei (32); etc.

Comptat i debatut, sembla que es pot afirmar que, almenys des de principis del segle XV, es degué generalitzar el recurs a la delegació en una comissió. Aquesta evolució, que havia de córrer paral·lela al que podríem anomenar "institucionalització" de la comissió, cristal·litzà en un capítol de cort del rei Alfons el Magnànim a la cort de Sant Cugat de 1419 (33).

El tràmit dels "greuges"

Tothom els esmenta, tothom sembla que els té en compte, se n'ocupa des d'un punt de vista o d'un altre; tothom els esmenta; però no tothom s'hi enfronta o en dóna nous vessants. Així, BERARD recorre a BELLUGA (34), però és una altra vegada Jaume CALLÍS qui dedica -dintre del capítol que ell anomena "*septimum dubium*" de l'*Extragravatorium*- una major atenció a la institució

32 *RAB*, Cortes de ..., I, 28, p. 404, § II; p. 409-410, § XXIII; p. 411; p. 413; etc.

33 *JCADC*, III,1,7,3 (f. 12-15), dit *Com la provisió dels greuges*, del qual tractem en l'apartat dedicat al marc legal.

34 *BERARD*, *Discurso breve sobre ...*, f. 27v-28, cita BELLUGA [correspon a *Speculum principum ...*, p. 21v, § 1], qui diu:

"Entremos en el / profundo piélago en materia de agravios que es de injusticias, y dexada la obligación que tan notoria y sabida es por los ministros y oficiales Reales, que la tienen de guardar justicia, y no hazer agravios a nadie, ni maltratar los vassallos del Rey, como lo mando el Emperador diziendo que su principal cuidado era, que sus súbditos no fuessen oprimidos ni maltratados por sus oficiales: porque entonces estava rico el Príncipe, quando sus vassallos y súbditos eran bien tratados y ricos". [V. el text original citat a l'inici del pròxim apartat].

dels greuges de la cort general de Catalunya (35); i també, més tard, BELLUGA hi dedicarà prou atenció (36).

No se sol abordar l'aspecte de qui pot presentar greuge, probablement perquè la mateixa delimitació del concepte de greuge ja duu implícita la resposta a l'hora de designar-ne els perjudicats potencials. Amb d'altres mots, pot presentar greuge tothom qui és (vaja, qui diu que és) objecte de greuge (37). I és objecte de greuge tothom qui veu lesionat un dret en virtut d'una actuació reial o d'un oficial reial.

Amb tot, i correlativament, hom no se sol plantejar tampoc gaire sovint la natura d'aquesta reclamació. Hi ha diferents positures: n'hi ha que, referint-se a les remontrances, parlen d'un dret d'iniciativa de l'assemblea (38), si no és que parteixen d'una situació ja consolidada que s'accepta com una realitat immutable, com ara el *droit de doléance* entès com el dret de presentació de dites doléances al príncep (39). Si ens movem en l'esfera dels drets, ens adonarem que no es pot encabir

35 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 29 ss.

36 *Speculum ...*, rubr. 10, 11 i 44.

37 Per als aspectes més de tràmit v. l'apartat dedicat al procediment de les reclamacions.

38 I posseït pels estats, amb referències de llarga tradició (1336, 1390, 1395, 1405, 1417, 1472, 1475, 1515, 1534, 1601, 1617, etc.), PIÉREARD, "Les états de Hainaut", p. 68.

39 DHONDT, "Ordres ou puissances ...", p. 301; PREVENIER, "Les états de Flandre ...", p. 57. Així mateix (*droit de doléance*) ho recull HUGUET, *Les états de Languedoc ...*, p. 15, 20, 45, 46, 56, 71, 194.

(i la doctrina no sembla que s'hi adhereixi) en l'esquema habitual de drets de l'individu [que ja es recullen, per exemple, per BRACTON i per BLACKSTONE (40)]. Però encara si acceptem aquesta classificació dins del cercle dels drets, hauríem de coincidir amb HUGUET (41) quan vincula i fa correspondre, *per passiva*, al dret del príncep de determinar la utilitat comuna i de fer prevaler la seva autoritat, el *devoir d'entendre les plaintes* i les proposicions dels súbdits (42). Som en un terreny que es mou a freq dels compromisos més polítics que no una altra cosa. Aquestes correlacions d'actituds i de comportaments que s'endevinen en les opinions precedents provenen d'una dinàmica de govern de la col·lectivitat de llarga tradició, víctimes sovint d'apreciacions subjectives i summament conjunturals.

En el decurs de la celebració de la cort s'assoleix, doncs, un punt en què cal que es plantegin les qüestions relacionades amb els greuges (43). Sol esdevenir-se en un moment (in)determinat dels tràmits de la cort general; habitualment, després de l'elecció dels càrrecs de cada

40 En BRACTON, *On the laws and customs of England*; però, sobretot, en la mateixa estructura de l'obra de BLACKSTONE, *Commentaires*

41 HUGUET, *Les états de Languedoc* ..., p. 12.

42 En un altre ordre, ja ho consigna com una tasca del rei amb el seu tribunal, TARDIF, *Études sur les institutions* ..., p. 192-193.

43 El mateix CALLIS (*Extragravatorium* ..., f. 29, n. 21) fa una breu síntesi, ja citada, de tot el procés.

estament (advocats, porters, habilitadors, etc.) (44) i abans que no es tractin d'altres qüestions tradicionalment considerades més rellevants, com ara l'import del donatiu o el contingut de les constitucions.

Greuges generals versus greuges particulars?

"Intremus profundum pelagus in materia gravaminum, quæ est materia iniustitiarum in regno. Quas iniustitias frequenter faciunt principes, & illorum officiales, quæ populum depauperant".

BELLUGA, *Speculum principum* ..., p. 21v, § 1.

L'element dialèctic derivat de l'aglutinació sota un mateix concepte dels tipus de greuges existents no ha d'impedir de constatar que, per exemple, en la cort de Perpinyà de 1350-1351, ja es presenten, formalment separats (45), per un cantó, els greuges generals (46), és a dir, els que afecten el General de Catalunya (47); i, per l'altre, els plantejats per particulars (48). Segons

44 P. ex., BELLUGA (*Speculum principum* ..., f. 19, rúbr. 10) diu que se solen escollir i nomenar els examinadors abans que es proposin els greuges, sense cap altra especificació amb contingut temporal!

45 Tot i ésser integrats en un document unitari.

46 Trobem també greuges generals, p. ex., a Aragó el 1375; LEDESMA, *Actas de proceso* ..., p. 57-59.

47 RAH, *Cortes* ..., I, 2ª, p. 436-438. Són sis capítols, numerats del LXXXIII al LXXXVIII.

48 RAH, *Cortes* ..., I, 2ª, p. 404-436, 438-459. El nombre total de capítols, inclosos els generals, és de CXXX.

recull l'obra de MATHEU ⁽⁴⁹⁾, els *agravios*, que llaman *greuges*, la reparació dels quals es presenta en cort general, són de dues menes: la primera, quan es basa en un contrafur, en els quals està interessat tot el regne ⁽⁵⁰⁾, i, doncs, hi participa. La segona, dels que són *agravio*, o *greuge simple* ⁽⁵¹⁾, que corresponen a l'interès particular ⁽⁵²⁾. Però és que aquesta duplicitat arriba a veure's reflectida coherentment, fins i tot, en les cauteles de la remuneració d'aquelles persones que han ordenat i apuntat els greuges ⁽⁵³⁾. Amb tot, la línia divisòria no és sempre diàfana ⁽⁵⁴⁾, com ho prova la (ja

49 MATHEU, *Tratado de celebración ...*, p. 191-192.

50 En la línia dels *cahiers de doléances* confeccionats pels *états*, d'acord amb la referència (presa de PIRENNE, el qual la pren de MOLINET) que en dona GILISSEN en "*Les états généraux ...*", p. 292-293.

51 MATHEU, *Tratado de celebración ...*, p. 192.

52 A la dieta hongaresa, de les reclamacions i greuges (*postulata et gravamina*) que els assistents aportaven, un cop classificats, una comissió de la cambra baixa en seleccionava els més importants (*gravamina preferentialia*), però el text final era discutit i acceptat per les dues cambres, les quals eren considerades com un sol cos (BÓNIS, "*The Hungarian ...*", p. 301). Sembla que s'hi encabien qüestions generals i fins i tot de conveniència política per a la terra (d'ESZLARY, *Histoire des institutions ...*, III, p. 85). Pel que fa al procés estriote, v. BÉRENGER, "*Les «gravamina» ...*", p. 58-61; "*La procédure des Gravamina lors des sessions de la Diète hongroise*".

53 ACA, G, 1041, f. 758v-760 [esp. f. 759v, l. 23 ss.]. Les cauteles per als qui han apuntat i ordenat els capítols de les constitucions fetes per a la bona administració de justícia són en ACA, G, 1041, f. 759-760.

54 Així, a Navarra, també hi ha greuges generals i particulars, els primers vulneren algun principi de la "*Constitución del reino*"; els segons, "*a veces sí y a veces no*" (HUICI, *Las cortes ...*, p. 296). Per a Castella, v. PISKORSEI, *Las Cortes ...*, p. 97-104.

vista) mateixa existència en els diversos territoris d'institucions assimilables que mantenen la mateixa duplicitat que ara analitzem.

Els greuges generals

Cal iniciar aquest apartat afirmant que si bé no és desenraonat esperar trobar greuges, o legislació, posem per cas, en totes les reunions de la cort general (especialment en les del segle XVI), de la mateixa manera que n'hi ha que fineixen sense haver arribat a produir disposicions normatives, també ens trobem que no sempre hi ha greuges (com a tals); i, encara, quan n'hi trobem, no sempre podem presumir que es tracti de greuges generals, sinó que allò més corrent és que siguin de particulars.

El fet que la consulta dels processos únicament permeti de detectar al·lusions constants i periòdiques als "memorials de greuges" (generals), en comptades ocasions, indueix a reflexionar sobre la immediata relativització que suposa *prima facie* la dita constatació, quant al seu valor i transcendència. Però és que aquesta sensació d'astorament ja la tenien alguns dels mateixos coetanis, com ho palesa la *reportació* que el promotor eclesiàstic fa a l'estament militar -a propòsit d'adherir-se al parer dels nobles quant a la

presentació dels memorials al rei-, prou explícitament (55):

"... /23 y que tots los memorials dels agravis se continuas- /24 sen en los processos familiars ha effecte que las corts /25 sdevenidores no's troben ab la confusió que's són trobats /26 en aquestes en no trobar continuats en aquelles ninguns /27 memorials de agravis" (56).

Hom pot considerar versemblant (alhora que no desdiu del context sòcio-institucional) que, en un primer estadi, els greuges generals fossin referits a cada un dels estaments de la cort, els quals, diguem-ne per acumulació, cal suposar que acabaren essent plantejats com a greuges generals del Principat (57).

La tendència palesa, que es complementa amb l'explicació més coherent i versemblant, vincula per la forma, com a corol·lari de l'esperit propi de la institució, aquest tipus de greuges amb determinades

55 ACA, C, 1041, f. 499.

56 En els anomenats *parliamentary rolls* anglesos, si més no al s. XIV, també hi ha llacunes, hi manquen indicacions, i és probable que les peticions que se'n veuen afectades "*may have come before parliament without leaving any trace of the fact*", amb l'agreujant que l'única connexió que presenten amb el parlament prové d'alguna anotació dels qui en feren els trasllats (PLUCKNETT, "Parliament", p. 206).

57 Això és el que, salvades les distàncies, s'esdevé a França a partir de mitjan s. XV, on cada ordre presenta el seu quadern (*cahier de doléances général*) que agrupa les queixes de cada circumscripció (DUMONT / TIMBAL, "Gouvernés et Gouvernants en France ...", p. 188). En canvi, a Castella, segons PISKORSKI (*Las Cortes ...*, p. 97) la distinció entre particulars i generals rau en la manera com es discuteixen:

"Las que atañían a los intereses de una determinada clase eran discutidas y redactadas en una sesión parcial del Estado correspondiente; las que tocaban al interés general eran examinadas en una sesión plena de todos los miembros de las Cortes".

solucions legislatives que són adoptades en reunions de les assemblees estamentals, no només peninsulars, sinó arreu de la geografia europea (58).

El fet que no sigui fins la penúltima cort del segle quan apareix clarament expressat què és un greuge general, tot i els precedents medievals, és ja prou significatiu. No hem d'oblidar, però, que, al llarg de la història de la cort general, no ens ha pervingut (gaire) documentació procedent de les diferents comissions que se'n formaren; i que els processos es "perfeccionaren" devers 1585 (59).

És el 1585 que hom troba esmentats específicament memorials (individualitzats) que contenen greuges generals. En la cort precedent de 1563-1564 n'hi ha algunes al·lusions i dades, de diversa índole i transcendència, com ara el fet de considerar greuge que el rei hagi sentenciat tot sol sobre els dissentiments

58 Ultra les referències ja citades, pararem una atenció especial, com a mostra, al cas anglès, on és comunament establert que les *common petitions* guanyaren presència al llarg de l'edat mitjana i acabaren esdevenint base -principal però no única- de la legislació (WILKINSON, *Constitutional History ...*, III, p. 315; PLUCKNETT, "Parliament", p. 229-230; ROSKELL, "Perspectives ...", p. 299, 315; MILLER, "Introduction", p. 14-16; FRYDE, "Introduction", p. 28; HARRIS, "The formation of ...", p. 50. Se n'ha ocupat monogràficament GRAY, *The influence of the Commons on Early legislation. A Study on the Fourteenth and Fifteenth Centuries*; i, parcialment, PLUCKNETT, *Statutes & their interpretation in the first half of the fourteenth century*.

59 V. l'explicació del salt *aparentmet* desmesurat en l'extensió dels processos des del dit any (OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 191-192.

posats ⁽⁶⁰⁾, que desemboca en la confecció d'un memorial de no fer sentències sense la cort, amb una replega de precedents, etc. ⁽⁶¹⁾. N'hi ha d'altres de fluctuants, com el dissentiment que posa mossèn Pere Miquel Agulló contra l'elecció de persones per a fer el memorial de constitucions mentre no s'hagi dat conclusió i assento als agravis generals i particulars que es pretenen fets abans de les presents corts ⁽⁶²⁾, però que poc després serà anul·lat raonadament ⁽⁶³⁾; una mica més tard en posarà un altre ⁽⁶⁴⁾. O la mateixa elecció de membres de l'estament com a tractadors que s'han de fer càrrec, en les condicions que han permès al dit Agulló llevar el dissentiment, de la negociació dels agravis, ja que el nomenament de les 18 persones per part de la cort no els dóna poder per a concloure ⁽⁶⁵⁾. Però les notícies indirectes no s'acaben ací; tenim també la lletra de la cort als diputats del General per tal que els informin de les ambaixades que s'han fet al rei ⁽⁶⁶⁾, i la resposta que reben dels diputats ⁽⁶⁷⁾, sobre les quals coses

60 ACA, G, 1036, f. 145-146, 166v.

61 ACA, G, 1036, f. 151v-157v.

62 ACA, G, 1039, f. 56 -v. apèndix-.

63 ACA, G, 1039, f. 65 -v. apèndix-.

64 ACA, G, 1039, f. 80-81.

65 ACA, G, 1039, f. 65v-66 -v. apèndix-.

66 El 20-oct-1563. ACA, G, 1039, f. 67-67v -v. apèndix-. V., també, les consideracions que faig en l'apartat final.

67 El 09-nov-1563. ACA, G, 1039, f. 85v-86 -v. apèndix-.

deliberen ⁽⁶⁸⁾, al costat d'altres actuacions ⁽⁶⁹⁾, a conseqüència de les quals es demana al rei que faci cercar un llibre de conclusions de l'audiència, que es *dóna per perdut*, on consten molts dels agravis ⁽⁷⁰⁾. O els agravis fets sobre certes crides que aporta per ambaixada el braç reial ⁽⁷¹⁾. I encara negociacions de part a part entre catalans i aragonesos per tractar dels agravis fets als catalans pels guardes del General d'Aragó ⁽⁷²⁾, una suplicació del síndic de Cruïlles per un agravi fet pel capità de Roses, qui els havia obligat a contribuir en les obres de la fortalesa de la dita vila ⁽⁷³⁾, o agravis invocats per la cort eclesiàstica de Barcelona ⁽⁷⁴⁾, però, de fet, s'al·ludeix als punts clau de la visita i de la

68 El 04-nov-1563, ACA, G, 1039, f. 88v-89.

69 El 10-nov-1563, una altra carta dels diputats trametent el memorial dels agravis fets als diputats pel lloctinent general. ACA, G, 1039, f. 97v-99v.

70 ACA, G, 1039, f. 102v-103; i 120v ss., 123v, 130 (se sap quin dels doctors el té, però no se l'anomena).

71 ACA, G, 1039, f. 103v.

72 ACA, G, 1039, f. 68 -v. apèndix- (elecció de tractadors).

73 ACA, G, 1039, f. 104. Si bé de la majoria de referències no se'n troba la continuació, de la present sí. El síndic, després, va plantejar la reclamació com a greuge particular, pretenent haver estat fet contra els privilegis de dita universitat, pels jornals que hi havien fet, al·legant que havien estat obligats a anar-hi a treballar per manament de l'il·lustre lloctinent general i capità de Roses. És desestimat. Hi ha també qui planteja dissentiment, com mossèn Jaume Alemany, de Bellpuig, per un agravi fet pel rei sobre el seu negoci a Saragossa, però no arribà a plantejar-ne greuge posteriorment (ACA, G, 1039, f. 140v-141).

74 ACA, G, 1039, f. 105-105v, 111v.

separació del civil i el criminal, per tal que els greuges s'hi presentin juntament (75).

Quant a la cort de 1585, els greuges, generals i particulars han estat ordenats, vistos i compostos en memorial per les persones elegides per a tal finalitat, les quals es reuneixen separadament i han de referir llur activitat als braços (76), on també són llegits els memorials (77). Superats aquests estadis, els greuges que han passat (78) pels tres estaments (79), en el nostre cas,

75 ACA, G, 1039, f. 137v ss.

76 RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 169v (v., també, ACA, G, 1041, f. 193-193v):

L'estament eclesiàstic, desitjant *anar* avant en els tractes de la cort, elegeix i nomena el bisbe d'Elna, Jaume Reig, procurador de l'il·lustríssim de Tarragona, Agustí Gallart, abat de Gerri, Paulo Pla, abat de Sant Pere Gallicant, Jaume Coma, ardiaca i síndic de Vic i Pere Tomàs, canonge i síndic de Girona, perquè amb els que seran nomenats pels altres braços *vegen, regoneguen y con-* /¹⁴ *pongan los memorials dels agravis axí generals com particulars, ab lli-* /¹⁵ *bertat y facultat que los particulars o puguen deixar y comunicar a les* /¹⁶ *dites persones eletes o elegidores, i no-res-menys que facin, ordenin i componguin tots altres memorials per al redreç de la justícia, bé i utilitat dels poblats al Principat, les quals persones primerament* /¹⁹ *fassen memorials dels agravis y fets los re[fe]resquen als brassos perquè* /²⁰ *aprés de referits se puga fer y de fet se faça electió de perçones per suplicar* /²¹ *a sa Majestat los mane remediar, y que aprés passen havant en los dits memo-* /²² *rials en totes les altres coses seran necessàries y per lo redrés de la justícia* /²³ *bé y utilitat de la terra y fets y ordenats dits memorials aquells refresquen als brassos.*

77 ACA, G, 1041, f. 538. Així ho afirma també Joan Bellafilla en el seu dissentiment (ACA, G, 1041, f. 510).

78 En situacions com la que analitzem s'havien de sospesar molt les expressions i els termes; i també la intencionalitat de la redacció. Potser per tot això l'estament eclesiàstic, i també el militar, demanaren que quan es fessin esmenes als capítols del memorial de greuges de la capitania general, no s'esborrés el text antic, sinó que se n'escrigués el text nou al marge (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 284, 286v-287). L'estament militar, p. ex., és del parer que no es votin les constitucions que primer no es presentin al rei els

els referits a la Inquisició (80), al General (81) i al Capità General (82), són presentats a la consideració del monarca (83); com reporta el promovedor militar, el seu estament té entès que ja estan passats "en límpio" i a punt de poder-se presentar al rei, i volen saber quin ordre s'ha de tenir, és a dir, seguir (84). Endemés dels esmentats, també n'hi ha, de greuges, que, en aquesta reunió, són assumits com a tals pels estaments de la cort

memorials que ja han passat pels braços, més els que es presentessin fins dilluns (ACA, G, 1041, f. 539v).

- 79 És a dir, que tots tres braços estan d'acord a incloure la demanda en qüestió en la reclamació que es presenta al rei (v., p. ex., ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 306v-307v, 310). Per passiva, hi ha, doncs, reclamacions que no arriben a passar pels tres estaments -si algun hi manifesta el desacord-, i, consegüentment, no s'arriben a presentar al monarca perquè no són assumides pels braços.
- 80 El rei hi respon que ja està respost pels capítols de la Inquisició (ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572).
- 81 Sembla bé a l'estament eclesiàstic, després de rebre'l del reial, i es comet al promovedor que el porti al braç militar (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 294, 299). S'hi respon que sa Majestat manarà reveure el procés a Barcelona dins del termini de tres mesos després d'assentada la reial Audiència (ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 751-752).
- 82 Sembla correcte a l'estament eclesiàstic (ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 299v). S'hi respon que "en lo universal" ja és en les constitucions; i "en lo particular", s'adreça als jutges de greuges (ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572).
- 83 En un altre ordre, les (equiparables) peticions comunes del parlament anglès giraven, segons HARRIS, "The formation of ...", p. 50-52, al voltant de les protestes contra les càrregues de guerra, l'interès pel govern local, i la reacció davant la regulació del comerç.
- 84 V., també, ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 304v.

(⁸⁵); assenyaladament, la infàmia feta a Barcelona i la presa de Pere Cassador (⁸⁶); l'anomenada pragmàtica dels cavalls (⁸⁷); o la pragmàtica per la contribució a les obres de Perpinyà i de Roses (⁸⁸). Se citen també el cas de Marc Ferrer, de qui es diu que coincideix l'interès particular amb l'universal, que no sembla bé que la constitució es *remediés* pels jutges de greuges, i que se li reserva dret a Barcelona i a Perpinyà (⁸⁹); i el de l'*excusado* (⁹⁰); alhora que es diu que, atès que falten proves en els presentats per les ciutats, viles i llocs, s'adrecen als jutges de greuges (⁹¹).

Després d'aquesta activitat, els braços elegeixen persones per suplicar al monarca que mani posar-los remei. Ocasionalment, es pot plantejar que es presentin al monarca tots els memorials que estaven a punt

85 Confirma l'assumpció estamental el vot del comte d'Aitona, ACA, G, 1039, f. 139v -v, apèndix-.

86 Infàmia que ha de ser purgada perquè s'entén que dit Cassador no en tenia la culpa (ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572). Sobre Pere Cassador, v. BADA, *Situació religiosa ...*, 2ª part, p.

87 Consta que ja hi és proveït per constitució, i que la dita pragmàtica no es guardi, ni s'executi, i sigui haguda per no feta (ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572).

88 El rei revoca les pragmàtiques per la fidelitat dels seus poblats i pel servei que *promptament* li faran (ACA, G, 1041, f. 749-750).

89 ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572.

90 ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572.

91 ACA, G, 1041, f. 749-750; ACA, RP, BG, Cl. 5^a, A, 20, f. 571-572. Queda clar, doncs, que hi ha alguns greuges que no passen pels provisors, i d'altres que sí.